

La pintura aragonesa de la segona meitat del segle XV relacionada amb l'escola catalana: dues vies creatives a examen

Guadaira Macías Prieto

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**La pintura aragonesa de la segona meitat del segle XV
relacionada amb l'escola catalana:
dues vies creatives a examen**

VOLUM II

**Guadaira Macías Prieto
Barcelona 2013**

**Tesi presentada per a l'obtenció del títol de Doctora per la Universitat de Barcelona,
Departament d'Història de l'Art, Facultat de Geografia i Història
programa Història i Teoria de les arts**

Dirigida per: Dra. Rosa Alcoy Pedrós

ÍNDEX

VOLUM II

Apèndix fotogràfic.....	469
Il·lustracions.....	471
Llistat d'il·lustracions.....	589
Apèndix documental	605
Bibliografia.....	667

Apèndix fotogràfic

Fig. 1, ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de sant Nicolau*, església parroquial de Maluenda

Fig. 2, ANÒNIM ARAGONÈS, *Calvari del Retaule de sant Nicolau*, església parroquial de Maluenda, detall

Fig. 3, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Retaule de la Trinitat, sant Fabià i sant Sebastià*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 4, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Sebastià*, del *Retaule de la Trinitat, sant Fabià i sant Sebastià*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

*Per als crèdits complets de les fotografies vegi's el Llistat d'il·lustracions

Fig. 5, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Crist de Pietat*, predel·la del *Retaule de la Trinitat*, sant Fabià i sant Sebastià, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 6, BLASCO DE GRAÑÉN, *Flagel·lació de Crist*, predel·la del *Retaule de la Mare de Déu* d'Ontiñena

Fig. 7, ANÒNIM ARAGONÈS, *Trinitat*, compartiment central del *Retaule de la Trinitat*, sant Fabià i sant Sebastià, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 8, ROBERT CAMPIN, *Trinitat*, Museu de l'Ermitage, Sant Petersburg

Fig. 9, MESTRE DE SIRESA, *Retaule de sant Esteve*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 10, MESTRE DE SIRESA, *Sant Esteve davant del Jutge*, del *Retaule de sant Esteve*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 11, MESTRE DE SIRESA, *Sant Esteve*, detall del compartiment central del *Retaule de sant Esteve*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 12, MESTRE DE SIRESA, *Missa de sant Gregori*, convent del Santo Sepulcro, Saragossa, detall

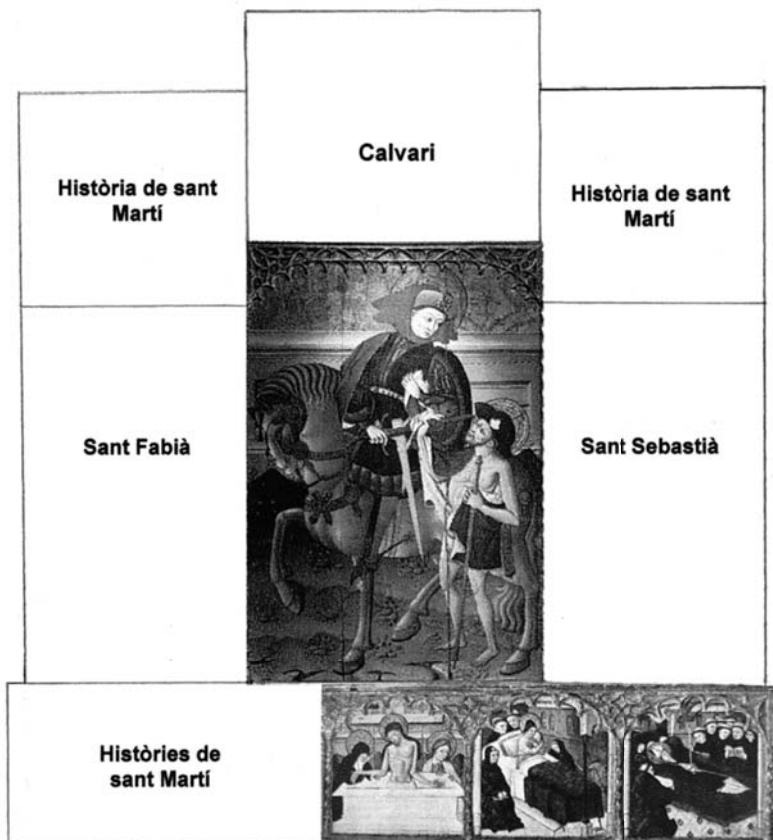

Fig. 13, Hipòtesi de reconstrucció del Retaule de sant Martí de La Puebla de Albortón

Fig. 14, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, taules del Retaule de sant Blai i la Magdalena, Almodévar

Fig. 15, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, Sant Blai, compartiment central del Retaule de sant Blai i la Magdalena, Almodévar

Fig. 16, ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de sant Joan Baptista*, MNAC (excepte la predel·la)

Fig. 17, a) ANÒNIM ARAGONÈS, *Baptisme de Crist*, *Retaule de sant Joan Baptista*, MNAC; b) BERNAT MARTORELL, *Baptisme de Crist*, *Retaule dels sants Joans de Vinaixa*, MNAC

Fig. 18, ANÒNIM ARAGONÈS, *Naixement del Baptista*,
Retaule de sant Joan Baptista, MNAC

Fig. 19, MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Naixement de la Verge*,
Retaule de la Mare de Déu de Velilla de Jiloca

Fig. 20, ANÒNIM ARAGONÈS, *Banquet d'Herodes*,
Retaule de sant Joan Baptista, MNAC

Fig. 21, MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Abraçada a la Porta Daurada*,
Retaule de la Mare de Déu de Velilla de Jiloca

Fig. 22, MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Retable de la Mare de Déu*, església parroquial de Velilla de Jiloca

Fig. 23, MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Mare de Déu amb el Nen i santes*, compartiment central del *Retable de la Mare de Déu* de Velilla de Jiloca

Fig. 24, MESTRE DE VELILLA DE JILOCA I TALLER, a) *Epifania* del *Retable de la Mare de Déu* de Velilla; b) *Epifania* del *Retable de la Mare de Déu* de Monterde

Fig. 25, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel matant el dimoni*, MNAC

Fig. 26, BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel matant el dimoni*, retaule d'Anento

Fig. 27, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Mare de Déu amb el Nen i àngels*, MBAV

Fig. 28, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Epifania*, d'un Retaule de Jesús i sant Miquel, MNAC, detall

Fig. 29, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Epifania*, compartiment d'un *Retaule de Jesús i sant Miquel*, MNAC

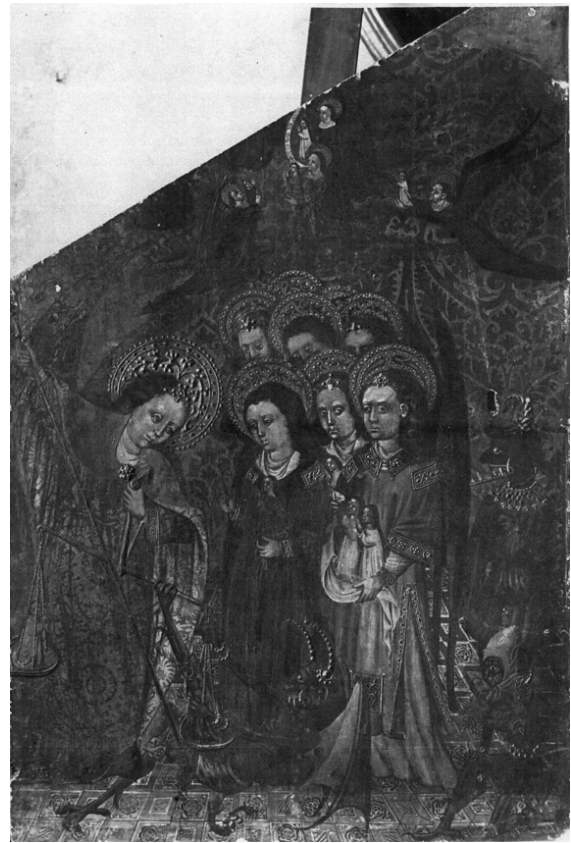

Fig. 30, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel pesant les ànimes*, compartiment d'un *Retaule de Jesús i sant Miquel*, MNAC

Fig. 31, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel pesant les ànimes*, compartiment d'un *Retaule de Jesús i sant Miquel*, MNAC, detall

Fig. 32, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Processó al Castell Sant'Angelo*, d'un *Retaule de Jesús i sant Miquel*, MNAC, detall

Fig. 33, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Mare de Déu amb dos sants i àngels*, col·lecció Garcia-Montañés

Fig. 34. TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN I MESTRE DE RIGLOS, *Retaule de sant Martí*, Riglos, fotografia de Juli Soler Santaló

Fig. 35, MESTRE DE RIGLOS, *Sant Martí ressuscitant un home i l'Aparició en somnis al sant de Crist*, carrer lateral esquerre del *Retaule de sant Martí* de Riglos, Castell de Sant Simeó, Califòrnia

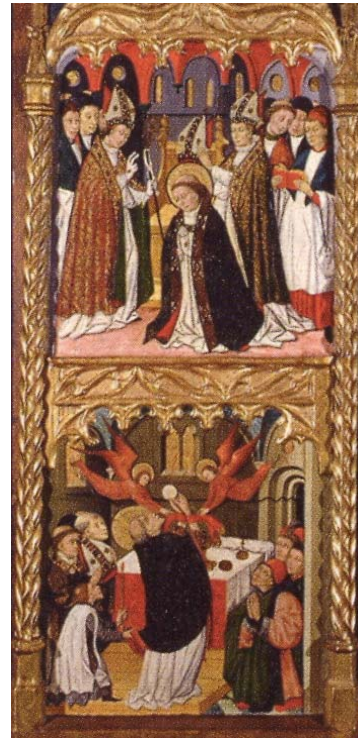

Fig. 36, MESTRE DE RIGLOS, *Investidura de sant Martí com a bisbe i Missa de sant Martí*, carrer lateral dret del *Retaule de sant Martí* de Riglos, Castell de Sant Simeó, Califòrnia

Fig. 37, MESTRE DE RIGLOS, *Aparició de la Mare de Déu i altres sants a sant Martí*, compartiment del carrer lateral esquerre del *Retaule de sant Martí* de Riglos, BF

Fig. 38, MESTRE DE RIGLOS, *Mort de Sant Martí*, compartiment del carrer lateral dret del *Retaule de sant Martí* de Riglos, PNB

Fig. 39, BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, compartiment central del retaule de La Puebla de Albortón, MUDIZ

Fig. 40, BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, compartiment central del retaule de Riglos, MNAC

Fig. 41, a i b) Detalls de les taules amb *Sant Martí partint la capa* provinents de La Puebla de Albortón i Riglos, MUDIZ- MNAC

Fig. 42, MESTRE DE RIGLOS, *Sant Julià a cavall*, antiga col·lecció Weibel

Fig. 43, MESTRE DE RIGLOS, *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial de Villarroya del Campo

Fig. 44, MESTRE DE RIGLOS, *Seguici funerari de la Verge* del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo

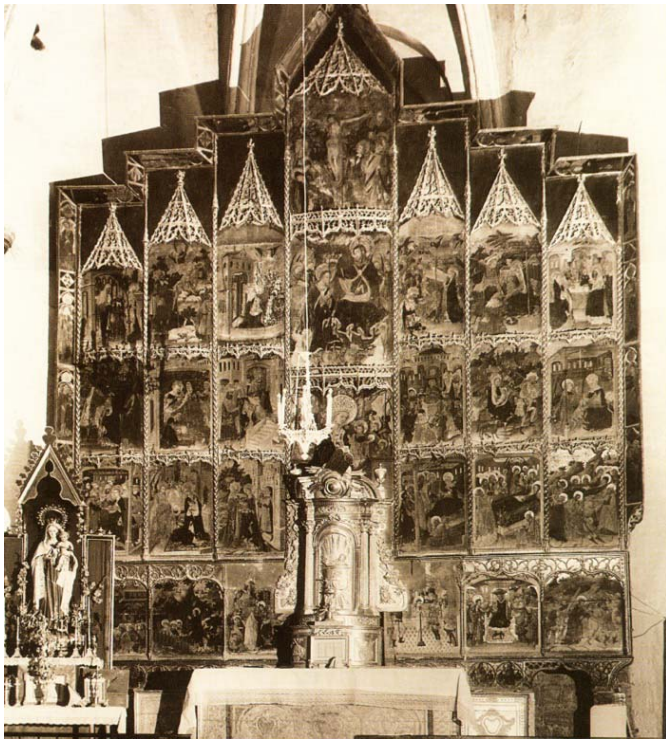

Fig. 45, BLASCO DE GRAÑÉN, *Retable de la Mare de Déu*,
Ontiñena

Fig. 46, BLASCO DE GRAÑÉN, *Dormició de la Verge*
del *Retable de la Mare de Déu*, Ontiñena

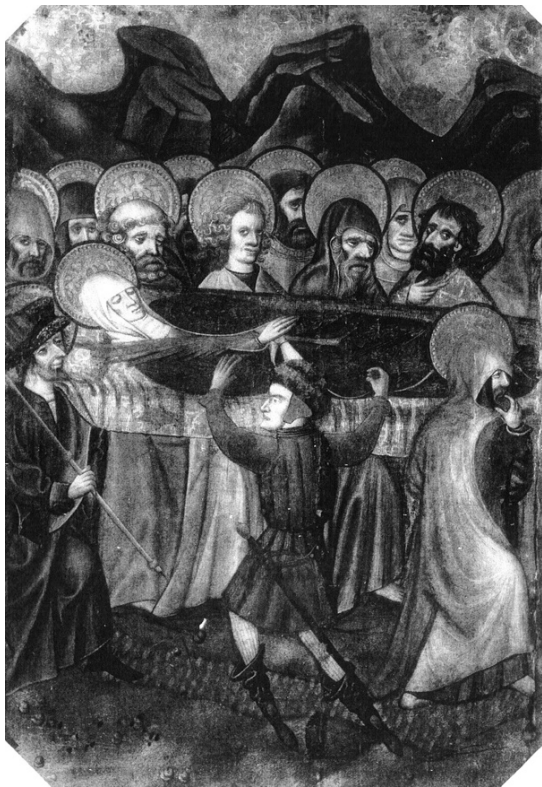

Fig. 47, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Seguici*
funerari de la Verge, col·lecció privada

Fig. 48, TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Enterrament de*
la Mare de Déu, col·lecció privada

Fig. 49, GONÇAL PERIS, *Retaule de la Mare de Déu*, Rubiols de Mora

Fig. 50, MESTRE DE RIGLOS, *Naixement de la Verge*, del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo

Fig. 51, MESTRE DE RIGLOS, *Adoració del Nen*, del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo

Fig. 52, MESTRE DE RIGLOS, *Anunciació a sant Joaquim* del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo

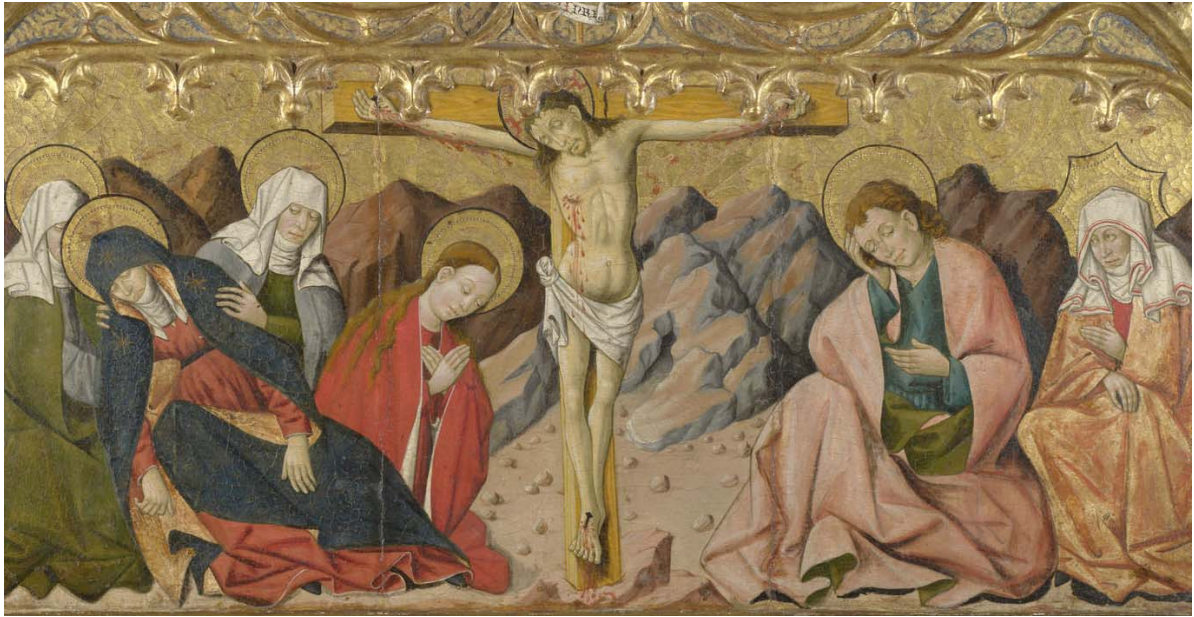

Fig. 53, MESTRE DE RIGLOS, Calvari del *Retaule de sant Martí* de Riglos, NG

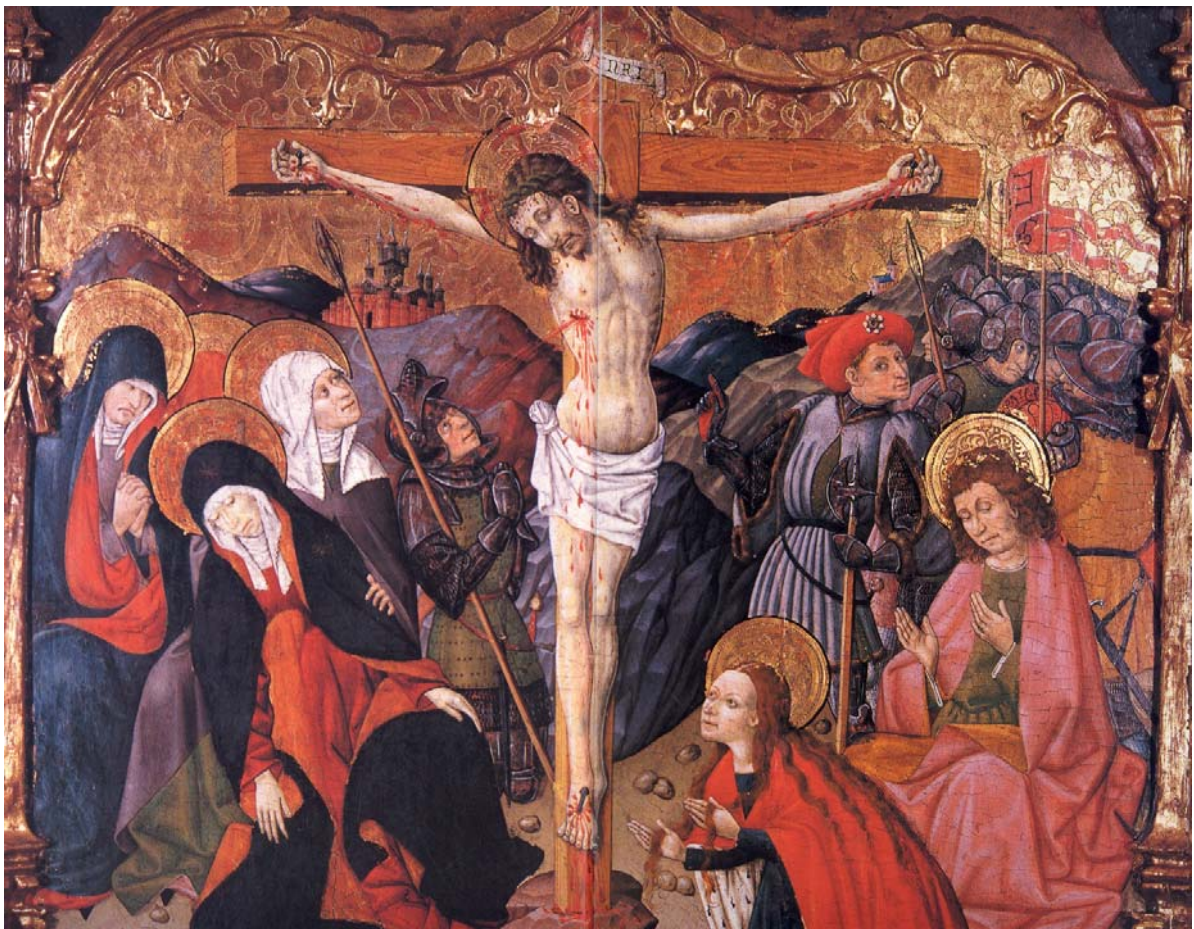

Fig. 54, MESTRE DE RIGLOS, Calvari del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo

Fig. 55, BLASCO DE GRAÑÉN, *Calvari*, Museu Comarcal Salvador Vilaseca, Reus

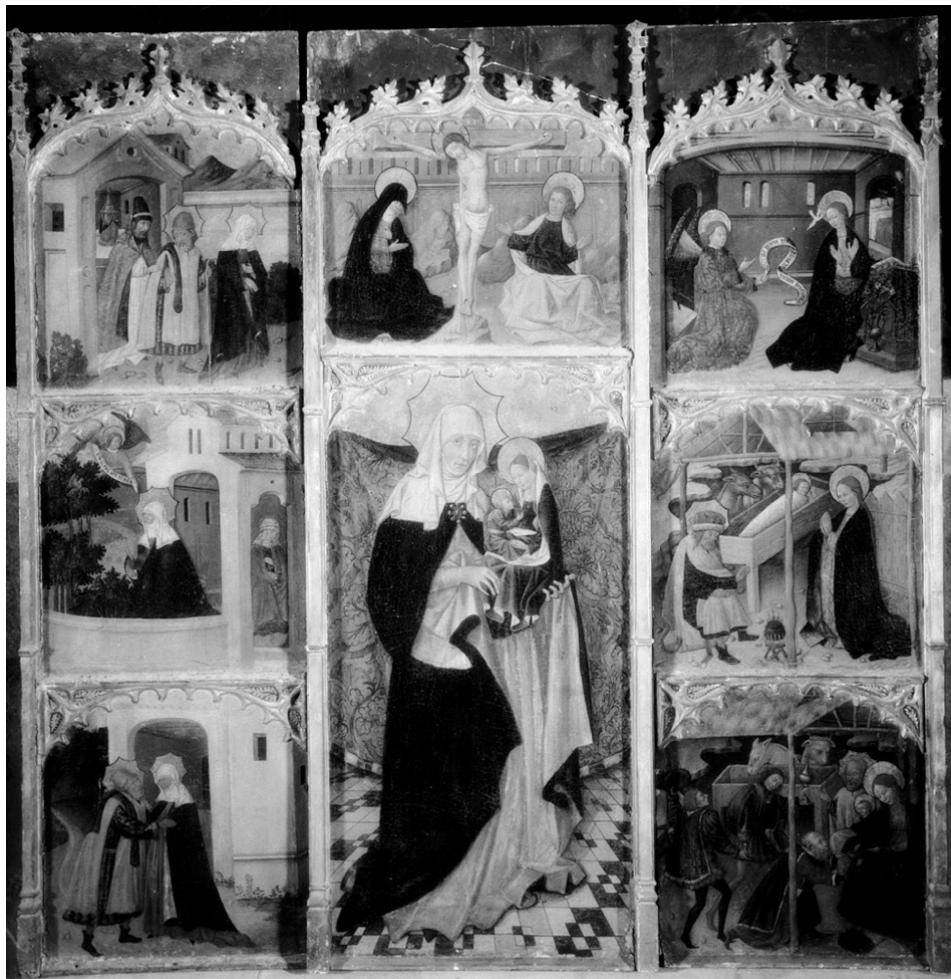

Fig. 56, MESTRE DE RIGLOS, *Retaule de santa Anna i la Mare de Déu*, antiga col·lecció Deering

Fig. 57, MESTRE DE RIGLOS, *Nativitat i Epifania*, del *Retaule de santa Anna i la Mare de Déu*, antiga col·lecció Deering

Fig. 58, MESTRE DE RIGLOS, compartiment central i *Calvari* del *Retaule de santa Anna i la Mare de Déu*, antiga col·lecció Deering

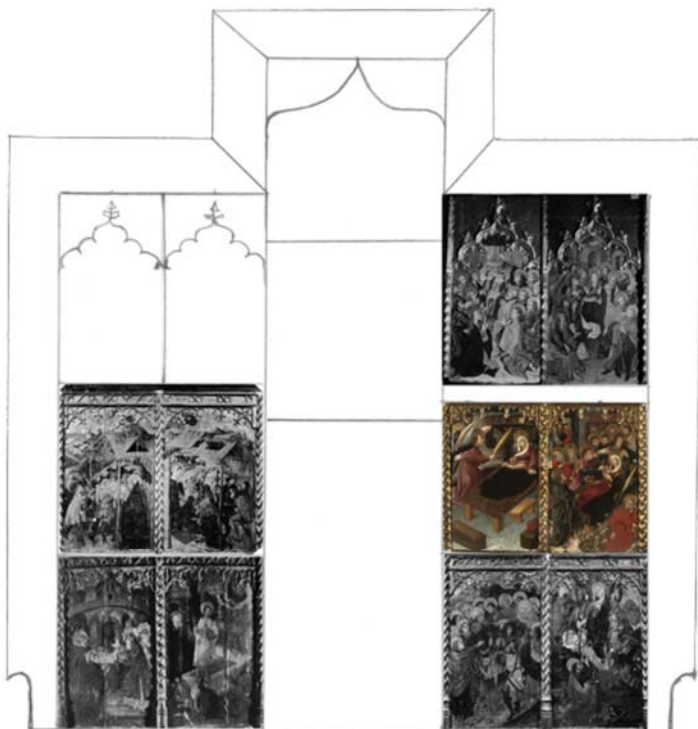

Fig. 59, MESTRE DE RIGLOS, hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de la Mare de Déu*

Fig. 60, MESTRE DE RIGLOS, *Mare de Déu amb el Nen*, en comerç

Fig. 61, MESTRE DE RIGLOS, *Presentació al Temple i Resurrecció de Crist*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada

Fig. 62, MESTRE DE RIGLOS, *Ascensió de Crist*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada

Fig. 63, MESTRE DE RIGLOS, *Pentecosta*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada

Fig. 64, MESTRE DE RIGLOS, *Seguici funerari i Assumpció de la Verge*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada

Fig. 65, MESTRE DE RIGLOS, *Anunci de la mort de la Verge*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, MNAC

Fig. 66, MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge d'un Retaule de la Mare de Déu*, MNAC

Fig. 67, *Dormició i Assumpció de la Verge del Llibre d'Hores de Caterina de Clèves*, TML&M, folis 41v-42

Fig. 68, MESTRE DE RIGLOS, *Trinitat*, MP

Fig. 69, MESTRE DE RIGLOS, *Pentecosta*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada, detall

Fig. 70, MESTRE DE RIGLOS, *Sant Blai predicant a les bèsties del Retaule de sant Blai, en comerç*

Fig. 71, MESTRE DE RIGLOS, *Decapitació de sant Blai del Retaule de sant Blai, en comerç*

Fig. 72, MESTRE DE RIGLOS, *Sant Martí ressuscitant un home, del Retaule de sant Martí de Riglos, Castell de Sant Simeó, Califòrnia*

Fig. 73, Taller del MESTRE DE RIGLOS, *Santa Llúcia i la seva mare davant la tomba de santa Àgata, del Retaule de santa Llúcia, col·lecció privada*

Fig. 74, MESTRE DE RIGLOS, *Sant Blai*, compartiment central del *Retaule de sant Blai*, col·lecció privada

Fig. 75, *Santa Llúcia*, compartiment central d'un retaule dedicat a la santa, col·lecció privada

Fig. 76, Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Blai*

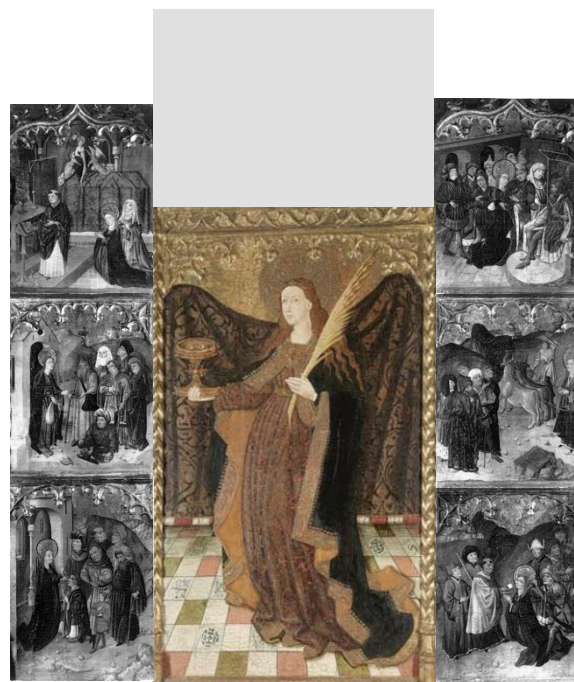

Fig. 77, Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de santa Llúcia*

Fig. 78, BLASCO DE GRAÑÉN I TALLER, *Retaule de sant Blai, la Mare de Déu i sant Tomàs Becket*, església parroquial d'Anento

Fig. 79, BLASCO DE GRAÑÉN I TALLER, *Santa Caterina, el Rei David i Sant Fabià i sant Sebastià*, compartiments del *Retaule de sant Blai, la Mare de Déu i sant Tomàs Becket*, església parroquial d'Anento

Fig. 80, TALLER DEL MESTRE DE RIGLOS, *Descens de Crist als llimbs*, compartiment d'una *Predel·la de la Passió*, col·lecció privada

Fig. 81, *Infern*, miniatura del *Llibre d'Hores de Caterina de Clèves*, TML&M, foli 168v

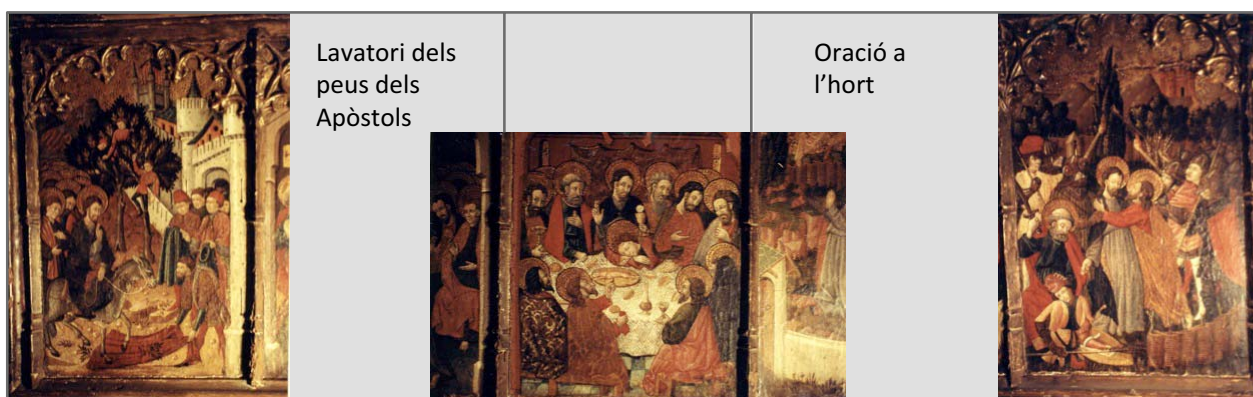

Fig. 82, MESTRE DE RIGLOS, Reconstrucció de la meitat esquerra de la *Predel·la de la Passió*, col·lecció privada

Fig. 83, MESTRE DE RIGLOS, *Entrada de Crist en Jerusalem* de la Predel·la de la Passió, col·lecció privada

Fig. 84, MESTRE DE RIGLOS, *Sant Sopar* de la Predel·la de la Passió, col·lecció privada

Fig. 85, MESTRE DE RIGLOS, *Bes de Judes*, compartiment de la *Predel·la de la Passió*, col·lecció privada

Fig. 86, MESTRE DE RIGLOS, *Crist en Majestat amb els símbols dels quatre evangelistes*, en comerç

Fig. 87, MESTRE DE RIGLOS: a) *Santa Quitèria*, col·lecció privada; b) *Mare de Déu amb el Nen, la Magdalena i santa Caterina*, compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu*, Villarroya del Campo

Fig. 88, MESTRE DE RIGLOS: a) *Coronació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo; b) *Santa Quitèria*, col·lecció privada. Detalls

Fig. 89, ANÒNIM ARAGONÈS, *Santa Caterina i santa Bàrbara*, MNAC

Fig. 90, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Mare de Déu amb el Nen i àngels* de Bellcaire d'Urgell, MNAC

Fig. 91, JOAN REIXAC, *Mare de Déu amb el Nen i àngels*, compartiment del *Retaule de sant Martí* de Sogorb

Fig. 92, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Resurrecció de Crist* del *Retaule de la Mare de Déu* de Benavarrí, MLDC

Fig. 93, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Coronació de la Verge* del *Retaule de la Mare de Déu* de Benavarrí, desapareguda

Fig. 94, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Coronació de la Verge*, del *Retaule de la Mare de Déu* de Benavarrí, desaparegut, detall

Fig. 95, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Calvari*, de Tamarit de Llitera, MLDC

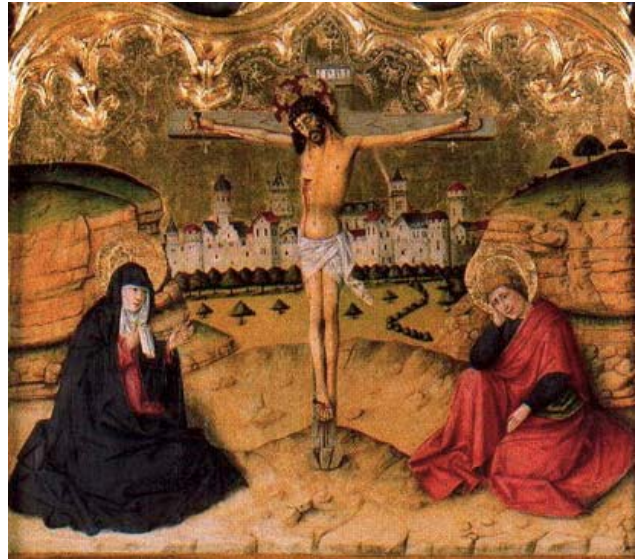

Fig. 96, JOAN REIXAC, *Calvari del Retaule de sant Martí* de Sogorb

Fig. 97, TALLER DE BERNAT MARTORELL, MIQUEL NADAL I PERE GARCIA, *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona

Fig. 98, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Calvari del Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona

Fig. 99, a) TALLER DE BERNAT MARTORELL, *Santa Eulàlia*, porta del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona; b) BERNAT MARTORELL, *Santa Caterina*, fillola d'un *Retaule de santa Eulàlia*, MNAC

Fig. 100, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Professió de santa Clara*, compartiment del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona

Fig. 101, PERE GARCIA DE BENAVERRI I COL·LABORADOR, *Mort de santa Clara*, compartiment del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona

Fig. 102, PERE GARCIA DE BENAVERRI, Calvari, compartiment cimera del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona, detall

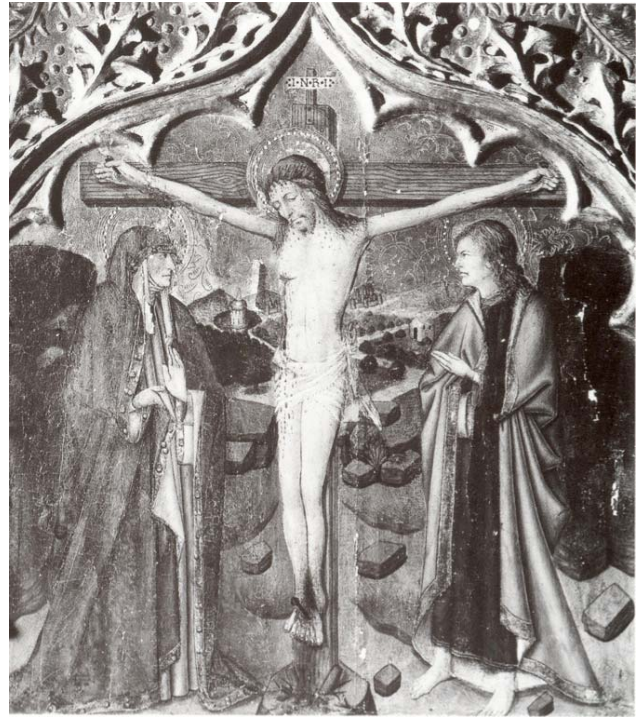

Fig. 103, PERE GARCIA DE BENAVERRI I ALTRES, *Calvari* provinent de Vilalba Saserra, en comerç

Fig. 104, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Retaule de sant Quirze i santa Julita*, de Sant Quirze del Vallés, MDB

Fig. 105, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Mare de Déu amb el Nen i sant Vicenç Ferrer*, del convent de dominics de Cervera, MNAC

Fig. 106, *Caterina de Clèves orant davant la Mare de Déu i el Nen*, miniatura del *Llibre d'hores de Caterina de Clèves*, TML&M

Fig. 107, revers de la taula de la *Mare de Déu amb el Nen i sant Vicenç Ferrer*, del convent de dominics de Cervera, MNAC

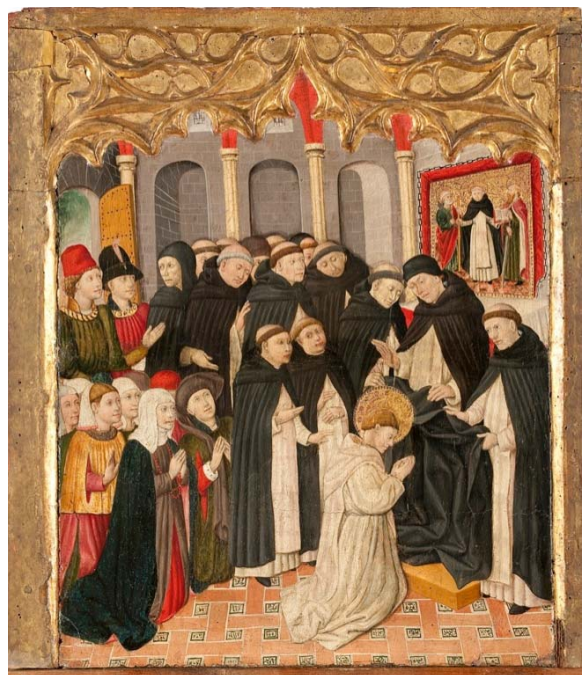

Fig. 108, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Professió de fe de sant Domènec*, procedent del convent de dominics de Cervera, MADP

Fig. 109, a) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* de Villarroya del Campo; b) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge*, MNAC; c) PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Dormició de la Verge* de Peralta de la Sal, MNAC

Fig. 110, a) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge*, MNAC; b) PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Dormició de la Verge* de Peralta de la Sal, MNAC. Details

Fig. 111, a) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* de Villarroya del Campo; b) PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Dormició de la Verge* de Peralta de la Sal, MNAC

Fig. 112, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Abraçada a la porta daurada*, MAHG

Fig. 113, PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Presentació de la Verge al Temple*, MAHG

Fig. 114, MESTRE DE RIGLOS, *Abraçada a la porta daurada* del Retaule de la Mare de Déu de Villarroya del Campo

Fig. 115, MESTRE DE RIGLOS, *Presentació de la Verge al Temple* del Retaule de la Mare de Déu de Villarroya del Campo

Fig. 116, SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Mare de Déu de la Llet*, procedent d'Estopanyà, MNAC

Fig. 117, SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Arcàngel Gabriel d'una Anunciació*, MNAC

Fig. 118, SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Dormició de la Mare de Déu*, procedent d'Estopanyà, MNAC

Fig. 119, SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Seguici funerari de la Verge*, procedent d'Estopanyà, MNAC

Fig. 120, a) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Dormició de la Verge*, MNAC; b) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* de Villarroya del Campo. Detalls

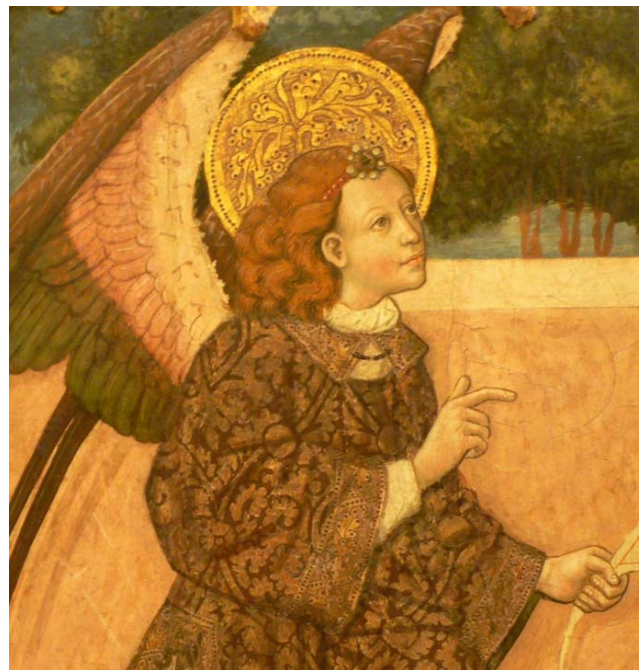

Fig. 121, a) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Mare de Déu amb el Nen i àngels*, MNAC; b) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Arcàngel Gabriel d'una Anunciació*, MNAC

Fig. 122, MESTRE DE RIGLOS, Àngel de la Coronació de la Mare de Déu de Villarroya del Campo

Fig. 123, MESTRE DE RIGLOS, Arcàngel Gabriel de l' Anunciació de Villarroya del Campo

Fig. 124, a) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, Arcàngel Gabriel d'una Anunciació, MNAC; b) MESTRE DE RIGLOS, Arcàngel Gabriel, detall de l'Anunciació de Villarroya del Campo

Fig. 125, MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA: a) *Sant Jordi i la Princesa*, anvers; b) escut, revers, MNAC

Fig. 126, a i b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan Baptista i sant Lluís de Tolosa amb donants*, taules desaparegudes a Berlín el 1945, anvers

Fig. 127, a i b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Pere, sant Pau i fragments de dos sants*, taules desaparegudes a Berlín el 1945, revers

Fig. 128, MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Retaule de sant Blai, sant Joan Baptista i sant Jaume*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 129, MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan Baptista*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 130, MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Jaume*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 131, MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, detall de *Sant Jaume*, monestir de San Pedro el Viejo, Siresa

Fig. 132, MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA: a) *Cap del Profeta Daniel*, MP; b) *Sant Jaume*, monestir de Siresa; c) *Sant Pau*, desaparegut a Berlín; d) *Sant Lluís de Tolosa*, desaparegut a Berlín

Fig. 133, CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Antoni Abat*

Fig. 134, a i b) CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Predel·la amb profetes*, col·lecció privada. En l'actualitat la predel·la constitueix una única peça.

Fig. 135, a i b) CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, Zacaries i Daniel, *Predel·la dels profetes*, col·lecció privada

Fig. 136, CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, tabernacle amb els personatges d'un Plany sobre Crist mort, col·lecció privada

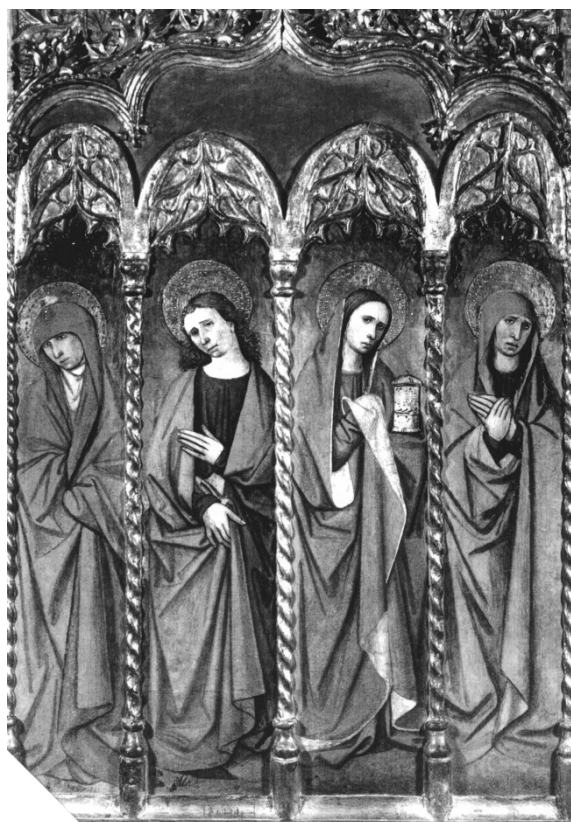

Fig. 137, CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, taules del tabernacle amb els personatges d'un Plany sobre Crist mort, col·lecció privada

Fig. 138, CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, Maries d'un Plany sobre Crist mort, col·lecció privada

Fig. 139, CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, Josep d'Arimatea i Nicodem d'un Plany sobre Crist mort, col·lecció privada

Fig. 140, a) CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, Sant Joan d'un Plany sobre Crist mort, col·lecció privada; b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, detall de la taula de *San Jordi i la princesa*, MNAC

Fig. 141, a) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan Baptista*, desaparegut a Berlín; b) CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Nicodem* d'un Plany sobre Crist mort

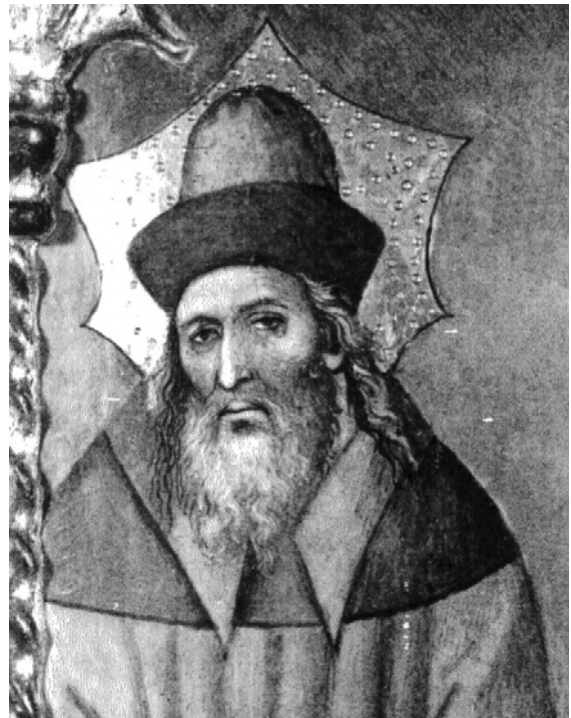

Fig. 142, a) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Cap de Profeta*, MP; b) CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Josep d'Arimatea* d'un Plany sobre Crist mort

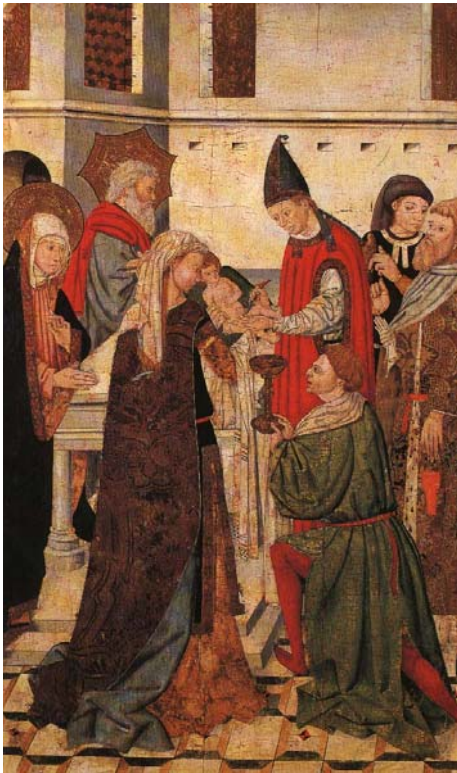

Fig. 143, a) ANÒNIM ARAGONÈS, *Circumcisió*, retaule d'Ejea de los Caballeros; b) MARTÍN DE SORIA, *Circumcisió*, retaule de Pallaruelo de Monegros

Fig. 144 a) ANÒNIM ARAGONÈS, *Resurrecció*, retaule d'Ejea de los Caballeros; b) MARTÍN DE SORIA, *Resurrecció*, retaule de Pallaruelo de Monegros

Fig. 145, MARTÍN DE SORIA, *Ascensió de Crist, Pentecosta i Judici Final*, retaule de Pallaruelo de Monegros

FIG. 146, ANÒNIM ARAGONÈS, *Pentecosta*, retaule d'Ejea de los Caballeros

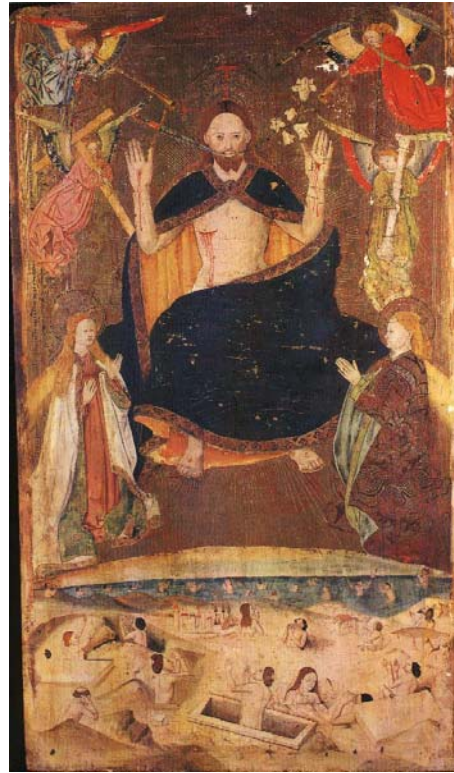

FIG. 147, ANÒNIM ARAGONÈS, *Judici Final*, Ejea de los Caballeros

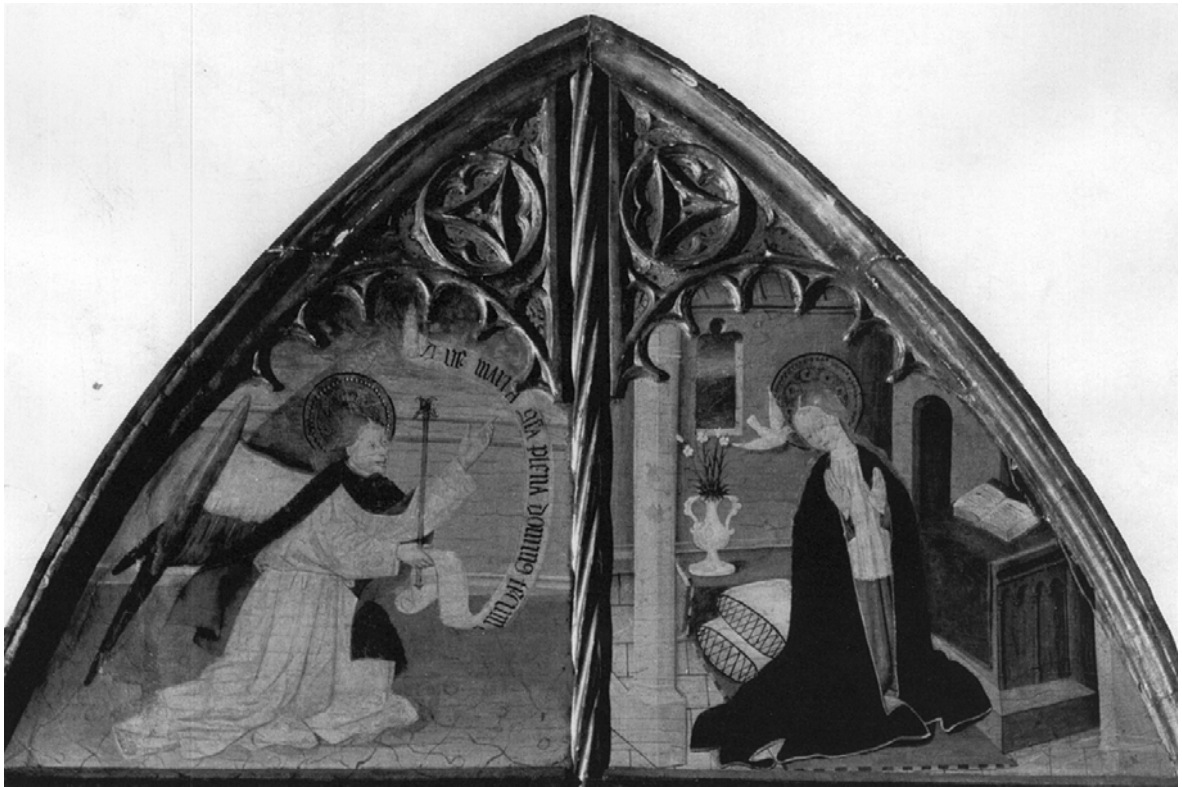

Fig. 148, ANÒNIM ARAGONÈS, *Anunciació*, abans a la col·lecció Schaeffer, Nova York

Fig. 149, ANÒNIM ARAGONÈS, *Adoració del Nen*,
retaule d'Ejea de los Caballeros

Fig. 150, ANÒNIM ARAGONÈS, *Epifania*,
retaule d'Ejea de los Caballeros

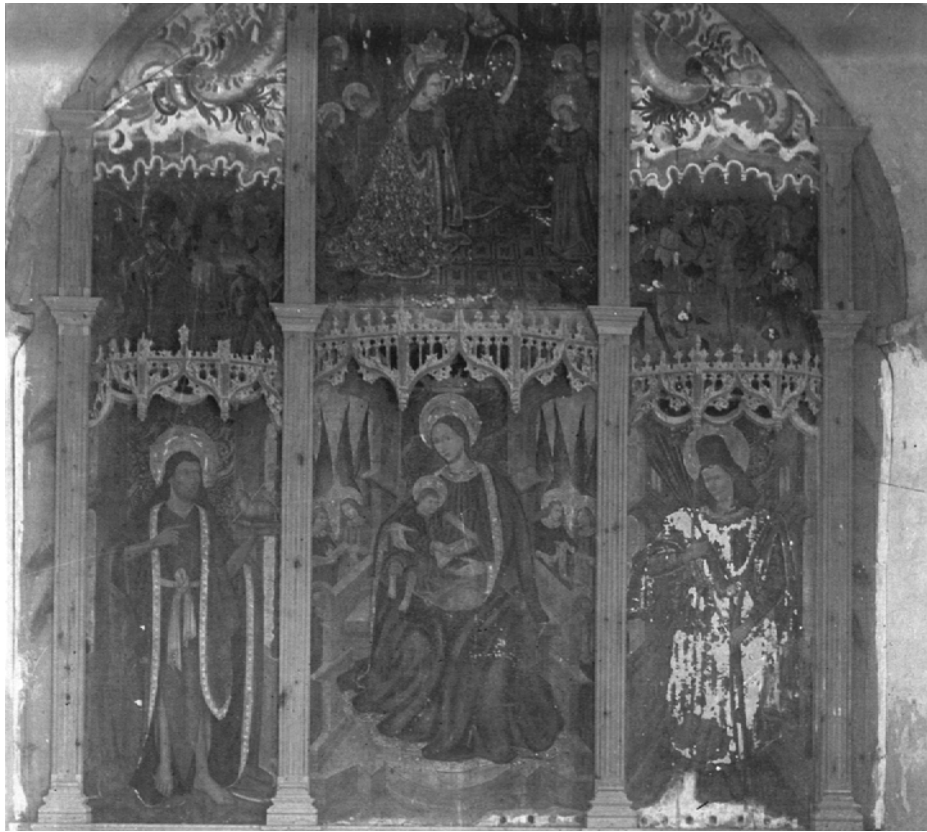

Fig. 151, BERNARDO DE ARAS, *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Sebastià*, Pompién

Fig. 152, BERNARDO DE ARAS, *Sant Sebastià* del retaule de Pompién, MNAC

Fig. 153, BERNARDO DE ARAS, *Mare de Déu amb el Nen*, NME

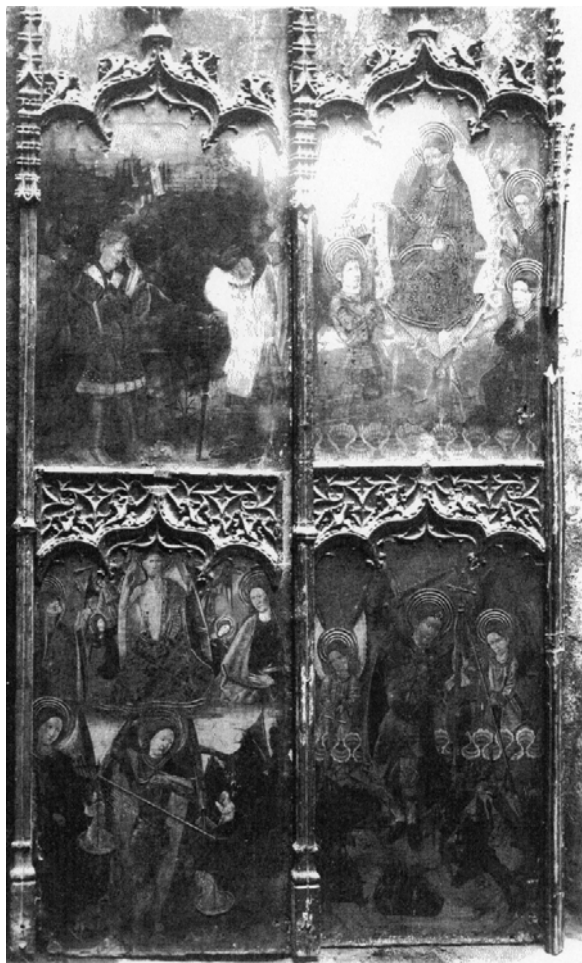

Fig. 154, BERNARDO DE ARAS, compartiments d'un *Retaule de sant Miquel*, col·lecció privada

Fig. 155, BERNARDO DE ARAS, *Predel·la amb dues santes màrtirs i els arcàngels Gabriel i Rafael*, col·lecció privada

Fig. 156, BERNARDO DE ARAS: a) *sant Gabriel* de la predella dels Arcàngels, col·lecció privada; b) *Sant Sebastià* de Pompién, MNAC. Detalls

Fig. 157, BERNARDO DE ARAS, *Anunciació*, col·lecció privada

Fig. 158, ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa

Fig. 159, ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Joan Baptista*, detall del *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa

Fig. 160, ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Miquel*, detall del *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa

Fig. 161, ANÒNIM ARAGONÈS, *Dormició de la Verge del Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa

Fig. 162, ANÒNIM ARAGONÈS, *Dormició de la Verge*, col·lecció privada

Jhs
 Capítol e condició de companyia en feta de Tomàs Giner jomier e roos
 arnaut de castelnou de navailles delas roas e fexan por següent
 de roos e de mi
 Jo mecañer q' jo tomàs giner me obligo fazer companyia por tres anys en los
 quales temps durado de quales quere fazienda que yo avre, lo por mi sefara
 lo qualquier ganancia del dho yo haure q' me obligo de dar la mitad
 de el dho arnaut en dho tres anys all haia fazer fazienda bid be llealmet
 con dho las hobras quales de la companyia vendra e en aquellas fexer roos bid
 segun e por mi le fexa mostrado
 de e todos las despesas de la casa así de comer bever e esto mesmo de la muger
 e secun q' de la ganancia de la companyia seaga de rompre, he pagar todos
 las despesas
 de e el mozo que fexa de la companyia haga de ser pagado de su pldada
 de la ganancia de la companyia
 de e el dho arnaut que se obligo e de quales quere fazienda que
 para recibir de la companyia e de los puros e las haue de dar e bid be
 llealmet roas para la companyia e yo tomàs giner e de quales quere
 fazienda lo fazienda e any roas e de aquellas yo las haia bid
 de lle almet de la companyia manpstar
 de e las hobras que venimos haora de present son estas e los dmeros
 e de las ffand de castel
 uno medio ceablo del poc de Santa mariana e ffand
 recebir quatrocentos heringueras fuellos
 de del ceablo de ecla estan por recebir, recebirnos
 he noventa fuellos
 de venimos el ceablo de margallo por precio de
 dos mil fuellos de los quales venimos p'ncipalmente
 fuellos recebirnos de los quales yo tomàs giner
 dare quenta resta por pagar del dho ceablo
 de e el dho arnaut e yo tomàs giner p'ncipales
 encañamos ados fazemos buena hermandad la una
 al otro e dho nos obligamos q' bid e llealmet así
 en persona como en bienes de lo que dar e dar
 bid e llealmet de qual quere danyos lo en ganancia
 manifestar ninguno antes si qualquier fabra qualquier
 de los otros e algún en ganancia por otro se fexa de la companyia
 e qual quere de nosotros lo fabra e como excludo
 haga en aquello castelno q' ffand de la companyia sea lleal
 de e por ceano por mi e fexar quatrocentos de dho
 es de fexar de noviembre he de noviembre e febrero

Fig. 163, contracte de societat entre Tomàs Giner i Arnau de Castelnou

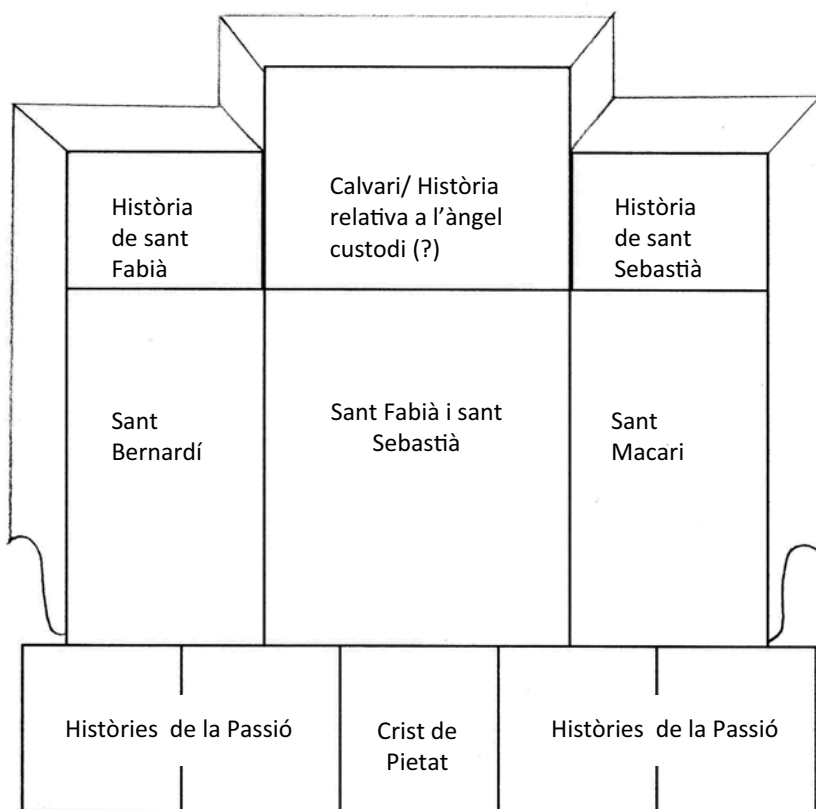

Fig. 164, Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Fabià i sant Sebastia d'Encinacorba*

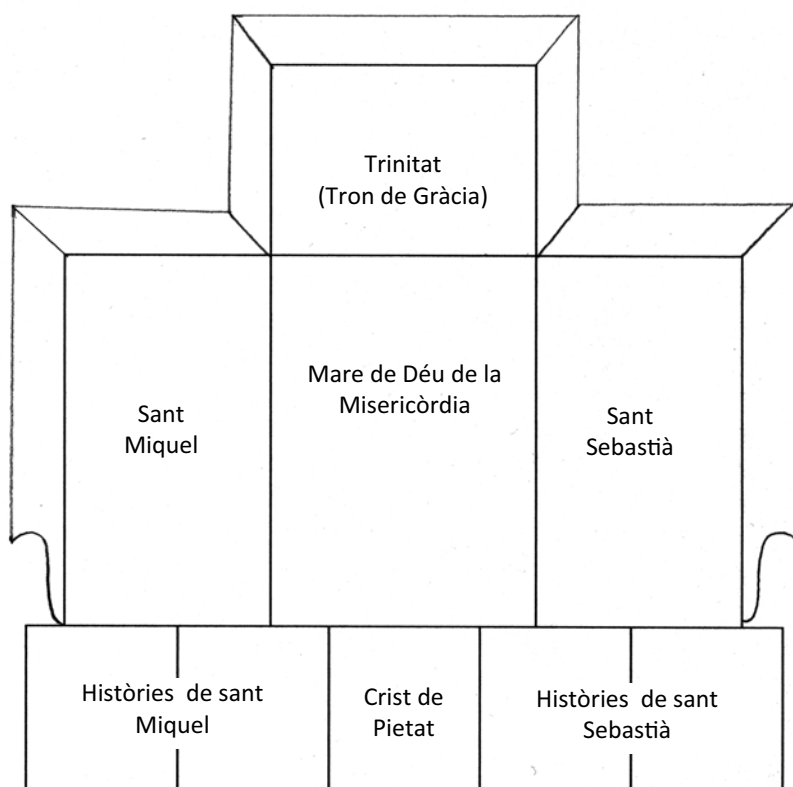

Fig. 165, Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de la Mare de Déu de la Misericòrdia, sant Miquel i sant Sebastia de Zuera*

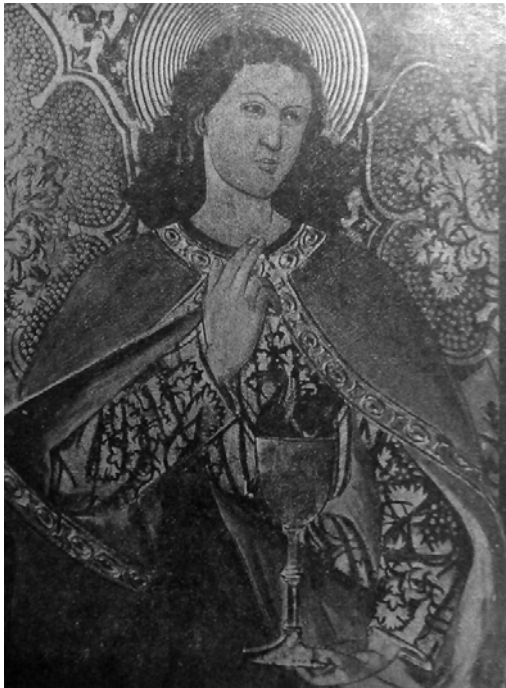

Fig. 166, ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Joan Evangelista*, de l'església de San Juan el Viejo, Saragossa, MCZ

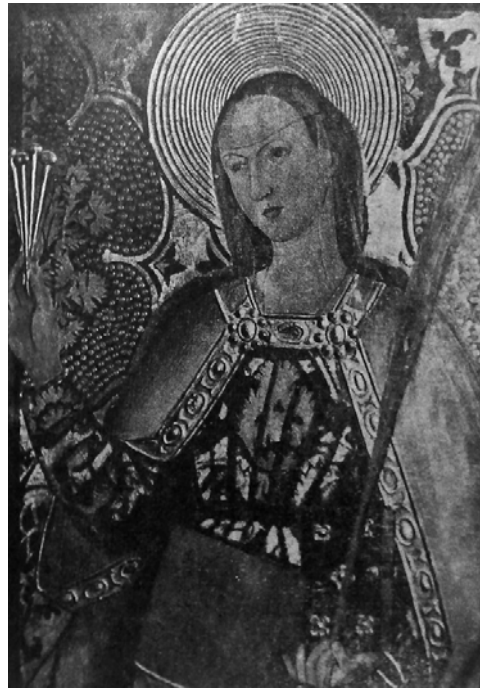

Fig. 167, ANÒNIM ARAGONÈS, *Santa Engràcia*, de l'església de San Juan el Viejo, Saragossa, MCZ

Fig. 168, ANÒNIM ARAGONÈS, *Coronació*, de l'església de San Juan el Viejo, Saragossa, MCZ

Fig. 169, JUAN DE LA ABADÍA, *Coronació*, MADP

Fig. 170, a) Crist de la *Coronació* de San Juan el Viejo, Saragossa; b) *Bateig* d'Ejea de los Caballeros; c) *Dubte* de sant Tomàs d'Ejea de los Caballeros

Fig. 171, a) Mare de Déu de la *Coronació* de San Juan el Viejo, Saragossa; b) Mare de Déu de l'*Epifania* d'Ejea de los Caballeros

Fig. 172, orgue major de la Seo de San Salvador

Fig. 173, TOMÀS GINER, *Sant Martí i santa Tecla* del palau arquebisbal de Saragossa, MUDIZ

Fig. 174, TOMÀS GINER, *Sant Agustí i sant Llorenç* del palau arquebisbal de Saragossa, MUDIZ

Fig. 175, TOMÀS GINER, *Sant Vicenç*, compartiment central del *Retaule de sant Vicenç* de la Seo de Saragossa, MP

Fig. 176, TOMÀS GINER, *Martiri de sant Vicenç a la creu en aspa, en comerç*

Fig. 177, TOMÀS GINER: a) *Martiri de sant Vicenç a la creu en aspa, en comerç*; b) *Sant Vicenç de la Seo de Saragossa, MP. Detalls*

Fig. 178, TOMÀS GINER I ARNAU DE CASTELNOU, *Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 179, TOMÀS GINER I ARNAU DE CASTELNOU, *Mare de Déu amb el Nen del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 180, TOMÀS GINER, àngels músics, compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 181, TOMÀS GINER, àngels cantors, compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 182, TOMÀS GINER, *Coronació de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 183, TOMÀS GINER, *compartiment central del Retable de sant Llorenç de Magallón*

Fig. 184, TOMÀS GINER, *Profetes*, fragments del guardapols del Retable de sant Llorenç de Magallón

Fig. 185, TOMÀS GINER, *Sant Fabià i sant Sebastià*, FLG

Fig. 186, TOMÀS GINER, *Sant Agustí* del palau arquebisbal de Saragossa, MUDIZ

Fig. 187, TOMÀS GINER, *Sant Llorenç*, del palau arquebisbal de Saragossa, MUDIZ

Fig. 188, TOMÀS GINER, *Sant Sebastià*, FLG

Fig. 189, TOMÀS GINER: a) detall de la capa pluvial de *Sant Fabià*, FLG; b) detall de la capa pluvial de *Sant Agustí* del palau arquebisbal de Saragossa, MUDIZ

Fig. 190, TOMÀS GINER: a) detall del paviment del *Sant Sebastià*, FLG; b) detall de la catifa del compartiment central del *Retable de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 191, TOMÀS GINER, *àngel amb l'esponja*, pintura mural del presbiteri de la Seo de Saragossa

Fig. 192, TOMÀS GINER, *Retaule de l'Epifania* de la col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud

Fig. 193, TOMÀS GINER, *Epifania del retaule de Calatayud*

Fig. 194, JAUME HUGUET, *Epifania del Retaule del Conestable, capella de Santa Àgata, Barcelona*

Fig. 195, DOMINGO RAM, *Epifania, col·lecció privada*

Fig. 196, NICOLÁS I MARTÍN ZAORTIGA, *Epifania, Retaule de la Mare de Déu de la col·legiata de Borja*

Fig. 197, TOMÀS GINER, *Epifania* del retaule de Calatayud, detall

Fig. 198, TOMÀS GINER, *Epifania*, Gant

Fig. 199, TOMÀS GINER, *Anunciació* del retaule de Calatayud

Fig. 200, PERE GARCIA DE BENAVERRÍ I TALLER, *Anunciació* del retaule de Montanyana

Fig. 201, TOMÁS GINER, *Nativitat*, del *Retaule de la Mare de Déu* de Calatayud

Fig. 202, ROGIER VAN DER WEYDEN, *Nativitat* del *Triptic de Miraflores*

Fig. 203, TOMÁS GINER, *Resurrecció* del *Retaule de la Mare de Déu* de Calatayud

Fig. 204, TOMÁS GINER, *Coronació* del *Retaule de la Mare de Déu* de Calatayud

Fig. 205, TOMÁS GINER, *Resurrecció*, MM

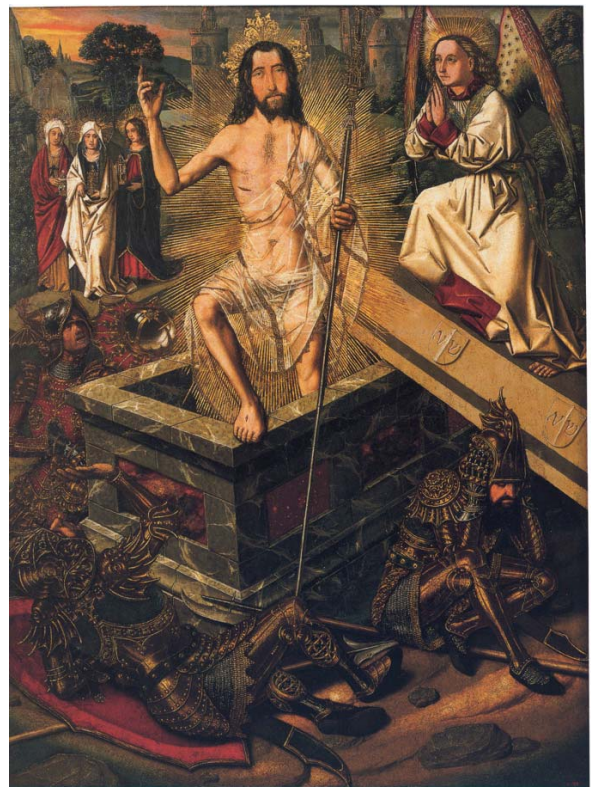

Fig. 206, BARTOLOMÉ BERMEJO, *Resurrecció de Crist*, MNAC

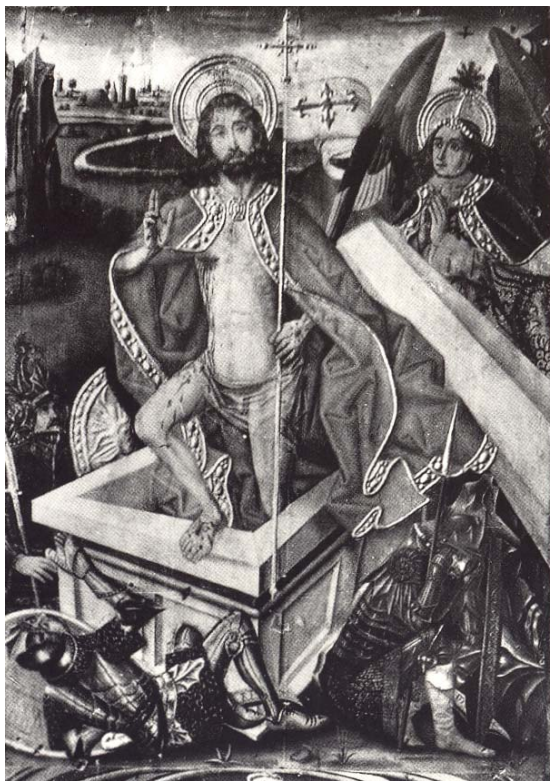

Fig. 207, MARTÍN BERNAT, *Resurrecció de Crist*

Fig. 208, TOMÁS GINER, *Sant Blai*, MNAC

Fig. 209, TOMÁS GINER: a) *Resurrecció de Crist*, MM; b) *Sant Blai*, MNAC. Details

Fig. 210, TOMÁS GINER, *Plany sobre el cos de Crist mort*, MNAC, imatge abans i després de la restauració

Fig. 211, TOMÁS GINER, *Santa Anna, la Mare de Déu i el Nen*, col·lecció privada

Fig. 212, TOMÁS GINER, *Coronació de la Verge*, col·lecció privada

Fig. 213, a-b) TOMÁS GINER, *Coronació de la Verge*, col·lecció privada, detalls

Fig. 214, TOMÁS GINER, *Santa Engràcia*, PAM

Fig. 215, TOMÁS GINER: a) *Santa Engràcia*, PAM; b) *Maria Magdalena*, detall del *Plany sobre Crist mort*, MNAC

Fig. 216, TOMÁS GINER: a) *Sant Vicenç*; b) *sant cavaller*, col·lecció privada

Fig. 217, TALLER DE TOMÁS GINER, *Sant Martí partint la capa amb el pobre, abans a la col·lecció Pardo de Paris*

Fig. 218, TALLER DE TOMÁS GINER (?), *Sant Cristòfol, col·legiata de Santa Maria de Calatayud*

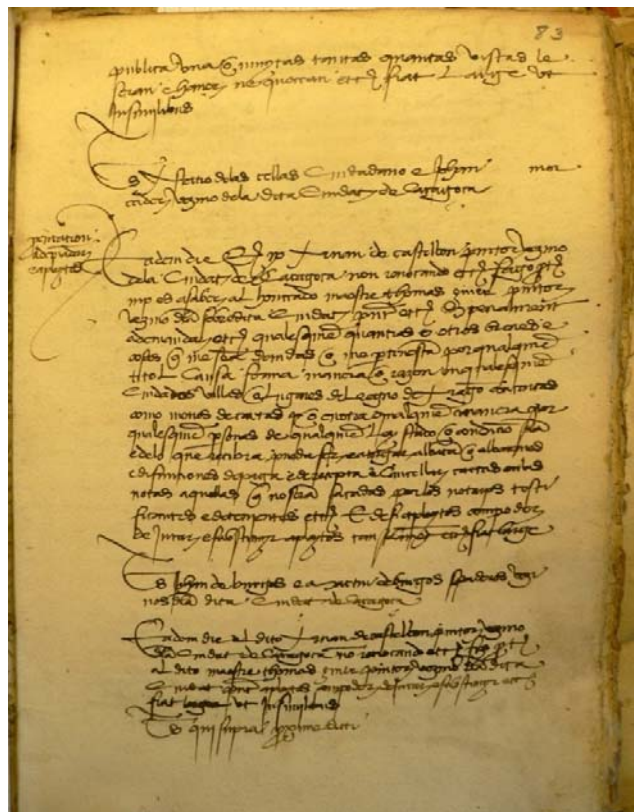

Fig. 219, Arnau de Castelnou nomena procurador seu Tomás Giner

Fig. 220, ANÒNIM ARAGONÈS,
Santa Caterina, MBAB

Fig. 221, ARNAU DE CASTELNOU, *Anunciació del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 222, ARNAU DE CASTELNOU, *Nativitat del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 223, ARNAU DE CASTELNOU, *Epifania del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 224, ARNAU DE CASTELNOU, *Resurrecció del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 225, ARNAU DE CASTELNOU, *Ascensió del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 226, ARNAU DE CASTELNOU, *Pentecosta del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 227, ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Pau del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 228, ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Sebastià del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 229, ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Blai del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 230, ARNAU DE CASTELNOU, *Crist de Pietat del Retaule de la Mare de Déu d'Erla*

Fig. 231, Vista del despatx de la residència del comte de Casal a Madrid, amb la taula de l'Adoració del Nen al fons

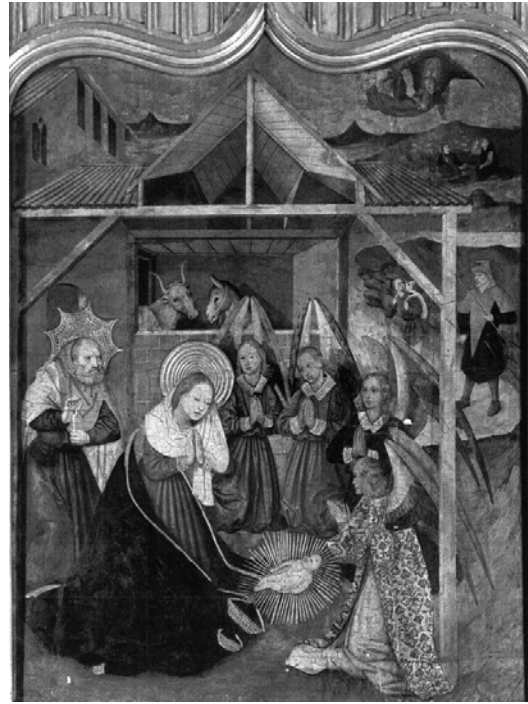

Fig. 232, ARNAU DE CASTELNOU, *Adoració del Nen*, abans a la col·lecció Conde de Casal, Madrid

Fig. 233, HANS MEMLING, *Adoració del Nen*, compartiment d'un Tríptic de l'Epifania, MP

Fig. 234, MESTRE E. S., *Adoració del Nen*

Fig. 235, JAUME FERRER (?), *Adoració del Nen*, TCM

Fig. 236, *Adoració del Nen*, *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa

Fig. 237, ARNAU DE CASTELNOU, *Adoració del Nen*, abans a la col·lecció del Conde de Casal, Madrid, detall

Fig. 238, ARNAU DE CASTELNOU: a) *Sant Pere, Retaule de la Mare de Déu d'Erla*; b) *Adoració del Nen*, col·lecció Conde de Casal, Madrid. Detalls

Fig. 239, ARNAU DE CASTELNOU: a) àngels de l'*Adoració*, col·lecció Conde de Casal; b) *Mare de Déu de l'Anunciació* del *Retaule de la Mare de Déu d'Erla*. Detalls

Fig. 240, a-b) TALLER D'ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Joan Baptista al desert*, col·lecció privada

Fig. 241, Arnau de Castelnuou (? , traça) i Pedro Durant (argenter), *Bust de sant Gregori d'Òstia*

Fig. 242, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Sant Bartomeu fa caure els ídols, d'un Retaule de sant Bartomeu, MBAB*

Fig. 243, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme de dos endimoniats, d'un Retaule de sant Bartomeu, MNAC*

Fig. 244, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Bateig de dos catecúmens d'un Retaule de sant Bartomeu, MNAC*

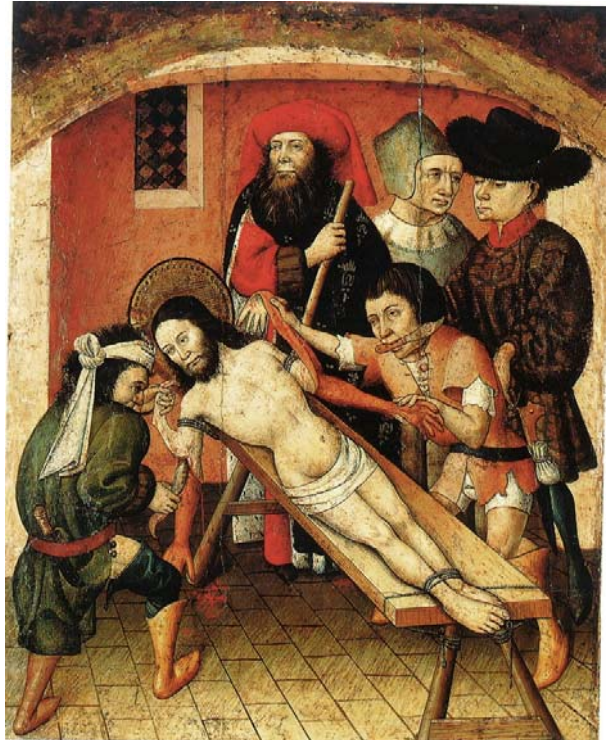

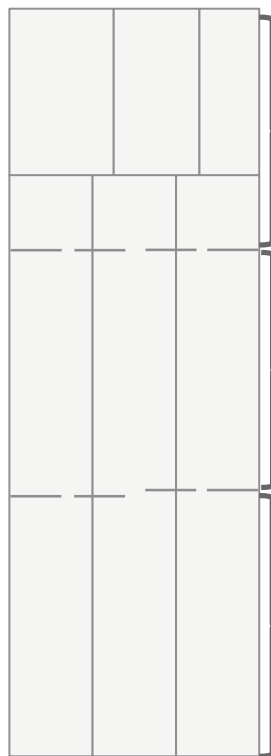
Fig. 245, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Escorxament de sant Bartomeu d'un Retaule de sant Bartomeu, MBAB*

Fig. 246, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Darrera prèdica de sant Bartomeu* d'un *Retaule de sant Bartomeu*, MBAB

Fig. 247, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Decapitació de sant Bartomeu* d'un *Retaule de sant Bartomeu*, MBAB

Sant Bartomeu expulsant els ídols del temple

Exorcisme de dos endimoniats

Bateig de dos endimoniats

Fig. 248, a) Revers de les taules de *Sant Bartomeu fent caure els ídols*, *Exorcisme de dos endimoniats* i *Bateig de dos catecúmens*; b) esquema del revers del carrer lateral esquerre

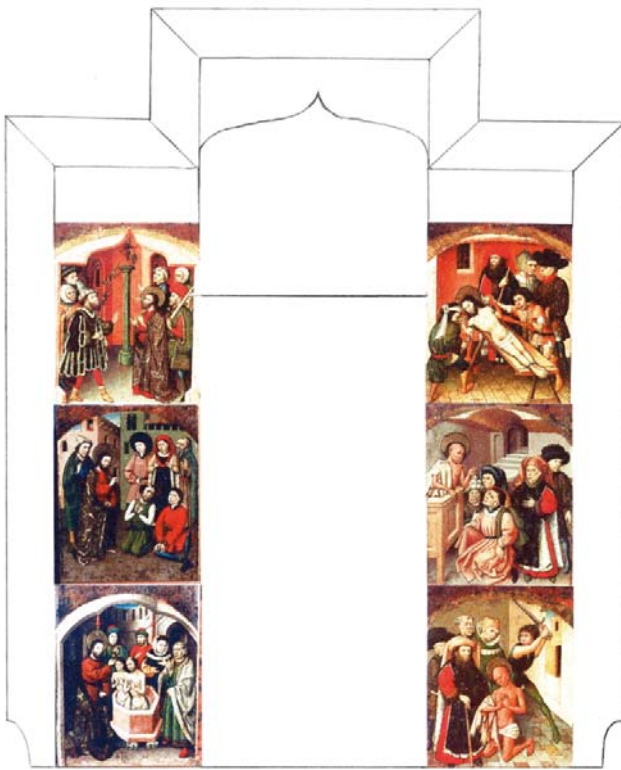

Fig. 249, Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Bartomeu*

Fig. 250, MESTRE DE SANT BARTOMEU, detall del sant Bartomeu de l'*Exorcisme de dos endimoniats* d'un *Retaule de sant Bartomeu*, MNAC

Fig. 251, a i b) ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Bartomeu*, col·lecció privada

Fig. 252, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Anunciació d'un Retaule de la Mare de Déu*, MBAM

Fig. 253, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Adoració del Nen d'un Retaule de la Mare de Déu*, MBAM

Fig. 254, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Epifania d'un Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada

Fig. 255, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Resurrecció d'un Retaule de la Mare de Déu*, TMM

Fig. 256, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Ascensió d'un Retaule de la Mare de Déu*, MBAS

Fig. 257, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *llevadora de l'Adoració del Nen d'un Retaule de la Mare de Déu*, MBAM

Fig. 258, MESTRE DE SANT BARTOMEU: a) *Baptisme de dos catecúmens d'un Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; b) *Adoració d'un Retaule de la Mare de Déu*, MBAM; c) *Exorcisme d'un Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; d) *Anunciació d'un Retaule de la Mare de Déu*, MBAM.
Detalls

Fig. 259, MESTRE DE SANT BARTOMEU, fotografia d'infraroig, detall de sant Josep de l'*Adoració*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*, MBAM

Fig. 260, MESTRE DE SANT BARTOMEU, detall de la Mare de Déu de l'Adoració d'un Retaule de la Mare de Déu, MBAM

Fig. 261, a) ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Pere d'Erla*; b) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Bateig del Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; c) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme del Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; d) ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Sebastià d'Erla*. Detalls

Fig. 262, MESTRE D'ALLOZA, *Anunciació*, procedent d'Alloza, MBAZ

Fig. 263, MESTRE D'ALLOZA, *Epifania*, procedent d'Alloza, MBAZ

Fig. 264, Mestre d'Alloza, *Mare de Déu amb el Nen i l'àngel custodi*, procedent del convent del Santo Sepulcro de Saragossa, MBAZ

Fig. 265, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Sant Enterrament*, MMP

Fig. 266, MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, compartiment del *Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; b) Sant Joan evangelista, detall del *Sant Enterrament*, MMP

Fig. 267, Fragment de retaule amb un sant i tres homes; *Martiri d'un sant a la graella*, col·lecció privada

Fig. 268, a) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, del *Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; b) Fragment de retaule amb un sant i tres homes, detall; c) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, del *Retaule de sant Bartomeu*, MNAC; d) MESTRE D'ALLOZA, *Epifania d'Alloza*, MBAZ

Fig. 269, DOMINGO RAM, *Retaule de santa Justa i santa Rufina*, Maluenda

Fig. 270, DOMINGO RAM: a) *Mare de Déu amb el Nen i santes* del retaule de santa Maria de Maluenda; b) santa Llúcia i santa Apol·lònia, detall de la taula amb la *Mare de Déu, el Nen i santes*. MNAC

Fig. 271, a) DOMINGO RAM, *Sant Pere*, subpredel·la del Retaule de santa Justa i santa Rufina de Maluenda; b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Pere*, taula desapareguda a Berlín

Fig. 272, GRUP DE MORATA, *Fragment de predel·la amb sis apòstols amb els versicles del Credo*, abans a la col·lecció James de Nova York

Fig. 273, GRUP DE MORATA, *Retaule de la Mare de Déu, sant Jaume el major i sant Cristòfol*, Villanueva de Huerva

Fig. 274, a) GRUP DE MORATA, *Sant Jaume* de Villanueva de Huerva; b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Jaume* de Siresa; c) GRUP DE MORATA, *Santa Bàrbara* de Villanueva de Huerva; d) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, detall de la taula de *Sant Jordi i la princesa*, MNAC

Fig. 275, GRUP DE MORATA, *Sant Jaume*, compartiment del retaule de Villanueva de Huerva

Fig. 276, a) GRUP DE MORATA, *Crist de Pietat* de Villanueva de Huerva; b) ARNAU DE CASTELNOU, *Crist de Pietat* d'Erla

Fig. 277, a) GRUP DE MORATA, *Sant Sebastià i sant Antoni Abat* del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB; b) GRUP DE MORATA, *Sant Sebastià* de Villanueva de Huerva

Fig. 278, GRUP DE MORATA, *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzà

Fig. 279, GRUP DE MORATA, *Missa de sant Martí*, compartiment del *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzà

Fig. 280, GRUP DE MORATA, *Mort de sant Martí*, *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzà

Fig. 281, GRUP DE MORATA: a) *Santa Bàrbara* de Villanueva de Huerva; b) *Mort de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzà

Fig. 282, GRUP DE MORATA: a) *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, del *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzà; *Santa Llúcia* de Villanueva de Huerva

Fig. 283, GRUP DE MORATA, *Sant Cosme*, Tobed

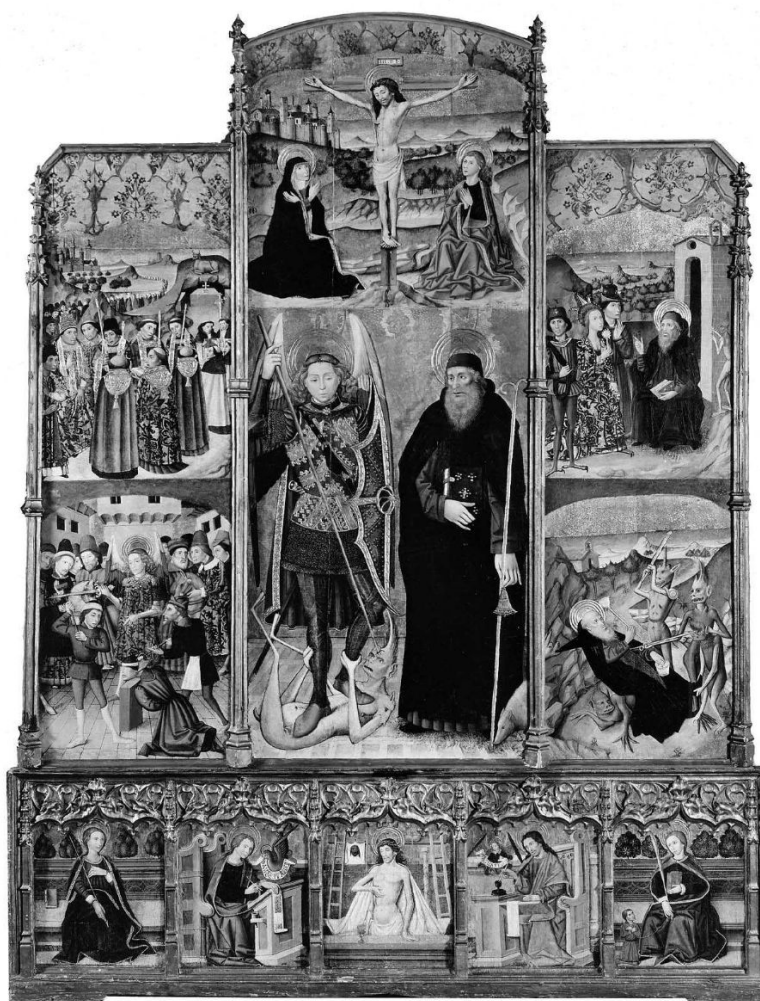

Fig. 284, GRUP DE MORATA, *Retaule de sant Miquel i sant Antoni Abat*, MFAB

Fig. 285, a) TALLER DE DOMINGO RAM, *Sant Antoni Abat turmentat pels dimonis*, MBAB; b) GRUP DE MORATA, *Sant Antoni Abat turmentat pels dimonis*, del *Retaule de sant Miquel i sant Antoni Abat*, MFAB

Fig. 286, GRUP DE MORATA, *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

Fig. 287, Revers d'un carrer del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

Fig. 288, GRUP DE MORATA, *Sant Pere*, detall del compartiment central del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

Fig. 289, GRUP DE MORATA, *Sant Miquel i sant Jordi*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

Fig. 290, GRUP DE MORATA, *Maria Magdalena i santa Caterina*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

Fig. 291, GRUP DE MORATA, compartiment central del *Retaule de sant Miquel i sant Antoni Abat*, MFAB

Fig. 292, a) GRUP DE MORATA, *Sant Antoni abat*, detall del *Retaule de sant Miquel i sant Antoni abat*, MFAB; b) GRUP DE MORATA, *Sant Antoni abat*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB; c) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Cap del Profeta Daniel*, MP

Fig. 293, a) GRUP DE MORATA, *Santa Caterina* del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*; b) GRUP DE MORATA, *Santa Bàrbara* de Villanueva de Huerva; c) MESTRE DE SAN JORDI I LA PRINCESA, detall de la taula de *Sant Jordi i la princesa*

Fig. 294, a) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Lluís de Tolosa*, taula perduda a Berlín; b) GRUP DE MORATA, *Sant Blai*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

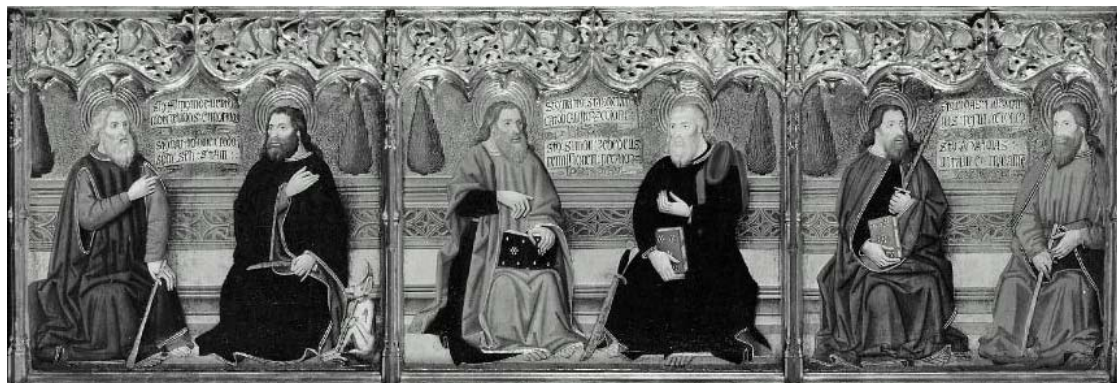

Fig. 295, a i b) GRUP DE MORATA, *Predel·la amb el Credo dels apòstols del Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*, MFAB

Fig. 296, GRUP DE MORATA, *Retaula de la Mare de Déu*, TMM

Fig. 297, GRUP DE MORATA: a) *Coronació de la Verge* del *Retaula de la Mare de Déu*, TMM; b) *Temptacions de sant Antoni* compartiment del *Retaula de sant Miquel i sant Antoni abat*, MFAB

Fig. 298, GRUP DE MORATA, *Retaule del Davallament*, Morata de Jiloca

Fig. 299, GRUP DE MORATA, *Davallament*, compartiment central del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca

Fig. 300, GRUP DE MORATA, *Resurrecció de Crist*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca

Fig. 301, GRUP DE MORATA, *Descens de Crist als Llimbs*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca

Fig. 302, GRUP DE MORATA, *Dubte de sant Tomàs*, compartiment del Retaule del Davallament de Morata de Jiloca

Fig. 303, GRUP DE MORATA, *Noli me tangere*, compartiment del Retaule del Davallament de Morata de Jiloca

Fig. 304, GRUP DE MORATA, *Crist demana silenci als apòstols després de la Transfiguració*, compartiment del Retaule del Davallament de Morata de Jiloca

Fig. 305, GRUP DE MORATA, *Aparició de Crist a les santes dones*, compartiment del Retaule del Davallament de Morata de Jiloca

Fig. 306, GRUP DE MORATA, *Crist de Pietat*, compartiment central de la predel·la del Retaul del Davallament de Morata de Jiloca

Fig. 307, MESTRE FRANCKE, *Crist de Pietat*, Kunsthalle, Hamburg

Fig. 308, MIQUEL XIMÉNEZ, *Trinitat*, col·lecció privada

Fig. 309, ISRAHEL VAN MECKENEM, *Crist de Pietat*

Fig. 310, TALLER DE DOMINGO RAM, *Crist de Pietat*, compartiment de predel·la, església parroquial de Villarroya del Campo

Fig. 311, GRUP DE MORATA, *Crist de Pietat*, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*, MD

Fig. 312, GRUP DE MORATA, *Sant Pere i sant Andreu*, compartiment de la predel·la de la col·lecció James de Nova York

Fig. 313, GRUP DE MORATA, *Sant Andreu*, compartiment de la predel·la del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca

Fig. 314, Hipòtesi de reconstrucció del Retaule sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià, MD i MCD

Fig. 315, GRUP DE MORATA, *Sant Julià*, compartiment del Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià. Detall. MCD

Fig. 316, GRUP DE MORATA, *Adoració del Nen*, col·lecció privada

Fig. 317, GRUP DE MORATA, *Pentecosta*, col·lecció privada

Fig. 318, GRUP DE MORATA, *Consagració de sant Fabià*, de la predel·la del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*. Detall. MD

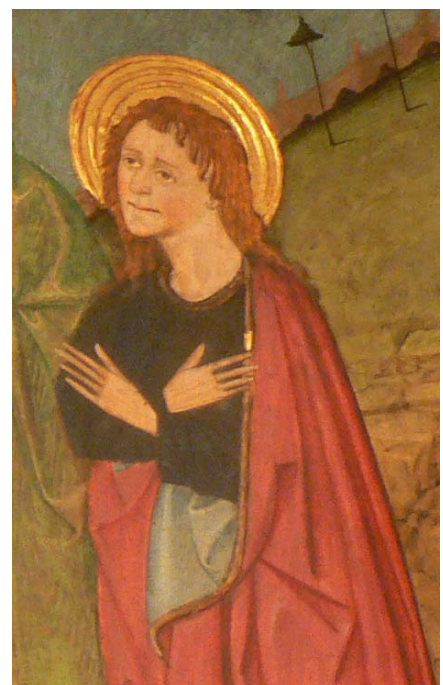
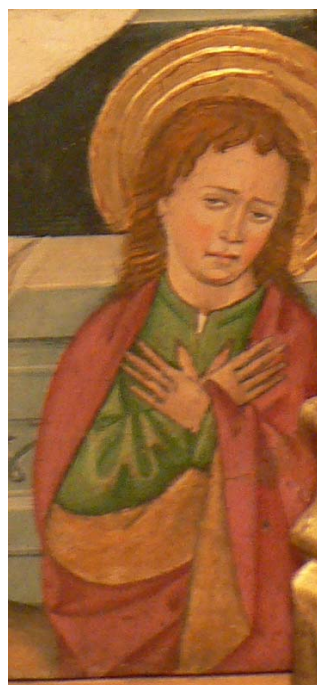

Fig. 319, GRUP DE MORATA: a) Sant Joan evangelista de la taula amb la *Pentecosta*, col·lecció privada; b) Sant Joan evangelista del *Crist de Pietat* i c) Sant Joan evangelista del *Calvari*, del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*, MD

Fig. 320, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Retaule de sant Tomàs*, MCD

Fig. 321, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Miracle al banquet nupcial*, compartiment del *Retaule de sant Tomàs*, MD

Fig. 322, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Tomàs investint els reis mags com a bisbes* (?), compartiment del *Retaule de sant Tomàs*, MD

Fig. 323, a) GRUP DE MORATA, *sant Jaume el Menor*, de la predel·la del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca; b) MESTRE DE SANT TOMÀS, compartiment central del *Retaule de sant Tomàs*, MCD

Fig. 324, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Predel·la dels evangelistes*, MD

Fig. 325, MESTRE DE SANT TOMÀS: a) Sant Marc, compartiment de la *Predel·la dels evangelistes*, MD; b) Camí al Calvari, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Tomàs*, MCD

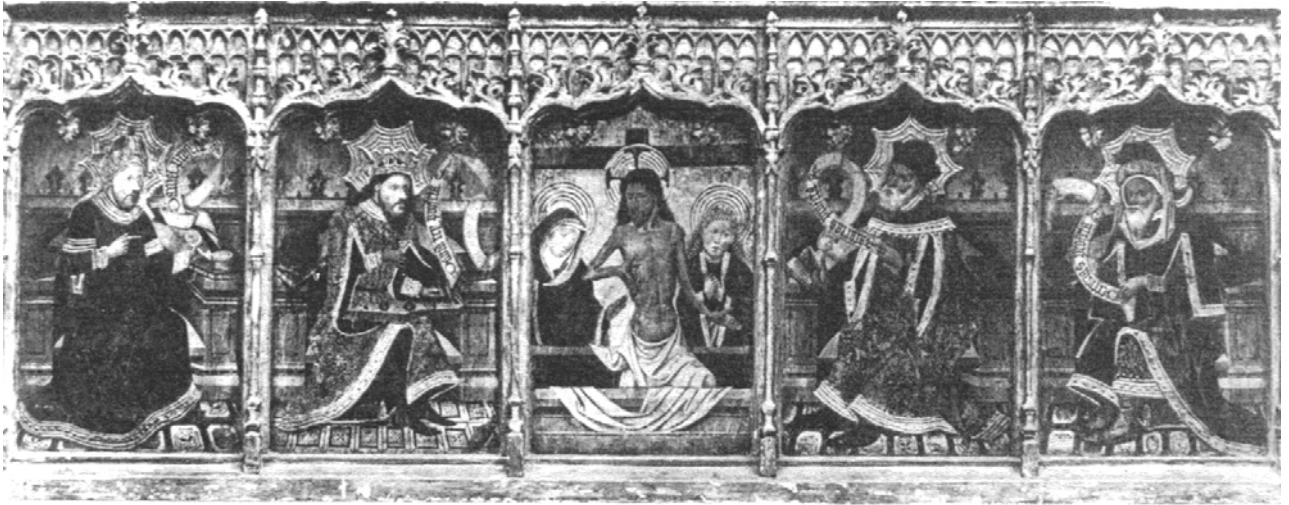

Fig. 326, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Predel·la dels profetes*, col·lecció privada

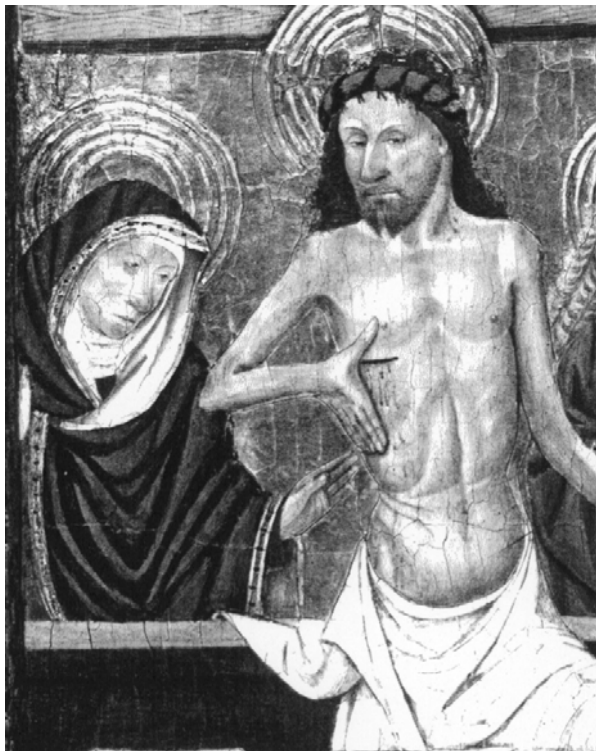

Fig. 327, MESTRE DE SANT TOMÀS: a) *Crist de Pietat*, compartiment central de la *Predel·la dels profetes*, col·lecció privada; b) sant Tomàs, detall del compartiment central del *Retaule de sant Tomàs*, MCD

Fig. 328, MESTRE DE SANT TOMÀS: a) *Crist davant Pilat*, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Tomàs*, MCD; b) profeta Jeremies de la *Predel·la dels profetes*, col·lecció privada

Fig. 329, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Calvari*, abans a la col·lecció Staehelin-Paravicini de Basilea

Fig. 330, MESTRE DE SANT TOMÀS, *Sant Joan Baptista*, col·lecció privada

Fig. 331, MESTRE DE SANT TOMÀS: a) Sant Marc de la *Predel·la dels evangelistes*, MD; b) MESTRE DE SANT TOMÀS, *Sant Joan Baptista*, col·lecció privada; c) GRUP DE MORATA, sant Jaume, *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca

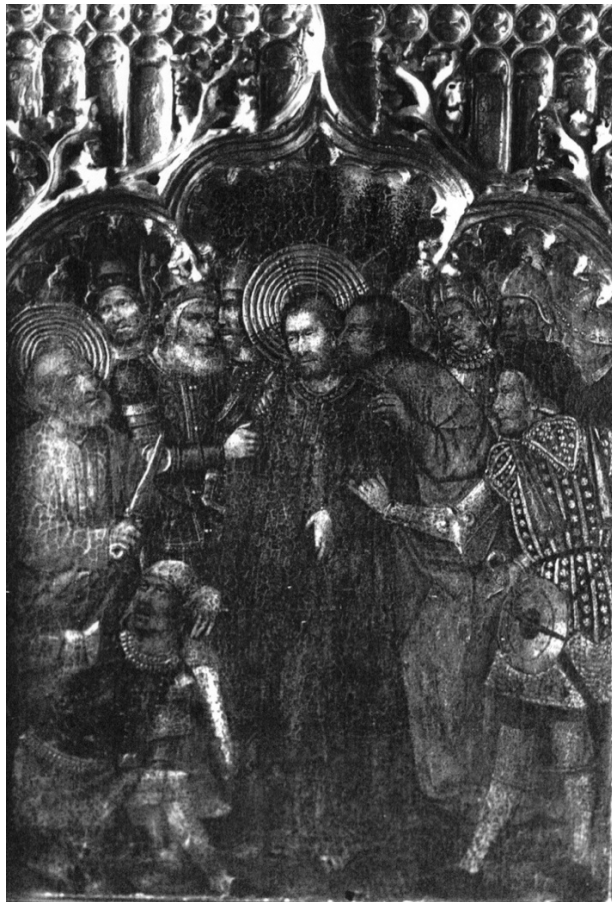

Fig. 332, *Bes de judes*, col·lecció privada

Fig. 333, a) *Judici d'una santa*, abans a la col·lecció Homar; b) *Crist davant Pilat*, compartiment d'una predel·la de la Passió, abans a la col·lecció Braum Vomstrumm. Detalls

Fig. 334, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Abraçada a la Porta Daurada*, del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, MBAB

Fig. 335, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Presentació de la Verge al Temple*, del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, MBAB

Fig. 336, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Anunciació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, CA

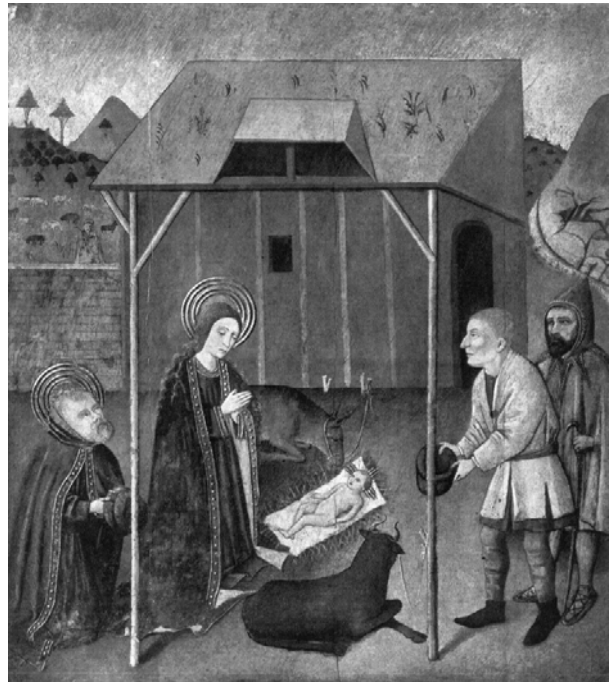

Fig. 337, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Nativitat*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, col·lecció privada

Fig. 338, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Pentecosta*, del *Retable de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, col·lecció privada

Fig. 339, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Retable de sant Sebastià*, col·lecció privada, Sardenya

Fig. 340, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA: a) *Anunciació*, compartiment del *Retable de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, CA; b) *Sant Sebastià*, del *Retable de sant Sebastià*, col·lecció privada, Sardenya

Fig. 341, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Coronació de la Verge*, MNAC

Fig. 342, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Presentació de la Verge al Temple*, abans a la col·lecció Harris, Londres

Fig. 343, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA: a) *Presentació de la Verge al Temple* de Cervera de la Cañada, MBAB; b) *Coronació de la Verge*, MNAC

Fig. 344, MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA: a) *Coronació de la Verge*, MNAC; b) *Presentació de la Verge al Temple* de Cervera de la Cañada, MBAB; c) *Anunciació* de Cervera de la Cañada, CA; d) *Presentació de la Verge al Temple* de Cervera de la Cañada, MBAB

Llistat d'il·lustracions

Entre claudàtors s'ofereix la localització de les peces que pertanyen a museus o institucions i la font de la fotografia.

Abreviatures:

AM, Archivo Moreno
APNZ, Archivo de Protocolos Notariales de Zaragoza
BF, Barnes Foundation
CA, Col·lecció Amatller
CGM, Col·lecció García-Montañés
CS, Catedral de Segorbe
FLZ, Fundación Lázaro Galdiano, Madrid
HC, Hearst Castle, San Simeón
IAAH-AM, Institut Amatller d'Art Hispànic-Arxiu Mas
KH, Kunsthalle, Hamburg
MADP, Musée des Arts Decoratifs, Paris
MAHG, Musée d'Art et d'Histoire de Genève
MBAB, Museo de Bellas Artes de Bilbao
MBAG, Musée des Beaux Arts, Gant
MBAV, Museu de Belles Arts de València
MBAZ, Museo de Bellas Artes de Zaragoza
MCC, Museo de la Colegiata de Calatayud
MCD, Museo de la Colegiata de Daroca
MCZ, Museo de la Catedral de Zaragoza
MD, Museo de Daroca
MDB, Museu Diocesà de Barcelona
MDH, Museo Diocesano de Huesca
ME, Museu de l'Ermitage, Sant Petersburg
MFAB, Museum of Fine Arts, Boston
MLDC, Museu de Lleida: Diocesà i Comarcal
MM, Museu Marès, Barcelona
MMP, Musée Marmottan, París
MNAC, Museu Nacional d'Art de Catalunya
MP, Museo del Prado
MUDIZ, Museo Diocesano de Zaragoza
NME, National Museum, Estocolm
PAM, Princeton Art Museum
PNB, Pinacoteca Nazionale di Bologna
RIE, Repertori Iconogràfic Espanyol
SMB-G, Staatliche Museen zu Berlin-Gemäldegalerie
TCM, The Cleveland Museum
TML&M, The Morgan Library & Museum, Nova York
TMM, The Metropolitan Museum, Nova York

- Fig. 1-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de sant Nicolau*, església parroquial de Santa Justa y santa Rufina, Maluenda. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 2-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Calvari del Retaule de sant Nicolau*, església parroquial de Santa Justa y santa Rufina, Maluenda. Detall. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 3-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN I ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de la Trinitat, sant Fabià i sant Sebastià*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 4-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Sebastià*, compartiment del *Retaule de la Trinitat, sant Fabià i sant Sebastià*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 5-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Crist de Pietat*, compartiment de la predel·la del *Retaule de la Trinitat, sant Fabià i sant Sebastià*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 6-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Flagel·lació de Crist*, compartiment de la predel·la del *Retaule de la Mare de Déu d'Ontiñena*. [IAAH-AM]
- Fig. 7-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Trinitat*, compartiment central del *Retaule de la Trinitat, sant Fabià i sant Sebastià*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 8-** ROBERT CAMPIN, *Trinitat*, taula d'un díptic. [ME]
- Fig. 9-** MESTRE DE SIRESA, *Retaule de sant Esteve*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [IAAH-AM]
- Fig. 10-** MESTRE DE SIRESA, *Sant Esteve davant del Jutge*, compartiment del *Retaule de sant Esteve*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 11-** MESTRE DE SIRESA, *Sant Esteve*, compartiment central del *Retaule de sant Esteve*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. Detall. [G. Macías Prieto]
- Fig. 12-** MESTRE DE SIRESA (?), *Missa de sant Gregori*, convent del Santo Sepulcro, Saragossa. Detall. [IAAH-AM]
- Fig. 13-** Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Martí* de La Puebla de Albortón, BLASCO DE GRAÑÉN I TALLER, ca. 1445. [G. Macías Prieto]
- Fig. 14-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, taules del *Retaule de sant Blai i la Magdalena*, Almodévar.
- Fig. 15-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Blai*, compartiment central del *Retaule de sant Blai i la Magdalena*, Almodévar. Detall. [IAAH-AM]
- Fig. 16-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de sant Joan Baptista*. [MNAC-IAAH-AM]
- Fig. 17-** a) ANÒNIM ARAGONÈS, *Baptisme de Crist*, compartiment del *Retaule de sant Joan Baptista*; b) BERNAT MARTORELL, *Baptisme de Crist*, compartiment del *Retaule dels sants Joans* de Vinaixa. Detalls. [MNAC - G. Macías Prieto]
- Fig. 18-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Naixement de sant Joan*, compartiment del *Retaule de sant Joan Baptista*. [MNAC-G. Macías]
- Fig. 19-** MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Naixement de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Velilla de Jiloca.
- Fig. 20-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Banquet d'Herodes*, compartiment del *Retaule de sant Joan Baptista*. Detall. [MNAC-G. Macías]
- Fig. 21-** MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Abraçada a la Porta Daurada*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Velilla de Jiloca.

- Fig. 22-** MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial de Velilla de Jiloca.
- Fig. 23-** MESTRE DE VELILLA DE JILOCA, *Mare de Déu amb el Nen i santes*, compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu* de Velilla de Jiloca.
- Fig. 24-** MESTRE DE VELILLA DE JILOCA: a) *Epifania* del *Retaule de la Mare de Déu* de Velilla; b) *Epifania* del *Retaule de la Mare de Déu* de Monterde. [IAAH-AM]
- Fig. 25-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel matant el drac*. [MNAC]
- Fig. 26-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel matant el drac*, compartiment del *Retaule de sant Blai, la Mare de Déu i sant Tomàs*, Anento. [Lacarra Ducay 2004a]
- Fig. 27-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Mare de Déu amb el Nen i àngels*. [MBAV-IAAH-AM]
- Fig. 28-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Epifania* del *Retaule de Jesús i sant Miquel*. *Detall*. [MNAC-G. Macías Prieto]
- Fig. 29-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Epifania* del *Retaule de Jesús i sant Miquel*. [MNAC-G. Macías Prieto]
- Fig. 30-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel pesant les ànimes*, compartiment del *Retaule de Jesús i sant Miquel*. [MNAC-IAAH-AM]
- Fig. 31-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Miquel pesant les ànimes*, compartiment del *Retaule de Jesús i sant Miquel*, MNAC. *Detall*. [MNAC - G. Macías Prieto]
- Fig. 32-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Processó al Castell Sant'Angelo*, d'un *Retaule de Jesús i sant Miquel*. *Detall* [MNAC-G. Macías Prieto]
- Fig. 33-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Mare de Déu amb dos sants i àngels*. [CGM]
- Fig. 34-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN I MESTRE DE RIGLOS, *Retaule de sant Martí*, ermita de Riglos. [RIE-J. Soler Santaló]
- Fig. 35-** MESTRE DE RIGLOS, Compartiments amb *Sant Martí ressuscitant un home i l'Aparició en somnis al sant de Crist*, carrer lateral esquerre del *Retaule de sant Martí de Riglos*. [HC]
- Fig. 36-** MESTRE DE RIGLOS, Compartiments amb la *Investidura de sant Martí com a bisbe i la Missa de sant Martí*, carrer lateral dret del *Retaule de sant Martí de Riglos*. [HC]
- Fig. 37-** MESTRE DE RIGLOS, *Aparició de la Mare de Déu i altres sants a sant Martí*, compartiment del carrer lateral esquerre del *Retaule de sant Martí de Riglos*. [BF-IAAH-AM]
- Fig. 38-** MESTRE DE RIGLOS, *Mort de Sant Martí*, compartiment del carrer lateral dret del *Retaule de sant Martí de Riglos*. [PNB]
- Fig. 39-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, compartiment central del *retaule de La Puebla de Albortón*. [MUDIZ]
- Fig. 40-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, compartiment central del *retaule de Riglos*. [MNAC]
- Fig. 41-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Detalls de les taules amb Sant Martí partint la capa* de La Puebla de Albortón i Riglos. [MUDIZ/MNAC]
- Fig. 42-** MESTRE DE RIGLOS, *Sant Julià a cavall*, antiga col·lecció Weibel, Madrid. [IAAH-AM]
- Fig. 43-** MESTRE DE RIGLOS, *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial de Villarroya del Campo, Daroca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 44-** MESTRE DE RIGLOS, *Seguici funerari de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 45-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Retaule de la Mare de Déu*, Ontiñena. [IAAH-AM]

- Fig. 46-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Dormició de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, Ontiñena. [IAAH-AM]
- Fig. 47-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Seguici funerari de la Verge*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 48-** TALLER DE BLASCO DE GRAÑÉN, *Enterrament de la Mare de Déu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 49-** GONÇAL PERIS, *Retaule de la Mare de Déu* de Rubiols de Mora. [Paula Gillot]
- Fig. 50-** MESTRE DE RIGLOS, *Naixement de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 51-** MESTRE DE RIGLOS, *Adoració del Nen*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 52-** MESTRE DE RIGLOS, *Anunciació a sant Joaquim*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 53-** MESTRE DE RIGLOS, *Calvari*, compartiment cim del *Retaule de Sant Martí* de Riglos. [NG]
- Fig. 54-** MESTRE DE RIGLOS, *Calvari*, compartiment cim del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 55-** BLASCO DE GRAÑÉN, *Calvari*, Museu Comarcal Salvador Vilaseca, Reus.
- Fig. 56-** MESTRE DE RIGLOS, *Retaule de santa Anna i la Mare de Déu*, antiga col·lecció Deering. [IAAH-AM]
- Fig. 57-** MESTRE DE RIGLOS, *Nativitat i Epifania*, compartiments del *Retaule de santa Anna i la Mare de Déu*. [IAAH-AM]
- Fig. 58-** MESTRE DE RIGLOS, compartiment central i *Calvari* del *Retaule de santa Anna i la Mare de Déu* de l'antiga col·lecció Deering. [IAAH-AM]
- Fig. 59-** Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de la Mare de Déu* del MESTRE DE RIGLOS. [G. Macías Prieto]
- Fig. 60-** MESTRE DE RIGLOS, *Mare de Déu amb el Nen*, en comerç. [IAAH-AM]
- Fig. 61-** MESTRE DE RIGLOS, *Presentació al Temple i Resurrecció de Crist*, d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 62-** MESTRE DE RIGLOS, *Ascensió de Crist*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 63-** MESTRE DE RIGLOS, *Pentecosta*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 64-** MESTRE DE RIGLOS, *Seguici funerari i Assumpció de la Verge*, compartiments d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 65-** MESTRE DE RIGLOS, *Anunci de la mort de la Verge*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MNAC]
- Fig. 66-** MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MNAC]
- Fig. 67-** *Dormició i Assumpció de la Verge* del *Llibre d'Hores de Caterina de Clèves*, folis 41v-42. [TML&M]
- Fig. 68-** MESTRE DE RIGLOS, *Trinitat*. [MP]
- Fig. 69-** MESTRE DE RIGLOS, *Pentecosta*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada. Detall. [IAAH-AM]
- Fig. 70-** MESTRE DE RIGLOS, *Sant Blai predicant a les bèsties*, compartiment del *Retaule de sant Blai*. [IAAH-AM]

- Fig. 71-** MESTRE DE RIGLOS, *Decapitació de sant Blai*, compartiment del *Retaule de sant Blai*. [IAAH-AM]
- Fig. 72-** MESTRE DE RIGLOS, *Sant Martí ressuscitant un home*, compartiment del *Retaule de sant Martí* de Riglos. [HC]
- Fig. 73-** TALLER DEL MESTRE DE RIGLOS, *Santa Llúcia i la seva mare davant la tomba de santa Àgata*, compartiment del *Retaule de santa Llúcia*. [IAAH-AM]
- Fig. 74-** MESTRE DE RIGLOS, *Sant Blai*, compartiment central del *Retaule de sant Blai*. [IAAH-AM]
- Fig. 75-** TALLER DEL MESTRE DE RIGLOS, *Santa Llúcia*, compartiment central d'un retaule dedicat a la santa, col·lecció privada. [Sotheby's]
- Fig. 76-** Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Blai* del MESTRE DE RIGLOS. [G. Macías Prieto]
- Fig. 77-** Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de santa Llúcia* del TALLER DEL MESTRE DE RIGLOS. [G. Macías Prieto]
- Fig. 78-** BLASCO DE GRAÑÉN I TALLER, *Retaule de sant Blai, la Mare de Déu i sant Tomàs Becket*, església parroquial d'Anento.
- Fig. 79-** BLASCO DE GRAÑÉN I TALLER, *Santa Caterina, el Rei David i Sant Fabià i sant Sebastià*, compartiments del *Retaule de sant Blai, la Mare de Déu i sant Tomàs Becket*, església parroquial d'Anento.
- Fig. 80-** TALLER DEL MESTRE DE RIGLOS, *Descens de Crist als llimbs*, compartiment d'una *Predel·la de la Passió*. [IAAH-AM]
- Fig. 81-** *Infern*, miniatura del *Llibre d'Hores de Caterina de Clèves*, foli 168v [TML&M]
- Fig. 82-** MESTRE DE RIGLOS, Reconstrucció de la meitat esquerra de la *Predel·la de la Passió*. [G. Macías Prieto]
- Fig. 83-** MESTRE DE RIGLOS, *Entrada de Crist en Jerusalem*, compartiment de la *Predel·la de la Passió*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 84-** MESTRE DE RIGLOS, *Sant Sopar*, compartiment de la *Predel·la de la Passió*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 85-** MESTRE DE RIGLOS, *Bes de Judes*, compartiment de la *Predel·la de la Passió*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 86-** MESTRE DE RIGLOS, *Crist en Majestat*, en comerç. [IAAH-AM]
- Fig. 87-** MESTRE DE RIGLOS: a) *Santa Quitèria*, col·lecció privada; b) *Mare de Déu amb el Nen, la Magdalena i santa Caterina*, compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [Sotheby's/ Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 88-** MESTRE DE RIGLOS: a) *Coronació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca; b) *Santa Quitèria*, col·lecció privada. Detalls. [Lacarra Ducay 1990a / Sotheby's]
- Fig. 89-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Santa Caterina i santa Bàrbara*. [MNAC]
- Fig. 90-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Mare de Déu amb el Nen i àngels* de Bellcaire d'Urgell. [MNAC]
- Fig. 91-** JOAN REIXAC, *Mare de Déu amb el Nen i àngels*, del *Retaule de sant Martí de Sogorb*. [CS]
- Fig. 92-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Resurrecció de Crist*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu de Benavarri*. [MLDC-Balclis]
- Fig. 93-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Coronació de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu de Benavarri*, desaparegut. [IAAH-AM]

- Fig. 94-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Coronació de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Benavarri, desaparegut, detall. [IAAH-AM]
- Fig. 95-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Calvari*, procedent de Tamarit de Llitera. [MLDC]
- Fig. 96-** JOAN REIXAC, *Calvari*, del *Retaule de sant Martí* de Sogorb. [CS]
- Fig. 97-** TALLER DE BERNAT MARTORELL, MIQUEL NADAL I PERE GARCIA, *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona. [R. Xarrié]
- Fig. 98-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Calvari*, compartiment cimer del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona. [R. Xarrié]
- Fig. 99-** a) TALLER DE BERNAT MARTORELL, *Santa Eulàlia*, *Retaule de santa Clara i santa Caterina*; b) BERNAT MARTORELL, *Santa Caterina*, fillola d'un *Retaule de santa Eulàlia*. [R. Xarrié/MNAC]
- Fig. 100-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Professió de santa Clara*, compartiment del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona. [R. Xarrié]
- Fig. 101-** PERE GARCIA DE BENAVERRI I COL·LABORADOR, *Mort de santa Clara*, compartiment del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona. [R. Xarrié]
- Fig. 102-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Calvari*, compartiment cimer del *Retaule de santa Clara i santa Caterina*, catedral de Barcelona. Detall. [R. Xarrié]
- Fig. 103-** PERE GARCIA DE BENAVERRI I ALTRES, *Calvari*, Vilalba Saserra, en comerç. [IAAH-AM]
- Fig. 104-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Retaule de sant Quirze i santa Julita*, Sant Quirze del Vallés. [MDB]
- Fig. 105-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Mare de Déu amb el Nen i sant Vicenç Ferrer*, procedent del convent de dominics de Cervera. [MNAC]
- Fig. 106-** *Caterina de Clèves orant davant la Mare de Déu i el Nen*, miniatura del *Llibre d'hores de Caterina de Clèves*. [TML&M]
- Fig. 107-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Mare de Déu amb el Nen i sant Vicenç Ferrer*, convent de dominics de Cervera, revers. [MNAC]
- Fig. 108-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Professió de fe de sant Domènec*, procedent del convent de dominics de Cervera. [MADP]
- Fig. 109-** a) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* de Villarroya del Campo; b) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* d'un *retaula marià dispers*; c) PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Dormició de la Verge* de Peralta de la Sal. [G. Macías Prieto/ MNAC/ MNAC]
- Fig. 110-** a) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* d'un *retaula marià dispers*; b) PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Dormició de la Verge* de Peralta de la Sal. Detalls. [MNAC]
- Fig. 111-** MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge*, Villarroya del Campo; PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Dormició de la Verge* de Peralta de la Sal. Detalls. [G. Macías Prieto/ MNAC]
- Fig. 112-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Abraçada a la porta daurada*. [MAHG]
- Fig. 113-** PERE GARCIA DE BENAVERRI, *Presentació de la Verge al Temple*. [MAHG]
- Fig. 114-** MESTRE DE RIGLOS, *Abraçada a la porta daurada*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 115-** MESTRE DE RIGLOS, *Presentació de la Verge al Temple*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo, Daroca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 116-** SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Mare de Déu de la Llet*. [MNAC]
- Fig. 117-** SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Arcàngel Gabriel d'una Anunciació*. [MNAC]
- Fig. 118-** SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Dormició de la Mare de Déu*. [MNAC]
- Fig. 119-** SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Seguici funerari de la Verge*. [MNAC]

- Fig. 120-** a) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Dormició de la Verge*; b) MESTRE DE RIGLOS, *Dormició de la Verge* de Villarroya del Campo. Detalls. [MNAC/ G. Macías Prieto]
- Fig. 121-** a) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Mare de Déu amb el Nen i àngels*; b) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Arcàngel Gabriel d'una Anunciació*. [MNAC]
- Fig. 122-** MESTRE DE RIGLOS, *Àngel de la Coronació de la Mare de Déu* de Villarroya del Campo. [Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 123-** MESTRE DE RIGLOS, *Arcàngel Gabriel de l'Anunciació* de Villarroya del Campo. [Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 124-** a) SEGON MESTRE D'ESTOPANYÀ, *Arcàngel Gabriel d'una Anunciació*; b) MESTRE DE RIGLOS, *Arcàngel Gabriel*, detall de l'Anunciació de Villarroya del Campo. [MNAC/ Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 125-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Jordi i la princesa* i escut amb cabra de sable sobre fons groc. [MNAC]
- Fig. 126-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan Baptista i sant Lluís de Tolosa amb una parella de donants*, anvers de dues taules conservades al Kaiser Friedrich Museum de Berlin fins al 1945. [IAAH-AM]
- Fig. 127-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *San Pere, sant Pau i fragments de dos sants*, revers de les taules conservades al Kaiser Friedrich Museum de Berlin fins al 1945. [IAAH-AM]
- Fig. 128-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Retaule de sant Blai, sant Joan Baptista i sant Jaume el Major*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 129-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan Baptista del Retaule de sant Blai, sant Joan Baptista i sant Jaume el Major*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 130-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Jaume del Retaule de sant Blai, sant Joan Baptista i sant Jaume el Major*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. [G. Macías Prieto]
- Fig. 131-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Jaume del Retaule de sant Blai, sant Joan Baptista i sant Jaume el Major*, església del monestir de San Pedro el Viejo de Siresa, Hecho. Detall. [G. Macías Prieto]
- Fig. 132-** MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA: a) *Cap del Profeta Daniel*; b) *Sant Jaume*, monestir de Siresa; c) *Sant Pau*, desaparegut a Berlín; d) *Sant Lluís*, desaparegut a Berlín. Detalls. [MP/ G. Macías Prieto/ IAAH-AM/ IAAH-AM]
- Fig. 133-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Antoni Abat*. [IAAH-AM]
- Fig. 134-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Predel·la amb profetes*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 135-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA: a) Profeta Zacaries; b) Profeta Daniel, detalls d'una predel·la amb profetes, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 136-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, tabernacle amb els personatges d'un *Plany sobre el cos de Crist*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 137-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, taules amb quatre personatges d'un *Plany sobre Crist mort*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 138-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, dues maries d'un *Plany sobre el cos de Crist*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 139-** CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, Josep d'Arimatea i Nicodem d'un *Plany sobre el cos de Crist*, col·lecció privada. [IAAH-AM]

Fig. 140- a) CERCLE DEL MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan d'un Plany sobre el cos de Crist*, col·lecció privada; b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, detall de la taula de *San Jordi i la princesa*. [IAAH-AM/MNAC]

Fig. 141- a) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Joan Baptista*, taula desapareguda a Berlin; b) CERCLE MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Nicodem d'un Plany sobre el cos de Crist*, col·lecció privada. [IAAH-AM]

Fig. 142- a) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Profeta Daniel*; b) CERCLE MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Josep d'Arimatea d'un Plany sobre el cos de Crist*, col·lecció privada. [MP/IAAH-AM]

Fig. 143- a) ANÒNIM ARAGONÈS, *Circumcisió*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Ejea de los Caballeros; b) MARTÍN DE SORIA, *Circumcisió*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Pallaruelo de Monegros. [Lacarra Ducay 1990a / MDH-G. Macías Prieto]

Fig. 144- a) ANÒNIM ARAGONÈS, *Resurrecció de Crist*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Ejea de los Caballeros; b) MARTÍN DE SORIA, *Resurrecció de Crist*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Pallaruelo de Monegros. [Lacarra Ducay 1990a / IAAH-AM]

Fig. 145- MARTÍN DE SORIA, *Ascensió de Crist, Pentecosta i Judici Final*, compartiments del *Retaule del Salvador*, Pallaruelo de Monegros. [IAAH-AM]

Fig. 146- ANÒNIM ARAGONÈS, *Pentecosta*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Ejea de los Caballeros. [Lacarra Ducay 1990a]

Fig. 147- ANÒNIM ARAGONÈS, *Judici Final*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Ejea de los Caballeros. [Lacarra Ducay 1990a]

Fig. 148- ANÒNIM ARAGONÈS, *Anunciació*, abans a la Galeria Schaeffer, Nova York. [IAAH-AM]

Fig. 149- ANÒNIM ARAGONÈS, *Nativitat*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Ejea de los Caballeros. [Lacarra Ducay 1990a]

Fig. 150- ANÒNIM ARAGONÈS, *Epifania*, compartiment del *Retaule del Salvador*, Ejea de los Caballeros. [Lacarra Ducay 1990a]

Fig. 151- BERNARDO DE ARAS, *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Sebastià*, Pompeín. [IAAH-AM]

Fig. 152- BERNARDO DE ARAS, *Sant Sebastià*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Pompeín. [MNAC-G. Macías Prieto]

Fig. 153- BERNARDO DE ARAS, *Mare de Déu amb el Nen*. [NME]

Fig. 154- BERNARDO DE ARAS, quatre compartiments d'un *Retaule de sant Miquel arcàngel*, col·lecció privada. [IAAH-AM]

Fig. 155- BERNARDO DE ARAS, Predel·la dita dels arcàngels, amb dues santes màrtirs, Gabriel i Rafael, col·lecció privada. [IAAH-AM]

Fig. 156- BERNARDO DE ARAS: a) *sant Gabriel* de la predel·la dels Arcàngels; b) *Sant Sebastià* de Pompeín. Detalls. [IAAH-AM/MNAC-G. Macías Prieto]

Fig. 157- BERNARDO DE ARAS, *Anunciació*. [Balclis]

Fig. 158- ANÒNIM ARAGONÈS, *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa. [J. Díaz Gómez]

Fig. 159- ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Joan Baptista*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa. Detall. [IAAH-AM]

Fig. 160- ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Miquel*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa. Detall. [IAAH-AM]

Fig. 161- ANÒNIM ARAGONÈS, *Dormició de la Verge*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu, sant Joan Baptista i sant Miquel*, església de San Valero, Saragossa. [IAAH-AM]

- Fig. 162-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Dormició de la Verge*, col·lecció privada. [Vicens]
- Fig. 163-** Contracte de societat de Tomàs Giner amb Arnau de Castelnou. [APNZ]
- Fig. 164-** Hipòtesi de reconstrucció del Retaule de sant Fabià i sant Sebastià d'Encinacorba, contractat per Tomás Giner el 1460. [G. Macías Prieto]
- Fig. 165-** Hipòtesi de reconstrucció del Retaule de la Mare de Déu de la Misericòrdia, sant Miquel i sant Sebastià, de Zuera, contractat per Tomás Giner el 1465. [G. Macías Prieto]
- Fig. 166-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Joan evangelista*, compartiment d'un retaule provinent de l'església de San Juan el Viejo de Saragossa. [MCZ]
- Fig. 167-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Santa Engràcia*, compartiment d'un retaule provinent de l'església de San Juan el Viejo de Saragossa. [MCZ]
- Fig. 168-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Coronació de la Mare de Déu*, compartiment d'un retaule provinent de l'església de San Juan el Viejo de Saragossa. [MCZ]
- Fig. 169-** JUAN DE LA ABADÍA, *Coronació de la Mare de Déu*. [MADP]
- Fig. 170-** a) *Coronació de la Mare de Déu*, de San Juan el Viejo; b) *Baptisme de Crist*, d'Ejea de los Caballeros; c) *Dubte de sant Tomàs*, d'Ejea de los Caballeros. Detalls. [MCZ/ Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 171-** a) *Coronació de la Mare de Déu* de San Juan el Viejo; b) *Epifania*, d'Ejea de los Caballeros. [MCZ/ Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 172-** Orgue major de la Seo de San Salvador de Saragossa
- Fig. 173-** TOMÁS GINER, *Sant Martí i santa Tecla*, taula del retaule de la capella del palau arquebisbal de Saragossa. [MUDIZ]
- Fig. 174-** TOMÁS GINER, *Sant Agustí i sant Llorenç*, taula del retaule de la capella del palau arquebisbal de Saragossa. [MUDIZ]
- Fig. 175-** TOMÁS GINER, *Sant Vicenç*, compartiment central d'un retaule dedicat al sant procedent de la Seo del Salvador de Saragossa. [MP]
- Fig. 176-** TOMÁS GINER, *Martiri de sant Vicenç a la creu en aspa*, probablement procedent del *Retaule de sant Vicenç* de la Seo del Salvador de Saragossa. [IAAH-AM]
- Fig. 177-** TOMÁS GINER: a) *Martiri de sant Vicenç a la creu en aspa*; b) *Sant Vicenç*. Detalls. [IAAH-AM/ MP]
- Fig. 178-** TOMÁS GINER I ARNAU DE CASTELNOU, *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 179-** TOMÁS GINER, *Mare de Déu amb el Nen*, compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 180-** TOMÁS GINER, àngels músics del compartiment amb la *Mare de Déu i el Nen* del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 181-** TOMÁS GINER, àngels cantors del compartiment amb la *Mare de Déu i el Nen* del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 182-** TOMÁS GINER, *Coronació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [J. Díaz Gómez]
- Fig. 183-** TOMÁS GINER, *Sant Llorenç*, compartiment central del *Retaule de sant Llorenç* de Magallón. [IAAH-AM]
- Fig. 184-** TOMÁS GINER, *Profetes*, fragments del guardapols del *Retaule de sant Llorenç* de Magallón. [Lacarra Ducay 1993a]
- Fig. 185-** TOMÁS GINER, *Sant Fabià i sant Sebastià*. [FLG]
- Fig. 186-** TOMÁS GINER, *Sant Agustí*, taula del retaule del palau arquebisbal de Saragossa. Detall.

- Fig. 187-** TOMÁS GINER, *Sant Llorenç*, taula del retaule del palau arquebisbal de Saragossa. Detall.
- Fig. 188-** TOMÁS GINER, *Sant Sebastià*. Detall. [FLC- G. Macías Prieto]
- Fig. 189-** TOMÁS GINER: a) *Sant Fabià*, detall de la capa pluvial; b) *Sant Agustí*, taula del retaule del palau arquebisbal de Saragossa, detall de la capa pluvial. [FLG-G. Macías Prieto/ MUDIZ]
- Fig. 190-** TOMÁS GINER: a) *Sant Sebastià*, detall del paviment; b) compartiment central del *Retaule de la Mare de Déu* d'Erla, detall de la catifa. [FLG/IAAH-AM]
- Fig. 191-** TOMÁS GINER, *Àngel amb l'esponja*, pintura mural d'un dels vanos cecs del presbiteri de la Seo de Saragossa. [Lacarra Ducay 2009]
- Fig. 192-** TOMÁS GINER, *Retaule de l'Epifania*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 193-** TOMÁS GINER, *Epifania*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 194-** JAUME HUGUET, *Epifania*, compartiment central del *Retaule del Conestable*, capella de Santa Àgata, Barcelona.
- Fig. 195-** DOMINGO RAM, *Epifania*, abans a la col·lecció Sjögren, a Saltsjöbaden, Suècia. [IAAH-AM]
- Fig. 196-** NICOLÁS I MARTÍN ZAORTIGA, *Epifania*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de la col·legiata de Borja.
- Fig. 197-** TOMÁS GINER, *Epifania*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. Detall [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 198-** TOMÁS GINER, *Epifania*. [MBAG]
- Fig. 199-** TOMÁS GINER, *Anunciació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 200-** PERE GARCIA DE BENAVERRI I TALLER, *Anunciació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de Montanyana. [IAAH-AM]
- Fig. 201-** TOMÁS GINER, *Nativitat*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 202-** ROGIER VAN DER WEYDEN, *Nativitat* del *Tríptic de Miraflores*. [SMB-G]
- Fig. 203-** TOMÁS GINER, *Resurrecció*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 204-** TOMÁS GINER, *Coronació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, col·legiata de Santa Maria la Mayor de Calatayud. [MCC-IAAH-AM]
- Fig. 205-** TOMÁS GINER, *Resurrecció de Crist*. [MM]
- Fig. 206-** BARTOLOMÉ BERMEJO, *Resurrecció de Crist*. [MNAC]
- Fig. 207-** MARTÍN BERNAT, *Resurrecció de Crist*. [IAAH-AM]
- Fig. 208-** TOMÁS GINER, *Sant Blai*. [MNAC]
- Fig. 209-** TOMÁS GINER: a) *Resurrecció de Crist*; b) *Sant Blai*. Detalls. [MM/ MNAC]
- Fig. 210-** TOMÁS GINER, *Plany sobre el cos de Crist mort*, imatge abans i després de la restauració. [RIE/ MNAC]
- Fig. 211-** TOMÁS GINER, *Santa Anna, la Mare de Déu i el Nen*, col·lecció privada. [Lacarra Ducay 1998a]
- Fig. 212-** TOMÁS GINER, *Coronació de la Verge*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 213-** TOMÁS GINER, Detalls de la *Coronació de la Verge*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 214-** TOMÁS GINER, *Santa Engràcia*. [PAM]

- Fig. 215-** TOMÁS GINER: a) *Santa Engràcia*; b) Maria Magdalena, detall del *Plany sobre Crist mort*. [PAM/ MNAC-G. Macías Prieto]
- Fig. 216-** TOMÁS GINER, *Sant Vicenç i sant cavaller*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 217-** TALLER DE TOMÁS GINER, *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, abans a la col·lecció Pardo, París. [IAAH-AM]
- Fig. 218-** TALLER DE TOMÁS GINER (?), *Sant Cristòfol*, col·legiata de Santa María la Mayor de Calatayud. [MCC]
- Fig. 219-** Document de procura, Arnau de Castelnuou entrega poders a Tomàs Giner. [APNZ]
- Fig. 220-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Santa Caterina*. [MBAB]
- Fig. 221-** ARNAU DE CASTELNOU, *Anunciació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 222-** ARNAU DE CASTELNOU, *Nativitat*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 223-** ARNAU DE CASTELNOU, *Epifania*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 224-** ARNAU DE CASTELNOU, *Resurrecció*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 225-** ARNAU DE CASTELNOU, *Ascensió*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 226-** ARNAU DE CASTELNOU, *Pentecosta*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 227-** ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Pau*, compartiment de la predel·la del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 228-** ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Sebastià*, compartiment de la predel·la del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 229-** ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Blai*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 230-** ARNAU DE CASTELNOU, *Crist de Pietat*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. [G. Macías Prieto]
- Fig. 231-** Vista del despatx de la residència del comte de Casal a Madrid, amb la taula de l'*Adoració del Nen* al fons. [AM]
- Fig. 232-** ARNAU DE CASTELNOU, *Adoració del Nen*, abans a la col·lecció Conde de Casal, Madrid. [IAAH-AM]
- Fig. 233-** HANS MEMLING, *Adoració del Nen*, compartiment d'un *Tríptic de l'Epifania*, [MP]
- Fig. 234-** MESTRE E. S., *Adoració del Nen*.
- Fig. 235-** JAUME FERRER (?), *Adoració del Nen*. [TCM]
- Fig. 236-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Adoració del Nen*, compartiment de la predel·la del *Retaule de la Mare de Déu*, *sant Joan Baptista i sant Miquel*, església de San Valero de Saragossa. [IAAH-AM]
- Fig. 237-** ARNAU DE CASTELNOU, *Adoració del Nen*, abans a la col·lecció Conde de Casal, Madrid. Detall. [IAAH-AM]
- Fig. 238-** ARNAU DE CASTELNOU: a) *Sant Pere*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* d'Erla; b) *Adoració del Nen*, col·lecció Conde de Casal. Detalls. [G. Macías Prieto/ IAAH-AM]

- Fig. 239-** ARNAU DE CASTELNOU: a) àngels de l'Adoració del Nen, col·lecció Conde de Casal; b) Mare de Déu de l'Anunciació, *Retaule de la Mare de Déu* d'Erla. Detalls. [IAAH-AM]
- Fig. 240-** TALLER D'ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Joan Baptista al desert*, col·lecció privada.
- Fig. 241-** ARNAU DE CASTELNOU (? , traça) i PEDRO DURANT (argenter), *Bust reliquiari de sant Gregori d'Òstia*, església de San Pablo de Saragossa.
- Fig. 242-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Sant Bartomeu fa caure els ídols*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MBAB]
- Fig. 243-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme de dos endimoniats*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MNAC]
- Fig. 244-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Bateig de dos catecúmens*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MNAC]
- Fig. 245-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Escorxament de sant Bartomeu*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MBAB]
- Fig. 246-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Darrera prèdica de sant Bartomeu*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MBAB]
- Fig. 247-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Decapitació de sant Bartomeu*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MBAB]
- Fig. 248-** a) Revers de les taules de *Sant Bartomeu fent caure els ídols*, *Exorcisme de dos endimoniats* i *Bateig de dos catecúmens*; b) esquema del revers del carrer lateral esquerre. [MBAB-MNAC/ G. Macías Prieto]
- Fig. 249-** Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Bartomeu*. [G. Macías Prieto]
- Fig. 250-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, detall del sant Bartomeu de l'*Exorcisme de dos endimoniats*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*. [MNAC]
- Fig. 251-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Sant Bartomeu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 252-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Anunciació*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MBAM]
- Fig. 253-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Adoració del Nen*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MBAM]
- Fig. 254-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Epifania*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 255-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Resurrecció*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [TMM]
- Fig. 256-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Ascensió*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MBAS]
- Fig. 257-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, *llevadora de l'Adoració del Nen*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MBAM]
- Fig. 258-** MESTRE DE SANT BARTOMEU: a) *Baptisme de dos catecúmens*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*; b) *Adoració*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*; c) *Exorcisme*, compartiment d'un *Retaule de sant Bartomeu*; d) *Anunciació*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. Detalls. [MNAC/ MBAM/ MNAC/ MBAM]
- Fig. 259-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, fotografia d'infraroig, detall de sant Josep de l'*Adoració*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MBAM]
- Fig. 260-** MESTRE DE SANT BARTOMEU, detall de la Mare de Déu de l'*Adoració*, compartiment d'un *Retaule de la Mare de Déu*. [MBAM]
- Fig. 261-** a) ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Pere*, compartiment del bancal del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla; b) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Bateig*,

compartiment del *Retaule de sant Bartomeu*; c) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, compartiment del *Retaule de sant Bartomeu*; d) ARNAU DE CASTELNOU, *Sant Sebastià*, compartiment del bancal del *Retaule de la Mare de Déu*, església parroquial d'Erla. Detalls [MNAC-G. Macías Prieto/ MBAM/ MNAC-G. Macías Prieto]

Fig. 262- MESTRE D'ALLOZA, *Anunciació* procedent d'Alloza. [MBAZ]

Fig. 263- MESTRE D'ALLOZA, *Epifania*, procedent d'Alloza. [MBAZ]

Fig. 264- MESTRE D'ALLOZA, *Mare de Déu amb el Nen i l'àngel custodi*, procedent del convent del Santo Sepulcro de Saragossa. [MBAZ]

Fig. 265- MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Sant Enterrament*. [MMP]

Fig. 266- MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, compartiment del *Retaule de sant Bartomeu*; b) Sant Joan evangelista, detall del *Sant Enterrament*. [G. Macías Prieto/ MMP]

Fig. 267- Fragment de retaule amb un sant i tres personatges; *Martiri d'un sant a la graella*. [IAAH-AM]

Fig. 268- a) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, compartiment del *Retaule de sant Bartomeu*; b) Fragment de retaule amb un sant i tres personatges; c) MESTRE DE SANT BARTOMEU, *Exorcisme*, compartiment del *Retaule de sant Bartomeu*; d) MESTRE D'ALLOZA, *Epifania*. [MNAC/ IAAH-AM/ MNAC/MBAZ]

Fig. 269- DOMINGO RAM, *Retaule de santa Justa i santa Rufina*, Maluenda. [G. Macías Prieto]

Fig. 270- DOMINGO RAM: a) *Mare de Déu amb el Nen i santes* del retaule de Santa Maria de Maluenda; b) santa Llúcia i santa Apol·lònia, detall de la taula amb la *Mare de Déu, el Nen i santes* [MNAC- G. Macías Prieto]

Fig. 271- a) DOMINGO RAM, *Sant Pere*, subpredel·la del *Retaule de santa Justa i santa Rufina* de Maluenda; b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Pere*, detall d'una de les taules desaparegudes a Berlín. [IAAH-AM]

Fig. 272- GRUP DE MORATA, *Fragment de predel·la amb sis apòstols amb els versicles del Credo*, col·lecció privada. [IAAH-AM]

Fig. 273- GRUP DE MORATA, *Retaule de la Mare de Déu, sant Jaume el major i sant Cristòfol*, església parroquial de Villanueva de Huerva. [G. Macías Prieto]

Fig. 274- a) GRUP DE MORATA, *Sant Jaume*, Villanueva de Huerva; b) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, *Sant Jaume*, San Pedro el Viejo, Siresa; c) GRUP DE MORATA, *Santa Bàrbara*, Villanueva de Huerva; d) MESTRE DE SANT JORDI I LA PRINCESA, detall de la taula de *Sant Jordi i la princesa*. [G. Macías Prieto/ MNAC]

Fig. 275- GRUP DE MORATA, *Sant Jaume*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu, sant Jaume el major i sant Cristòfol*, església parroquial de Villanueva de Huerva [G. Macías Prieto]

Fig. 276- a) GRUP DE MORATA, *Crist de Pietat* de Villanueva de Huerva; b) ARNAU DE CASTELNOU, *Crist de Pietat* d'Erla. [G. Macías Prieto]

Fig. 277- GRUP DE MORATA: a) *Sant Sebastià i sant Antoni Abat*, compartiment del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*; b) *Sant Sebastià* de Villanueva de Huerva. [MFAB/ G. Macías Prieto]

Fig. 278- GRUP DE MORATA, *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzá. [AM]

Fig. 279- GRUP DE MORATA, *Missa de sant Martí*, compartiment del *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzá. [IAAH-AM]

- Fig. 280-** GRUP DE MORATA, *Mort de sant Martí*, compartiment del *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzá. [IAAH-AM]
- Fig. 281-** GRUP DE MORATA: a) *Santa Bàrbara* de Villanueva de Huerva; b) *Mort de sant Martí*, del *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzá. [G. Macías Prieto/ IAAH-AM]
- Fig. 282-** GRUP DE MORATA: a) *Sant Martí partint la capa amb el pobre*, del *Retaule de sant Martí, sant Nicolau i sant Bartomeu*, abans a la col·lecció Bauzá; *Santa Llúcia* de Villanueva de Huerva. [IAAH-AM/G. Macías Prieto]
- Fig. 283-** GRUP DE MORATA, *Sant Cosme*, compartiment d'un retaule de Tobed. [Lacarra Ducay 1990a]
- Fig. 284-** GRUP DE MORATA, *Retaule de sant Miquel i sant Antoni Abat*. [MFAB]
- Fig. 285-** a) TALLER DE DOMINGO RAM, *Sant Antoni Abat turmentat pels dimonis*; b) GRUP DE MORATA, *Sant Antoni Abat turmentat pels dimonis*. [MBAB/MFAB-IAAH-AM]
- Fig. 286-** GRUP DE MORATA, *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [MFAB]
- Fig. 287-** Revers d'un carrer del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [MFAB]
- Fig. 288-** GRUP DE MORATA, *Sant Pere*, detall del compartiment central del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [MFAB]
- Fig. 289-** GRUP DE MORATA, *Sant Miquel i sant Jordi*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [MFAB]
- Fig. 290-** GRUP DE MORATA, *Maria Magdalena i santa Caterina*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [MFAB]
- Fig. 291-** GRUP DE MORATA, compartiment central del *Retaule de sant Miquel i sant Antoni Abat*. [MFAB]
- Fig. 292-** GRUP DE MORATA: a) *Sant Antoni abat*, detall del *Retaule de sant Miquel i sant Antoni abat*; b) *Sant Antoni abat*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*; c) MESTRE DE SAN JORDI I LA PRINCESA, *Cap de Profeta*. [MFAB/ MFAB/ MP]
- Fig. 293-** GRUP DE MORATA: a) *Santa Caterina* del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*; b) *Santa Bàrbara* de Villanueva de Huerva; c) MESTRE DE SAN JORDI I LA PRINCESA detall de la taula de *Sant Jordi i la princesa*. [MFAB/ G. Macías Prieto/ MNAC]
- Fig. 294-** a) MESTRE DE SAN JORDI I LA PRINCESA, *Sant Lluís de Tolosa*, taula perduda a Berlín; b) GRUP DE MORATA, *Sant Blai*, del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [IAAH-AM/ MFAB]
- Fig. 295-** GRUP DE MORATA, *Predel·la amb el Credo dels apòstols* del *Retaule de sant Pere, la Mare de Déu i sant Blai*. [MFAB]
- Fig. 296-** GRUP DE MORATA, *Retaule de la Mare de Déu*. [TMM]
- Fig. 297-** GRUP DE MORATA: a) *Coronació de la Verge* del *Retaule de la Mare de Déu*; b) *Temptacions de sant Antoni* del *Retaule de sant Miquel i sant Antoni abat*. [TMM/ MFAB]
- Fig. 298-** GRUP DE MORATA, *Retaule del Davallament*, església parroquial de Morata de Jiloca. [IAAH-AM]
- Fig. 299-** GRUP DE MORATA, *Davallament*, compartiment central del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 300-** GRUP DE MORATA, *Resurrecció de Crist*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 301-** GRUP DE MORATA, *Descens de Crist als Llimbs*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]

- Fig. 302-** GRUP DE MORATA, *Dubte de sant Tomàs*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 303-** GRUP DE MORATA, *Noli me tangere*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 304-** GRUP DE MORATA, *Crist demana silenci als apòstols després de la Transfiguració*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 305-** GRUP DE MORATA, *Aparició de Crist a les santes dones*, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 306-** GRUP DE MORATA, *Crist de Pietat*, compartiment central de la predel·la del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. [G. Macías Prieto]
- Fig. 307-** MESTRE FRANCKE, *Crist de Pietat*. [KH]
- Fig. 308-** MIQUEL XIMÉNEZ, *Trinitat*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 309-** ISRAHEL VAN MECKENEM, *Crist de Pietat*. [Panofsky]
- Fig. 310-** TALLER DE DOMINGO RAM, *Crist de Pietat*, compartiment de predel·la, església parroquial de Villarroya del Campo. [G. Macías Prieto]
- Fig. 311-** GRUP DE MORATA, *Crist de Pietat*, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*. [MD/ G. Macías Prieto]
- Fig. 312-** GRUP DE MORATA, *Sant Pere i sant Andreu d'una predel·la amb el Credo dels Apòstols*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 313-** GRUP DE MORATA, *Sant Andreu*, compartiment de la predel·la del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca.
- Fig. 314-** Hipòtesi de reconstrucció del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià* de Daroca.
- Fig. 315-** GRUP DE MORATA, *Sant Julià*, compartiment del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*. Detall. [MCD]
- Fig. 316-** GRUP DE MORATA, *Adoració del Nen*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 317-** GRUP DE MORATA, *Pentecosta*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 318-** GRUP DE MORATA, *Consagració de sant Fabià*, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*. [MD]
- Fig. 319-** GRUP DE MORATA, Sant Joan evangelista de: a) *Pentecosta*, col·lecció privada; b) *Crist de Pietat* del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*; c) *Calvari* del *Retaule de sant Sebastià, sant Fabià i sant Julià*. [IAAH-AM/ MD/ MD]
- Fig. 320-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Retaule de sant Tomàs* de Daroca. [MCD]
- Fig. 321-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Miracle al banquet nupcial*, compartiment del *Retaule de sant Tomàs* de Daroca. [IAAH-AM]
- Fig. 322-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Tomàs investint els reis mags com a bisbes (?)*, compartiment del *Retaule de sant Tomàs* de Daroca. [IAAH-AM]
- Fig. 323-** a) GRUP DE MORATA, *Sant Jaume el Menor* de la predel·la del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca; b) MESTRE DE SANT TOMÀS, compartiment central del *Retaule de sant Tomàs*. [G. Macías Prieto/ MCD]
- Fig. 324-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Predel·la dels evangelistes*. [MD]
- Fig. 325-** MESTRE DE SANT TOMÀS: a) Sant Marc, compartiment de la *Predel·la dels evangelistes*; b) *Camí al Calvari*, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Tomàs*. [MD-G. Macías Prieto/MCD-IAAH-AM]
- Fig. 326-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Predel·la dels profetes*, col·lecció privada. [IAAH-AM]

- Fig. 327-** MESTRE DE SANT TOMÀS: a) *Crist de Pietat*, compartiment central de la *Predel·la dels profetes*; b) sant Tomàs, detall del compartiment central del *Retaule de sant Tomàs*. [IAAH-AM/ MCD-G. Macías Prieto]
- Fig. 328-** MESTRE DE SANT TOMÀS: a) *Crist davant Pilat*, compartiment de la predel·la del *Retaule de sant Tomàs*; b) profeta Jeremies de la *Predel·la dels profetes*. [IAAH-AM]
- Fig. 329-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Calvari*, abans a la col·lecció Staehelin-Paravicini de Basilea. [IAAH-AM]
- Fig. 330-** MESTRE DE SANT TOMÀS, *Sant Joan Baptista*, en comerç. [IAAH-AM]
- Fig. 331-** MESTRE DE SANT TOMÀS: a) Sant Marc, compartiment de la *Predel·la dels evangelistes*; b) *Sant Joan Baptista*, col·lecció privada; c) GRUP DE MORATA, Sant Jaume el Menor, compartiment del *Retaule del Davallament* de Morata de Jiloca. Detalls. [MD/IAAH-AM/G. Macías Prieto]
- Fig. 332-** ANÒNIM ARAGONÈS, *Bes de judes*, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 333-** ANÒNIM ARAGONÈS: a) *Judici d'una santa*, compartiment d'un retaule antigament a la col·lecció Homar; b) *Crist davant Pilat*, compartiment d'una *Predel·la de la Passió* abans a la col·lecció Braum Vomstrumm de Brebach Soar, Alemanya. Detalls. [IAAH-AM]
- Fig. 334-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Abraçada a la Porta Daurada*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada. [MBAB]
- Fig. 335-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Presentació de la Verge al Temple*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada. [MBAB]
- Fig. 336-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Anunciació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada. [CA]
- Fig. 337-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Nativitat*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 338-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Pentecosta*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada, col·lecció privada. [IAAH-AM]
- Fig. 339-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Retaule de sant Sebastià*, col·lecció privada, Sardenya. [Serra 1990]
- Fig. 340-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA: a) *Anunciació*, compartiment del *Retaule de la Mare de Déu* de l'església parroquial de Cervera de la Cañada; b) Sant Sebastià, compartiment central del *Retaule de sant Sebastià*, col·lecció privada, Sardenya. Detalls. [CA/Serra 1990]
- Fig. 341-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Coronació de la Verge*. [MNAC]
- Fig. 342-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA, *Presentació de la Verge al Temple*, abans a la col·lecció T. Harris, Londres. [IAAH-AM]
- Fig. 343-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA: a) *Presentació de la Verge al Temple* de Cervera de la Cañada; b) *Coronació de la Verge*. [MBAB-IAAH-AM/MNAC]
- Fig. 344-** MESTRE DE CERVERA DE LA CAÑADA: a) *Coronació de la Verge*; b) c) i d) Santa Anna de la *Presentació de la Verge al Temple*, Gabriel de l'*Anunciació* i Maria de la *Presentació de la Verge al Temple*, compartiments del *Retaule de la Mare de Déu* de Cervera de la Cañada. [MNAC/MBAB-IAAH-AM/ IAAH-AM/MBAB-IAAH-AM]

Apèndix documental

A continuació s'ofereixen els documents, èpoques, contractes i altres, que han estat citats repetidament al llarg del text i que he considerat essencials per a la correcta comprensió dels arguments que exposo a la tesi. Els documents transcrits s'han distribuït en dos apartats, corresponents a les dues parts de la tesi on són citats preferentment. El segon apartat es divideix en a) Tomás Giner i b) Grup de Morata. Dins de cada apartat els documents han estat ordenats cronològicament per facilitar la seva ràpida localització.

Molts dels documents havien estat citats i transcrits total o parcialment per estudiosos com Manuel Serrano Sanz, José Cabezudo Astráin o María del Carmen Lacarra. Aquest extrem s'indica sempre a continuació del registre documental. Hi ha altres documents que havien estat referenciats però no transcrits, i d'altres inèdits; aquestes dades s'ofereixen també quan correspon.

Observacions sobre la transcripció

Els textos capitulats es transcriuen amb punt i a part, estiguin o no parrafats. Se supleix de manera sistemàtica la carència de ç quan correspon (per exemple Çaragoça per Caragoca).

Abreviatures emprades en aquest apèndix

ACS, Arxiu Comarcal de la Segarra

ACZ, Archivo Capitular de Zaragoza

AHPB, Arxiu històric de protocols de Barcelona

APNC, Archivo de Protocolos Notariales de Calatayud

APNZ, Archivo de Protocolos Notariales de Zaragoza

APZ, Archivo de la iglesia del Pilar de Zaragoza

PRIMERA PART

Doc. 1

1433, agost, 24

Saragossa

Juan Arnaldín posa al seu germà Jaimico al servei de Pascual Ortoneda, com a aprenent de pintor, pels propers tres anys. Signen com a testimonis els pintors de Saragossa Blasco de Grañén i Juan de Longares. El contracte es cancel·la el 30 de setembre de 1435, en una anotació que segueix el contracte d'aprenentatge.

Firma

Eadem die yo, Johan Arnaldin, pintor, habitant en Çaragoça, firmo a Jaymico, ermano mio, present e acceptant, con vos, Pasqual Ortoneda, pintor, habitant en Çaragoça, present e acceptant, al dito officio de pintor por tiempo de tres anyos primeros venideros, contados del dia de Santa Maria del present mes de agosto mas cerqua passado, en esta manera: que'l vos hayaz a mostrar el officio tanto quanto poredes, e darle comer, beber e bestir e calçar, e tenerlo sano e enfermo, segund es costumbre en la dita ciudat a semblantes. E con esto me obligo ferlo aturar en vuestro servicio durant el dito tiempo, e si s'ende ira, de ferlo hi tornar a messiones nuestras e satisfazervos qualesquier danyos que el vos diesse, dius obligacion de mis bienes. E el dito Jaymico obligo su persona e bienes a tener lo sobredito. E el dito Pascual obligo todos sus bienes a tener e complir lo que el es tenido. Large.

Testimonios, Blasquo Granyen, pintor e Johan de Longares, pintores, habitantes en Çaragoça.

Fue cancellada la present carta de voluntat de los ditos Pascual Ortoneda e Johan Arnaldin e Jaimico en Çaragoça a XXX^a de setiembre anno M^o CCCC^o XXXV°, car atorgaron seyer contentos unos de otros de lo que se havian a fazer por la present.

Testimonios Guillen de Pueyo, speciero, e Martin de Ballarias, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1433.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1917, 36, doc. XCV, p. 447.

Doc. 2

1435, setembre, 30

Saragossa

Jaime Arnaldin entra com a aprenent de l'ofici de pintor al taller de Blasco de Grañén, per sis anys.

Firma

Eadem die. Que yo Jayme d'Arnaldin, fillo de Benedito d'Arnaldin quondam, natural de la ciudat de Calatayud, affirmant edat de XIII anyos o mas, presente Johan Arnaldin, ermano qui present es, me firmo con vos, Blasco Granyen, pintor, vezino de la dita ciudat, present e acceptant, por aprendiz o servidor al officio de pintor por tiempo de seys anyos primeros venideros contados de huey avant en esta manera: que vos me hayades dar a comer, beber, vestir e calçar, e tenerme sano e enfermo segund es

costumbre a semblantes en Çaragoça, e a mostrame el officio iuxta vuestro poder. E con esto me obligo servirvos bien e lealmente durant el dito tiempo e fazer vuestros mandamientos licitos e honestos de dia e de nueyt, e no partirme de vuestro servicio sines vuestra licencia, e si'l faria, que no me pueda emparar en eglesia etc. E juro por dreyto etc., de seyer fiel en lo que conviene seyendo en vuestro servicio. E dovos fiança e principal tenido a todas e cada unas cosas que yo so tenido, al dito Johan Arnaldin, ermano mio, el qual tal fiança e principal se constituyo dius obligacion de sus bienes etc. E el dito Blasco Granyen obligose a pagar e fazer lo que el es tenido. Fiat large ut supra.

Testimonios, Johan Colmella, pintor, e Bernat Johan studiant, habitantes en Çaragoça

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1435, foli 289v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 215, doc. 17.

Doc. 3

1440, gener, 9

Saragossa

Pascual Ortoneda atorga albarà per 10 florins d'or, part del preu d'un retaule del Salvador que havia contractat amb Juan Alinz, veí i jurat de Villanueva de Borjaçut, el 1437. El retaule havia de tenir vint històries en total i una custòdia, i s'havia tasat en 160 florins. Ortoneda entrega els 10 florins rebuts a Jaime Romeu, com a part dels 30 que li devia per la pintura de dotze de les històries del retaule.

Yo Pascual Ortoneda, pintor, vecino de Çaragoça, atorgo haver recebido de los jurados e hombres, concello e universidat del lugar de Villanueva de Borjaçut, diez florines d'oro d'Aragon, de aquellas quantias quel dito concello me deve dar por obrar un retaulo pora la eglesia de Sant Salvador del dito lugar: los quales ha recebido por mi Jaime Romeu, pintor, de aquellos trenta florines que yo le do porque pinte dotze ystorias del dito retaulo. E el dito Jayme Romeu, alli present, atorgo seyer assi en verdat el dever pintar las dotze ystorias.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez 1440.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1917, 36, doc. LXXXI, p. 443.

Doc. 4

1440, febrer, 5

Saragossa

Albarà de Blasco de Grañén als procuradors de l'església de San Salvador d'Ejea de los Caballeros, corresponent al pagament de 650 sous jaquesos, part dels 10.000 sous en que havia estat convingut el preu total del retaule. Signa com a testimoni Juan Arnaldín.

Albaran

Eadem die. Que yo, Blasco de Granyen, pintor, de la ciudat de Çaragoça, atorgo haver recebido en poder mio contantes de Garcia Navarro, habitador de la villa d'Ejea, assi como procurador de la obra del retaulo infrascripto, e de los parroquianos de la parroquia de Sant Salvador de la dita villa, seyscientos e cinquanta sueldos jacqueses, los quales son de aquellos diez mil sueldos que a mi dan e son obligados dar e pagar a

mi por el obrar de hun retaulo pora la iglesia de Sant Salvador de la dita villa. E porque de los ditos seyscientos e cinquenta sueldos jacqueses por la dita razon atorgo seyer contento, en testimonio de verdat atorgovos ende el present albaran todos tiempos valedero. Feyto en Çaragoça.

Testimonios, Loys Celludo, habitante en la villa de Exea, e Johan Arnaldin, pintor, habitant en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1440.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1917, 36, p. 445, doc. LXXXVI.

Doc. 5

1442, abril, 23

Saragossa

Cancel·lació del contracte d'aprenentatge de Jaime Arnaldín amb Blasco de Grañén, un cop transcorregut el temps pactat de sis anys.

Fue cancellada la present carta de firma de voluntat de los ditos Blasco e Jayme en Çaragoça a XXIII dias de abril anyo M^o CCCC^o XXXXII°. Testimonios, Gil de Carinyena e Pasqual Ceres, habitantes en Çaragoça. Fueron contentos el uno del otro de lo que por vigor de la present se tenian fazer.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1442.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 221, doc. 28.

Doc. 6

1443, agost, 28

Saragossa

Blasco de Grañén atorga a Toda Martínez Marracos carta de pagament per una part de l'import d'un préstec que el pintor havia fet a Antón de Artieda, difunt, primer marit de la dona.

Albaran

Eadem die. Que yo Blasco Granyen, pintor, bezino de la ciudat de Çaragoza, atorgo haver recebido de vos, Toda Martínez Marraquos, muller que fuiste de Anton d'Artieda, quondam e agora de Anthon Torrellas, mercader vezino de la dita ciudat, cient sueldos dineros jacqueses, los quales son de resta de mayor quantia que yo empreste a vos e al dito Anthon d'Arieda, quondam, marido vuestro (...).

Presentes testimonios fueron a lo sobredito Pedro Fernández, perayre e Jayme Arnaldin, pintor, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1443.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1917, 36, p. 445, doc. LXXXVIII.

Doc. 7

1445, maig, 20

Saragossa

Blasco de Grañén atorga albarà per 460 sous a Juan de Acín, sacristà de San Salvador d'Ejea de los Caballeros. El pagament correspon a un retaule que el pintor fa per la dita església.

Albaran

Eadem die. Que yo Blasco Granyen, pintor, vecino de Çaragoça, atorgo haver recebido de vos, Johan d'Acín, sacristan de la iglesia de Sant Salvador de la villa de Exea de los Cavalleros, quatrocientos e sixanta sueldos jaqueses, los cuales me ofredieron dar por fazer hun retaulo a la dita iglesia.

Testimonios, don Sancho Frontan, clerigo, e Jayme Arnaldin, pintor, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1445, foli 146v.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1990a, p. 39, doc. 2.

Publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 229, doc. 39.

Doc. 8

1445, novembre, 9

Saragossa

Alfonso Martínez, com a procurador del capítol i parròquia de Santa Cruz de Saragossa, atorga a Blasco de Grañén albarà pel pament del treudo o cens d'unes cases de la parròquia. Signa com a testimoni Pere Garcia, pintor habitant a Saragossa.

Albaran.

Eadem die. Que yo Alfonso Martínez, notario publico de la dita ciudat de Çaragoça, procurador qui so del capítol de los vezinos e parroquianos de la parroquia de Santa Cruz de la ciudat de Çaragoça, (...) atorgo haver recebido de vos, Blasco de Granyen, pintor, vezino de la dita ciudat, vint sueldos jacqueses de trehudo que pagar deviades el dia e fiesta de Todos Santos (...) por razón de hunas casas sitas en la dita parroquia de Santa Cruz (...).

Testimonios Christoval Pi e Pere Garçia, pintor, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1445, foli 290r.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 230, doc. 40.

Doc. 9

1445, novembre, 22

Saragossa

Alfonso Fernández i Maria Ximénez col·loquen el seu fill, Petrico, com a aprenent de l'ofici de pintor de Blasco de Grañén, per sis anys. Signen com a testimonis dos pintors de Saragossa, Pere Benet i Pere Garcia.

Firma.

Eadem die. Que nos, Alfonso Ferrandez de Vilforado e Maria Ximenez, coniuges, vezinos de Çaragoça, firmamos a Petrico, fillo nuestro, con vos, Blascho Granyen, pintor vezino de Çaragoça, por moço e aprendiz al dito officio de pintor por tiempo de seys anyos primeros venideros contados de huey avant continuos, en esta manera: que vos le hayades a dar comer, beber, vestir e calçar, e tenerlo sano e enfermo, segund se costumbra a semblantes en Çaragoça. E con esto obligamosnos cada uno por si e por el todo fazerlo aturar en vuestro servicio, e fara vuestros mandamientos, etc. E si s'en partia, de ferlo hi tornar a messiones nuestras. E que no se pueda emparar etc. E a tener e complir lo sobredito obligamos todos nuestros bienes e de cada uno de nos con resercion de expensas etc., e con renunciacion de judge etc.

E el dito Blasco, present e atorgant, obligose a fazer lo sobredito que a el toqa, e a mostrar el dito officio tanto quanto sia possible. E obligo hi todos sus bienes etc. E con resercion de expensas, e con renunciacion de judges etc.

Testimonios, Pere Benet e Pere Garçia, pintores, vezinos de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1445, foli 306.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 230-231, doc. 41.

Doc. 10

1447, maig, 2

Saragossa

Blasco de Grañén atorga a Domingo Ruiz albarà per 350 sous, part del preu total convingut pel retaule major del convent de frares menors de Borja. Signen com a testimonis els pintors de Saragossa Antonio Selvanes i Pere Garcia.

Albaran

Eadem die. Cesarauguste. Que yo, Blasco Granyen, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, atorgo haver recebido de vos, Domingo Royz, vezino de la ciudat de Borja, seyscientos e cinquanta sueldos jaqueses de aquellos mil e quatrocientos sueldos dineros jaqueses los quales me erades obligado pagar por razon de hun retaulo que yo obro para la iglesia de Sant Françisco de la dita ciudat de Borja [espai en blanc], compresos otros qualesquiere albaranes publicos e privados por mi atorgados por causa del dito retaulo por tal que doble paga no sia obligada.

Testimonios Pere Garcia e Anthoni Selvanes, pintores, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martinez, 1447, foli 112.

Refència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 233, doc. 46.

Doc. 11

1449, agost, 2

Saragossa

Blasco Grañen ven a Martín de Soria els drets sobre una vinya, actuant com a procurador de fray Anthon de Mediana.

Compra.

Eadem die. Que yo Blasco Granyen, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, assi como procurador qui so de fray Anthon de Mediana, del monesterio de Sant Francisco de Çaragoça, (...) vendo, transpuerto e liuro a vos, Martin de Soria, pintor, vezino de la dita çudat, toda e qualesquier part e dreyto al dito fray Anthon, por muert e succession de su padre e madre e en otra manera pertenezentes en huna vinya que fue de los ditos padre e madre suyos quondam (...).

Testimonios, Anthon de Tudela, argentero, e Domingo Cardiel, argentero, vezino de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martinez, 1449, foli 130.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1985, p. 31.

Publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 235-236, doc. 50.

Doc. 12

1449, setembre, 2

Saragossa

Contracte entre una dona anomenada Inés i Pere Garcia, pintor de Saragossa, per a la realització d'un retaule per al lloc del Villar (de los Navarros, Saragossa?), per 550 sous jaquesos. L'obra havia d'incloure la imatge de sant Miquel entre les de sant Andreu i sant Nicolau de Bari i havia d'estar coronada per la Crucifixió.

Reg. doc.: APNZ, Pedro Monzón, 1449.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1986a, p. 163.

Doc. 13

1449, setembre, 17

Saragossa

Martin de Soria, pintor, Blas de Mediana, Juan de Mediana, i Cristóbal de Mediana en nom seu i com a procurador del seu germà Pedro, venen a Blasco de Grañén una vinya.

Eadem die. Sia manifiesto a todos que yo, Cristoval de Mediana, vezino de la ciudat de Çaragoça, en nombre mio propio assi como procurador qui so de Pedro de Mediana, ermano mio (...) e nos Blas de Mediana e Johan de Mediana, ermanos d'ellos, e Martin de Soria, pintor, vecinos de la ciudat de Çaragoça (...) de cierta sciencia nos, todos dessus nombrados, e yo, dito procurador en nombre e voz del dito mi principal, vendemos, transportamos e liuramos a vos, el discreto Blasco Granyen, pintor, ciudadano de la dita ciudat, pora vos e a los vuestros herederos e successores e a qui vos querredes perpetuament, huna vinya nuestra e del principal de mi, dito procurador, la qual fue de de [sic] los ditos padre e madre nuestros, quondam, e por muert e succession

d'ellos en nos, ditos ermanos (...). Feyto fue aquesto en la ciudat de Çaragoça, quanto a la firma de los ditos Cristoval en los ditos nombres Joahn de Mediana e Martin de Soria, a dizesiet, e quanto a la firma del dito Blas, a vint dias del mes de setiembre, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XXXX nono. Presentes testimonios fueron a lo sobredito, testimonios Miguel de Torralba e Betholomeu de Torralba, ballesteros, vezinos de Çaragoça, e aquello en part segund fuero scrivie.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1449, folis 185v-187v.

Referència bibliogràfica: SERRANO SANZ 1917, 36, p. 447, doc. XCIII.

Publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 237-239, doc. 53.

Doc. 14

1449, desembre, 2

Saragossa

Blasco de Grañen atorga àpoca per 160 sous, preu d'un retaule per al claustre del monestir del Carme de Saragossa, als marmessors de Mateu de Castillon. Martin de Soria signa com a testimoni.

Qm. Juravit. Factum.

Eadem die yo, Blasco Granyen, pintor, ciudadano de Çaragoça, atorgo haver havido de vos, Jayme Nogueras, et Sancha Romeu, executores del testament de Matheu de Castillon quondam, vezino de la dita ciudat, cient sixanta sueldos por los traballos sostenidos en pintar hun retaule cortina verga et asentarlo en la claustra del monesterio del Carmen de la dita ciudat. Et por que etc., atorgovos el present albaran.

Testimonios, Domingo Cardiel, argentero, vezino, et Martin de Soria, pintor, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Juan Marco, 1449.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 240, doc. 56.

Doc. 15

1451, juliol, 27

Saragossa

La confraria de Santa Anna, sant Bernardí i la Concepció, del convent de San Francisco de Saragossa, pacta amb Blasco de Grañén i Jaime Romeu la finalització d'un retaule que aquests ja havien començat a obrar.

Sea a todos manifiesto que clamado capitol de los mayordomes et confrayres de la confraria de senyora Santa Anna et de Sant Bernardino et de la Concepcion de la gloriosa Virgen Maria del monesterio de Sant Francisco de la ciudat de Çaragoça por mandamiento de los mayordomos dius nombrados [segueix el nom dels majordoms i confreres] de grado et de ciertas nuestras sciencias, damos a fazer siquiere a pintar a vos, Blasco de Granyen et Jayme Romeu, pintores, vezinos de la dita ciudat, el retaule ya por vos principiado, a fazer e pintar en la capiella de Sant Bernardino, el qual dito retaule siades tenido fazer et dar acabado dentro del tiempo de hun anyo e medio contaderos del present e infrascripto dia adelant. Et por fazer e pintar e dar acabado el dito retaule prometemos e nos obligamos en los ditos nombres e cada uno dellos dar e

pagar realmente e de feyto a vos, dito Blasco Granyen et Jayme Romeu, quatro mil sueldos dineros jaqueses buena moneda corrible en el regno de Aragon, los quales prometemos, queremos et nos obligamos en los ditos nombres et cada uno d'ellos todos ensemble et cada uno de nos por si et por todos, dar e pagar a vos, ditos Blasco Granyen et Jayme Romeu con las condiciones et pactos infrascriptos (...).

Et primo, es condicion que vos, ditos Blasco Granyen et Jayme Romeu siades tenido fazer el dito retaulo et continuar la obra de aquel de semblant obra de la que es por vos principiado, e dar aquel bien acabado.

Item es condicion que los ditos quatro mil sueldos que por el fazer del dito retaulo vos somos tenidos pagar, vos paguemos e seamos tenidos pagar, en quatro tandas et soluciones (...). [segueixen cláusules jurídiques i de seguretat]

Feyto fue aquesto en la ciudat de Çaragoça a XXVII dias del mes de jullio anno a nativitate Domini Millesimo CCCC LI. Presentes testimonios fueron en las sobreditas cosas Pedro de Sese, scudero, habitant en la villa de Pina, et Miguel Armengot, notario, habitant en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Miguel Navarro, 1451.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 244-247, doc. 63.

Doc. 16

1452, febrer, 14

Barcelona

Pere Garcia reconeix un deute amb el cortiner barceloní Joan Ballester, a qui havia comprat uns paternòsters de corall, i el nomena procurador seu a la ciutat de Barcelona.

Die lune XIII february, anno MCCCCLII. Ego Petrus Garcia pictor habitator ville de Benabarra comitatus Rippacursie confiteor et recognoscho vobis Iohanni Ballistarii curtinario civi Barchinone quod debeo vobis octo libras et quinque solidos monete Barchinone de terno ex resta cuiusdam peccunie quantitatis per vos nomine et pro me expense et solute pretextu cuiusdam rast paternostorum coralli quem pro me emistis. Et ideo renunciando excepcioni peccunie non numerate et ex causa predictam vobis non debite et doli mali et accioni in factum et omni alii iuri racioni et consuetudini contra repugnantibus convenio et promitto vobis quod predictas octo libras et quinque solidos dabo restituam et solvam vobis aut tui volueritis loco vestri huic et per totum mensem septembris proxime venturum sine vestra videlicet dilacione excusacione et excepcionem et absque omni dampno missione et interesse vestri et vestrorum. Et si forsam lapso dicto termino oportuerit [ratllat] ire seu aliter laborare aut mittere nuncium vel procuratorem pro petitione vel racione dictarum octo librarum et quinque solidorum vel alicuius partis seu quantitatis eorumdem dabo et solvam vobis seu vestris aut ipsi nuncio seu procuratori vestro pro qualibet die qua intus civitatem Barchinone laboravis quinque solidos et extra decem solidos dicte monete ultra quos quinque et decem solidos salarii vestri quotidiani dabo et solvam vobis seu vestris aut ipsi nuncio seu procuratori vestro omnes et singulas missiones sumptus dampna et interesse siquas vel sique faceritis aut sustinueritis pro predictis super quibus salario missionibus dampnis et interesse predictis tradat vobis et vestris vestro et eorum plano et simplici verbo nullo

alio probacionum genere requisito et pro his complandis firmiter attendendis tenendis et observandis obligo vobis et vestris omnia bona mea et iuro remitto et promitto non impetrare guidacionum aut superduccionem et caetera. Et facio scripturam tercii in libro terciorum curie barchinone vicarii barchinone cui scripture et caetera.

Testes Guillelmus Queralt civis et Iacobus Coll scriptor Barchinone.

Item dictus Petrus Garcia constituit et ordinavit procuratorem suum certum et specialem dictum Iohannem Ballistarii ad petendum exhigendum recuperandum recipiendum et habendum omnes et singulas peccunie quantitates res bona et qualibet alia iura que michi debentur et debebuntur sive detinentur et detinebentur ubique per quasvis personas quibusvis racionibus sive causis quocumbe nomine recipeantur et de acceptis apocas fines absoluciones diffiniciones et cessiones faciendum et firmandum et caetera et omnes lites cum potestate substituendi et caetera.

Testes predicti.

Reg. doc.: AHPB, Pere Soler, lligall 4, manual 1450-52.

Referència bibliogràfica: DURAN I SANPERE 1975, p. 126, doc. 68.

Publicació: VELASCO GONZÁLEZ 2003, p. 84, doc. I.

Doc. 17

1452, setembre, 24

Saragossa

Blasco de Grañén, procurador de Martin de Soria, que viu en aquella data a Sariñena (Osca), nomena cinc procuradors substituïts.

Substitucion.

Eadem die. Cesarauguste. Que yo, Blasco de Granyen, pintor, habitant en la ciutat de Çaragoça, assi como procurador qui so de Martin de Soria, habitant de present en la villa de Saranyena, constituydo con carta publica de procuracion feyta en la villa de Saranyena ultimo dia del mes de agosto anno a nativitate Domini M^o CCCC^o L secundo, testificada por Bernat Fenos, vezino de la villa de Saranyena, por auctoridat real notario publico por todo el regno de Aragon, havient poder en aquello a lo infrascripto, ut mihi notario constat, substituexco procuradores de mi principal a Domingo Martin, Johan Balles, Nicholau de Medina, Miguel de Calcela e Gaspar d'Oriola, habitantes en Çaragoça, simul et in solidum ad lites iuxta tenorem procure. Insere eam, est papirea.

Testimonios Domingo Cardiel, argentero, e Johan de Guimera, çapatero, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1452.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1985, doc. 1.

Doc. 18

1455, novembre, 12

Barcelona

Pacte entre Pere Garcia i la vídua i el fill de Bernat Martorell, Bartomeua Falgueres i Bernat Martorell (II). Pere Garcia es compromet a dirigir l'obrador al llarg dels cinc anys següents.

En nom de Deu sia e de la humil verge nostra dona santa Maria e de madona santa Barbara qui ens donen bon guany e salvament. Amen.

Capítols fets, concordats e avenguts entre mestre P. Garcia, pintor de la vila de Benavarre, del bisbat de Lleida, d'una part, e la dona na Bartomeua, muller d'en Bernat Martorell, quondam, pintor, ciutada de Barcinona, e en Bernat Martorell, pintor, fill dels dits marit e muller, de la part altra, de e sobre la companyia entre elles dites parts concordada per e en la forma següent:

Primerament es concordat e avengut entre les dites parts que la dita companyia haia a durar entre ells per temps de V anys primers venidors, los quals començaran a correr e a comptar lo primer dia del mes de gener primer vinent del any MCCCC cinquanta-sis.

Item es concordat e avengut entre les dites parts que totes e qualssevol obres les quals dins lo dit temps, Deu volent, pervendran en la casa del dit Bernat Martorell e aquelles que vui ja hi son se acabaran, que de to ço e quan ne proceira sien fetes dues parts entegres e egals, les quals se hagen a partir en aquesta forma, ço es: que d'aquelles sien primer rellevades totes e qualsevol messions, les quals serien estades fetes en fer e pintar les dites obres, e tot lo restant sia partit, la una part del dit mestre Pere Garcia e la altra als dits dona Bartomeua e Bernat Martorell fill seu.

Item es concordat e avengut entre les dites parts que durant lo dit temps de la dita companyia be, faelment e lleial se hauran e diran e escriuran de totes coses (...).

Item es concordat e convengut entre les dues parts que totes soldades e altres messions les quals se hauran a pagar per occasio de la dita companyia se hagen a deduir e pagar primerament de les quantitats o preus les quals rebran per rao de qualssevol obres.

Item es concordat e avengut entre les dites parts que lo dit mestre P. Garcia per favorir e donar endreça en la dita companyia, que ell estiga e habit en la casa e alberg del dit Bernat Martorell, la qual ha e posseeix en la ciutat de Barcinona, en lo cap del carrer del Regomir, lleixant a ell, dit mestre Pere Garcia, una cambra (...).

Item, es concordat e avengut entre les dites parts que si diferències o qüestions ixién entre les dites parts de qualssevol coses durant lo temps de la dita companyia ne encara apres aquella finida que totes hagen a esser (...) e determinades a coneguda dels dits Galceran Marquet e Gabriel Ballester (...).

E volen les dites parts que dels presents capítols sia feta e formada una e moltes cartes e aiantes com per les dites parts o per la una d'aquelles ne seran demanades (...).

Reg. doc.: AMCB, Fons notarial, contractes, 1455 i AHPB, Antoni Vilanova, 1455-56, foli 18v.

Referència bibliogràfica: DURAN I SANPERE 1934, p. 233-234.

Publicació: DURAN I SANPERE 1975, p. 111-113.

Doc. 19

1456, abril, 22

Saragossa

Blasco de Grañén atorga àpoca de 50 florins, preu total d'un retaule que ha pintat per a l'església de San Francisco de Borja, a Pedro de Anyón, marmessor de Guillerma de Assensio. Signa com a testimoni Miguel Vallés, pintor habitant a Saragossa.

Albaran.

Factum.

Eadem die. Que yo, Blasco Granyen, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, atorgo haver havido e contantes en poder mio recebido de vos, el muy honorable mossen Pedro d'Anyon, cavallero, habitador de la ciudat de Borja, assi como executor del ultimo testament de dona Guillerma de Assensio, quondam, cinquenta florines d'oro e en oro de Aragon de dreyto peso, los quales vos, en el dito nombre, erades tenido e obligado en el dito nombre pagar e liurar a mi por obrar hun retaule por la dita dona Guillerma, quondam, pora la iglesia de Sant Francisco de la dita ciudat de Borja, mediant carta publica feyta en la ciudat de Çaragoça a tretze dias del mes de março anno a nativitate Domini M^o CCCC quadragesimo octavo, certificada por el notario dius scripto, el qual dito retaule yo he ya obrado e liurado. (...)

Testimonios, Domingo Cardiel, argentero, e Miguel Balles, pintor, habitantes en Çaragoça.

Ref. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1456, foli 47.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 252-253, doc. 75.

Doc. 20

1456, abril, 30

Saragossa

Blasco de Grañén atorga als marmessors de Juan Roldán àpoca de 189 sous, rebuts com a pagament per la pintura d'un penó i un escut destinats al funeral de Juan Roldán. Signa com a testimoni el pintor Miguel Vallés, habitant de present a Saragossa.

In Dei nomine. Manifesto sia a todos que yo, Blasco Granyen, pintor del senyor rey de Navarra, ciudadano de la ciudat de Çaragoça, atorgo haver havido de contantes en poder mio recebido de vos, los honorables don Pedro de Gurrea, ciudadano de la ciudat de Çaragoça, don Martin Fuster de Pomar, scudero, e Miguel de Monrreal, argentero, executores qui sodes de los ultimos testamentos e codicilos del honorable don Johan Roldan, mercader e ciudadano de la dita ciudat de Çaragoça, quondam, son a saber cient huytanta nueve sueldos dineros jaqueses, los quales vos, ditos exsecutores havedes dados et pagados (...) en et por razon del pendon e scudo feytos e pintados para el dito defunto, yes a saber de manos et de oro et de tella. (...) Fecho fue aquesto en la ciudat de Çaragoça el ultimo dia del mes de abril anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o

quinquagesimo sexto. Presentes testimonios fueron a las sobreditas cosas Miguel Valles, pintor, e Johan de Val, habitantes de present en la ciudat de Çaragoça.

Ref. doc.: APNZ, Guiralt Lopez del Frago, 1456.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 253, doc. 76.

Doc. 21

1456, maig, 13

Saragossa

Blasco de Grañén nomena procuradors seus Tristán de la Porta i el pintor Anton de Stahues (Salvanés?), per tal que cobrin les quantitats que li deu Pascual Ortoneda, pintor, habitant de present a Monzón.

Procuracion.

Eadem die. Que yo, Blasco Granyen, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, no revocando los otros procuradores mios, de cierta sciencia fago, constituexco e ordeno ciertos e legitimos procuradores mios don Tristany de la Porta, jurista, e Anthon de Stahues, pintor, habitadores de la dita ciudat, entramos ensemble e cada uno de ellos por si, a demandar, cobrar e recibir qualesquiera quantias de moneda e otras cosas a mi devidas por Pascual Ortoneda, pintor, habitant de present en la villa de Monçon, con cartas e sine cartas, e atorgarl'ende albaran e definicion, e a pleytos generalment con poder de jurar e de substituir ad lites tantum. Prometient etc.

Testimonios, Marquo de Torres, notario, e Miguel de Torralba, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1456, foli 56.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 254, doc. 77.

Doc. 22

1457, març, 11

Saragossa

Partició dels bens de Caterina Pilza, difunta, que fou muller del pintor Miguel Vallés. Signa com a testimoni Blasco Grañén, pintor de Saragossa.

Partición.

Eadem die. Cesarauguste. Que yo, Bernabeu Pilza, habitador de la villa de Tamarit de Litera, assi como procurador qui so de Arnalt Pilza, Eleonor Pilza e Constança Pilza, fillos mios, herederos que son ensemble con Pere Pilza, fillo mio, de los bienes e dreytos que fueron de Caterina Pilza, quondam, filla mia, muller que fue de Miguel Balles, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, constituydo con carta publica (...) e yo Pere Pilza, fillo del dito Bernabeu, habitador de la dita villa, herederos ab intestato de la dita Caterina Pilza, quondam, de la una part, e yo Miguel Ballez, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, de la otra part, atorgamos e reconocemos la una part a la otra et e converso, seyer venidos a buena, leal e verdadera particion e division de todos e qualesquiere bienes mobles que por muert e succession de la dita Caterina Pilza, quondam, remanieron comunes e por partir (...).

Testimonios, Blasco Granyen, pintor, e Guillem de Mediana, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez 1457, folis 19v-22.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 255, doc. 79.

Doc. 23

1457, novembre, 22

Saragossa

Juan Rius i Martín de Soria contracten un retaule amb Pedro de Gurrea, procurador de la vila d'Aguilón. Blasco de Grañén dóna fiança.

Firma certorum capitulorum.

Item que sian tenidos los ditos pintores de fazer toda la dita hobra alla do necesario sera calafatada e bien entrapada e bien enbridada devant e de çaga, a todo proveyto de la dita obra i bien enguixada de la obra.

Item que los ditos pintores sian tenidos de fazer e de meter oro fino en toda la entalla e no de otro oro, e que sian tenidos de meter en cada ystoria e campares do necesario sia oro fino con que la obra sia mas rica e solepne.

Item que sian mas tenidos en cada ystoria de fer una ymagen de azur fino, e mas si necesario sera en la ystoria.

Item mas que sian tenidos los ditos pintores en cada ystoria una ymagen de brocado de oro fino, e si mas n' i requerira, mas.

Item mas que sian tenidos los ditos pintores de enbutir diademas y fresaduras y arreamientos alla do necesario sera en el dito retablo a hornament e belleza de aquel.

Item mas que sian tenidos los ditos pintores en los camperes que costumbran de lexar lisos picar y embotir en forma que sia riqueza de la dita obra.

Item mas que sian tenidos los ditos pintores de meter buen carmesi e buenos verdes e vermellos de los mas finos que trobarse poran e requiere la riqueza del dito retablo, e todos los otros colores que necesarios seran a belleça del dito retablo.

Item que los ditos pintores sean tenidos de dar acabado el dito retablo de Nadal primero vinient, que sera del anyo Mil CCCC LVIII° fasta'l otro Nadal del anyo de Mil XXXXLVIII, e que posado e asentado el dito retablo dentro la yglesia del dito lugar de Aguilon en el altar do se a de asentar que de alli adelant dentro tiempo de tres anyos, si el dito retablo se demostrara e escobriera cosa alguna a danyo e legeza del otro retablo e tovido por maestros que aquel defecto o danyo es venido a causa e culpa de los ditos pintores, todo aquello los ditos pintores a sus despensas sian tenidos de reparar e adobar bien e perfectament a conoçencia de maestros.

Item que los ditos pintores sean tenidos de pintar e fazer todas aquellas estorias segund son notadas en la muestra por ellos dada, de la qual muestra los ditos pintores tienen una, e los de la dita villa, otra concordant.

Item por quanto el dito retablo pora seyer pintado por algunos aprendices, es concordado que todas las cosas que por mayestros se devan acabar, que aquellas se ayan de pintar e acabar por los ditos pintores e no por otra persona alguna, es a saber, todas las ymagenes e otras cosas que pertenecen a mayestros fazer segunt dito yes.

Item es concordado que los ditos pintores ayan, por fazer acabar e posar el dito retablo segunt de suso dito yes, de los justicia, jurados e hombres buenos del lugar de Aguilon, tres mil sueldos dineros jaqueses (...).

Item es concordado entre los ditos pintores e los del dito lugar que acabado e pintado el dito retablo en la ciudat de Çaragoça, segunt dito yes, el levar del dito retablo de la dita ciudat al dito lugar sea a espesa e cargo, risch e periglo del dito lugar e no de los ditos pintores.

Eadem die Pedro de Gurrea, ciudadano de la ciudat de Çaragoça, assi como a procurador del concello e universidat del lugar de Aguilon, (...) de una part etc., e los honorables Johan Rius e Martin de Soria, pintores, habitante en la dita ciudat, de la part otra etc., firmaron los presentes capitoles etc., prometieron tener e servir cada uno lo que es tenido iuxta los ditos capitoles etc. dius obligacion de personas e bienes etc. y de los principales etc. prometieron fazerse complimiento de justicia ante'l senyor rey, governador etc. renunciaron sus judges etc. Submission large etc. Et los ditos pintores daron fiança e principal complidor e tenedor etc. a Blasco de Granyen, pintor del sr. rey de Navarra, vezino de la ciudat de Çaragoça, qui present era etc., el qual tal fiança se constituyo etc. dius obligacion de personas e bienes etc. large. Contados aquellos con los necesarios etc. Fiat large etc. Actum ut supra etc.

Testimonios, Johan Just, fustero, vezino, e Martin Navarro, pintor, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Gabriel Giner, 1457, folis 194-195.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 257-259, docs. 82-83.

Doc. 24

1458, març, 16

Saragossa

Blasco de Grañén, Juan Rius i Martín de Soria atorguen àpoca de 500 sous, corresponents a un dels pagaments del retaule que fan per al concell d'Aguilón.

Eadem die. Blasco de Granyen, pintor del sr. Rey de Navarra, vezino, Johan Rius e Martin de Soria, pintores, habitantes en la ciudat de Çaragoça, todos tres ensemble, atorgaron haver recebido del concello e universidat del lugar de Aguilon, son a saber, cincientos sueldos dineros jaqueses por manos del honorable Pedro de Gurrea, notario, ciudadano de la dita ciudat, los quales el dito Pedro de Gurrea recibio por el dito concello e universidat del dito lugar d'Aguilón de Sancho Gayan, carnicero, vezino de la dita ciudat, los quales atorgaron haver recebido por causa e razon del retaule que ellos fazen pora la yglesia del dito lugar, de los quales se tienen por contentos e pagados, etc. Renunciand etc. E porque etc. Fiat large etc. Actum ut supra etc.

Testimonios Johan Ferrer, barbero, e Johan Just, fustero, vezinos e habitantes en la ciudat de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Gabriel Giner, 1458.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 261-262, doc. 86.

Doc. 25

1458, març, 30

Saragossa

Blasco de Grañén en el seu nom i Guillen Beart com a procurador de Jaime Romeu, atorgan carta de pagament de l'import total del retaule que han pintat per a la confraria de Santa Anna, sant Bernardí i la Concepció.

Albaranum confratrie Sancte Anne Sancti Bernardini.

Factum.

Die XXX marcii. Que nos, Blasco Granyen, pintor, et Guillem Beart, batifulla, en nombre suyo propio e como procurador qui se dixo seyer de Jayme Romeu, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, otorgamos haver havido e en poder nuestro recebido de vos los honorables Johan Polo, speciero, e Sancho del Faro, vezinos de la dita ciudat, como mayordombres de Santa Anna et Sant Bernardino en el mosterio de la covent de Çaragoça, son a saber, quatro mil sueldos dineros jaqueses, los quales IIIIm sueldos son dados e pagados a nos en los nombres de suso por causa o razon de fazer e obrar el retaule de los sobreditos santos en el dito monesterio puesto e asentado por los ditos Jayme Romeu e Blasco e por ellos acabado e metido a punt (...). E porque es feyto de verdat ago a vos el present alvaran de paga a todos tiempos firme etc.

Testimonios, Johan de Perturssa, barbero, Anthon d'Urgues cuchillero vecinos de la ciudat de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Sancho Vicente, 1458, foli 76v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 262, doc. 87.

Doc. 26

1459, novembre, 4

Saragossa

Martín de Soria atorga als jurats de la vila d'Aguilón àpoca de 500 sous, part de les quantitats que li eren degudes a Blasco de Grañén, el seu oncle, per un retaule que pintava per a dita vila.

Albaran de Aguilon

Eadem die. Martin de Soria, pintor, nieto (sic) de Blasco de Granyen, quondam, pintor, vezino de Çaragoça, de grado etc. atorgo haver recebido de los jurados del lugar de Aguilon por manos de mossen Ferrando Calbo, canonge de la seu, cincientos sueldos jaqueses en esta forma, que por el dito Martin de Soria, el dito mossen Ferrando Calbo dio al dito Blasco Granyen quondam en dias passados dozientos cinquanta sueldos, e los otros dozientos cinquanta sueldos atorga oy haver recebido en contantes, por causa e razon del retaule que el faze en la yglesia del dito lugar de Aguilon por mandamiento de los jurados, de los quales cincientos sueldos, en las dos soluciones en la forma

sobredita, se tuvo por bien contento, etc. Renunciant etc. Et porque etc. Fiat large etc. Actum ut supra etc.

Testimonios, Miguel Calbo, canonge e enfermero de la Seu, e Paulo Marziella, scudero habitant en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Gabriel Giner, 1459.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 267-268, doc. 95.

Doc. 27

1460, abril, 11

Saragossa

Juan Rius i Martín de Soria atorguen àpoca de mil sous als jurats d'Aguilon, corresponent al darrer pagament del retaule que pintaven per a l'església de la vila.

Albaran.

Eadem die, undecima mensis aprilis, Johan Rius e Martin de Soria, vezinos de la ciudat de Çaragoça, de grado e de sus ciertas sciencias atorgaron haver havido e contantes en poder d'ellos recebido de los justicia, jurados, consello e universidad del lugar de Aguilon, por manos de mossen Ferrando Calbo, canonge de la Seu de Çaragoça, son a saber aquellos mil sueldos dineros jaqueses restantes a ellos a pagar a cumplimiento de aquellos tres mil sueldos jaqueses que a ellos fueron mandados por el fazer de retaule del dito lugar de Aguilon, de los cuales se tuvieron por bien contentos etc. Renunciantes a la excepcion de frau e de enganyo etc. E porque etc. Fiat large etc. Actum ut supra etc.

Testimonios, mossen Domingo de Cuerla e mossen Pedro Cabray, racioneros de la Seu de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Gabriel Giner, 1460.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1990a, p. 48, doc. 8

Doc. 28

1460, abril, 11

Saragossa

Salvador Roig actua com a fiança de Joan Rius i Martín de Soria fins al total compliment dels pactes amb els jurats i la vila d'Aguilón.

Fidancia dicti albarani et aliorum, etc.

Et hoc facto, incontinenti los ditos Johan Rius e Martin de Soria, pintores de suso nombrados, por quanto ellos eran tenidos de assentar el retaule en el dito lugar de Aguilon, e restavan encara algunas cosas por cumplir de lo que ellos eran tenidos e obligados iuxta tenor de los capitales entre ellos de una parte e los ditos justicia, jurados, concello e universidat del dito lugar de la part otra firmados, et visto que el dito mossen Ferrando los fazia detencion de los ditos mil sueldos restantes a cumplimiento de paga de los ditos tres mil sueldos por las razones sobreditas, lo qual era justo y razonable, por aquellos e por lo que somos tenidos e obligados iuxta el tenor de los ditos capitales, por tanto dieron por fiança e principal receptor, complidor e acabador de

los ditos mil sueldos e de lo que eran e son tenidos de tener e complir en virtud de los ditos capitales etc., es a saber al honorable Salvador Roig, pintor vezino de la dita ciudad, present, el qual tal fiança se constituyo en todo aquello que los ditos pintores seran tenidos e obligados de tener e complir en virtud de los ditos capitales etc. Et encara a restitucion de los ditos mil sueldos que los ditos pintores han recebido de caso que ellos fuessen tenidos e obligados a restitucion de aquellos etc. dius obligacion de persona e bienes etc., renunciacion, submission etc. Fiat large etc. Actum ut supra etc.

Testes qui supra proxime nominati [Domingo de Cuerla i Pedro Cabray] etc.

Reg. doc.: APNZ, Gabriel Giner, 1460.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 268-269, doc. 97.

Doc. 29

1460, abril, 11

Saragossa

Joan Rius i Salvador Roig s'atorguen quitança de qualsevol demanda per l'acord entre ells per al retaule d'Aguilón.

Albaran e diffinicion

Et hoc facto, incontinenti, dicta eadem die undecima aprilis, los honorables Salvador Roig et Johan Rius, pintores, vezinos de la ciudad de Çaragoça, attendientes e considerantes cierta concordia fue stada feyta entre ellos dos en et sobre la obra del dito retaule de Aguilón, el qual es stado acabado, e por quanto todo lo entre ellos concordado havie sortido su effecto, o saltim de aquello ellos eran concordados, assi e en tal manera que uno al otro no se devian cosa alguna por la dita razon del dito retaule, por tanto dixieron que se atorgavan e atorgaron ad invicem, el uno al otro et e contra, albaran de todo aquello que el uno al otro seria tenido e obligado de poderse demandar por causa e razon de la obra del dito retaule, et de aquello todo el uno al otro se absolvieron e diffinieron largamente de qualesquere acciones, peticiones e demandas assi civiles como criminales etc. que el uno al otro e converso se podiessen demandar etc. dius obligacion de todos sus bienes etc., renunciacion sus judges etc., submission etc., Fiat large etc. Actum ut supra etc.

Testimonios mossen Ferrando Calbo, canonge de la Seu, e Martin de Soria, pintor, vezino de la dita ciudad de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Gabriel Giner, 1460.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 269, doc. 98.

Doc. 30

1460, octubre, 27

Cervera

Pere Garcia atorga àpoca de 53 florins, per la factura d'un retaule i unes tubes destinades al mateix retaule, que havia estat encarregat pels marmessors d'Antoni Cabeza.

XXVII octobris

Quod ego Petrus Garcia, pictor, ville Benavarri Rippagurcie, gratis, etc., confiteor vobis Iohanni Gilaberti, ville Sancte Columbe, Ffrancischo Ortigues, ville Cervarie, tutoribus testamentariis una cum Berengario Ribero, cive Barchinone, Angeline Mande, pupille, filie et heredis Berengarii Riberó, quondam, mercatoris dicte ville Cervarie, qui Berengarius Riberó, quondam, heres erat Anthonii Cabeza, quondam, dicte ville, cum eius ultimo testamento, quod dedistis et solvistis mihi ad mei voluntatem et hoc per manus discreti Iohannis Poncii, notarii, dicte ville, omnes illos quinquaginta florenos monete curribilis michi debitos pro pintando quoddam retrotabulum quod dictus Anthonius Cabeza in ecclesia in ecclesia (sic) monasterii [fratrum pred] icatorum dicte ville manda[it in] suo ultimo testamento fieri de depinge et, ex alia parte, et ex alia parte [sic] solvistis michi tres florenos dicte monete per un parell de tubes ad opus dicti retrotabuli, unde renuntio, etc. Facio vobis de dictis quantitibus presentem apocham de soluto bonam et perpetuum finem, etc.

Actum Cervarie die et anno predictis.

Testes huius rey sunt Anthonius de Salavert et Andreas Mir, apotecharius, dicte ville.

Reg. doc.: ACS, Fons notarial, Cervera 35, Joan d'Albalat, Manual 1460, foli 107.

Referència bibliogràfica i publicació: LLOBET PORTELLA 2013, p. 161.

Doc. 31

1463, març, 4

Saragossa

Martin de Soria es compromet a acabar un retaule per a la vila d'Épila que el seu oncle, Blasco de Grañén, havia deixat incomplet en morir, i atorga albarà de 200 sous.

Eadem die. Que yo, Martin de Soria, pintor, habitant en Çaragoça, atorgo haver recebido de vos, Apparicio Maça, clerigo racionero de la yglesia de la villa de Epila, por manos de don Johan de Valladolid, clerigo habitant en Çaragoça, son a saber dozientos sueldos dineros jaqueses, los quales son de aquellos seyscientos sueldos que vos, dito Apparicio Maça erays tenydo et obligado dar e pagar a Blasco Granyen, pintor, tio myo, quondam, por razon de hun retaulo que el dito Blasco havia de fazer pora vos, dito Apparicio pora la dita villa de Epila, el qual retaulo, por muert del dito Blasco quedo imperfecto e por acabar, e yo, de voluntat de los herederos e exsecutores, lo he empienso de acabar lo que restava por el mesmo precio. E porque de los ditos dozientos sueldos jaqueses por la dita razon atorgo seyer contento, por tanto etc. Con protestacion del residuo.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez 1463, foli 16v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1990a, p. 52, doc. 11.

Doc. 32

1463, juny, 2

Saragossa

Martin de Soria atorga albarà de 50 sous, part del preu del retaule d'Épila, que Blasco de Grañén havia deixat inconclús.

Eadem die. Que yo, Martin de Soria, pintor, habitant en Çaragoça, atorgo haver recebido de vos, mossen Apparicio Maça, clerigo racionero de la villa de Epila, son a saber cinquanta sueldos dineros jaqueses, los quales son por razon de una obra de retaulo que yo fago pora la dita villa de Epila e pora vos. E porque etc.

Testimonios, Enyego de Lodosa, habitant en Epila, e Aznar del Villar, scrivient, habitant en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez 1463, foli 47v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1990a, p. 56, doc. 12.

Doc. 33

1463, juliol, 27

Saragossa

Martin de Soria atorga àpoca de 200 sous, pel pagament final del retaule que feia per a Épila.

Eadem die. Que yo Martin de Soria, pintor, habitant en Çaragoça, atorgo haver havido, e contantes en poder mio recebido, de vos, mossen Apparicio Maça, clerigo, habitant en la villa de Epila, por manos de Miguel de la Lança, clerigo, habitant en la dita villa, son a saber dozientos sueldos dineros jaqueses, los quales son por razon de cierto retaulo que yo he pintado e obrado para la yglesia de la dita villa e pora'l dito mossen Apparicio Maça, el qual començo a fazer Blasco Granyen, pintor, quondam, tio mio, por muert del qual, de voluntat de los exsecutores e herederos de aquel, yo he obrado e acabado el dito retaulo. E porque etc.

Testimonios, Miguel de Torralba, ballestero, e Blas de Catarcha, verguero, habitant en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1463, foli 60v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1990a, p. 56, doc. 13.

Doc. 34

1463, agost, 31

Saragossa

Els marmessors de Blasco de Grañén, Pedro Oriz i Gracia de Tena, atorguen albarà de 7400 sous als veïns de la parròquia de San Salvador, part del preu total del retaule que pintava el difunt.

Albaran.

Eadem die. Que nos, Pedro Oriz, clerigo, rector de la yglesia de Santa Cruz de la ciudat de Çaragoça, e Gracia de Tena, vidua, muller que fue de Blasco Granyen, quondam, pintor, vezino de la dita ciudat, assi como exsecutores o spondaleros del ultimo testament feyto e ordenado por el dito Blasco Granyen, quondam, segunt que de la dita exsequcion mas largament consta por carta publica de testament fecha en Çaragoça [espai en blanc], en el dito nombre atorgamos haver havydo, e contantes en poder nuestro recibido, de los vezinos e parroquianos de la parroquia de Sant Salvador de la

villa de Exea de los Cavalleros, son a saber siet mil e quatrozientos sueldos dineros jacqueses, los quales son de aquellos diez mil sueldos jaqueses que el dito Blasco, quondam, devia aver por razon de cierta obra de retaulo que el dito Blasco, quondam, fizo pora la dit yglesia de Sant Salvador de la dita villa. E porque etc. [espai en blanc] con protestacion del residuo, en el qual albaran queremos sian compresos todos e qualesquiere otros albaranes por el dito Blasco, quondam, o otros por el, o por nos en el dito nombre, de la dita quantia atorgados, por tal que doble paga no pueda seyer allegada.

Testimonios, Johan Salas, scolar de la yglesia de Santa Cruz, e Johan de Nogueras, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1463, foli 68v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 273, doc. 105.

Doc. 35

1463, agost, 31

Saragossa

Els marmessors de Blasco de Grañén acorden amb Martín de Soria i els fusters Domingo i Mateu Sariñena, l'acabament del retaule d'Ejea de los Caballeros.

Instrumentum.

Eadem die. Nos, dito Pedro Oriz, rector, e Gracia de Tena, vidua, assi como exseutores sobreditos, attendientes e considerantes que el dito Blasco Granyen, quondam, seyer tenido e obligado a los ditos parroquianos de Sant Salvador de la dita villa de Exea de fazer e acabar el dito retaulo en cierta forma e por cierto precio entre ellos avenido e concordado segunt mas largament consta por carta publica feyta en Çaragoça a vintedos dias del mes de deziembre anno a nativitate Domini Millesimo CCCC tricesimo octavo, testificada por don Alfonso Martínez, notario publico de la ciudat de Çaragoça, el qual retaulo es ya quasi acabado por el dito Blasco, quondam, exceptado que resta a obrar, dorar e pintar toda la maçoneria del banco enta suso, e al dito Blasco, quondam, resta a cobrar del dito precio dos mil e seyscientos sueldos jacqueses, e como el dito Blasco sea muerto e no pueda acabar la dita obra, por tanto, en el dito nombre, de e con voluntat e consentimiento de vosotros, honorables micer Johan d'Ardiles, jurista e Garcia Navarro, vezino de la dita vila de Exea, assi como procuradores de los ditos parroquianos de la dita parroquia, damos e acomandamos la dita obra que resta a fazer en el dito retaulo a vosotros, Martin de Soria, pintor, e Domingo de Saranyena e Matheu de Saranyena, fusters, habitantes en Çaragoça, presentes e recibientes, en tal manera que vosotros hayays de acabar de obrar, pintar e dorar el dito retaulo, lo que hi resta por fazer, segunt e en la forma e maneras que el dito Blasco, quondam, era tenido iuxta los capitales e concordia entre los ditos parroquianos e el dito Blasco, quondam fecha. E con esto queremos en el dito nombre, que demandeys, reçibays e cobreys de los ditos parroquianos los ditos dos mil e seyscientos sueldos jacqueses restantes a cobrar el dito Blasco, quondam, del precio del dito retaulo, transferientesvos todo e qualquier dreyto, etc. (...). E nos, ditos Martin de Soria, pintor, e Domingo e Matheu de Saranyena, fusters, de vos, ditos exseutores, la dita obra restant a fazer en el dito retaulo recebimos por los ditos dos mil e seyscientos sueldos jacqueses, e prometemos e nos obligamos de fazer e acabar la dicha obra en la forma sobredita e segunt el dito Blasco, quondam, era e es tenido, es a saber, nos, ditos Domingo e Matheu de Saranyena, de

obrar e acabar de fusta tan solament toda la maçoneria e otras cosas que restan a fazer de fusta en el dito retaulo por los ditos seyscientos sueldos jacqueses; e yo, dito Martin de Soria, de pintar e dorar toda la maçoneria e otras cosas que restan a fazer en el dito retaulo segunt la dita concorddia fecha entre los dichos parroquianos e el dito Blasco, quondam, por los dichos dos mil sueldos jacqueses (...). Prometemos e nos obligamos pagar (...) a vos, ditos Martin de Soria, pintor, e Domingo e Matheu de Saranyena, fusteros, los ditos dos mil seyscientos sueldos restantes a pagar del dito retaulo en los terminos e manera e modo e forma siguientes, es a saber, a vos, Martin de Soria, pintor, los dos mil sueldos, y esto acabada la dita obra, e a vos, Domingo e Matheu de Saranyena, los seyscientos sueldos en dos tandas (...).

Testimonios, los ditos Johan Sala e Johan de Nogueras

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1463, folis 68v-70.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1990a, p. 57-62, doc. 14.

Doc. 36

1463, agost, 31

Saragossa

Martin de Soria atorga carta de pagament de 300 sous als parroquians de San Salvador d'Ejea de los Caballeros, part dels 2000 que havia de rebre per finalitzar el retaule.

Albaran.

Eadem die. Que yo, Martin de Soria, pintor, habitant en Çaragoça, atorgo haver recebido de los ditos parroquianos de la dita parroquia de Sant Salvador de la dita villa de Exea, son a saber, trezientos sueldos dineros jacqueses, los quales son de los dos mil sueldos sobreditos que yo devo recibir por la obra e razones sobreditas. E porque etc.

Testimonios, qui supra proxime (Juan Sala e Juan de Nogueras)

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1463, folis 68v-70.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1990a, p. 57-62, doc. 14.

Doc. 37

1464, abril, 5

Saragossa

Martin de Soria atorga carta de pagament de 500 sous, part dels 2000 que havia de rebre per finalitzar el Retaule del Salvador d'Ejea de los Caballeros.

Albaran.

Eadem die. Que yo, Martin de Soria, pintor, vezino de Çaragoça, atorgo haver recebido de los ditos parroquianos de Sant Salvador de la dita villa de Exea, por manos del dito Garcia Navarro, son a saber, cincientos sueldos dineros jacqueses, los quales son de aquellos dos mil sueldos jacqueses que pagar se me devian por razon de dorar e pintar el sobredito retaulo de San Salvador de la dita villa. E porque etc., con protestacion del residuo, etc.

Testimonios, Domingo e Matheu de Saranyena, fusteros, habitantes en Çaragoça

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1464, foli 29v.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 277, doc. 110.

Doc. 38

1466, març, 13

Saragossa

Jaime Romeu i Juan Rius contracten un retaule per a l'altar major de l'església parroquial de Lécera. Es distribueixen les tasques de manera que Jaume Romeu s'ha d'encarregar del dibuix i pintura de les cares i Juan Rius d'altres feines.

Los presentes capitales son por la factura de un retaulo para la yglesia principal del lugar de Lezera, el qual dan a fazer los jurados e concello dell sobredito lugar a maestre Jayme Romeu, pintor, e a Johan Rius, pintor, asi de la hobra della fusta, como della pintura, con las condiciones que se siguen.

Item, fue deliberado por la diferencia dellos palmos que sen podria fazer question, que se aya de fazer segunt un filo que trayo Paulo Ximeno, e otro que tenya Joan Rius, el qual fue seyalado en la claustra de la Seu, en la paret, por millor seguridad, present mosen Ferrando Calbo e Micer Miguel Calbo e Jaime Ximeno e Paulo Ximeno, el qual mida es por la ampleza e de la alteza, justa l'ampleza, sigunt por art se requiere alia belleza del dito retaulo. La qual mida es de siet cobdos de ampio, e diez e medio de alto, sines de polseras.

Item que el piet aya de aver seys palmos, en el qual bancho o piet aya de aver siet casas o estatges.

Item, ensomo del banquo, alia part dreita en el costado, seys casas o esgates e en l'otro costado otras seys, que quieren dezir doze casas.

Item en la tirada de medio, contando de ensomo del piet, tres estatges o casas, segund esta divisado en la dita muestra que por los sobreditos maestros fue fecha e ordenada, la qual queda signada por mano del notario que los presentes capitales testifico, la qual muestra fue livrada en poder de maestre Jayme Romeu por tal que justa la dita muestra oviese de fazer el dito retaulo en la orden e compartimiento de las ystorias e maçoneria que en la dita muestra esta divisado, e que el sobre dito retaulo aya de fazer fer, hobrar, de buena fusta e bien hobrada, justa la orden de aquella muestra. Ítem, que en el piet o bancho a de aver siet casas: en la de medio aya de aver la Piedat, enlevada con quatro angeles, segunt esta divisado en la sobre dita muestra, con un encaxament poral Corpus XPI, e que los angeles ayan de seyer dorados de oro fino bronido, e todo lo que en aquella ystoria sera, tan riquament como miyor se pueda divisar, justa el buen saber a los ditos maestros. Al costado derecho a tres casas o ystorias en el piet, en el qual an de seyer figuradas en la part sinistra otras tres, en las quales seys ystorias ayan a seyer a la Pasion de Ihesu Cristo.

La primera a la part dreita como fazia oracion en el guerto con sus apostoles; cerqua de si sant Pedro, sant Johan e sant Jayme, e los otros apart, et hun angel representando la Pasion en un caliz.

Item en la segunda, como lo tomaron, et Judas besando, et algunos judios caydos en tierra mortificados, et otros con fallas e lanternas e armas, e Sant Pedro como tiro la orella a Malcus, e IHU XPO como lo sano.

Item, la tercera, como lo açotoron, e Pilarus como lo demuestra a los judios et se lavo las manos, e los judios con gestos vosceando, crucifige, crucifige.

Item, la quarta como lo escarnieron despues con muchos improprios faziendo, dandoli sobre la cabeça divina, e con una tovallola a los oyos, e con una vistidura de porpra blanca e una caya en la mano, asentado en una cadira.

Item, en la cinquena, como lo levan a crucificar, e como cayo en tierra con la cruz, e la Virgen Maria e las otras Marias e Sant Johan, demostrando con gestos dolorosos, e los judios con gestos crueles contra Ihesus e a las Marias.

Item la seysena, como lo crucificaron en el suelo, ytado sobre la cruz, con gestos demostrando estirarli los braços muy fuertement, e la Virgen Maria como ytó su vello encima, e todas las sobre ditas ystorias ayan seyer deboxadas par mano del sobredito maestro Jayme Romeu, e por consequent, todas las otras ystorias o images que en el dito retaulo se ayen de fazer, e acabar las caras de colores por mano del sobre dito Jaime Romeu.

Item, en la tirada de medio a de aver tres estages o casas encima del piet en la principal de medio, Santa Maria Madalena, muy ricament arreada a devocion, con aquellas cosas que paresca millor acompayada, alia ordenacion del buen saber del sobre dito maestro.

Item en la hotra casa ho ystoria, que aya de seyer la coronacion de la Virgen Maria, con algunos martires e confesores e virgenes e profetes, por tal que aquella ystoria aya a dos festividades esguart, a Santa Maria de Agosto e a Todos Santos.

Item, en la hotra mas alta IHU XPO crucificado con los ladrones e las Marias e Longino, con los que ytan las suertes sobre la ropa de IHU XPO, e como crevaran las canias a los ladrones, e otro como dio a beber a IHU XPO con una sponga fiel e vinagre, e aquellas cosas que a la dita ystoria son necesarias e en aquella pasion para caber.

Item en los costados de la taula principal, de santa Magdalena; alia part dreyta sant Miguel muy bien abiado e armado, tiniendo a sus pies Lucifer muy fiero.

Item, a la otra part siniestra, sant Jordi armado, con el drago, e el acavallo e su donzela.

Restan cinco ystorias a cada una part, que son diez, en las quales se ayan a contenir ystories de Santa Maria Madalena, segun se contiene de suso.

Item todo lo sobre dito aya seyer deboxado de mano de maestre Jayme Romeu, e las caras de colores, et por semblant, el vestir, de Johan Riu, e todas las otras colores que seran necesario.

Item, la primera a part dreyta e la mas alta, como se convertio la Madalena a IHU XPO, e como fue a casa de Simón lebroso que avia convidado a IHU XPO, e como se miso de jus de la taula, e con sus lagrimas lavava los pies a IHU XPO, e con un pot de enguento,

el qual yto a IHU XPO ensomo.

Item, la segunda, como IHU XPUS estava en casa de santa Marta, e la Madalena contemplando en las razones de IHU XPUS, demostrando congoxarse a IHU XPO, de la Madalena, como no ajudava, e IHU XPO: Marta obtimam partem elegit.

Item, la tercera, como resucito IHU XPO a Lazaro, ermano de la Madalena e de santa Marta, que avia quatro dias que era muerto e soterado.

Item la quarta, como aparecio IHU XPO a la Madalena, resucitado, en forma de ortolano, con gesto mostrando: noli me tangere.

Item, la quinta, como la Madalena vino a Maselle por mar en huna nau, por predicar, de que convertio al Rey e la Reyna e todo el pueblo.

Item, la sesena, como apres convertido el Rey e la Reyna, fizieron voto de anar a Iherusalen con Sen Edulan en una nau, e la Madalena restant por regir el Regno.

Item, la setena, como la Reyna murio de parto en el viatge, en la nau, e itaronla en una isla con la criatura, e el Rey complio su romiage, e ha anima de la Reyna e de la criatura fueron en la romeria.

Item, la octava, como el Rey tornava de la romeria e tornaron a la ysla por tomar el cuerpo de la Reyna, e troboronla viva con la criatura que dava la teta.

Item, la novena, como la Madalena con el pueblo salen a recibir al Rey e a la Reyna, que vienen con la nau por mar.

Item mes, la dezena e çaguera, como la Madalena estava en el desierto fendo penitencia, o como los angeles la subian en el ayres siet vezes en el dia, e hun ermitanyo que estava en aquella provincia, el qual lo vey a cada dia. Item, que en las polseras ayan de seyer figurados doze apostoles con cartelles escritos cada uno, con aquell articlo que fiso, e en los redondos, cabeças de profetas, e que las ditas polseras ayan de seyer de amplo de dos palmos, et aquellas ayan de seyer doradas.

Item, por tanto como los ditos maestros cada uno este en su libertat, e cada uno sepa lo que es tovido de fazer, fue concordado entre los sobre ditos maestre Jayme Romeu e Johan Rius, quel Jayme Romeu avies a deboxar e faxer las caras por su part, e el Johan Rius aya a embotir, daurar los planos, pisar e vestir e fazer de colores fasta fazer las caras, e que apres aya a cobrar las taulas el Jayme Romeu por fazer las caras; et en la fusta e maçoneria se aya a fazer a costa de entrambos, e el engesar et daurar cada uno lo que le venra a su part, salvo en las colores que seran necesario poral vestir o las otras cosas, las quales aya a dar el Johan Rius a su costa, salvo los adzurs, que el Jayme Romeu aya de pagar la mitar del adzur, empero que el Johan Rius se lo aya a posar e acabar.

Estipulose el precio del retablo en 5000 sueldos, pagaderos en tres tandas, y que los pintores dispusieran de tres años para esta obra.

Reg. doc.: APNZ, Pedro Díaz de Altarriba, 1466.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1922, 42, p. 136-139, doc. CXXVII.

Doc. 39

1470, maig, 14

Saragossa

Felipe Romeu, fill de Jaume Romeu, es fa càrrec de la finalització del retaule destinat a l'església parroquial de Lécera que havien de pintar el seu pare, difunt, i Juan Rius.

Felipe Romeu, pintor, fillo del honrado Jayme Romeu, pintor, quondam, vezino de Çaragoça, atendient que dicho su padre e Johan de Rius, pintor, vezino de la dita ciudat, entrambos ensemble e cada uno dellos, haver tomado en obra el Retaulo de la Yglesia parroquial del Lugar de Lecera, segunt se demuestra por carta publica de Capitoles, feyta entre los sobreditos, de una part, e ciertos otros por part del dicto lugar, en Çaragoça a [en blanc] dias del mes de [en blanc] anno a nativitate domini MCCCCLXIII, recebida e testificada por el Notario, la present testificant. E apres el dito Juan Rius, pintor, haver renunciado toda la part e dreyto que el havia en la dita factura del dito retaulo, en poder del dito mi padre, e apres, el dito mi padre haver seydo finado, e la obra seyer imperfecta. Por tanto prometo e me obligo, e encara juro, en poder de mi, dito Notario, de dar complimiento al dito retaulo juxta el tenor de los ditos capitulos, lo que su padre era tenido e obligado dar complimiento de la obra, juxta el tenor de aquella, dius pena de perjurio e crebantador de sacrament. E si caso sera, que por no dar complimiento a la dita obra, siquier fabricacion e pintar el dito retaulo, juxta el tenor de dichos capitulos, a los del dito lugar de Lecera o a su legitimo procurador, misiones algunas etc. E a todo lo sobredito tener, servir e complir, obligo su persona e bienes etc.

Testes: Martin del Buey, pelayre, y Beltran de Lau, tinturero, vezinos de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Pedro Díaz de Altarriba, 1470.

Referència bibliogràfica i publicació: CABEZUDO ASTRAÍN 1957, p. 78.

Doc. 40

1476, abril, 27

Saragossa

Martin de Soria nomena procurador seu Francisco Ezpel, vicari de la parròquia de San Salvador d'Ejea de los Caballeros, per tal de cobrar les quantitats que li són degudes i procedir a liquidar els bens que té a la vila.

Procuracion.

Eadem die. Que yo, Martin de Soria, pintor, vecino de Çaragoça, no revocando los otros procuradores mios, de cierta sciencia fago, constituyo, creo e ordeno cierto e legítimo procurador mio a mossén Francisco Ezpel, clerigo, vicario de la yglesia de San salvador de la villa de Exea de los Cavalleros present e acceptant, a saber es a demandar exhigir, cobrar e recibir por mi e en nombre mio qualesquiere quantias de moneda e otras cosas a mi devidas o detenidas e que d'aquí avant se me duran o detendran en la dita villa de Exea de los Cavalleros por qualesquiere personas. E que de lo que recibra, atorgar e firmar albaranes, apochas e absoluciones etc. Item, a vender, alienar, ceder e transportar por mi y en nombre mio qualesquiere casas, vinyas, campos e otras heredades e bienes muebles e sedientes mios stantes en la dita villa de Exea e sus terminos ad aquellas persona e personas e por aquellos precio e precios que al dito procurador mio vistos

seran, e recibir los precios e confessar los haver recebido. E cerca lo sobredito atorgar e formar por mi e en nombre mio una e muchas cartas publicas de vendicion e alienacion, e con aquellas obligaciones e clausulas que vistas le seran, e obligar-hi mis bienes, etc.

Procurant, etc. Dius obligacion de todos mis bienes etc.

Testimonios, Bertholomeu d'Artiga, brodador, e Lope López, scrivient, habitantes en Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1476, foli 46v-47.

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 2004a, p. 279, doc. 113.

SEGONA PART
a)Tomás Giner

Doc. 41

1458

Saragossa

Francí Gomar contracta amb Tomás Giner la pintura de tres taules d'un retaule destinat a la capella del palau arquebisbal de Saragossa.

[...] feyta entre Ffranci Gomar [...] habitant en la ciudat de Çaragoça [...] Giner, pintor habitant enla [...] en e sobre un Retaulo que [...] porla capiella del arçobis[...] forma siguient.

E primerament [...]oncordado entre los ditos partes que el dito toma[...] intar e daurar el dito retaulo e maçoneria de ffino oro e finos colores tales e tan buenos como seyan dever aconoscimiento de dos Menestrales uno puesto porel dito Ffranci e otro porel dito Tomas Giner

Item es condicion que el dito sia tenido de pintar enla pieça de mich sant Martin e santa Tecla, enla otra pieça dreita sant Agostin e sant Lorent, enla otra pieça esquerra sant Vicent e sant Valero e enla istoria dela punta alta [...] de la pasion

[...] pieças giras altas en cada pieça las armas del arcebispe [...] todo esto que le hayan dar [...] en tres pagas [...] la otra meytat le [...] acabado el dito retaulo[...] dito Tomas a de dar a [...] de aquia el dia de [...].

Reg. doc.: APNZ, Papeles sueltos, 1458.

Referència bibliogràfica i publicació: JANKE 1988, p. 89.

Doc. 42

1459, setembre, 26

Saragossa

Tomás Giner signa com a testimoni en un document de Francí Gomar relatiu al plet per una vinya que va ser d'Antoni Gomar.

Eadem die yo Ffranci Gomar, habitant en la ciudat de Çaragoça, attendant et considerant que, a instancia de la honorable dona Graucia de Francia, muller que fue del honorable don Pero Gilbert, senyor de Planas, et seyda presa a manos de la cort del Justicia de Aragon huna vinya que yes de Anthoni Gomar, sitiada en pan y porta, tragon de la dita ciudat a la dita dona Gracia trehudera.

Et por tal que los fruytos de la dita vinya son maduros, et si eran acomendados a dalgunos comissarios seria manera de perder aquellos et cetera, por aquesto es concordado entre las partes que yo prenga et reciba las huvas de la dita vinya et cetera, et por aquesto, present honorable don Miguel Sala, bachiller en artes, asi como procurador de la dita dona Gracia et maestro de sus fillos, prometo et me obligo que, si la dita dona Gracia de Francia ganara la causa et pleyto et cetera de la dita vinya, yo en el dito caso et non aliter pagar las ditas huvas a la dita dona Gracia al precio que agora

valen et cetera, et si por ferme atener et cetera obligo mi persona et todos mis bienes et cetera.

Testes Tomas Giner et Bernart Serrat, pintores, hi don Simon Tirado, habitantes Cesarauguste.

Reg. doc.: APNZ, Pedro Martin, 1459.

Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 43

1459, novembre, 29

Saragossa

Tomás Giner signa com a testimoni en una venda i és anomenat pintor de l'altar major de la Seo de Saragossa.

Eadem die. Yo Gabriel Bonet canonge de la Seu de Oristan bachiller en decretos abreviador de litteras apostolicas habitant en la present de la ciudat de Çaragoça asi como procurador qui so del reverent maestre Cosma de Monserrat prior de la seu de la dita ciudat maestro en santa theologia.

En el dito nombre de mi scierta sciencia etc., vendo e luego de present livro e desenparo a vos el muy honorable et de grant savieza maestre Damia de Montserrat doctor en decretos ciudadano de la ciudat de Tarragona e a los vuestros etc. a saber por todos aquellos treze mil solidos dineros jaqueses los quales los honora [*no segueix*]

Testes Johan Martin notario e Maestre Tomas Giner, pintor del altar mayor de la seu, habitant en la dita ciudat

Reg. Doc.: Archivo de Protocolos Notariales de Zaragoza, Pedro Martin, 1459.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 442, n. 7.

Publicat: inèdit.

Doc. 44

1460

Saragossa

Concessió de la capella de sant Vicenç a Bernardo de Villalba i Jaime Hospital.

Bernardo de Villalba, arcidiano de Cargoca, y a Jayme Osspital, canonigo y arcidiano de Belchite, para reedificar la capilla del invictissimo San Vicente, nuestro ciudadano, y enterrarse en ella

Referència bibliogràfica i publicació: LACARRA DUCAY 1987c, p. 319, n. 5.

Doc. 45

1460, abril, 26

Saragossa

Tomás Giner signa capitulació amb els veïns d'Encinacorba, Saragossa, Joan Sebastián, Pero el Rey i Antón de Rucualon (?), per a la pintura d'un retaule dedicat a Sant Fabià i sant Sebastia.

Concordia de fazer un retablo

Eadem die. Yo Tomas Giner pintor habitant en la ciudat de Çaragoça de mi cierta scientia prometo e me obligo a vos Johan Sabastian, Pero el Rey e Anthon de Rucualon, vecinos de Enzinacorba de fazer e dar un retaulo de la invocacion de los gloriosos martires senyor sant Fabian e sant Sabastian con los capitoles e condiciones siguientes:

Primerament que el dito retaulo haya de haver de amplaria e de largaria tanto quanto tiene un retaulo de la invocacion de sant Miguel que esta en la claustra de la iglesia de sant Paulo de la dita ciudat con tal mazoneria e cava segunt que esta en el dito retaulo.

Item que el dito retaulo haya de seyer e sia de buena fusta e bien varado e calafatado e enbrinado e bien aparellado segunt que buen retaulo deve estar.

Item el dito retaulo haya de haver tantas casas quantas ni ha en la muestra del dito retaulo, e haya de haver tantas ymages e istorias, salvo que en el banco del dito retaulo ha de haver quatro istorias de passion, las que mexores seran, et en medio la piedat bien accompanyada de angeles o marias, de lo que millor sera.

Item que la ymagen de sant Fabian haya de haver su capa brocada doro fino, con su fres de ymages et almaira de vellutado vert et brocado, et sant Sabastian su ropa de brocado e el manto de azur o en la mexor manera que pora ser, et sus diademas doro et su doser de brocado en las spaldas.

Item, asi mesmo en las otras pieças donde sera necesario su brocado, asi como detras de la ymagen de sant Bernardino, e sant Macario su capa de brocado e detras su vellutado de las millores colores que pora seyer, e sant Bernardino con sus mitras segunt sta pintado en el retaulo de sant Bernardino de sant Francisco de la dita ciudat.

Item en todas las otras istorias asi como del angel custodi como de todas las otras sus ropas e diademas doradas alla do sera necesario que hayan de seyer todas de oro fino.

Item las polseras del dito retaulo hayan de seyer todas doradas de oro fino e sus ymages de profetas los que querra a su voluntad segunt stan en el dito retaulo.

Item que en todo el dito retaulo, asi talla como ropas e diademas e polseras, todo quanto oro sera en el dito retaulo que sea de buen oro fino a vista de maestros e que el dito retaulo sia bien acabado e las colores del dito retaulo hayan a seyer finas e todas buenas a vista de maestros.

Item que en las dos casas del dito retaulo, es a saber en las collaterales, haya de haver las istorias de sant Fabian e sant Sabastian.

E con las ditas condiciones e cadaunas dellas yo Tomas Giner prometo e me obligo fazer el dito retaulo, precio de seyscientos setanta solidos dineros jaqueses pagaderos a mi en tres tandas. Es a saber la tercera part hasta cruz de mayo primero venidor e la otra tercera part hasta Maria de agosto primero venidor e la otra part asi como sera asentado el dito retaulo en aquel lugar do se deve seyer asentado. E prometo e me obligo de dar acabado el dito retaulo fasta el dia e fiesta de paschua de nadal primero venidor dius pena de cient solidos jaqueses e a tener e cumplir todas e cadaunas cosas sobreditas e pagar la pena si sia comesa, obligo todos mis bienes etc. Et renuncio etc., et a mayor complimiento do por fiança a mossen Martiria Pla, clerigo beneficiado en la yglesia de sant Paulo de la dita ciudat, qui present es. E yo dito Martiria Pla qui a las sobreditas cosas present so [...] fiança de todas e cadaunas cosas sobreditas me atorgo e constituezco seyer exceptado de pagar la dita pena dius obligacion de todos mis bienes e rendas etc. E nos ditos Johan Sabastian, Pero el Rey e Anthon de Ruqualon vecinos del dito lugar de Enzinacorba prometemos e nos obligamos ~~a vos dito Tomas Giner~~ de dar e pagar con los pactos e condiciones sobreditas a vos dito Tomas Giner los ditos seyscientos setanta sueldos del precio del dito retaulo en los terminos e tandas sobreditas dius obligacion de todos nuestros bienes e de cada uno de nos etc. Et renunciemos nuestro judge etc.. Et a mayor complimiento damos por fiança a Johan Polo speciero vezino de la dita ciudat qui present es. Et yo dito Johan Polo qui a las sobreditas cosas present so tal fiança de todas e cadaunas cosas sobreditas por los ditos Johan Sabastian, Pero el Rey e Anthon de Rucualon me atorgo e instituezco seyer dius obligacion de todos mis bienes etc. Et renuncio etc.

Testimonios fueron a las sobreditas cosas presentes

Reg. Doc: APNZ, Miguel de Baltueña, 1460, folis 44-45v.
Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 444.
Publicació: inèdit.

Doc. 46

1460, maig, 17

Saragossa

Contracte d'aprenentatge entre Pero Sanchez, de València, i Tomás Giner, per tres anys i mig.

Eadem die yo Pero Sanchez habitant de present en la ciudat de Çaragoça, natural de la ciudat de Valencia, de mi cierta scientia me firmo con vos maestre Tomas Giner pintor habitant en la dita ciudat de Caragoca por moço e aprendiz al officio de pintor por tiempo de tres años y medio contaderos del present dia endevant.

Es condicion que siades vos dito Tomas Giner siades tenido durant el dito tiempo de mantenerme de comer beber calçar e vestir sano et enfermo segunt es costumbre e que siades tenido de mostrarme el dito officio bien e lealment todo aquello que yo ne pore deprender que vos mende poreys mostrar e con aquesto prometo e me obligo servirvos bien e lealment e no sallirme de vuestro servicio durant el dito tiempo et de procurarvos todo el proveyto que pore et de redraros todo el danyo que pore dius obligacion de todos mis bienes etc. Et renuncio etc. Et juro por Dios sobre la cruz et los santos quatro evangelios etc en poder del notario infrascripto de tener e cumplir todas e cadaunas cosas sobreditas e yo so tenido tener e cumplir dius pena de injuria e infamias.

Et yo dito Tomas Giner prometo e me obligo durant el dito tiempo de mantener a vos dito Pero Sanchez de comer beber calçar e vestir sano e enfermo segunt es costumbre e de mostraros el dito officio de pintor bien e lealment todo aquello que yo ne pore mostrar dius obligacion de todos mis bienes etc. Et renuncio etc.

Testimonios fueron a las sobreditas cosas presentes [...] Remirez e Pedro Salvador, habitantes en Çaragoça

Reg. Doc.: APNZ, Miguel de Baltueña, 1460, folis 55v-56.
Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 47

1460, maig, 17

Saragossa

Àpoca de Tomàs Giner a Joan Estevan (en realitat, probablement, Joan Sebastián), Pero el Rey i Antón de Ruralon (?), veïns d'Encinacorba. El pintor reconeix haver rebut 200 sous jaquesos, corresponents al primer pagament del retaule de sant Fabià i sant Sebastià que realitzava per a la localitat.

Eadem die yo Tomas Giner pintor habitant en la ciutat de Çaragoça de mi cierta scientia atorgo haver recibido de vos Johan Stevan [sic], Pero el Rey e Anthon de Ruralon, vezinos de Enzinacorba e por manos de Johan Polo speciero vecino de la dita ciutat dozientos sueldos jaqueses que pagarme deviays el dia e fiesta de santa cruz del present mes de mayo los quales son de aquellos seyscientos setanta solidos jaqueses que vosotros me soys tenydos pagar por razon de un retaule que yo fago de la invocacion de los gloriosos martires senyor sant Fabian e sant Sabastian pora el dito lugar de Encinacorba et porque de los ditos doscientos sueldos por la dita razon atorgo seyer contento e pagado fago vos fazer el present publico albaran por el notario infrascripto

Testes qui supra

Reg. doc.: APNZ, Miguel de Baltueña, 1460, foli 56v.
Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 48

1460, agost, 28

Saragossa

Contracte d'aprenentatge entre Tomas Giner i Joan de Rochafort per tres anys.

Eadem die yo Teresa de Gomensoro[?] habitant de present en la ciutat de Çaragoça natural de la ciutat de Pamplona, del reyno de Navarra, de mi cierta scientia firmo a Johan de Rochafort, fillo mio, con vos maestre Tomas Giner pintor, habitant en la dita ciutat de Çaragoça, por moço e aprendiz al officio de pintor por tiempo de tres anyos contaderos del dia e fiesta de santa Maria de agosto mas cerqua passado endevant.

Es condicion que durant el dito tiempo siades tenido de mantenerlo de comer, beber calçar e vestir, sano e enfermo, segunt es costumbre, e de mostrar el dito officio de pintor bien e lealment todo aquello que el dito mi fillo ne pora deprender, e con aquesto prometo e me obligo de fazer estar al dito mi fillo en servicio vuestro durant el dito

tiempo e si sen de sallia de fazer ~~ley~~ de todo mi poder por fazer lo y de tornar dius obligacion de todos mis bienes etc.

Et yo dito Tomas Giner prometo e me obligo tener e complir las condiciones sobreditas e mostrar ~~le~~ el dito officio [al dito Johan de rocafert fillo vuestro, interliniat] bien e lealment dius obligacion de todos mis bienes etc. Et renuncio etc.

Et yo dito Johan de Rocafort prometo e me obligo de no sallir me de servicio de vos dito Tomas Giner ~~dius~~ durant el dito tiempo.

Testimonios fueront a las sobreditas cosas presentes Bernat Lazaro ostalero e Pedro Pilarez habitantes en Çaragoça

Reg. Doc: APNZ, Miguel de Baltueña, 1460, fols. 94-95.
Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 49

1460, setembre, 12

Saragossa

Àpoca de Tomàs Giner a Johan Sebastián, Pero el Rey i Antón de Rucualon (?), corresponent al segon pagament rebut del Retaule de sant Fabià i sant Sebastià que fa per Encinacorba.

Eadem die yo Tomas Giner pintor habitant en la ciudat de Çaragoça de mi cierta scientia atorgo haver recibido de vos Johan Sabastian, Pero el Rey e Anthon de Rucualon, vezinos de la ciudat de Enzinacorba e por manos de Johan Lazaro Gil vezino del dito lugar dozientos y cinquanta solidos jaqueses los quales son de la segunda tanda que pagar me deviays el dia e fiesta de santa Maria de agosto mas cerqua passado del precio de un retaulo que yo fago pora el dito lugar de Enzinacorba e porque de los ditos dozientos y cinquanta solidos por la dita razon atorgo seyer contento e pagado fago vos fazer el present publico albaran por el notario infrascripto

Testes qui supra

Reg. doc.: APNZ, Miguel de Baltueña, 1460, folis 102v-103.
Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 50

1461, gener, 21

Saragossa

Àpoca de Tomàs Giner a Joan Sebastián, Pero el Rey i Antón de Rucualon, corresponent al darrer pagament del Retaule de sant Fabià i sant Sebastià d'Encinacorba.

Eadem die yo Tomas Giner pintor habitant en la ciudat de Çaragoça de mi cierta sciencia atorgo haver recevido de vos Johan Sabastian, Pero el Rey e Anthon de Rucualon, vezinos del lugar de Enzinacorba, e por manos de Johan Polo, speciero habitant en la dita ciudat, seycientos setanta solidos jaqueses que pagar me deviays del precio de un retaulo que yo he fecho de la invocacion de senyor sant Fabian e sant

Sabastian pora la yglesia del dito lugar de Enzinacorba, segunt [...] por carta publica de concordia feyta en la ciudat de Çaragoça a vint i cinco dias del mes de abril anno a nativitate domini millessimo quadringentesimo ~~quin~~ sexagesimo recebida e testificada por el notario infrascripto. E porque de los ditos seycientos setanta solidos por la dita razon me tengo por contento e pagado, fago vos fazer el present publico albaran por el notario infrascripto, con protestacion que en el present albaran sien inclusos e compresos qualesquiere otros albaranes de la dita quantia o partida de aquella atorgados, por tal que doble paga no pueda seyer allegada. E con aquesto absuelvo quito e defenezco a vos ditos Johan Sabastian, Pero el Rey e Anthon de Rucalon [e a vuestros bienes, interliniat] de qualesquiere acciones asi civiles como criminales que yo pudiese fazer mover o intemptar contra vos e vuestros bienes por la causa susodita en tal manera etc., imponando a las ditas acciones perpetuo silencio e callamiento.

Testimonios fueron a las sobreditas cosas presentes don Gil de Villasirga mercader ciudadano de la ciudat de Çaragoça e Rodrigo de Baltuenya mercader habitant en la dita ciudat

Reg. doc.: APNZ, Miguel de Baltueña, 1461, folis 4v-5.
Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 51

1463

Saragossa

Col·labora en la pintura de les portes de l'orgue de l'església del Pilar de Saragossa, rep 110 sous per la pintura de les portes, 12 sous i 8 diners (1 florí d'or) per policromar de groc i vermell la caixa (bastiment) i 80 sous diners jaquesos pel daurat.

Item pague a maestre Tomás, de pintar las puertas del dito órgano, cient e diez sueldos.
Item, costo de dar color groga e vermella al bastiment del dito órgano, hun florín de oro, que montan XII sueldos VIII dineros.
Item, pague al sobredito maestre Tomas, de dorar las jambranas e dar la pintura de brocado al dito bastiment, huitanta sueldos

Ref. Doc.: APZ, *Libro de la Cuenta de la Obra*, año 1463, foli 13 v.
Referència bibliogràfica i publicació: CALAHORRA 1983, p. 185.

Doc. 52

1465, maig, 22

Saragossa

Contracte per a un retaule dedicat a la Mare de Déu de la Misericòrdia entre sant Miquel i sant Sebastià, encarregat per Maria de Bielsa, per a l'església de Zuera, Saragossa.

Capitulos concordados entre Maestre Tomas Giner pintor de Çaragoça et Maria la Bielsa muller de Miguel Benedit, quondam, de la villa de Çuera.

Primerament es fecha havinencia de un retaulo de diez palmos de amplo et quatorze de alto, el qual ha de ser con su maçoneria, segunt que se sigue.

Item que el dito Retaulo aya de ser de buena fusta bien seca e bien endrapado e bien enbriado en manera que tenga buen fundamento que por causa de aquello no salga ni crebace ni demuestre ninguna falta en la obra.

Item que el dito retaulo ha de tener estas pieças: primeramen hun banco en el qual haya cinco casas et en la casa de medio, la piedat de nuestro senyor, como está la de sant Bernardino en el piet. E las dos de hun costado, dos ystorias de sant Miguel e las otras dos del otro costado dos ystorias de sant Sebastian, bien acabadas como combiniere.

Item en la pieça de medio, Santa Maria de la piedat, acompañada con angeles e companyas debajo del manto de seglares e ecclesiasticos, como quiere bien acabadas.

Item encima desta istoria de suso una pieça de la santa Trinidad en forma e manera segunt se viere con Dios Padre, fillo crucificado et el sant spiritu bien acabado segunt conviniere de colores e diademas doradas e otras colores bellas.

Item en el costado derecho una pieça de senyor sant Miguel armado con angeles teniendole el manto quando fa el exercicio del peso, con su peso muy bien et el diablo a los pies bien acabado segunt combiniere.

Item en el costado otro, una otra pieça, con senyor sant Sebastian, con su misterio bien acompañado de colores e voras de oro bien acabado.

Item que todas estas istorias de suso ditas, me obligo de las facer, con sus brocados de oro e con su atzul tan bien como sera menester e pertenescer a la dita obra.

Item mas, que me obligo de todo lo de suso dicho de lo fazer a vista de dos maestros por vos diputados, de los cuales e quienquiere que diran agora por la hora se insumete el dito, que si tal prezio no mereçiere, que me tire dellos, et si mexor lo fare que quiero en vuestras conciencias que me deys alguna cosa.

Item es condicion que el dito retablo el dito maestro lo de del todo acabado para viespra de paschua de nadal primero venient et que aquel dispuesto en la Yglesia de la villa de Çuera en aquel lugar do le sia dado e asignado, traydo a expensas de la dita Maria de Bielsa.

Et la dita Maria promete dar por el precio del dito retaulo al dito maestre Tomas Giner, dar cincientos sueldos jaqueses, pagaderos en tres tandas, la huna para pasqua de pentecostes primera venient e la otra quando la dita obra sia debuxada, et la otra quando la obra sia acabada y asentado el dito Retaulo.

Die XXII mensis maddi, anno mCCCCLXV, Cesaraguste, fueron confirmados los presentes capitulos, por los ditos maestre Tomas Giner e Maria la Bielsa, los cuales prometieron e se obligaron e el dito Tomas Giner e juro por Dios tener guardar e complir aquellos e las cosas en ellos e cada uno dellos contenidos a lo que es tuvido juxto temor de aquellos, dius obligacion de sus personas e bienes e de cada uno dellos e pena de perjurio etc. Renunciando etc.

Testes: Guallart de Anchias, notario ciudadano de Çaragoza, e Bernat Çorita escudero, habitant en la villa de Monçon

Reg. doc.: APNZ, Juan Garín, 1465, folis 109-111.

Referència bibliogràfica i publicació: CABEZUDO ASTRÁIN 1957, p. 74, amb afegits inèdits.

Doc. 53

1466, abril, 24

Saragossa

Contracte d'aprenentatge de Bernart Salvador amb Tomàs Giner per dos anys.

Eadem die yo Bernart Salvador fillo de Bernart Salvador quondam natural de Castellón de [...] me affirmo con vos Thomas Giner pintor vezino de la ciudat de Çaragoça al dito officio de pintor por tiempo de dos anyos y con las condiciones siguientes.

Primo que me demostredes el dito officio de pintor.

Item que me sustingudes de comer e beber mi.

Item que me hayades a dar por todo el dito tiempo pora myo [...] dades cien e cinquanta solidos ditos jaqueses proveiendo e pagando mi.

Item que sia obediente e arredrar vos todo danyo et procuravos todo proveyto.

Item que no me pueda salirme de vuestro servicio. Item juramos [continuen fórmules de jurament]

Testes Martin Sabastian e Johan de Santaffe scrivientes habitantes de la dita ciudat

Reg. doc.: APNZ, Pedro Monzón, 1466.

Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 54

1466, juny, 16

Saragossa

Tomàs Giner signa capitulacions amb Arnau de Castelnou, per tal de pintar en companyia durant tres anys. S'indica que ja havien començat a pintar un retaule per al prior de santa Cristina (de Somport?), i dos més per a Erla i Magallón respectivament, del preu dels quals havien percebut ja certes quantitats.

Capitales e concordia de companya entra yo Tomas Giner, pintor, e vos Arnaut de Castelnou de Navalles, de las cosas que seran por seguridad de vos e de mi.

Primerament, que yo Tomas Giner me obligo fazer companya por tres anyos, en los quales tiempos durando, de qualesquier faziendas que yo avre, ho por mi se faran, ho qualquier guanancia del officio, que me hobligo de le dar la mitat.

Item que el dito Arnaut en todos estos tres anyos el haya fazer fazienda bien he llealment en todas las hobras quales de la companya vendran, e en aquellas azer todo bien segun que por mi le sera mostrado.

Item, que todas las despesas de la casa, asi de comer, beber, e esso mesmo de la muger que servira, que de la guanancia de la companya se ayan de complir he pagar todas las despesas.

Item que el moço que sirve a la companyia, haya de ser paguado de su soldada da la guanancia de la companya.

Item que el dito Arnaut, que se obligua que de qualesquier faziendas que porá traher a la companya, que de los precios que las havendran, que bien e llealment usara para la companya; e yo Tomas Giner, que de cualesquier fazienda o faziendas que a mi vernan, que de aquellas yo las haya bien e llealment a la companya manifestar.

Item, que las hobras que tenemos h agora de present, son estas, e los dineros que dellas se fan de recibir.

Primo, medio retablo del prior de Santa Crastina; estan por recibir quatrocientos he cinquenta sueldos.

Item, del retablo de Erla estan por recibir trezientos he novanta sueldos.

Item, tenemos el retablo de Magallon por precio de dos mil sueldos, de los quales tenemos cinchocientos sueldos recibidos, de los quales yo Tomas Giner dare quenta: restan por pagar del dito retablo MD

Item que el dito Arnaut e yo Tomas Giner, pintores, entramos a dos fazemos buena hermandat...

Item que yo prengo por mi estudiar quatro meses del invierno, es ha saber Novembre, he Deciembre e Janero e Febrero.

A XVI dias del mes de Junio anyo MCCCCLVI

Reg. doc.: APNZ, Pedro Monzón, 1466, foli solt.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1915, 33, p. 419, doc. XXI.

Doc. 55

1467, juny, 14

Saragossa

El consell d'Alfajarín contracta a Tomás Giner per tal que s'encarregui de la pintura del retaule major de la seva església parroquial, dedicada a sant Miquel arcàngel. La fusteria del retaule es contracta prèviament amb Juan Just.

Dacion a facer hun retaulo de fusta de la villa de Alfajarin a Joan Just /Die xiiii mensis junii anni a nativitatis Domini MCCCCLXVII/

En la iglesia de la villa de Alfajarin, después dita misa mayor plegado concello en la dita iglesia cerqua la pila de batiar de los cristianos vezinos e habitadores de la dita villa, do et segunt otras vegadas el dito concello, segunt dixieron, se havia costumbrado plegar, en el qual concello fuemos presentes nos mosen Franci de Montbuyl, caballero, e Salvador Valles [...] vezinos de la dita villa e de si todo el dito concello [...] damos a obrar, si quiere fazer el retaulo solament de obrar de fusta de la dita iglesia, a vos el honorable Johan Just, maestro de talla, vezino Çaragoça, present, el qual retaulo ha de ser de altaria de quaranta palmos, e de amplaria de vint e ocho, poco mas o menos, e tiene a seyer obrado de et segunt una muestra que vos dito Johan Just [...] havedes en hun paper pintado, demostrado; pero es condición quel dito concello es tenido dar vos toda la fusta e clavazon que haveys menester para daquel obrar e otras cosas pora de aquel [...] exceptado que y haveys de depositar vuestro tiempo e vos faziendo el dito retaulo segunt es dito prometemos e nos obligamos en nombre de vos del dito concello de singulares de aquel por el fazer del dito retaulo e por vuestros trevajos, setezientos cinquanta sueldos dineros jaqueses moneda corrible en Aragon etc. e a tener e cumplir lo sobredito obligamos los bienes del dito concello [...].

E yo dito Johan just qui present so aceptando de vos dito concello e singulares de aquel suso nombrados el dito retaulo de obrar de aquel en la manera sobredita prometo e me obligo aquel fazer e acabar en la manera e forma por vosotros senyores suso reatado etc. a lo qual tener e cumplir obligo mi persona e bienes.

Testes: mossen Bernat Sanz clerigo habitant en Çaragoça e Thomas Giner pintor vezino de aquella.

Dación de pintar el dito retaulo, por el dito concello, a Thomas Giner.

Eadem die. Plegado el dito concello en el dito lugar prout supra, en do fuemos presentes los proxime nombrados e desi todo el dito concello, todos concordes [...] damos a pintar el dito retaulo de la dita iglesia al honorable Thomas Giner, pintor, vezino de Çaragoça, present e aceptant, con los capitales siguientes, los quales damos ordenados a vos infrascrito notario, presentes los testimonios dius nombrados, en hun fullo de paper scriptos prout in tali signo o-o-o; por tanto nos sobreditos en nombre e voz del dito concello e singulares de aquel qui somos o seran, e yo dito Thomas Giner, en nombre mio propio, prometemos e nos obligamos tener e cumplir lo contenido en los preinsertos capitales e cada uno dellos en quanto al dito concello e a mi dito Thomas vienen a tener e cumplir

Testes: mossen Bernat Sanz clerigo habitant en Çaragoça e Johan Just, maestro de talla vezino de aquella

Reg. Doc.: APNZ, Cristobal de Ainsa, foli 70v-71.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1916, 34, p. 479, docs. LXIV, LXV.

Doc. 56

1467, octubre, 21

Saragossa

Giner es compromet a pintar el retaule major de l'església parroquial del Burgo de Ebro, Saragossa, dedicat a sant Pere Apòstol, per 500 sous jaquesos. Signa com a testimoni Arnau de Castelnou.

1467, die XXI, octobris, obra de retaulo, Cesarauguste

Eadem die. Nos mossen Rodrigo Pereg, clerigo e vicario del lugar del Burgo, Jayme Marquo, mayor, habitant del dito lugar, ambos ensenble damos a facer e obrar a vos, el honrado Tomas Giner, pintor, habitant de Cesarauguste, hun retaulo de San Pedro con sus istorias e de la forma e grandeça en los presentes capítulos contenidos, e iuxta aquellos aynos daquí a la Pascua Florida primera venient del anyo MCCCLX e gueyto.

Et por precio de cincientos sueldos jaqueses pagaderos los ciento e cinquanta sueldos daquí a el martes primo vinient apes de tales simul agora primo vinient, e los otros CC sueldos después sia debuxado e los CL sueldos asentado en el altar del dito lugar, e la dita obra a conozimiento de dos maestros pintores, el uno por nos e el otro por vos, dito maestro et auctor dius obligacion de nuestras personas et bienes, etc.

Et yo, dito Tomas Giner, pintor de istorias de part de suso nombrado, la dita obra recibo et prengo, iuxta los presentes capitales, et por el dito precio de cincientos sueldos, la qual obra firmo e me obligo de dar feyta e acabada segund dito y es dentro el dito tiempo, et obligo mi persona e bienes, fiat large pro parte, etc.

Testimonios; Johan Bellido, spartero; Arnalt de Castet, pintor.

Ihesus Christus

Primerament, es feita havinença de un retablo de dotze palmos de coudo de anplo et setze de alto, el qual ha de ser feyto en esta forma:

Item quel dito retablo tenga un bancho en que haya una custodia con la Piadat e que aya Santa Maria e Sant Johan e a cada cabo dos otras casas con cada una su santo e con sus arxetes diademas doradas de oro fino.

Item en medio haya de haver Sant Pedro, con su cadira asentado, con su capa hornada de oro he con su corona e diadema dorada de oro fino, e ensomo una tuba de tres panyos dorada de oro fino.

Item ensomo alto el Crucifixo, he Santa Maria, e sant Juan he centhurión, e con su xanbrana dorada de oro fino.

Item, al costado dreito dos istorias de Sant Pedro: la primera alta será quando pescavan riba la mar les apareció Dios; la segunda quando en presencia del emperador fizo caher Simón Magus que senpuyava los cielos, con su xambrana he arxet dorado de oro fino.

Item, al otro costado otras dos istorias: la primera alta sera como Sant Pedro fuyo dela carcel he a la puerta de Roma le aparecio Dios con la cruz al quello; e la otra istoria sera quando le crucifficaron cabeça ayuso, he con su xanbrana he arxet dorado de oro fino.

Reg. doc.: APNZ, Domingo Salabert 1467, Papeles sueltos, núm. 58.
Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1915, 33, p. 420, doc. 22.

Doc. 57

1467, [octubre, 21]

Saragossa

Tomás Giner i Nicolás Zaortiga acorden el dibuix d'un retaule de sant Bartomeu per 110 sous. El document és una nota curta inserida després del contracte del retaule de Burgo del Ebro.

Covinença feyta hentre hel senyer he Tomas Xhiner e yo Nicola Çahortiga sobre el deboxar de hun retaule de Sant Bertholomeu, he hel qual retaule ha sys hestorias del dito Santo, e hen la pieça del medio la himajen de Sant Bertolomeu, e hen la punta hel Crucifixo con las Marias, e judios de otra part, he hen el banco los doze hapostoles, he hen el tabernacle la Piedat e Maria e Juan. E hesto por precio de ciento e dieze sueldos.

Reg. doc.: APNZ, Domingo Salabert, Papeles sueltos, núm. 58
Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1915, 33, p. 420-421, doc. XXII.

Doc. 58

1468, gener

Saragossa

Johan Yago i Gil de la Guerta, marmessors de Beatriz Tarin, encarreguen a Tomás Giner la pintura del retaule major de l'església de San Juan el viejo de Saragossa, per 4800 sous.

Primerament es de ffacer un retablo de veynte quatro palmos de coudo de ampio, e treynta e dos palmos de alto, con las ymagines he istorias que se sigen; el qual retablo yo me obligo de lo ffazer de buena ffusta e bien calaffatado he bien enbrinado, e de buen lienço, e bien endrapado, e bien aparellado, de sus yessos engessado muy bien porque la obra haya buen fundamento.

Item, quel dicho retablo haya de ser fetcho a cincho hordenes, segun la muestra, con sus pilares transflorios de talla doblada, los quales hayan ser dorados de buen oro e fino.

Item, que primeramente aya en el bancho una custodia de quatro palmos de ampio, e seys de alto, con sus molluras e talla doblada de pilares e claravoyas a los costados de la dita custodia, e hen medio la Piadat, de talla, he un caxon con su tirant por devant, que se pueda obrir e cerrar; asimesmo por detras otra puerta que se pueda obrir e cerrar, para segunt la disposición querran sacar el Corpus, la qual custodia, segun dicho es, aya ser bien dorada de buen oro e fino.

Item, que el bancho de susso dicho haya de tener tres casas a la una parte de la custodia, he otras tres a la otra, con sus boceles e vasas alradador, e con su obra de talla, e pilares doblados, segun la muestra; toda esta obra dorada de oro fino. Asi mesmo en cada una de las casas haya de haver dos apostoles con sus rotoles que digan el Credo, e con sus

ropas de fino atzul, e de finas colores, e sus campos dorados de oro fino, e sus fresaduras doradas de oro fino.

Item, encima del bancho, en la tira d'en medio, Sant Johan, d'estatura de siete palmos de coudo, de talla, con su manto dorado d'oro fino, todo muy ricament, a fin que parescha cosa richa.

Item, para Sant Johan una bacía ochavada, segun la muestra, con sus profetas e con sus rotoles muy ricament ornados de brocados, de oro fino e atzul fino e finos colores, e dentro alto en la bacía, de fino atzul e cruzero e claves pendentas, e miembros e claves doradas d'oro fino.

Item mas es de ffazer encima de San Johan un tabernaculo de tres muntadas, con sus amortiments, segun esta debuxado en la muestra, dorado de buen oro fino, e los campos un par de angeles que tanyen, e campos d'atzul fino, a fin qu'este todo bien acompañado.

Item, ensomo de Sant Johan una pieça con la Virgen Maria e su Figo [sic] en braços, he angeles con istrumentos que tanyeran, con su cadera he un doser de brocado de oro fino, e la Virgen Maria con su ropa de brocado de oro fino, e su manto de atzul fino, con sus fresaduras doradas de buen oro fino, he el manto de la Virgen Maria sus senbraduras de oro ensomo del atzul.

Item, ensomo la Virgen Maria una tuba de tres panyos, con su amortiment e con dos angeles, segun esta en la muestra, la dita talla dorada de buen oro fino.

Item, en cada costado de Sant Johan ha de haver tres casas segun la muestra, que son seys istorias, en las quales istorias en quada una dellas haya de haver una ropa de brocado de oro fino, e otra d'atzul fino: esto segun requerra la istoria, en cada una de aquellas; asi mesmo de finas colores, como son carmesines e finos verdes, con olio de linoso en todas las dichas istorias, e campos de oro fino a los lugares que se aperteneseran segun es uso e costumbre en las ricas obras.

Item mas ensomo destas seys istorias, sus tubas con sus amortiments, segun parece por la muestra, que sean doradas de buen oro e fino.

Item, a los costados estremos, otras seys casas ha la [sic] un cabo, e otras tres a la otro, es a saber, en cada casa un santo ho santa, segun la capitulacion primera, es a saber, en cada casa una ropa de brocado de oro fino, ho ropa o manto d'atzul fino, con sus doseres o campos de oro fino, muy ricament.

Item, ensomo sus tubas con sus amortiments, segun la muestra, todas doradas de buen oro e fino.

Item, unas polseras con sus profetas e con sus rotoles segun la muestra; todas las ditas polseras doradas de oro fino, e los profetas de fino atzul e finos colores, con sus profecias, escritos los rotoles, muy bien acompañados.

Item que me obligo de todo el desuso dito retablo de lo dorar de buen oro e fino, e de lo dar a vista de maestros, es a saber, uno por vosotros he otro por mi, que hayan de conocer todo el dito magisterio de la ditha obra.

Item, me obligo el dito retablo de lo dar asentado e acabado en l'altar de senyor Sant Johan, a mi despesa; asi mesmo que puesto al altar el dicho retablo los maestros ayan de conocer la ditha obra, si yo merescere el dicho precio, que me sera dado, e si non lo mrecere, que dello me sia tirado, jurando en sus conciencias.

Item, que toda la pintura del dito retablo, asi ropas, como montanyas, encasamentos e caras, cuerpos, toda la dita pintura sea obrada con olio de linoso, e bien envernizado, caras e todo lo sobre ditho; el atzur fino, con su cola, e dotras ropas tambien d'atzul con blancha obrado con olio a ffin que sea cosa perpetua; e de todo lo sobre ditho me obligo de lo fazer, tener e complir.

Item mes, otcho tubas que sean con sus xambranas doradas de buen oro fino.

Item mes, que me obligo que lo debuxare y acabare de colores, todo de la mia mano.

Item que yo Tomas Giner me obligo de lo dar acabat hi asentat del primer dia de ffebrer del any de sexanta hotcho fins por todo el mes de janero dell anyo sexanta nueve, visto e reconocido segun ditho es.

Lo precio de la ditha hobra es quatro mil e ochocientos sueldos, partidos en tres tandas: la primera quando el retablo sera aparellado e comenzado a deboxar; la segunda quando todo el dito retablo sera deboxado e comenzado de dorar e pintar; la tercera quando el dito retablo sera acabado e asentado en l'altar, segun dito es, a conocimiento de los ditos maestros.

A XI dias del mes de janero, anyo de la natividat de Nuestro Senyor M CCCC sixanta e gueito, en la ciudat de Çaragoça, los honorables mossen Johan Yago, vicario de la yglesia de senyor Sant Gil, de la dita ciudat, e mossen Gil de la Guerta, vicario de la yglesia de senyor Sant Johan el Viello, de la antedita ciudat, assi como exsecutores siquier spondaleros qui son del ultimo testament de la magnifica doña Beatriz Tarin, quondam [...] e Tomas Giner, pintor, vezino siquier habitant de la antedita ciudat [...] juraron los presentes capitoles [...] e el dito Tomas Giner obligó todos sus bienes, etc.

Reg. doc.: APNZ, Papeles sueltos, núm. 460.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1915, 33, p. 421-423, doc. 23.

Doc. 59

1473, agost, 16

Saragossa

Tomàs Giner actua com a testimoni en el testament de Pedro de Cleves, juntament amb un pintor anomenat Arnaut d'Agullon.

Reg. Doc.: APNZ, Alfonso Martínez, 1473.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1917, 36, p. 450, doc. 110.

Doc. 60

1473, octubre [4?]

Saragossa

Tomás Giner daura els suports de fusta dels reliquiariis de sant Valeri, sant Llorenç i sant Vicenç de la catedral de Saragossa, per 750 sous, i pinta un banc amb les armes del capítol, per 34 sous i 6 diners.

Item pague a maestre Thomas pintor por el daurar los bastimentos de fusta nuevamente fechos por a las cabeças de sanct Valero etc por todos tres pague setecientos y cinquanta sueldos

Item pague mas al dito maestro Tomas pintor porque pinto un banco con las armas del capitol etc, y porque pinto todos los torhos donde sostienen las ditas cabeças y reliquiarios etc quando van en la procession, pague por todo XXXIII solidos VI dineros

Reg. doc.: ACZ, Libro de fábrica, 1472-1477, foli 11v [foliació moderna].

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 2006a, p. 277.

Publicació: inèdit.

Doc. 61

1473, novembre, 3

Tomás Giner es compta entre els treballadors a sou de la cort de Fernando, rei de Sicilia.

Reg. doc.: *Oficios y sueldos de la Corte y Palacio del Rey Católico*, ACA, RP, 939, foli 161.

Referència bibliogràfica i publicació: VICENS VIVES 1962, p. 653.

Doc. 62

1473

Saragossa

Un pintor del qual no es menciona el nom s'encarrega de pintar els àngels fets per Mestre Ans. Podria tractar-se de Tomás Giner, qui ja s'havia encarregat anteriorment d'altres tasques pictòriques a la catedral.

Item a maestre Ans de fazer los angeles tres florines doro que son XXXXII sueldos

Item al pintor de pintar los angeles XXI sueldos

Reg. doc.: ACZ, Libro de obra 1472-1477, papeles sueltos.

Referència bibliogràfica i publicació: inèdit.

Doc. 63

1474

Saragossa

Tomás Giner rep 18 sous per la pintura del suport d'un ciri per a la catedral de Saragossa.

Item paga mossen Johan de pintar el bastiment del cirio mestre Tomas XVIII sueldos

Reg. doc.: ACZ, Libro de fábrica 1472-1477, papeles sueltos.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 447.

Publicació: inèdit.

Doc. 64

1474, maig, 13

Saragossa

Albarà atorgat pel fuster Nicolás Gilbert al mercader Francisco Climent, corresponent al pagament d'un retaule destinat a la capella del mercader, a la Seo de Saragossa.

Die XIII^a madii Cesaraugusta.

Albaran de CCXX sueldos.

Eadem die yo Nicholau Gilbert, fustero, vezino de la ciudat de Çaragoça, atorgo haver havido et recebido de vos, el honorable don Ffrancisco Climent, mercader, mayor de dias, ciudadano de la dita ciudat, todos aquellos docientos e vint sueldos dineros jaqueses los quales vos soys tenido et obligado dar et pagar a mi por razon de hun retaulo que yo he obrado para la capiella vuestra que vos tenedes en la Seu de la dita ciudat, en dos tandes, segunt que todo aquesto mayorment que sia et parece por tenor de carta de obligacion que feyta fue en Çaragoça a diecisiet dias del mes de janero anno a nativitate Domini M^oCCCC septuagesimo quarto, recebida et testifficada por Domingo Salabert, notario publico dius nombrado; et no res menos atorgo haver recebido de vos, dito don Francisco Climent, una taça d'argent, pesant hun marco, que vos de mi teniades en penyos e por penyos de otho florinos que vos me paguastes anticipados por lo dito retaulo. Et porque de los ditos docientos e vint sueldos et taça so et me tengo por contento et pagado a mi voluntat, renunciand a toda excepcion de frau et de enganyo, et de non haver havido et en poder mio lo sobredito retaulo; et en testimonio de verdat atorgo con el present publico albaran a todos tiempos firme et valedor.

Ref. Doc.: APNZ, Domingo Salabert, 1474, foli 202v-203.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 447.

Publicació: inèdit.

Doc. 65

1474, maig, 24

Saragossa

Capitulacions entre el mercader de Saragossa Francisco Climent i Tomás Giner per a la pintura d'un retaule dedicat a santa Justa i Rufina, sant Jaume el Major i sant Climent. Destinat a la capella del mercader, a la Seo de Saragossa.

Obra de retaulo

Eadem die yo Francisco Climent mayor de dies mercader de la ciudad de Çaragoça de mi cierta scientia e de buen grado do a fazer e pintar el retaulo pora la capella mia en la seu de la ciudat de Çaragoça al muy honorable maestre Tomas Giner pintor vecino de la dita ciudat qui present soys e iuxta con las capitulaciones subsiguientes [...].

Primeramente es necessario que el reretablo sea bien engesado porque la pintura que era encima sea bien afensada.

Item que en el bancho enmedio haya la piedat e a los costados dos santos a cada cabo segun la volentat del senyor es a saber hornados de oro et atzul segunt es uso e costumbre del oficio e toda la talla del dicho bancho dorada de oro fino e sus campos tambien.

Item que en la peça del medio que es la principal [...] haya santa justa e rroffina con sus misterios hornada de oro et de atzul et su campo de oro fino muy ricamente hornada.

Item a los costados sant Jayme con su istoria alto toda la talla asi del santo como la istoria hornado de oro et de atzul et si mas colores pore todo. Et al otro lado sant Climent tambien con su istoria ornado de oro et de atzul segunt los lugares pertenecientes et de sumas colores.

Item en la punta den medio el crucifixio e santa maria e sant johan de buen oro et de fino atzul et con su campo de oro.

Item en las polseras ymagenes et senyales et marquas et las polseras doradas e pintadas de buenas colores et finas.

Item que hayan de ser tocadas las colores con olio de linos.

Item que toda la dita obra de suso dita me obligo bien e llealment acabar a vista de maestros es a saber uno por el senyor e otro por mi, porque lo jutge en Dios e sus conciencias con el vicario general.

Item que el senyor don Francischo Climent sia tenido de dar e pagar a maestre Tomas por pintar el dito retaulo setecientos sueldos de la moneda corriente a uso e costumbre del rrey no es a saber en tres tandas la primera por principiar la obra la segunda quando el dito rretablo sera debuxado e la tercera quando sera atenido e asentado en la dita capilla mediante el dito maestre Tomas Giner

Testes mossen Pere Cabray
[...]

Reg. Doc: APNZ, Domingo Salabert, 1474, foli interpolat, 248-249.
Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1993a, p. 171.
Publicació: inèdit.

Doc. 66

1474, maig, 28

Saragossa

Tomás Giner reconeix haver rebut 224 sous que corresponen al primer pagament per la pintura del Retaule de santa Justa, santa Rufina, sant Climent i sant Jaume el Major, encarregat per Francisco Climente.

Die XXVIII^a madii Cesaraugusta.

Albaran de CCXXIII sueldos.

Eodem die yo maestre Tomas Giner, pintor, vezino de la ciudat de Çaragoça, de mi cierta sciencia et de buen grado atorgo haver havido et recebido de vos, el honorable don Ffrancisco Climent, mercader, mayor de dias, vezino de la dita ciudat, son asaber docientos vint e quattros sueldos jaqueses qui son de aquellos setecientos sueldos dineros jaqueses los quales vos a mi sedes tenido dar et pagar por rason de hun retaulo que vos a mi sedes tenido [pintar] et fazer de nuevo para una capiella mia sita en la Seu de la dita ciudat, segunt que aquesto mayorment consta por una carta que feyta fue en Çaragoça a XXIII° dias del mes de março anyo mil CCCCLXX e quatro, recebida et testificada per Domingo Salabert, notario publico dius nombrado. Et porque de los ditos docient e vint e quatro sueldos so pagado a mi voluntad, renuncio tota etc., et en testimonio de verdat etc..

Presentes testimonios fuerunt a la present Martin de Gamar et Anthon de Mir, scrivent, habitant en la dita ciudat.

Reg. Doc: APNZ, Domingo Salabert, 1474, foli 229.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 447.

Publicació: inèdit.

Doc. 67

1474, juny, 5

Saragossa

Arnau de Castelnou nomena Tomás Giner procurador de tots els seus bens.

Eadem die. Que yo Arnau de Castelbon pintor vezino de la ciudat de Çaragoça non revocando etc. fago procurador mio es a saber al honrado maestre Thomas Giner pintor vezino de la sobredita ciudat present etc. especialment a demandar etc. qualesquiere quantias e otros bienes e cosas que me sean devidas o me pertenescan por qualquiere titol causa forma manera o rason en qualesquiere ciudades villas e lugares del regno de Aragon con cartas como menos de cartas etc[?] o en otra qualquiere manera por qualesquiere personas de qualquiere ley stado o condicion sian e de lo que recibra pueda fer e atorgar albaran o albaranes e difiniciones de paga e de recepta e cancelar cartas en las notas aquellas que no seran sacadas por los notarios testificantes e detenientes etc. E de si a pleytos con poder de jurar e substituir a pleytos tan solament etc. Fiat large.

Testes Johan de Burgos e Martin de Burgos scuderos vezinos de la dita ciudat de Çaragoça

Eadem die al dito Arnau de Castelbon pintor vezino de la ciudat de Çaragoça non revocando etc. fizo procurador al dito maestre Thomas Giner pintor vezino de la dita ciudat contra pleytos con poder de jurar e substituir etc. Fiat large ut in similibus

Testes qui supra proxime dicti

Ref. Doc.: APNZ, Pedro Díaz de Altarriba, 1474, foli 83.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 446.

Publicació: inèdit.

Doc. 68

1474, juliol, 27

Saragossa

El vicari genera, en nom de l'arquebisbe de Saragossa, encarrega a Tomás Giner i Felip Romeu la pintura i daurat de les portes grans de l'orgue de la Seo del Salvador, per un preu total de 3300 sous.

Capitales.

Eadem die los Reverendos micer Pere Miguel, Vicario General, por el Senior Arcebispo de Çaragoça, e micer Pedro Lana, calonge de la dita Iglesia de una part e en nombre de voz del capitol de la dita iglesia. E maestre Tomás Giner e maestre Felip Romeu, pintores, e ciudadanos de la dita ciudat de Çaragoça, de la otra, en presencia de mi, notario et testimonios diuscriptos, fueron personalmente constituidos; los quales dixeron que entre ellos havían estado fechos e concordados ciertos capitales, los quales daron a mi, notario, presentes los testigos diuscriptos, e son del tenor siguiente:

Jhs

Primerament, es de pintar los revestiments de dalt de buen verde e tocado de vermello y blanco.

Item, la corona groga del dit orga sea groga e los botelles tambien e dentro la copada unas fullas pintadas de blanco, tocadas de morado e el campo de cardeno.

Item los bocelles que muntant dalto abaxo, de groth e los costados de vermello.

Item los costados del organo, de partes de fuera, todos los finestratges de groch, e algunas copadetes, que vienen dentro los bocells, de morado, e los campos negros de cardeno.

Item, los costados del organo de dentro, lo que se parecera, e asimesmo el campo de dentro sia pintado de vermello.

El organo detras.

Primerament, los castillos pintados de groch, bocelles e muretnos, la copada de fulles e algunes finestres, a manera que bien este.

Item los bocels, a manera de pilars, que munten de alto abaxo, e las xambranas e claravoyas que ay en medio, todo esto de groch, e tocados de morado e cardeno en algunos lugares, e de vermello por los costados, segun sera necesario.

Item, el bastiment de dentro, fecho de vermello lo que se parecera que este bien.

Item, las portas de un brocado vermello e groth de dentro, e de fuera verde e amarillo, que este bien.

Item que todo lo que se pora en vermitar de lo del dito bastiment que se faga.

Item, e las portas del organo grande, de partes de fuera, la salutacion, de blanco e negro e tocado de carmin e atzul muy bien e con el campo de un purpurado verde o vermello que pareccha bien e las diademas e freses que sian dorados de oro fino e encarnadas las caras e partes nudas.

Item en las puertas de dentro quatro istorias, pintadas de finos colores, con su fino atzur asi como en los mantos de la Virgen Maria, e algunos otros apostoles, todos vestidos de finos colores, como si fuese un retaulo todo bien acabado.

Item las cincho xambranas e claravoyas detras de las ditas xambranas, doradas de oro fino, excepto algunos lugares que son cerados, que carga de polvo e non parecen que sean bien doradas, e una lista que anda alderredor, de fino vermello.

Item la obra de talla de encima el juego del organo mayor, que son ~~cinco~~ quatro xambranas denmedio e dos de los sobreportales, pilares, xambranas, e las claravoyas de tras, todo dorado doro fino, e unos bocelles que andan alto con dos trocetes de claravoya tambien dorado doro fino, e tres troços de claravoya que van al piet del organo den medio doradas de oro fino, e datzul la dita copada e si algunas otras cosas seran necesarias a la dita obra que se faga muy bien.

Item que seran acabadas las ditas portas e bastiment, del día que Joannes nos las dará en dos meses, e la obra dorada, desde los dos meses pasados, se dorararan en cincho semanas.

Item, que por pintar e dorar toda la demunt dita obra es necesario, por oro, atzul fino e finos colores e manos, que monta por todo ~~tres mil e setecientos e cinquanta sueldos~~ tres mil trescientos sueldos, en tres pagas, los mil, al principio, e los mil trezientos, al dorar, e los restantes mil, acabada del todo la obra. La qual aya esser fecha a arbitrio de maestros del art.

Et con esto, prometieron los ditos Reverendos micer Pedro Miguel, micer Miguel Ferrer e micer Pedro Lana, en nombre e por part del capitol de la una part, et los ditos maestre [en blanc] de la otra, prometieron tener, servir e complir los ditos capitoles e las cosas contenidas en aquella, segunt que cada una part era tenida, iuxta tenor de aquellas dius obligacion de los bienes del capitol, e los ditos maestre Tomas Giner e maestre Felip juraron a Dios tener e complir lo contenido en los capitoles, etc. Fiat large, con cesacion de expensas, renunciaron et submision de jutges.

Testes, mosen Jaime Lazaro, racionero de la Seu de Çaragoça, et Martin Johan, notario, ciudadano de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Domingo de Cuerla, 27 de julio de 1474, foli 271 i plec sense numerar

Referència bibliogràfica i publicació: CALAHORRA 1983, p. 207-210.

Doc. 69

1474, juliol, 27

Saragossa

Tomás Giner i Felipe Romeu atorguen albarà de 1000 sous al capítol de canonges de la Seo de Saragossa, corresponents al primer pagament de la pintura de l'orgue major.

Eadem die los ditos maestre Tomas Giner et maestre Ffelip Romeu, pintores, atorgaron haver recebido del capitol de calonges de la seu de Çaragoça de aquellos mil solidos jaqueses que darles devian luego de presente juxta tenor de los ditos capitales. Et porque de aquellos se tengan por contentos atorgaronles el present albaran.

Testes qui supra proxime.

Reg. doc.: APNZ, Domingo de Cuerla, 27 de julio de 1474, foli 272.

Referència bibliogràfica i publicació: CALAHORRA 1983, p. 185.

Doc. 70

1474, setembre, 23

Saragossa

Tomás Giner reconeix haver cobrat el preu total del retaule de San Juan el Viejo de Saragossa.

Referència bibliogràfica: SERRANO SANZ 1915, 33, p. 421-423.

Doc. 71

1475

Saragossa

Tomás Giner s'encarrega de la pintura i probablement del daurat dels àngels i querubins del monument de Setmana Santa de la Seo de Saragossa, i rep 14 i 3 sous i mig, respectivament.

Item die a maestre tres sueldos y medio pora oro pora los angeles y querubines

Item pague a maestre Tomas de pintar los angeles y los querubines y las alas XIII sueldos

Reg. doc.: Libro de fábrica 1472-1477, papeles sueltos.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 447.
Publicació: inèdit.

Doc. 72

1475, gener, 29

Saragossa

Giner declara haver cobrat 4500 sous per la seva feina al retaule d'Alfajarín.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1998a, p. 446.

Doc. 73

1477, abril, 8

Saragossa

Es paga a un pintor la pintura del suport del ciri pasqual, feta per Pedro Gombau aquell mateix mes. Podria tractar-se de Tomás Giner, documentat habitualment realitzant tasques pictòriques per a la catedral de Saragossa.

Item a VIII de abril pague al pintor de la pintura del bastimen del cirio

Reg. doc.: ACZ, Libro de fábrica 1477 à 1482, foli XXX.

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 1993a, p. 171

Publicació: inèdit.

Doc. 74

1477, juny, 7

Saragossa

Tomás Giner i Juan Benito, pintors de Saragossa, contracten amb Antón Ibáñez, clergue de Villarroya (Saragossa), un retaule per 2500 sous.

Sabado ~~viernes~~ a VII de junyo de LXXVII fue fecha la present capitulacion siquiere concordia entre el venerable mossen Anthon Yvanyez clerigo habitante en Villa Roye e Maestre Tomas e Johan Venito pintores habitantes en zaragoza sobre un retaulo que el dito Anthon Yvanyez da a obrar a los dichos la qual es del tenor siguiet por precio de dos mil cincientos sueldos.

Primerament es concordado que los sobre dichos maestros hayan de fazer todo el retaulo, tubas, lanternas, esmortimentes, replanos, ymagineria e pilares de oro fino de ducados reforçado.

Item mas que hayan de fazer encarnaduras alli et an do perteneçe al retaulo, muy bien fechas a vista de mahastros, porque es lo principal del retaulo.

Item mas es concordado que el oro que en el dito retaulo entrara lo fagan batir de oro camentado con coure e non de agua.

Item mas que hayan de enguixar en tiempo devido et asimesmo dorar et ponerlo en cassas susdecent, mas por quanto acaece algunas vegadas en el enguixar caiga tanto desesso et en las partes mas primas o mas menuda maçoneria se ofusca que la obra diminueçe de su primor que hayan de [...] el iesso en tal manera que ninguna [...] no se ofusque ni sea diminuyda.

Item por quanto el bien del retaulo despues de encarnar piende en el dorar es concordado que lo hayan de dorar muy planament et asimesmo bronyir a vista de menestrales o mahestrros de la arte.

Item mas es concordado lo hayan de dar asentado et acabado para el dia de sant Johan del mes de junio del anyo de LXXVIII et asimesmo levar de Çaragoça a Villa Roya a cargo y despensa suya de los ditos mahestrros.

Item asimesmo es concordado que hayan de dar en toda la dita obra los ditos maestros olio de linosso alli et ando perteneçe abundantment segunt a la dita obra requiera.

Item asimesmo han de fazer los ditos mahestrros en algunas partes, asi como en orlas de mantos o ropas casullas almaciguas de carmini et de azur de alamanya que sea fino sto a vista de mahestrros.

Item asimesmo es concordado entre las ditas partes que si por ventura los ditos mahestrros ponian plata o oro partido o otro oro ecepto fino de ducados, que como dito es que en tal casso encorran en pena de perder la una tanda del dito retaulo, que es hochocientos trenta tres sueldos e quatro dineros.

Item mas es concordado que el dito Anthon yvanyez les aya de dar para el dia de san Johan primero vinient para principio de su obra a los ditos mahestrros MCCL sueldos e quando sera medio fecha o medio dorada la obra otros MCCL sueldos e quando sea asentada e acabada M sueldos que es por todo II mil cincientos sueldos precio del dito retaulo.

Item es concordado que los ditos mahestrros se hayan de obligar con carta de comanda et juramento et dar fianças de tener et complir las sobre ditas cosas segunt en los presentes capitales es convenido por si por todo et asimesmo en virtud del juramento acabar perfectament la dita obra e mas complidament si dar se pora.

Item asimesmo es concordado que el dito Anthon Yvanyez se haya de obligar a dar a pagar las dichas cantidades a los ditos mahestrros et instituyr fianças dentro el tiempo et dito es dando acabada la dita obra.

[Continuen fórmules de seguretat]

Et prop los ditos supra Thomas, Johan Benito, Anthon [...] e maestre Ans dius ymaginer [...] mossen Anthon Yvanyez.

Reg. doc.: APNZ Juan Jaime 1477

Referència bibliogràfica: LACARRA DUCAY 2000, p. 249, ref. doc. 39.

Publicació: inèdit.

Doc. 75

1478, desembre, 1

Saragossa

Tomás Giner rep al seu taller com a aprenent a Jaime Lana, major d'edat i resident a Saragossa. El contracte serà vigent per cinc anys.

Die primo mensis dezembri et anno predicto-Cesarauguste

Eodem die. Yo Jayme Lana, mayor de edad, habitante en la ciudat de Çaragoça, me affirmo con Vos el honrado Maestre Thomas Giner, pintor vezino de la ciudat de Çaragoça, a tiempo de cinco anyos del dia e Fiesta de todos los Santos mas cerqua passado, contaderos a correr, al oficio de pintor, con que Vos, dicho Maestre Thomas seays tenido servarme las condiciones siguientes.

Primerament que Vos dicho Maestre Thomas seays tenido e obligado durant el dicho tiempo de los dichos cinco anyos darme a comer, beber, vestir e calçar e lo necessario a mantenerme durant el dicho tiempo sano e enfermo.

Item que hayades a demostrar el dicho oficio de pintor bien e lealment. Item que en el cinqueno anyo me hayais de vestir nuevo de buen panyo razonable, que sea de dar e de tomar.

E vos teniendo servando e cumpliendo etc., prometo etc., durant el ticho tiempo fazervos bueno verdadero e leal servicio e de atraervos todo provecho e de arredrarnos todo danyo e durant el susodicho tiempo no lexarvos por otro mayor ni mejor partido ni por persona otra alguna, dius obligacion etc. E yo dicho Thomas pintor acepto la dicha firma etc. E prometo quiero e me obligo tener, servir e complir todas e cada hunas cosas e condiciones de suso expressadas, et prometo dius obligacion etc. (fiat large).

Testes, Pedro de Lenzes transmudador et de Altarriba [...] vezinos de la dita ciudat de Çaragoça.

Reg. doc.: APNZ, Juan de Altarriba, 1478, foli 44v.

Referència bibliogràfica i publicació: CABEZUDO ASTRAIN 1957, p. 75.

Doc. 76

1479, gener, 8

Saragossa

Giner contracta amb els representants de la vila de Mainar, Saragossa, un retaule dedicat a santa Anna.

Con los presentes capitoles e justascriptos se faze hun retaulo para la Yglesia de Maynar de la advocación de sancta anna segunt la fforma siguiente:

Primo que el dicho retaulo tendra de amplo ~~quatorze~~ treze palmos de amplo de coudo, e ~~dieciocho~~ dizisiete de alto de mesura de coudo.

Ytem es mas condicion que el dicho retaulo sia obrado de buena ffusta sequa e bien enbaradas e bien enclabadas [e encoladas e encardinadas e bien enquixadas, interliniat] segunt se requiere en semblantes retaulos.

Ytem es condicion que en el dicho retaulo haya hun banco con ~~seys~~ cinco cassas ystoriadas de aquellas ystorias que bien visto sera al pueblo en las cuales ~~ymagines~~ ystorias haya huna ymagen de azur otra de oro brocado o mas si mas se requiriera et sian ornadas et imbotidas asegunt se requiere et en somo de cada cassa aya archetes dobles con chanbranas et pilares dobles con ssus cabassas segunt se requiere todo dorado de oro fino.

Ytem es condicion que en somo del dicho banco aya una pieça do ste la ymagen de senyora santa anna con la marya en los braços et la maria tengua algessus assentado en una cadira de oro asentade enbotida la dicha sancta anna tenga el manto de azur fino con laarchoffa de oro la ropa de brocado de carmessi et assi en el manto como en la ropa aya sus fressaduras anchas enbotidas de oro fino et en somo aya una tuba siet panyada de maçoneria doble dorada de oro fino. La sobredicha cadiera se obrará segunt la del retaulo de sant Gil de Çaragoça.

Ytem ensomo la dicha imagen aya otra taula en la que este el devallament de la cruz con las maryas e otras ymagines segunt se requiere, la marya el manto de azur e las otras maryas bestidas segunt se requiere, et los proffetas de brocado. En somo de la dicha pieça aya una xabrana dorada de oro fino.

Ytem al hun costado de senyora sancta anna aya dos pieças con dos ystorias de senyora sancta anna las que bien bistas seran al pueblo et en somo de la huna ystoria aya una tuba con chanbrana trespanyada en somo de la otra huna chanbrana de maçonerya en las cuales ystorias aya una ymagen de azur otra de brocado e mas si mas se requiriera et ornadas de sus fressaduras enbotidas.

Ytem al otro costado otras dos ystorias dius la fforma sobredicha et en somo de las chambranas assi del crucifixo como de las otras dos ystorias sian embotidas et doradas de oro fino et los otros capiteles de baxo de las otras tubas do se requeriria sean dorados e picados.

Ytem que en los costados del dicho retaulo aya quatro pilares trasflorios.

Ytem es condicion que toda la maçoneria sia tanto bien ffecha et obrada segunt la que ~~maestre Johan Just ha obrado para el retaulo de sant Martin de la iglesia de Santo Domingo~~ el dicho Maestre Thomas ha obrado en el retaulo de Sant Vicent de la Seu de Çaragoça assin que este acabadamente.

Ytem que en el dicho retaulo aya unas polseras embotidas con ymagines las que bien vistas sian al pueblo con una fulla baxo doradas de oro fino. Las susodichas polseras sian plenament doradas segunt las del retablo mayor de Maynar.

Ytem es condicion que el dicho pintor sea tobido de dorar toda la maçoneria brocados campeles frechaduras todo de oro fino e bien dorado segunt se requiere e todos los tenpplets sea el dicho oro muy bien pintado segunt el retaulo que esta en Sant

Ffrancisco de Çaragoça sobre do passava San Bernardino por la mar el dito retaulo esta en la claustra.

Ytem es condicion que el dicho pintor sia tobido de poner buen azur fino e colores finas tan buenas e bien acabadas segunt el retaulo de Joan de Loperuelo questa enssant Ffrancisco de Daroca, et sean obrados los colorados, los rosados, violados, verdes, encarnaciones, todo al olio.

Ytem es pactado entre los dichos Anthon Climent jurado e Domingo la Foz luminero por el lugar de Maynar aldea de la ciudat de Daroqua e maestre Thomas Giner pintor vecino de la ciudat de Çaragoça que el pueblo del dicho lugar a de dar clavazon e fusta para assentar el dicho retulo a sus espensas e cargo.

Ytem es concordado entre las dichas partes que el dicho reaulo haya fins al lugar a costas del pueblo e corrich e periglo del dicho Maestre Thomas, empero el dicho pueblo ha de fazer la mession al dicho maestre Thomas e a un joven suyo que ira con el fins que sea assentado el dicho retablo e fasta tanto que lo hayan pagado.

Ytem es concordato entre las dichas partes que el dicho retaulo haya de yr fins al en aquel hayan de bistrather al dicho maestre Thomas por el principio del dicho retaulo trescientos sueldos jaqueses conque el dicho maestre Thomas haya de depositar en poder del honorable Ferrando daragon scudero habitant en Çaragoça penyora dargent bastant bien a la dicha quantitat a fin de que el dicho Ferrando sia contento de la penyora que en su poder deposara.

Yten es concordato entre las dichas partes que el dicho pueblo, luego que el dicho maestre Thomas haya deboxado el dicho retaulo, el dicho pueblo o los vicarios jurado e luminero en nombre de aquel hayan de dar al dicho Maestre Thomas por la segunda solucion dozientos e cincuenta sueldos jaqueses, e el dicho maestre Thomas sea debido de dexar la penyora de argent que por la primera bistrata en poder del dicho Ferrando habra possado por la segunda bistrata e assi mateix dar fermança por la quantitat que le habran bistrato por la segunda solucion la qual haya fuerza de fazer obligar el dicho maestre Thomas al pueblo de Maynar e Jurados de aquel.

Ytem es condordato entre las dichas partes que el dicho Pueblo de Maynar luego que el dicho Maestre Thomas haya asentado el dicho retaulo, el dicho pueblo sea tenido de darle trezientos sueldos jaqueses por la tercera solucion: e a esto tener y complir los dichos jurados se obligan etc. Largament etc.

Ytem es concordato entre las dichas partes que acabado que haya el dicho Maestre Thomas el dicho retaulo los Jurados del dicho lugar hayan francha eleccion de elegir dos hombres los quales hayan conozer e exhaminar el dicho retaulo mediant jurament si querran o si no simplement e las dichas partes hayan de star al dicho e arbitracion de aquellos.

Los presentes capitulos fueron librados a mi Johan de Altarriba Notario en presentia testigos infrascriptos die VIII Januarii anno Millesimo CCCCLXXVIII et predictis Anthonius Climent juratus et Dominicus la Fonz luminero nombre dicti loci obligarunt personas et bonorum singularum dicti loci etc. Et dicti Magister Thomas persona et omnia bona sua etc. Et cum eis juramentum etc.

Testes. Petrus Larraz cursor publicus habite dicte civitati et Petrus de Lenzes trasmudador habit Cesarauguste.

Reg. doc.: APNZ, Juan de Altarriba, 1479, plec sense relligar

Referència bibliogràfica i publicació: CABEZUDO ASTRÁIN 1957, p. 71-73, amb afegits inèdits.

Doc. 77

1480, agost, 4

Saragossa

Nota al peu de les capitulacions del Retaule de santa Anna de Mainar, on s'allibera Tomás Giner de les seves obligacions perquè ja ha finalitzat el retaule. Document de Miguel Lopez, notari de Villareal, sense data, on s'acredita que s'ha expedit una procura a favor de Domingo la Fonz per a:

[...] defenexer a Thomas Giner pintor por las obras fachuras de hun retaulo de la conmemoracion de senyora sancta agna que el dito consejo es contento e que ninguna falta hay iusta los capitoles

Reg. doc: APNZ, Juan de Altarriba, 1479, plec sense relligar.

Referència bibliogràfica i publicació: CABEZUDO ASTRÁIN 1957, p. 71-73.

Doc. 78

1480, setembre, 30

Saragossa

Carta pública feta a petició de Francisco Giner que atesta la mort del seu pare, Tomás Giner. El cos de Tomás Giner es trobava a la capella del Crucifix, al claustre del convent de San Agustín de Zaragoza.

Eodem die. Dentro de la Capilla del Crucifijo, la cual esta en la claustra del senyor Sant Agustin de la ciudat de Çaragoça, en hun scanyo do jacia un cuerpo siquier cadaver muerto el qual era de maestro Thomas Giner pintor vezino de Çaragoça. En presencia de mi, Johan de Altarriba notario e de los testimonios de suso nombrados, comparecio personalmente constytuydo... fijo e heredero en part qui es de los bienes assi mobles como sedientes del dicho Thomas Giner padre suyo, quondam, el qual requirio de la muert de aquel seyerle fecha carta publica, el qual fue puesto en una fuessa que estaba fecha cerqua del scanyo...

Reg. Doc.: APNZ, Juan de Altarriba, 1480, foli 168v.

Referència bibliogràfica i publicació: CABEZUDO ASTRÁIN 1957, p. 75.

b) Grup de Morata

Doc. 79

1469, febrer, 8

Saragossa

Yo Johan del Riu, pintor, habitant en el lugar de Maluenda, aldea de Calatayut, en nombre mio propio e como procurador qui so de Maria de Cortes, mi muller, logo a vos Johan Rodriz, una vinya en Ornella, termino de Çaragoça
Testigo, Domingo Ram, pintor

Reg. Doc.: APNZ, Cristobal de Ainsa, 1469.

Referència bibliogràfica i publicació: SERRANO SANZ 1916, 34, p. 475, doc. LX.

Doc. 80

1472, agost, 16

Calatayud

Pedro de Aranda i Domingo Ram contracten Juan Rius per tal que s'encarregui del dibuix i altres tasques dels seus retaules.

(...)

Item que lo dito Johan Rius aya de deboxar qualquier obra que los ditos pintores avran de necessario e ellos a pagar en esta forma, que los ditos pintores dan de X sueldos I al dito Joan Riu, de aquello que deboxera.

Item mas que el dito maestro Joan Rios aya de acabar las estorias en esta manera, que si dan de un retablo mil sueldos, que aya quel dito Pedro e Domingo le ayan de dar quince sueldos por cada estoria de acabar de colores, caras e todo.

Item mas que si de un retablo dan dos mil sueldos, que los ditos Pedro e Domingo le ayan de dar al dito pintor Rios veinte sueldos de cada estoria de acabar de colores, cara e todo.

Item mas que si de un retablo dan tres mil sueldos que le ayan de dar el dito Pedro y Domingo veinte e cinco sueldos de el acabar de cada estoria.

(...)

Item mas que los ditos Pedro e Domingo ayan de dar colores que son necesarias al oficio al dicho pintor Rius e barniz e todo lo necesario.

Item mas que el dicho pintor Rios se obliga de embotir todos los abellimentos e diademas e las cosas vevegurras en la pieça.

(...)

Reg. Doc.: APNC, Leonardo de Santa Fe, 1472.

Referència bibliogràfica i publicació: MAÑAS BALLESTÍN 1978, doc. 8.

Doc. 81

1495, juny, 30

Calatayud

Pedro de Aranda i Bartolomé de Verdeseca, pintors de Calatayud, acorden formar companyia amb Juan Cardiel i Juan de Brucelle, pintors de Daroca. Es comprometen a compartir els guanys de qualsevol obra que contractin per un preu superior a 100 sous.

Eadem die los honorables maestre Pedro de Aranda et Bartholome de Verdesequa, yerno suyo, pintores, vezinos de Calatayut, de la una part, et Johan Cardiel et Johan de Brucelle, yerno suyo, pintores, ciudadanos de la ciudat de Daroqua, de la otra part, acerqua del officio de pintar, daron y livraron en poder de mi notario la cedula de capitales infrascripta.

Et dada et livrada aquella et leida por mi notario, las dichas partes e cada una por si e su part firmaron aquella en todo y por todas cosas. Et juraron de tener, servir y cumplir lo contenido en aquella, dius obligacion de sus personas y bienes. Fiat large.

La qual cedula de capitales es del tenor siguiet, etc.

Testes: los honorables Gostin Vicent, lavrador, vezino de Calatayut et Johan de Loren, habitante de presencia en la dicha ciudat.

Die XXX junii anno a nativitate
M° CCCC LXXXV

Este es ordinasyon de la ermandat fetcha entra maistra Pedro Daranda, visyno de Calatayut y su ierno Bartolome de Verdeseca y Juan Cardiel, ciudadano de Daroca y su ierno Juan de Brucelle, pyntores, de la manera siguiente:

Es a saber que qualesquiere obras de pyntuera, siquiere retablos o de qualquier otras fafiendas toccando al arte de la pyntuere, in qualquier siudat, villa o lugar algueno, destos quatro sobredichos pyntores tomaren algune obra de cient sueldos arrieba, que lo aya de partier con todos los outros tres in ygyales partes, a perdua o a ganancia.

Mas es a saber que sy tomare algueno de los sobredytsos quatro maystros alguna obra y fysiera su capytulacion o da fyanses, que en dando parte a los outros tres que le ayan de dar seguro, quade uno en la parte que le cabra.

Duero sy gastra o fara algunos expensas por tomar alguna obra, que todos seamos obligados de satisfaser o pagar in ygyales tandas las expensas que aya fecso. Y esta capytulacion por tiempo de sys annos contaderos de oy adelante.

Testes: los honorables Gostin Vicent, lavrador, vezino de Calatayut, et Johan de Loven, habitant de present en la dicha ciudat.

Reg. Doc.: APNC, Pedro Diaz, 1495.

Referència bibliogràfica i publicació: MAÑAS BALLESTÍN 1978, doc. 21.

Doc. 82

1497, gener, 17

Calatayud

Pedro de Aranda i Bartolomé de Verdesequa, pintors de Calatayud, concorden la factura d'un retaule dedicat a la Mare de Déu per a Alhama, aldea de Calatayud, per un preu total de 1500 sous.

Die decima septima mensis januarii anno quo supra, Calatayut

Eadem die, Calataiubi, en presencia de mi notario e de los testimonios infrascriptos, comparecieron los honorables maestre Pedro de Aranda et Bartholome de Verdesequa, pintores, vecinos de la ciudat de Calatayud, los quales dixeron et proposaron que como ellos de una part e los jurados, concello e prohombres del lugar de Alhama, aldea de la dicha ciudat, ayan fecho e concordado ciertos capitoles acerca de hun retaulo que davan et livravan en poder mio una cedula de capitoles de la dicha concordia, la qual dixeron era entre ellos fecha y concordada, la qual es del tenor siguiente:

JHS. XPO.

En el nombre de Dios e de la gloriosa Virgen Maria, madre suya. Los capitoles infrascriptos son fechos y concordados entre los jurados, concejo y prohombres del lugar de Alhama, aldea de la ciudat de Calatayut, de una part, et maestre Pedro de Aranda e Bartholome de Verdesequa pintores, vezinos de la dita ciudat de Calatayut, de la otra part, en et cerqua de hun retaulo que los dichos maestre Pedro e Bartholome, pintores, han de hazer en la yglesia del dicho lugar de Alhama, el qual retaulo ha de seyer de la ystoria de Nuestra Senyora la Virgen Maria en la forma siguiente.

Primerament, el dicho retaulo ha de seyer de ancheza y largueza del retaulo mayor de Sant Salvador de la ciudat de Calatayut, y de la alteza del mesmo y mas hun palmo, si sera menester o dos.

Item el vanquo aya de seyer de seys casas, donde esten dotze ymages de los dotze apostoles, de dos en dos, y en el vanquo ha de haver seys archetes, con sus chanpranas, a conoscimiento de los honorables mosen Martin Ramon, Johan Lopez y Johan de Cervera. Et en el medio del vanquo ha de haver una custodia de maçoneria a donde este el corpus domini, en que ha de haver tres ymages, la una de la Piedat, la otra de Nuestra Senyora, la otra de sant Johan Apostol y evangelista, ha de haver sus pilares revestidos y esmortidos y bien dorados de oro fino y cambranas y corona y claravoya.

Item en la pieza de medio, encima del vanquo, ha de haver la imagen de Nuestra Senyora asentada en una silla con sus angeles alrededor, enbotida y acompanyada con el fijo en los brazos y encima de la cabeza una tuba sietepanyada de maçoneria, todo dorado de buen oro fino.

Item encima desta pieza va la punta con el Crucifixo acompanyada de los ladrones y de otra gente y encima otra tuba sietepanyada con tres amortimentos, todo dorado de buen oro fino.

Item en el cuerpo del retaulo ha de haver seys ystorias, tres de cada parte son quatro archetes y encyma sus chanpranas y estas ystorias han de seyer las que siguen:

Primo, la Salutacion de Nuestra Senyora

La segunda, la Natividad de Jhesu Xhristo

La tercera, la Adoracion de los Reyes

La quarta, la presentacion del templo de Simeon

La quinta la Asumpcion de Nuestra Senyora

La sexta, la Mission del Espiritu Santo a los apostoles, con Nuestra Senyora, todos acompanyados con sus ymagines.

Item en el cuerpo del retaulo ha de haver quatro pilares, tres trasfloris de maçoneria dorados de buen oro fino.

Item en cada ystoria ha de haver una ymagen de brocado y otra de azul fino y acompanyado de diademas y de fresaduras y todo esto sea dorado de buen oro fino.

Item que las polseras ayan de seyer enfulladas y porporadas y con armas reales arriba y a los costados sendos escudos con sus ballestas.

Item el dicho retaulo aya de seyer de buena fusta sequa y bien enbarada y encabriado y enclavado y de buenos colores finos acabado.

Item que el dicho concejo aya de levar el dicho retaulo a costa suya y la de dar fusta y clavazon para asentarlo y maestro para asentarlo y la costa a los pintores mientras estaran en assentarlo.

Item que los dichos maestre Pedro y Bartholome ayan de dar acabado el dicho retaulo dentro de dos anyos y seys meses, contaderos del primero dia del mes de janero present adelant del anyo MCCCC LXXXX VII.

Item que el dicho concejo ha de dar en pago del dicho retaulo acabado y fecho justa la dicha capitulacion mil cincientos sueldos jaqueses pagaderos en la manera siguiente: los seyscientos sueldos por todo el anyo de M CCCC LXXXX VII, y los quatrocientos sueldos por todo el anyo de M CCCC LXXXX VIII y los quynientos sueldos por todo el anyo de M CCCC LXXXX VIII.

[...]

Testes: Jayme Serrano, pelayre y Johan de la Casa habitantes en la ciudat de Calatayut.

Reg. Doc.: APNC, Alfonso Daza 1497.

Referencia bibliografica i publicaci6: MAÑAS BALLESTÍN 1978, doc. 23.

Doc. 83

1498, març, 6

Calatayud

Pedro de Aranda atorga albarà corresponent al primer pagament del Retaule de la Mare de Déu d'Alhama.

Eadem die micer Pedro de Aranda, pintor, vecino de Calatayud, atorgo haver recebido del concejo de Alhama, por manos de Pedro Gil, ciento trenta hun sueldos quince dineros jaqueses, los quales son de la primera tanda del retablo de Senyora Santa Maria, e porque es verdat, etc. Large.

Testes: Jaime Arnaldín, pintor e Miguel de Molina, vecinos de Calatayud

Reg. Doc.: APNC, Jacobo Santangel, 1498.

Referència bibliogràfica i publicació: MAÑAS BALLESTÍN 1978, doc. 24.

Doc. 84

1499, febrer, 19

Calatayud

Els procuradors del consell d'Alhama i els pintors Pedro de Aranda i Bartolomé de Verdeseca acorden que el retaule de la Mare de Déu s'acabi abans del dia de sant Joan d'aquell any, sota pena de 10 florins d'or.

Reg. Doc.: APNC, Jacobo de Santangel, 1499

Referència bibliogràfica: MAÑAS BALLESTÍN 1978, doc. 26.

Bibliografia

ABBAD RÍOS 1957

ABBAD RÍOS, F., *Catálogo monumental de España: Zaragoza*, Madrid, 1957, 2v.

ABBAD RÍOS 1971

ABBAD RÍOS, F., «Las pinturas de la Iglesia de San Esteban en Sos», *Archivo Español de Arte*, 1971, 44/173, p. 17-47.

ABIZANDA BROTO 1914-1932

ABIZANDA BROTO, M., *Documentos para la historia artística y literaria de Aragón procedentes del Archivo de protocolos de Zaragoza*, Saragossa, 1914-1932.

AINAUD DE LASARTE 1942

AINAUD DE LASARTE, J., «Bibliografía», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, 1942, 2, p. 105-111.

AINAUD DE LASARTE 1976

AINAUD DE LASARTE, J., *Donació Fontana. Catàleg*, Barcelona, 1976.

AINAUD DE LASARTE 1993

AINAUD DE LASARTE, J., «Sant Jordi i la princesa», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 225.

AINAUD DE LASARTE & VERRIÉ 1942

AINAUD DE LASARTE, J.; VERRIÉ, F.-P., *La pintura gòtica en la Catedral de Barcelona*, Barcelona, 1942, inèdit, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, [arxiu del «Premi Martorell»].

AINSWORTH 1992

AINSWORTH, M. W., «Implications of Revised Attributions in Netherlandish Painting», *Metropolitan Museum Journal*, 1992, 27, p. 59-76.

ALBAREDA & ALBAREDA 1933

ALBAREDA, J.; ALBAREDA, J., «Por tierras de Aragón: Pallaruelo de Monegros», *Aragón: revista gràfica de cultura aragonesa*, 1933, any IX, núm. 93, p. 111-113.

ALBAREDA & ALBAREDA 1936a

ALBAREDA, J.; ALBAREDA, J., «Los primitivos de la Iglesia de Lanaja», *Aragón: revista gràfica de cultura aragonesa*, febrer 1936, any XII, núm. 125, p. 34-36 i març 1936, núm. 126, p. 54-56.

ALBAREDA & ALBAREDA 1936b

ALBAREDA, J.; ALBAREDA, J., «El retablo mayor de la parroquial de Ontiñena», *Aragón: revista gràfica de cultura aragonesa*, maig 1936, any XII, núm. 128, p. 93-96.

Alberto Bruni 2007

The Alberto Bruni Tedeschi collection to benefit the Virginio Bruni Tedeschi Foundation: furniture, Old Master Paintings and Works, Sotheby's, Londres, 2007.

ALCALÁ PRAT & REVILLA HERNANDO & RODRIGO GARZA 2005

ALCALÁ PRAT, I.; REVILLA HERNANDO, A. M.; RODRIGO GARZA, B., *Guía del arte mudéjar en Aragón*, Teruel, 2005.

ALCOLEA BLANCH 2003

ALCOLEA BLANCH, S., «Bartolomé Bermejo. Quatre compartiments d'un retaule dedicat a Crist Redemptor», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gòtica hispanoflamenca: Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 160-168.

ALCOY PEDRÓS 1984

ALCOY PEDRÓS, R., «Observaciones sobre la Resurrección de Cristo en la pintura gòtica catalana», a: Yarza, J. (dir.), *Estudios de iconografía medieval española*, Barcelona, 1984, p. 195-377.

ALCOY PEDRÓS 1985

ALCOY PEDRÓS, R., «Una propuesta de relación texto-imagen: las “Madres de los santos Inocentes” y la iconografía de la pasión en la pintura italiana del siglo XIV», *D'Art*, 1985, 11, p. 133-159.

ALCOY PEDRÓS 1987

ALCOY PEDRÓS, R., «Las pinturas de Sant Pau de Casserres. Notas de iconografía y estilo en la disolución del 1200 catalán», *D'Art*, 1987, 13, p. 107-133.

ALCOY PEDRÓS 1989

ALCOY PEDRÓS, R., «Flabelos para el Agnus Dei del Bautista en el siglo XIV», *Cuadernos de Arte e iconografía*, 1989, tom II, núm. 3, p. 47-52.

ALCOY PEDRÓS 1991a

ALCOY PEDRÓS, R., «Imatges del cavaller i el seu món. Un itinerari per les arts del segle XV a redós del Tirant», a: Alcoy, R.; Cirlot, V. (eds.), *Tirant lo Blanc, imatges i objectes*, catàleg de l'exposició, Barcelona, 1991, p. 17-31.

ALCOY PEDRÓS 1991b

ALCOY PEDRÓS, R., «Retaule de sant Quirze i santa Julita», *Splendor Valles: art cristià del Vallès (872-1880)*, catàleg d'exposició, Sabadell, 1991, p. 48-49.

ALCOY PEDRÓS 1992a

ALCOY PEDRÓS, R., «San Miguel Arcángel», a: Barral i Altet, X. (ed.), *Prefiguración del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, catàleg d'exposició, Barcelona, 1992, p. 285-287.

ALCOY PEDRÓS 1992b

ALCOY PEDRÓS, R., «Círculo de los Arnaldín. Virgen de la leche de Estopanyà», a: Barral i Altet, X. (ed.), *Prefiguración del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, Barcelona, catàleg d'exposició, 1992, p. 287-289.

ALCOY PEDRÓS 1992c

ALCOY PEDRÓS, R., «Bartolomé Bermejo. Resurrección y descenso a los infiernos», a: Barral i Altet, X. (ed.), *Prefiguración del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, catàleg d'exposició, Barcelona, 1992, p. 313-316.

ALCOY PEDRÓS 1993a

ALCOY PEDRÓS, R., (ed.), *Jaume Huguet 500 anys*, Barcelona, 1993.

ALCOY PEDRÓS 1993b

ALCOY PEDRÓS, R., «Un proemi a Jaume Huguet. Reflexions sobre la pintura en l'àrea tarragonina entre el 1412 i el 1448», a: *Jaume Huguet 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 32-47.

ALCOY PEDRÓS 1993c

ALCOY PEDRÓS, R., «Retaule de l'Epifania», a: *Jaume Huguet, 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 202-205.

ALCOY PEDRÓS 1993d

ALCOY PEDRÓS, R., «Calvari», a: *Museu Diocesà de Lleida 1893-1993. Catàleg. Exposició Pulchra*, Lleida, 1993, p. 100-101, cat. 143.

ALCOY PEDRÓS 1993e

ALCOY PEDRÓS, R., «Retaule de la Mare de Déu, sant Fabià i sant Sebastià», a: *Museu Diocesà de Lleida 1893-1993. Catàleg. Exposició Pulchra*, Lleida, 1993, p. 101-102.

ALCOY PEDRÓS 1994

ALCOY PEDRÓS, R., «Caixa de núvia», *Moble català*, Barcelona, 1994, p. 210-211.

ALCOY PEDRÓS 1997

ALCOY PEDRÓS, R., «Taller de Joan Antigó i Honorat Borrassà. San Juan Bautista y san Esteban», *Cathalonia. Arte gótico en los siglos XIV-XV*, catàleg d'exposició, Madrid, 1997, p. 174-178.

ALCOY PEDRÓS 1998

ALCOY PEDRÓS, R., «La pintura gòtica», a: Barral i Altet, X. (ed.), *Pintura antiga i medieval*, (Art de Catalunya/Ars Cataloniae 8), Barcelona, 1998, p. 136-348.

ALCOY PEDRÓS 1999

ALCOY PEDRÓS, R., «Retaule de sant Quirze i santa Julita», *La Barcelona gòtica*, catàleg d'exposició, Barcelona, 1999, p. 181.

ALCOY PEDRÓS 2003a

ALCOY PEDRÓS, R., «Atribuït a Juan de la Abadía el Major», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gòtica hispanoflamenca. Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona-Bilbao, 2003, p. 282-287.

ALCOY PEDRÓS 2003b

ALCOY PEDRÓS, R., «Jaume Huguet*», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gòtica hispanoflamenca. Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona-Bilbao, 2003, p. 312-317.

ALCOY PEDRÓS 2004

ALCOY PEDRÓS, R., *San Jorge y la Princesa. Diálogos de la pintura del siglo XV en Cataluña y Aragón*, Barcelona, 2004.

ALCOY PEDRÓS 2005

ALCOY PEDRÓS, R., «Ferrer Bassa, un creador d'estil», a: Alcoy Pedrós, R. (coord.), *Pintura I. De l'inici a l'Italianisme*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005, p. 146-170.

ALCOY PEDRÓS 2007

ALCOY PEDRÓS, R., «Retaule de la Mare de Déu o del Sant Dubte», a: Bergés Saura, C. (com.), *Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra*, catàleg d'exposició, Cervera, 2007, p. 80-84.

ALCOY PEDRÓS 2008

ALCOY PEDRÓS, R., «El martillo y la sortija de Francesco d'Este. Anotaciones sobre un retrato atribuido a Rogier van der Weyden», *Materia. Revista d'Art*, 2008, 6-7, p. 63-99.

ALCOY PEDRÓS 2010

ALCOY PEDRÓS, R., «El donante aprendiz de mago en las Epifanías medievales. Algunas acotaciones en contextos artísticos hispánicos y europeos», *Archivo Español de Arte*, 2010, vol. 83, núm. 330, p. 109-132.

ALCOY PEDRÓS & RUIZ QUESADA 2000

ALCOY PEDRÓS, R.; RUIZ QUESADA, F., «El Mestre de Cinctorres i el Mestre d'Albocàsser. Inici d'una revisió sobre la pintura castellonenca en temps del gòtic internacional», *XL Assemblea Intercomarcal d'estudiosos. Morella, 19-20 d'octubre de 1996*, Castelló, 2000, p. 381-401.

ALTÉS AGUILÓ 2008

ALTÉS AGUILÓ, F. X., «Antoni Marquès veritable pintor del Retaule de la Santíssima Trinitat de la Seu de Manresa (1507)», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, 2008, 16, p.169-199.

ARCO Y GARAY 1913a

ARCO Y GARAY, R. DEL, «La pintura antigua aragonesa, algunos retablos inéditos», *Arte Español*, agost 1913, any II, núm. 7, p. 340-351.

ARCO Y GARAY 1913b

ARCO Y GARAY, R. DEL, «La pintura aragonesa en el siglo XVI. Obras y artistas inéditos», *Arte Español*, novembre 1913, any II, núm. 8, p. 385-404.

ARCO Y GARAY 1915a

ARCO Y GARAY, R. DEL, «La pintura de primitivos en el Alto Aragón. Más retablos y artistas inéditos», *Arte Español*, agost 1915, any IV, núm. 7, p. 386-394.

ARCO Y GARAY 1915b

ARCO Y GARAY, R. DEL, «La pintura de primitivos en el Alto Aragón», *Arte Español*, 1915, any IV, núm. 8, p. 406-417.

ARCO Y GARAY 1916

ARCO Y GARAY, R. DEL, «La pintura de primitivos en el Alto Aragón», *Arte Español*, 1916, any V, núm. 1, p. 16-21.

ARCO Y GARAY 1914-16

ARCO Y GARAY, R. DEL, «Tablas góticas del Museo Provincial de Huesca», *Museum*, 1914-16, IV, p. 178-185.

ARCO Y GARAY 1934

ARCO Y GARAY, R. DEL, «Artistas extranjeros en Aragón», *Anuario del cuerpo facultativo de archiveros, bibliotecarios y arqueólogos*, 1934, I, p. 231-245.

ARCO Y GARAY 1942

ARCO Y GARAY, R. DEL, *Catálogo monumental de España: Huesca*, Madrid, 1942, 2v.

ARCO Y GARAY 1947

ARCO Y GARAY, R. DEL, «Nuevas noticias de artistas altoaragoneses», *Archivo Español de Arte*, juliol-setembre de 1947, núm. 79, p. 216-239.

ARCO Y GARAY 1952

ARCO Y GARAY, R. DEL, «Documentos inéditos de arte Aragonés», *Seminario de Arte Aragonés*, 1952, 4, p. 53-91.

ATWOOD 1993

ATWOOD, R., *Mary Magdalene in the New Testament Gospels and Early tradition*, Bern, 1993.

AUGÉ 1997

AUGÉ, J. L., *El Museo Goya de Castres*, París, 1997.

AUGÉ 2005

AUGÉ, J. L. (dir.), *Inventaire général des collections du Musée Goya. Peintures hispániques*, [s. l.], 2005.

AVRIL 1989

AVRIL, F., «Le Maître des Heures de Saluces: Antoine de Lonhy», *Revue de l'Art*, 1989, 85, p. 9-34.

BAERT 2012

BAERT, B., «The Gaze in the Garden: Mary Magdalen in Noli me tangere», a: Erhardt, M.; Morris, A. (ed.), *Mary Magdalene: Iconographic studies from the Middle Ages to Baroque*, Leiden, 2012, p. 187-221.

BALAGUER SÁNCHEZ 1951

BALAGUER SÁNCHEZ, F., «Datos inéditos sobre artífices aragoneses», *Argensola*, 1951, 6, p. 167-177.

BALAGUER SÁNCHEZ 1955

BALAGUER SÁNCHEZ, F., «Datos inéditos sobre artífices aragoneses», *Argensola*, 1951-1955, 22, p. 141-148.

BALAGUER SÁNCHEZ 1954

BALAGUER SÁNCHEZ, F., «Pintores zaragozanos en protocolos notariales de Huesca», *Seminario de Arte Aragonés*, 1954, 6, p. 77-89.

BALAGUER SÁNCHEZ 1992

BALAGUER SÁNCHEZ, F., «El Retablo Mayor», a: ALINS RAMI, L., *Lastanosa, un pueblo, unos hombres, una historia*, Lastanosa, 1992.

BALAGUER SÁNCHEZ 1994

BALAGUER SÁNCHEZ, F., «El hospital de Nuestra Señora de la Esperanza s. XVI. Retablos de Juan de la Abadía y Pedro de Ponte», *Argensola*, 1994, 108, p. 215-226.

Balclis 2009

Balclis. Subasta Marzo, 2009, Barcelona, 2009.

BARRACHINA 2003

BARRACHINA, J., «Bartolomé Bermejo. Cristo de Piedad», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gótica hispanoflamenca Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 142-147.

BASSEGODA I HUGAS 2007

BASSEGODA I HUGAS, B., «Tres episodis de la historia del col·leccionisme a Catalunya. Josep Puiggarí i les exposicions de l'Asociación artístico-arqueológica barcelonesa, la pinacoteca de Josep Estruch i Cumella i el Palau Maricel de Charles Deering», a: Bassegoda, B. (ed.), *Col·leccionistes, col·leccions i museus: episodis de la història del patrimoni artístic de Catalunya*, Bellaterra-Barcelona-Girona-Lleida, 2007, p. 119-152.

BAUMAN 1984

BAUMAN, G. C., *The Jack and Belle Linsky Collection in The Metropolitan Museum of Art*, New York, 1984.

BAZIN 1929

BAZIN, G., «L'Art espagnol au musée des arts decoratifs», *Gazette des Beaux Arts*, 1929, p. 91.

BELTING 1994

BELTING, H., *Likeness and presence: a history of the Image before the Era of Art*, Chicago, 1994.

BELTING 1998

BELTING, H., *L'Image et son publique au moyen âge*, Paris, 1998.

BENITO DOMÉNECH & GÓMEZ FRECHINA 2001

BENITO DOMÉNECH, F.; GÓMEZ FRECHINA, J. (dir.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, Valencia, 2001.

BENITO DOMÉNECH & GÓMEZ FRECHINA 2001

BENITO DOMÉNECH, F.; GÓMEZ FRECHINA, J., «Tránsito de la Virgen. Joan Reixach», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dir.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 276-278.

BERG-SOBRE 1977

BERG-SOBRE, J., «Bartolomé de Cárdenas, the Pietat de Johan de Loperuelo and painting at Daroca (Aragón)», *The Art Bulletin*, 1977, 59, 4, 494-500.

BERG-SOBRE 1979

BERG-SOBRE, J., *The Riglos Riddle: a panel of the Virgen*, 1979, p. 1-8.

BERG-SOBRE 1981

BERG-SOBRE, J., «Two Fifteenth-century Aragonese Retables and Painters of the Calatayud Group», *The Metropolitan Journals*, 1981, 15, p. 91-118.

BERG-SOBRE 1989

BERG-SOBRE, J., *Behind the Altar table. The development of the painted retable in Spain, 1350-1500*, Columbia, 1989.

BERG-SOBRE 1997

BERG-SOBRE, J., *Bartolomé de Cárdenas "El Bermejo", pintor errante en la Corona de Aragón*, San Francisco–Londres–Bethesda (Maryland), 1997.

BERG-SOBRE 2003

BERG-SOBRE, J., «Sobre Bartolomé Bermejo», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gótica hispanoflamenca Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 19-27.

BERG-SOBRE 2006

BERG-SOBRE, J., «Bartolomé de Cárdenas, el Bermejo», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 212-220.

BERG-SOBRE 2008

BERG-SOBRE, J., a, «Master of Riglos. Retable of Saints Athanasius, Blaise, and Agatha, 1440/45», a: Wolff, M. (et al), *Northern European and Spanish paintings before 1600 in the Art Institute of Chicago: a catalogue of the collection*, Chicago–New Haven, 2008, p. 92-95.

BERNÍS MADRAZO 1956

BERNÍS MADRAZO, C., *Indumentaria medieval española*, Madrid, 1956.

BERNÍS MADRAZO 1978-79

BERNÍS MADRAZO, C., *Trajes y modas en la España de los Reyes Católicos*, Madrid, 1978-79, 2 vols.

BERTAUX 1908

BERTAUX, «Les primitifs espagnols. Les disciples de Jean Van Eyck dans le Royaume d'Aragon», *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, 1908, XXII, p. 339-360.

BERTAUX 1908

E. BERTAUX, «La peinture et la sculpture espagnoles au XIVe et au XVe siècle jusqu'au temps des Rois Catholiques», a: Michel, A. (ed.), *Le Réalisme. Les Débuts de la Renaissance*, (Histoire de l'art depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nous jours, III), Paris, 1908, p. 743-830.

BERTAUX 1909

E. BERTAUX, «Das Katalanische Sankt-Georg Triptychon aus der Werkstatt des Jaime Huguet», *Jahrbuch der Königlich Preussischen Kunstsammlungen*, Berlin, 1909, XXX, p. 187-192.

BERTAUX 1910

BERTAUX, E., *Exposición retrospectiva de arte 1908*, Paris-Zaragoza, 1910.

BERTAUX 1910

BERTAUX, E., «Tablas del siglo XV procedentes de un retablo pintado para D. Dalmacio de Mur», a: Bertaux, E., *Exposición retrospectiva de arte 1908*, Paris-Zaragoza, 1910, p. 53-54.

BERTRAN ROIGÉ 1982

BERTRAN ROIGÉ, P., *Bellcaire d'Urgell, perfil històric*, Bellcaire d'Urgell, 1982.

BERTRAN ROIGÉ [2005]

BERTRAN ROIGÉ, P., «Els llibres del batlle de Cervera, Galzeran Sacirera (1459-1460). Notes de vida quotidiana i conflictivitat urbana a Cervera, a darreries de l'edat mitjana», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, [2005], 26.

BESERAN RAMON 1995

BESERAN RAMON, P., «Santa Elisabet i Anna, parteres. Observacions sobre un aspecte iconogràfic dels naixements de la Verge i el Baptista al gòtic», *Col·loqui d'història de l'alimentació a la Corona d'Aragó (1, 1995)*, Lleida, 1995, vol. II, p. 871-884.

Bíblia

La Bíblia de Montserrat, Barcelona, 2009, (traducció i notes pels monjos de Montserrat).

BLANC 1998

BLANC, M., *Retables. La collection du Musée des Arts Décoratifs*, Paris, 1998.

BOESPFLUG 1990a

BOESPFLUG, F., «La compassion de Dieu le Père dans l'art occidental (XIIIe-XVIIIe siècle)», *Le Mal et la Compassion (Actes du Colloque de l'Association des théologiens pour l'étude de la morale) Le Supplément*, 172, març 1990, p. 123-159.

BOESPFLUG 1990b

BOESPFLUG, F., «Autour de la traduction picturale du Credo au Moyen Age (XIIe-XVe siècle)», a: Clerck, P. de; Palazzo, E. (ed.), *Rituels, mélanges offerts à Pierre-Marie Gy*, Paris, 1990, p. 54-84.

BOESPFLUG 1993

F. BOESPFLUG, «Symboles de foi et apôtres au credo. Quelques reflexions sur leurs fonctions respectives», a: *Pensée, image et communication en Europe médiévale: à propos des Stalles de Saint-Claude*, Besançon, 1993, p. 257-262.

BOESPFLUG 1997

BOESPFLUG, F., «La Double Intercession en procès. De quelques effets iconographiques de la théologie de Luther», a: Muller, F. (ed.), *Art, religion et société dans l'espace germanique au XVIe siècle*, Estrasburg, 1997, p. 31-61.

BOESPFLUG 2000

BOESPFLUG, F., *La Trinité dans l'art d'Occident (1400-1600). Sept chefs-d'oeuvre de la peinture*, Estrasburg, 2000.

BOESPFLUG 2001

BOESPFLUG, F., «La Trinité a l'heure de la mort. Sur les motifs trinitaires en contexte funéraire à la fin du Moyen Âge», *Cahiers de recherches médiévales et humanistes*, 2001, 8, p. 87-106.

BOESPFLUG 2004

BOESPFLUG, F., «La Trinidad en el arte español, un balance teológico», a: *Trinidad y arte. Lenguajes simbólicos del misterio*, (Semanas de Estudios Trinitarios, 39), Salamanca, 2004, p. 223-245.

BOLÍVAR 1988

BOLÍVAR, E., «Retaule de sant Quirze i santa Julita», a: *Memòria d'Activitats del Centre de Conservació i Restauració de Béns Culturals Mobles de la Generalitat de Catalunya, 1982- 1988*, Barcelona, 1988, p. 58-59

BORONAT I TRILL 1999

BORONAT, M. J., *La política d'adquisicions de la Junta de Museus de Catalunya: 1890-1923*, Barcelona, 1999

BORRAS GUALIS 1967

BORRÁS GUALIS, G., «Notas para la Historia del Arte de Calatayud en el siglo XV», *Jalón*, octubre-diciembre 1967, 21-22, p. 10-12.

BORRAS GUALIS 1969

BORRÁS GUALIS, G., «Pintores aragoneses del siglo XV», a: *Suma de estudios en homenaje al Ilustrísimo Doctor Angel Canellas López*, Zaragoza, 1969, p. 185-199.

BORRAS GUALIS & LÓPEZ 1975

BORRAS GUALIS, G.; LÓPEZ, G., *Guía de la ciudad monumental de Calatayud*, Madrid, 1975.

BORRÁS GUALIS 1985

BORRÁS GUALIS, G. M., *Arte mudéjar Aragonés*, 3 vol., Saragossa, 1985, p. 209-214, vol. 2.

BOUHOT 1993

BOUHOT, J. P., «L'origine apostòlique du symbole au Moyen Âge», a: *Pensée, image et communication en Europe médiévale: à propos des Stalles de Saint-Claude*, Besançon, 1993, p. 159-164.

BROCKWELL 1915

BROCKWELL, M. W., *A Catalogue of the Paintings at Doughty House, Richmond, & Elsewhere in the Collection of Sir Frederick Cook, Bt., visconde de Monserrate*. 3, Londres, 1915.

BRICON 1904

BRICON, E., «Maître Francke», *Gazette des Beaux-Arts*, abril 1904, 31, p. 311-324.

CABEZUDO ASTRAIN 1957

CABEZUDO ASTRAIN, J., «Nuevos documentos sobre pintores aragoneses del siglo XV», *Seminario de Arte Aragonés*, 1957, 7-9, p. 65-78.

CALAHORRA 1983

CALAHORRA, P., «El órgano que en 1469 donó el Arzobispo don Juan I de Aragón a su catedral de San Salvador —la Seo— de Zaragoza», *Revista de Musicología*, 1983, VI, 1-2, p. 165-212.

CALAHORRA 2003

CALAHORRA, P., «El órgano mayor de la Seo de El Salvador de Zaragoza», *Restauración y Conservación del Patrimonio*, Zaragoza, 2003.

CALAHORRA 2008

CALAHORRA, P., «Documentos referentes al órgano que el arzobispo zaragozano don Juan I donó en 1469 a su catedral, la iglesia de san Salvador —la Seo— de Zaragoza», *Aragón en la Edad Media*, 2008.

CALDENTHEY 1947

CALDENTHEY, M., «La Asunción de la Virgen María en los escritores catalanes de la Edad Media», *Estudios Marianos*, 1947, vol. VI, p. 429-455.

CALVÉ MASCARELL 2011

CALVÉ MASCARELL, O., «El uso de la imagen del profeta en la cultura valenciana bajomedieval», *Ars Longa*, 2011, 20, p. 49-68.

CAMÓN AZNAR 1951

CAMÓN AZNAR, J., *Guia abreviada del Museo Lázaro Galdiano*, Madrid, 1951.

CAMÓN AZNAR 1957

CAMÓN AZNAR, J., «La colección Muntadas en el Museo de Barcelona», *Goya*, setembre-octubre 1957, 20, p. 90-97.

CAMÓN AZNAR 1966

CAMÓN AZNAR, J., *Pintura medieval española*, Madrid, 1966.

CAMPBELL 1998

CAMPBELL, L., *The Fifteenth Century Netherlandish Schools*, Londres, 1998.

CAMPBELL 2004

CAMPBELL, L., *Van der Weyden*, Londres, 2004.

CAMPBELL & STOCK 2009

CAMPBELL, L.; STOCK, J. VAN DER, *Rogier van der Weyden 1400-1464. Maître des Passions*, Gant, 2009.

CAMPILLO 1873

CAMPILLO, T. del, «San Vicente Mártir. Pintura en tabla procedente de la Seo de Zaragoza y hoy colocada en el Museo Arqueológico Nacional», *Museo Español de Antigüedades*, 1873, II, p. 589-597.

CARDINI 2001

CARDINI, F., *Los Tres Reyes Magos: historia y leyenda*, Barcelona, 2001.

CARTER 1976

CARTER, D. G., «A Spanish Itinerary», *Apollo*, 1976, vol. CIII, núm. 171, p. 372-379.

CASANOVA QUEROL 2005

CASANOVA QUEROL, E., «La presencia aragonesa en el patrimonio de los museos de Sitges», *Artígrama*, 2005, 20, p. 51-75.

CASAS TORRES 1977

CASAS TORRES, J. (dir.), *Aragón*, (col. Tierras de España), Madrid, 1977.

CASELLAS

CASELLAS, R., «La Virgen María y san Vicente Ferrer. Díptico de principios del siglo XVI, propiedad de Don Emilio Cabot», *Hispania*, 1899, I, p. 109-110.

CASTAÑEDA DEL AMO & GARCÍA LAS HERAS 1985

CASTAÑEDA DEL AMO, A. M; GARCIA LAS HERAS, M.P, «Estudio histórico, documental y artístico de la desaparecida Iglesia parroquial de San Andrés Apóstol de Zaragoza», *Seminario de Arte Aragonés*, 1985, XXXIX, p. 117-228.

Catàleg 1936

Catàleg del Museu d'Art de Catalunya, Barcelona, 1936.

CATEDRA 1994

CATEDRA, P. M. (ed.), *Sermón, sociedad y literatura en la Edad Media. San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412)*, Salamanca, 1994.

CEÁN-BERMÚDEZ 1800

CEÁN-BERMÚDEZ, J.A., *Diccionario de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España*, Madrid, 1800.

CHIRIBARAY CALVO 1986

CHIRIBARAY CALVO, R., «Algunos apuntes para el conocimiento del Palacio Arzobispal de Zaragoza», *Aragonia Sacra*, 1986, 1, p. 29-51.

CHÂTELET 1996a

CHÂTELET, A., *Robert Campin. Le Maître de Flémalle. La fascination du quotidien*, Anvers, 1996.

CHÂTELET 1996b

CHÂTELET, A., *Robert Campin. New directions in Scholarship*, Turnhout, 1996.

CHÂTELET 1999

CHÂTELET, A., *Rogier Van der Weyden (Rogier de le Pasture)*, Paris, 1999.

CIENFUEGOS-JOVELLANOS 1997

CIENFUEGOS-JOVELLANOS, T., «La pintura del siglo XV en el Museo Arqueológico Nacional», *Boletín del Museo Arqueológico Nacional*, 1997, XV, p. 205-230.

CODOÑER 1987

CODOÑER, C. (ed.), *Sulpicio Severo, Obras completas*, Madrid, 1987.

Colección 1931

La colección Muntadas: pinturas, esculturas en piedra y madera policromada y otros objetos de alto interés correspondientes a los siglos XII al XIV : pinturas, retablos, altares, trípticos de los siglos XV y XVI: escultura, estatuas, relicarios, bajo-relieves en madera y alabastro de los siglos XV y XVI: muebles, arcones, arquillas, bargueños de los siglos XV y XVI: muebles y diversos objetos de arte de los siglos XVII y XVIII, Barcelona, 1931.

Col·lecció 1993

Col·lecció de taules gòtiques del llegat Antoni Pedrol Rius: Museu Salvador Vilaseca, Reus, Reus, 1993.

COMPANY 1993

COMPANY, X., «Retaule de sant Ponç», a: *Museu Diocesà de Lleida 1893-1993. Catàleg. Exposició Pulchra*, Lleida, 1993, p. 103-104.

COMPANY 1997

COMPANY, X., «Pere Garcia de Benavarre. Virgen con el niño y cuatro ángeles», a: *Catalonia. Arte gòtico en los siglos XIV-XV*, catàleg d'exposició, Madrid, 1997, p. 210-213.

COMPANY 2006

COMPANY, X., «El flamenquisme al País Valencià i Lluís Dalmau», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 68-85.

COMPANY & PUIG 2006

COMPANY, X.; PUIG, I., «Els pintors de Lleida, les terres de ponent i els Pirineus», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 171-191.

CORLEY 1996

CORLEY, B., *Conrad von Soest, Painter among merchant princes*, Londres, 1996.

CORNUDELLA CARRÉ 2004

CORNUDELLA CARRÉ, R., «El Mestre de la Llotja de Mar de Perpinyà (àlies Mestre de Canapost; àlies Mestre de la Seu d'Urgell)», *Locus Amoenus*, 2004, 7, p. 137-169.

CORNUDELLA CARRÉ 2008

CORNUDELLA CARRÉ, R., «El Mestre de la Porciúncula i la pintura valenciana del seu temps», *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 2008, 9, p. 83-111.

CORNUDELLA CARRÉ 2012

CORNUDELLA CARRÉ, R., «Mestre de sant Joan i sant Esteve, Calvari», a: Cornudella Carré, R. (dir.), *Catalunya 1400. El gòtic internacional*, Barcelona, 2012, p. 226-227.

CORNUDELLA CARRÉ 2012

CORNUDELLA CARRÉ, R., «Joan Antigó. Honorat Borrassà. Taules del Retaule de sant Miquel», a: Cornudella Carré, R. (dir.), *Catalunya 1400. El gòtic internacional*, Barcelona, 2012, p. 228-231.

CORTI 1987

CORTI, F., «Juan de la Abadía el Viejo y Rogier van der Weyden», *Archivo Español de Arte*, 1987, 240, p. 463-469.

COURAJOD 1901

COURAJOD, L., *Leçons professées à l'École du Louvre (1887-1896), Vol. II. Origines de la Renaissance*, Paris, 1901.

CRiado MAINAR 2000

CRiado MAINAR, J., «La tradición medieval en los bustos relicarios zaragozanos al filo de 1500», *Aragón en la Edad Media*, 2000, 16, p. 215-236.

DALMASES 1890

DALMASES, F., *Guía histórico-descriptiva de la ciudad de Cervera*, Cervera, 1890.

DALMASES & JOSÉ-PITARCH 1984

DALMASES, N.; JOSÉ-PITARCH, A., *L'Art gòtic. Segles XIV-XV*, (Història de l'Art Català, III), Barcelona, 1984,.

ALIGHIERI 1993

ALIGHIERI, D., *The Divine Comedy*, Nova York, 1993, (ed. i notes de D. H. Higgins).

D'APUZZO 2008a

D'APUZZO, M. G., «Il Maestro di Riglos a Bologna: intorno a un dipinto nella Pinacoteca di Bologna», *Il Carrobbio: Rivista di Studi Bolognesi*, 2008, 34, p. 53-60 .

D'APUZZO 2008b

D'APUZZO, M. G., «Maestro di Riglos», a: Cammarota, G. P. (dir.), *Pinacoteca Nazionale di Bologna, Catalogo Generale 3. Guido Reni e il Seicento*, Venecia, 2008, p. 551-552.

DIJKSTRA 1996

DIJKSTRA, J., «The Brussels and the Merode Annunciation Reconsidered», a: Foister, S.; Nash, S. (ed.), *Robert Campin. New directions in scholarship*, Turnhout (Bèlgica), 1996, p. 95-104.

DONOSO 1968

DONOSO, R. M., *Guía del Museo Provincial de Huesca*, Madrid, 1968.

DÜCKERS & PRIEM

DÜCKERS, R.; PRIEM, R., *The Hours of Catherine of Cleves: Devotion, Demons and Daily Life in the Fifteenth Century*, Nova York, 2010.

DUPONT 2006

DUPONT, A.; DEPRIL, W., «Marie-Madeleine et Jean 20, 17 dans la literatura patristique latine», *Augustiniana*, 2006, 56, p. 156-182.

DURAN I SANPERE 1934

DURAN I SANPERE, A., «El pintor Pere Garcia de Benabarre», *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, agost 1934, IV, núm. 39, p. 233-235.

DURAN I SANPERE 1975

DURAN I SANPERE, A., *L'Art i la cultura*, (Barcelona i la seva història, vol. III), Barcelona, 1975.

EIXIMENIS 1983

EIXIMENIS, F., *De sant Miquel Arcàngel*, Barcelona, 1983, (ed. a cura de Curt J. Wittlin).

ESPAÑOL 2003

ESPAÑOL, F., «Les imatges marianes: prototips, repliques i devoció», *Lambard*, 2003, 15, p. 87-110.

ESPÉS 1598

ESPÉS, D., *Historia eclesiàstica de la ciudad de Çaragoça, desde la venida de Jesu Christo, señor y redemptor Nuestro, hasta el año de 1575*, ms. 2 vols, Archivo Capitular de Zaragoza, 1598.

ESTEBAN LORENTE 1975

ESTEBAN LORENTE, J. F., *Museo Colegial de Daroca*, Madrid, 1975.

Exposición 1952

Exposición de primitivos mediterraneos, Barcelona, 1952.

FAURA BUSTO 2002

FAURA BUSTO, E. (dir.), *Pel Pirineu Aragonés*, Valls, 2002.

FAVÀ MONLLAU 2012

FAVÀ MONLLAU, C., «Joan Mates. Retaule de sant Miquel, Retaule de santa Llúcia», a: Cornudella Carré, R. (dir.), *Catalunya 1400: el gòtic internacional*, Barcelona, 2012, p. 174-177.

FERNÁNDEZ SOMOZA 1997

FERNÁNDEZ SOMOZA, G., «El mundo laboral del pintor del siglo XV en Aragón», *Locus Amoenus*, 1997, 3, p. 39-49.

FERRE PUERTO 2003

FERRE PUERTO, J., «Presència de Jaume Huguet a València. Novetats sobre la formació artística del pintor», *Ars Longa*, 2003, 12, p. 27-32.

FERRETTI 2002

FERRETTI, I., «La Madonna della cintola nell'arte toscana. Sviluppi di un tema iconográfico», *Arte cristiana*, 2002, XC, núm. 813, p. 415-16.

FITER 1876

FITER, J., «Recorts d'una excursió per Urgell. Bellcaire», *Butlletí de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, 1876, p. 257-259.

FREDERICKSEN 1977

FREDERICKSEN, B. B., *Handbook of the Paintings in the Hearst San Simeon State Historical Monument*, California, 1977.

FOISTER & NASH 1996

FOISTER, S.; NASH, S. (ed.), *Robert Campin. New directions in scholarship*, 1996.

FOLCH I TORRES 1924

FOLCH I TORRES, J., «El retaule de Sant Jordi de Jaume Huguet al Museu de la Ciutadella», *Gasete de les Arts*, 15/6/1924, p. 1-3.

FOLCH I TORRES 1925-1926

J. FOLCH I TORRES, «El retaule dels Blanquers i la qüestió Huguet-Vergós», *Gasete de les Arts*, 1925, 38, p. 1-3; 1925, 39, p. 1-2; 1926, 47, p. 1-4.

FOLCH I TORRES 1926

J. FOLCH I TORRES, «Taula de sant Jordi al Museu de Barcelona», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1921-1926, vol. VII, p. 189-191.

FOLCH I TORRES 1929

FOLCH I TORRES, J., «Una taula de Mestre Garcia de Benabarre», *Gasete de les Arts*, febrer 1929, p. 28-30.

FRANCO MATA 1994

FRANCO MATA, A., «El "Doble Credo" del coro de la Catedral de León y su área de influencia», *Filandón. Diario de León*, 16/10/1994, p. III.

FRANCO MATA 1995

FRANCO MATA, A., «El doble credo en el arte medieval hispánico», *Boletín del Museo arqueológico nacional*, 1995, XIII, p. 119-136.

GALIAY SARAÑANA 2008

GALIAY SARAÑANA, J., *Arte mudéjar aragonés*, Saragossa, 2002.

GALILEA ANTÓN 1994

GALILEA ANTÓN, A., «La colección de pintura española anterior a 1700 en el Museo de Bellas Artes de Bilbao», *Urtekaria. Anuario*, 1994, p. 9-42.

GALILEA ANTÓN 1995a

A. GALILEA ANTÓN, «Taller de Blasco de Grañén», a: Galilea Antón, A., *Pintura gótica española en el Museo de Bellas Artes de Bilbao*, p. 126-147.

GALILEA ANTÓN 1995b

GALILEA ANTÓN, A., «Anónimo aragonés del tercer cuarto del siglo XV. Santa Catalina de Alejandría y Calvario», a: Galilea Antón, A., *La Pintura gótica española en el Museo de Bellas Artes de Bilbao*, Bilbao, 1995, p. 176-179.

GALINDO PÉREZ 2010

GALINDO PÉREZ, S., (coord.), *Aragón Patrimonio Cultural Restaurado, 1984/2009*, Saragossa, 2010

GALLARDO 1938

GALLARDO, A., «Del Mogent al Pla de la Calma», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, juliol-deseembre de 1938, núm. 518-523.

GARCÍA CUADRADO 2000

GARCÍA CUADRADO, M. D., «San Cristóbal: significado iconológico e iconográfico», *Antigüedad y Cristianismo: monografías históricas sobre la Antigüedad tardía*, 2000, núm. 17, p. 343-366.

GARCÍA GAINZA 1976

GARCÍA GAINZA, M. C., «El Retablo de Barillas, obra aragonesa del círculo de Huguet», *I Congreso Español de Arte, Trujillo*, juny de 1976.

GARCÍA GAINZA 1980

GARCÍA GAINZA, M. C. (dir.), *Catálogo monumental de Navarra. I. Merindad de Tudela*, Pamplona, 1980.

GARCÍA HERRERO & TORREBLANCA GASPAS 1991

GARCÍA HERRERO, M. C.; TORREBLANCA GASPAS, M. J., *Quaderno de la parroquia de san Gil de Zaragoza (1476-1485)*, Zaragoza, 1991, p. 35-36.

GARNELO Y ALDA 1916-17

GARNELO Y ALDA, J., «Primitivos españoles en la colección J. Bosch del Prado», *Arte Español*, 1916-17, p. 353-67.

GARRIDO 1996

GARRIDO, C., «The Campin group paintings in the Prado», a: Foister, S.; Nash, S. (eds.), *Robert Campin. New directions in scholarship*, Turnhout (Bèlgica), 1996, p. 55-70.

GAY 1993

GAY, F., «Le choix des textes des prophètes face aux apôtres au credo», a: *Pensée, image et communication en Europe médiévale: à propos des Stalles de Saint-Claude*, Besançon, 1993, p. 186-192.

GAYA NUÑO 1958

GAYA NUÑO, J. A., *La Pintura española fuera de España: historia y catalogo*, Madrid, 1958.

GEISBERG 1924

GEISBERG, M., *Die Kupferstiche des Meisters E. S.: 248 Taffeln in Heliogravüre*, Berlín, 1924

GERSTENBERG 1928

GERSTENBERG, K., *Hans Multscher*, Leipzig, 1928

GÓMEZ FRECHINA 2001a

GÓMEZ FRECHINA, J., «San Francisco recibiendo los estigmas. Maestro de la Porciúncula», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 118-123.

GÓMEZ FRECHINA 2001b

GÓMEZ FRECHINA, J., «Natividad. Lluís Alimbrot?», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 168-171

GÓMEZ FRECHINA 2001c

GÓMEZ FRECHINA, J., «Santa Cena. Joan Reixach», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 226-229

GÓMEZ FRECHINA 2001d

GÓMEZ FRECHINA, J., «Oración en el huerto. Joan Reixach», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 242-243

GÓMEZ FRECHINA 2001e

GÓMEZ FRECHINA, J., «Calvario. Joan Reixach», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 258-261

GÓMEZ FRECHINA 2001f

GÓMEZ FRECHINA, J., «Cristo camino del Calvario. Piedad. Joan Reixach», a: Benito Doménech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 266-269

GÓMEZ FRECHINA 2001g

GÓMEZ FRECHINA, J., «Tránsito de la Virgen. Joan Reixach», a: Benito Domènech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La clave flamenca en los primitivos valencianos*, catàleg d'exposició, Valencia, 2001, p. 272-275

GÓMEZ FRECHINA 2005a

GÓMEZ FRECHINA, J., «Antoni Peris, Retablo de la Virgen de la leche», a: Benito Domènech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La memoria recobrada: pintura valenciana recuperada de los siglos XIV-XVI*, catàleg d'exposició, Valencia, 2005, p. 64-65.

GÓMEZ FRECHINA 2005b

GÓMEZ FRECHINA, J., «Joan Reixach. Predela con escenas de la Pasión de Cristo», a: Benito Domènech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La memoria recobrada: pintura valenciana recuperada de los siglos XIV-XVI*, catàleg d'exposició, Valencia, 2005, p. 96-105.

GÓMEZ FRECHINA 2005c

GÓMEZ FRECHINA, J., «Joan Reixach. Predela con cinco pasajes de la Pasión de Cristo», a: Benito Domènech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La memoria recobrada: pintura valenciana recuperada de los siglos XIV-XVI*, catàleg d'exposició, Valencia, 2005, p. 106-107.

GÓMEZ FRECHINA 2005d

GÓMEZ FRECHINA, J., «Joan Reixach. Oración en el huerto», a: Benito Domènech, F.; Gómez Frechina, J. (dirs.), *La memoria recobrada: pintura valenciana recuperada de los siglos XIV-XVI*, catàleg d'exposició, Valencia, 2005, p. 112-113.

GONZÁLEZ & ISART & GONZÁLEZ 1997

GONZÁLEZ, J.; ISART, C.; GONZÁLEZ, P. (eds.), *El protoevangelio de Santiago*, Madrid, 1997.

GRAU LOBO 1994-95

GRAU LOBO, L. A., «San Cristóbal, homo viator en los caminos bajomedievales avance hacia el catálogo de una iconografía singular», *Brigecio: revista de estudios de Benavente y sus tierras*, 1994-95, 4-5, p. 167-184.

GROSSHANS 1981

GROSSHANS, R., «Rogier van der Weyden. Der Marienaltar aus der Kartause Miraflores», *Jahrbuch der Berliner Museen*, 1981, 23, p. 49-125.

GUÀRDIA 1993

GUÀRDIA, M., «Cap del profeta Daniel», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 222.

GUDIOL I CUNILL 1914

GUDIOL I CUNILL, J., «Quatre pintures den Vermejo», *La Veu de Catalunya. Pàgina Artística*, 2/4/1914, p. 6.

GUDIOL CUNILL 1918

GUDIOL CUNILL, J., «De l'Assumpció», *Vida Cristiana*, 1918, núm. 35, p. 355-363.

GUDIOL RICART 1936

GUDIOL RICART, J. (dir.), *La pintura gòtica a Catalunya, Saló Mirador, Sala Parès*, Barcelona, 9-31 de maig 1936.

GUDIOL RICART [1955]

GUDIOL RICART, J., *Pintura gòtica*, (Ars Hispaniae IX), Madrid, [1955].

GUDIOL RICART 1971

GUDIOL RICART, J., *Pintura medieval en Aragón*, Saragossa, 1971.

GUDIOL RICART 1987

GUDIOL RICART, J., «En su defensa: la intervenció de Josep Gudiol en el salvament del patrimoni artístic durant la Guerra Civil», a: Ramon, A.; Barbié, M. (eds.), *Tres escrits de Josep Maria Gudiol i Ricart*, Barcelona, 1987 [edició no venal].

GUDIOL RICART & AINAUD DE LASARTE

GUDIOL RICART, J.; AINAUD DE LASARTE, J., *Huguet*, Barcelona, 1948.

GUDIOL RICART & ALCOLEA BLANCH 1986

GUDIOL RICART, J.; ALCOLEA BLANCH, S., *Pintura gòtica catalana*, Barcelona, 1986.

GUTIÉRREZ BAÑOS 2005

GUTIÉRREZ BAÑOS, F., *Aportación al estudio de la pintura de estilo gótico lineal en Castilla y León: Precisiones cronológicas y corpus de pintura mural y sobre tabla*, Tomo II, Madrid, 2005.

GUTIÉRREZ BAÑOS 2010

GUTIÉRREZ BAÑOS, F., «El retablo de san Cristóbal», *Boletín del Museo del Prado*, 2010, vol. 28, núm. 46 p. 6-21.

HAGOPIAN-VAN BUREN & MARROW & PETTENATI 1994-1996

HAGOPIAN-VAN BUREN A.; MARROW, H.; PETTENATI, S., *Heures de Turin-Milan: Inv. N° 47*, Torí-Lucerna, 1994-1996, 2 vol.

HAUF 1980

HAUF, A., «L'espiritualitat catalana medieval i la "devotio moderna"», a: *Cinqué col·loqui Internacional de Llengua i literatura catalanes, Andorra 1-6 octubre 1979*, Montserrat, 1980, p. 85-121.

HULIN DE LOO 1911

HULIN DE LOO, G., *Les Heures de Milan: troisième partie des Très Belles Heures de Notre-Dame, enluminées par les peintres de Jean de France, duc de Berry et par ceux du duc Guillaume de Bavière, comte de Hainaut et de Hollande*, Brussel·les-Paris, 1911.

HÖFLER 2007

HÖFLER, J., *Der Meister E.S.: Ein Kapitel europäischer Kunst des 15. Jahrhunderts*, Regensburg, 2007.

IGLÉSIES 1971

IGLÉSIES, J., *Juli Soler i Santaló*, Barcelona, 1971.

IZQUIERDO & MUÑOZ 1990

IZQUIERDO, R.; MUÑOZ, V., *Museo de Bellas Artes, Inventario de Pinturas*, Sevilla, 1990.

JANKE 1984

JANKE, R. S., «The Retable of Don Dalmau de Mur y Cervello from the Archbishop's Palace at Saragossa: A Documented Work by Franci Gomar and Tomas Giner», *Metropolitan Museum Journal*, 1984, 18, p. 65-83.

JANKE 1987

JANKE, R. S., «Pere Johan y Nuestra Señora de la Huerta en la Seo de Tarazona, una hipòtesis confirmada: documentació del retablo mayor, 1437-1441», *Boletín del Museo e Instituto Camón Aznar*, 1987, 30, p. 9-18.

JANKE 1988

JANKE, R. S., «El retablo de don Dalmau de Mur y Cervelló del Palacio Arzobispal de Zaragoza: una obra documentada de Franci Gomar y de Tomás Giner», *Aragonia Sacra*, Zaragoza, 1988, III, p. 71-90.

JIMÉNEZ AZNAR 1996

JIMÉNEZ AZNAR, E., «El retablo gótico de los hermanos Zahortiga para la col·legiata de Borja. Transcripción y estudio de la capitulación. Seguimiento de las tablas e historias del retablo», *Cuaderno de estudios borjanos*, 1996, 35-36, p. 49-144.

Juli Soler i Santaló 1990

Juli Soler i Santaló, Huesca: pueblos y gentes: fotografías 1902-1913, catàleg d'exposició, Osca, 1990.

JP 2004

J. P. «Espléndido retablo de Huguet», *La Vanguardia*, 24/10/2004, p. 15.

JOSÉ-PITARCH 2003

JOSÉ-PITARCH, A., «Primer artículo del Credo de los apóstoles: “Credo in Deum Patrem Omni Potentem creatorem celi et terre” y profeta Ezequiel. Retablo del Salvador o del Credo de los apóstoles», a: Sanjosé, L., (coord.), *La Memòria daurada: obradors de Morella s. XIII-XVI*, [s. l.], 2003, p. 346-353.

JOSÉ-PITARCH 2004

JOSÉ-PITARCH, A., *Una memòria concreta, Pere Lembri: pintor de Morella i Tortosa 1399-1421*, [s. l.], 2004, [catàleg d'exposició].

Joyas 1990

Joyas de un Patrimonio, Zaragoza, 1990.

Joyas 1999

Joyas de un Patrimonio. Restauraciones de Arte mueble en la provincia de Zaragoza, 1995-1999, Saragossa, 1999

Joyas 2003

Joyas de un Patrimonio III. Restauraciones de la diputación de Zaragoza, 1999-2003, Saragossa, 2003

Joyas 2011

Joyas de un Patrimonio IV. Restauraciones de la Diputación provincial de Zaragoza (2003-2011), Saragossa, 2011.

KEMPERDICK 2007

KEMPERDICK, S., «The Flémalle-Campin-Van der Weyden problem: still existing», a Nys, L; Vanwijnsberghe, D, *Campin in context. Peinture et Société dans la vallée de l'Escaut à l'époque de Robert Campin 1375-1445*, Valenciennes-Bruxelles-Tournai, 2007, p. 3-14.

KLEINBUB 2013

KLEINBUB, C. K., «To sow the heart: Touch, Espiritual Anatomy and Image Theory in Michelangelo's Noli me tangere», *Renaissance Quarterly*, primavera 2013, vol. 66, núm. 1, p. 81-129.

KEMPERDICK & LAMMERTSE 2012

KEMPERDICK, S.; LAMMERTSE, F. (eds), *The road to van Eyck*, catàleg d'exposició, Rotterdam, 2012.

KNIAZZE & NEUGAARD 1977

KNIAZZE, CH. S. M.; NEUGAARD, E. J. (eds.), *Vides de Sants rosselloneses*, Barcelona, 1977.

KÒVACS 2002

KÒVACS, L., «“Aquesta gran novetat...”: Els jueus en el teatre assumpcionista medieval», a: Sirera, J. L. (ed.), *La mort com a personatge, l'assumpció com a tema. Actes del Seminari celebrat del 29 al 31 d'octubre de 2000, amb motiu del VI Festival de Teatre i Música Medieval d'Elx*, Elx, 2002, p. 195-208.

KÖNIG 1992

KÖNIG, E., *Die Très belles Heures de Notre-Dame des Herzogs von Berry: Handschrift Nouv. acq. lat. 3093, Bibliothèque nationale, Paris*, Lucerna, 1992, 2 vol.

KÖNIG & BOESPFLUG 1998

KÖNIG, E.; BOESPFLUG, F., *Les «Très Belles Heures» de Jean de France, duc de Berry: un chef d'oeuvre au sortir du Moyen Âge*, Paris, 1998.

LABORDA 2006

LABORDA, A., «Antoni de Llonye», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 206-211.

LACARRA DUCAY 1970

LACARRA DUCAY, M.C., «Primitivos aragoneses en el Museo Provincial de Zaragoza», *Seminario de Arte Aragonés*, 1970, 16-18, p. 7-189.

LACARRA DUCAY 1975

LACARRA DUCAY, M. C., «Para una aproximación al estudio de la pintura mural gótica en los estados de la Corona de Aragón», *Estudios de la Edad Media en la Corona de Aragón*, 1975, vol. X, p. 621-651.

LACARRA DUCAY 1979

LACARRA DUCAY, M. C., «Pintores aragoneses en Navarra durante el siglo XV», *Príncipe de Viana*, 1979, any 40, núm. 156-157, p. 357-374.

LACARRA DUCAY 1980

LACARRA DUCAY, M.C., «Taller de los Arnaldín (Aragón). Retablo de san Nicolás de Bari», a: *La pintura gótica en la Corona de Aragón*, catàleg d'exposició, Saragossa, 1980, p. 112-113.

LACARRA DUCAY 1981a

LACARRA DUCAY, M. C. «Un gran mecenas en Aragón: D. Dalmacio de Mur y Cervellón (1431-1456)», *Seminario de Arte Aragonés*, 33, 1981, p. 149-160.

LACARRA DUCAY 1981b

LACARRA DUCAY, M. C., «San Lorenzo de Magallón (Zaragoza) obra restaurada de Tomás Giner», *Cuadernos de estudios borjanos*, 1981, 7-8, p. 235-249.

LACARRA DUCAY 1983

LACARRA DUCAY, M. C, «Sobre dibujos preparatorios para retablos de pintores aragoneses del siglo XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 1983, 13, p. 553-581.

LACARRA DUCAY 1984

LACARRA DUCAY, M. C., «Influencia de Martin Schongauer en los primitivos aragoneses», *Boletín del Museo e Instituto Camón Aznar*, 1984, 17, 15-40.

LACARRA DUCAY 1985

LACARRA DUCAY, M. C., «Nuevas noticias sobre Martín de Soria, pintor de retablos (1449-1487)», *Artigrama*, 1985, 2, p. 23-46.

LACARRA DUCAY 1986a

LACARRA DUCAY, M. C., «Pere Garcia de Benavarri», a: *Thesaurus/Estudis. L'art als bisbats de Catalunya. 1000/1800*, Barcelona, 1986, p. 163.

LACARRA DUCAY 1986b

LACARRA DUCAY, M. C., «Una familia de pintores zaragozanos activos en la diócesis de Jaca: los Vallés (1457-1499)», *Artigrama*, 1986, 3, p. 35-48.

LACARRA DUCAY 1987a

LACARRA DUCAY, M. C., «Pascual Ortoneda, pintor del retablo mayor de la catedral de Tarazona (Zaragoza), nueva aproximación a su estudio», *Boletín del museu e Instituto Camón Aznar*, 1987, 30, p. 19-28.

LACARRA DUCAY 1987b

LACARRA DUCAY, M. C., «Retablo de la Virgen con el Niño», *Recuperación de un patrimonio. Restauraciones en la provincia*, Saragossa, 1987, p. 245-246.

LACARRA DUCAY 1987c

LACARRA DUCAY, M. C., «Catedral metropolitana de Zaragoza. Iglesia catedral de San Salvador o la Seo», a: *Las catedrales de Aragón*, Saragossa, 1987, p. 316-322.

LACARRA DUCAY 1988a

LACARRA DUCAY, M. C., «Venida del Espiritu Santo», a: *María en el arte de la diócesis de Zaragoza*, catàleg d'exposició, Saragossa, 1988, p. 168-169.

LACARRA DUCAY 1988b

LACARRA DUCAY, M. C., «Coronación de María», a: *María en el arte de la diócesis de Zaragoza*, catàleg d'exposició, Saragossa, 1988, p. 178-179.

LACARRA DUCAY 1988c

LACARRA DUCAY, M.C., «Cinco tablas del taller del pintor aragonés Blasco de Grañén (c. 1422-1459)», *Urtekaria. Anuario*, 1988, p. 25-34.

LACARRA DUCAY 1990a

LACARRA DUCAY, M. C., «Retablo de san Salvador. Ejea de los Caballeros. Informe histórico-artístico», a: *Joyas de un Patrimonio*, Saragossa, 1990, p. 15-84.

LACARRA DUCAY 1990b

LACARRA DUCAY, M. C., «Retablo de san Bartolomé apòstol. Villarroya del Campo», a: *Joyas de un patrimonio*, Saragossa, 1990, p. 91-95.

LACARRA DUCAY 1990c

LACARRA DUCAY, M. C., «Retablo de la Virgen con el Niño», a: *Joyas de un patrimonio*, Saragossa, 1990, p. 97-115.

LACARRA DUCAY 1990d

LACARRA DUCAY, M. C., «Intercambios artísticos entre Navarra y Aragón en el siglo XV: Nuestra Señora de la Consolación de Chiprana (Zaragoza)», *Príncipe de Viana*, 1990, any 51, 189, p. 23-42.

LACARRA DUCAY 1991a

LACARRA DUCAY, M. C., «Retablo de la Virgen con el Niño», a: *El espejo de nuestra historia: la diócesis de Zaragoza a través de los siglos*, catàleg d'exposició, Saragossa, 1991, p. 500-505.

LACARRA DUCAY 1991b

LACARRA DUCAY, M. C., «Tomás Giner. Resurrección del Crist. Compartiment de retaule», a: Español, F.; Yarza, J. (dir.), *Fons del Museu Frederic Marès/I. Catàleg d'escultura i pintura medievals*, Barcelona, 1991, p. 444-446.

LACARRA DUCAY 1993a

LACARRA DUCAY, M. C., «Aportaciones al catálogo de la obra de Tomás Giner, pintor de Zaragoza», *Artigrama*, 1993, 10, p. 163-175.

LACARRA DUCAY 1993b

LACARRA DUCAY, M. C., «Pintura gótica en el Alto Aragón», a: *Signos: arte y cultura en el Alto Aragón Medieval*, catàleg d'exposició, [Saragossa?], 1993, p. 175-189.

LACARRA DUCAY 1993c

LACARRA DUCAY, M. C., «San Vicente Mártir. Bernardo de Aras», a: *Signos: arte y cultura en el Alto Aragón Medieval*, catàleg d'exposició, [Saragossa?], 1993, p. 434-435.

LACARRA DUCAY 1993d

LACARRA DUCAY, M. C., «La Circuncisión del Señor. Martín de Soria», a: *Signos: arte y cultura en el Alto Aragón Medieval*, catàleg d'exposició, [Saragossa?], 1993, p. 444-445.

LACARRA DUCAY 1993e

LACARRA DUCAY, M. C., «Anunciació i Epifania. Dos compartiments d'un retaule», i «Dos compartiments d'un retaule», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 228-231.

LACARRA DUCAY 1998a

LACARRA DUCAY, M. C., «Informaciones sobre Tomás Giner pintor de Zaragoza: 1458-1480», a: *Miscel·lània en Homenatge a Joan Ainaud de Lasarte*, Barcelona, 1998, 2 vols., vol. 1, p. 441-448.

LACARRA DUCAY 1998b

LACARRA DUCAY, M. C., «Trinidad y Anunciación. Atribuida a Pedro García de Benabarre», a: *María Fiel al espíritu, su iconografía en Aragón de la edad media al barroco*, catàleg d'exposició, Saragossa, 1998, p. 80-81.

LACARRA DUCAY 1998c

LACARRA DUCAY, M. C., «Coronación de María. Tomás Giner», a: *María fiel al Espíritu, su iconografía en Aragón de la edad media al barroco*, catàleg d'exposició, Saragossa, 1998, p. 168-169.

LACARRA DUCAY 1998d

LACARRA DUCAY, M. C., «Estampas de la vida cotidiana a través de la iconografía gótica», a: *La vida cotidiana en la Edad Media, VIII Semana de Estudios Medievales*, Nájera, del 4 al 8 de agosto de 1997, Logroño, 1998, p. 47-76.

LACARRA DUCAY 1999a

LACARRA DUCAY, M.C., «Retablo de la Virgen con el niño, santa Catalina y santa Bárbara», a: *Joyas de un patrimonio. Restauraciones de arte mueble en la Provincia de Zaragoza*, 1995-1999, p. 15-51.

LACARRA DUCAY 1999b

LACARRA DUCAY, M. C., «San Cristóbal», a: *Joyas de un patrimonio. Restauraciones de arte mueble en la Provincia de Zaragoza*, 1995-1999, Saragossa, 1999, p. 74-82.

LACARRA DUCAY 2000a

LACARRA DUCAY, M. C., *El Retablo Mayor de San Salvador de Zaragoza*, Saragossa, 2000.

LACARRA DUCAY 2000b

LACARRA DUCAY, M. C., «Notas sobre la iglesia de santa Engracia o Santuario de las Santas Masas en el siglo XV (1421-1464)», *Aragón en la edad media*, 2000, vol. 16, p. 425-444.

LACARRA DUCAY 2001

LACARRA DUCAY, M. C., «Una obra del pintor Joan Mates (1391-1431) en el Museo Diocesano de Huesca», *Artigrama*, 2001, 16, p. 285-297.

LACARRA DUCAY 2002

LACARRA DUCAY, M. C., *Santa Engracia, nuevas aportaciones para la historia del monasterio y de la basílica*, Zaragoza, 2002.

LACARRA DUCAY 2003a

LACARRA DUCAY, M. C., «Bartolomé Bermejo y su incidencia en el panorama artístico aragonés», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gòtica hispanoflamenca. Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 41-47.

LACARRA DUCAY 2003b

LACARRA DUCAY, M. C., «Taller de Arnal de Castelnou de Navalles. San Juan Bautista en el desierto», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gòtica hispanoflamenca. Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 259-261.

LACARRA DUCAY 2003c

LACARRA DUCAY, M. C., «Pere Garcia de Benavarri», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A. (com.), *La pintura gòtica hispanoflamenca. Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 334-336.

LACARRA DUCAY 2003d

LACARRA DUCAY, M.C, «Retablo de San Félix de Gerona. ¿Juan Arnaldín?», a: *Joyas de un patrimonio III, Restauraciones de la diputación de Zaragoza*, 1999-2003, Saragossa, 2003, p. 105-107.

LACARRA DUCAY 2003e

LACARRA DUCAY, M.C, «Banco de retablo con tablas de San Fabian, Santa Àgueda, Epifania, Santa María Magdalena y San Sebastián. Taller de Domingo Ram », a: *Joyas de un patrimonio III, Restauraciones de la diputación de Zaragoza*, 1999-2003, Saragossa, 2003, p. 120-123.

LACARRA DUCAY 2004a

LACARRA DUCAY, M. C., *Blasco de Grañén, pintor de retablos (1422-1459)*, Saragossa, 2004.

LACARRA DUCAY 2004b

LACARRA DUCAY, M. C., *Pintura gótica aragonesa en la Fundación Lázaro Galdiano*, Madrid, 2004.

LACARRA DUCAY 2004c

LACARRA DUCAY, M. C., «Revelaciones de una pintura restaurada de Tomás Giner, pintor de Zaragoza (doc. 1458-1480)», *Artigrama*, 2004, 19, p. 229-242.

LACARRA DUCAY 2006a

LACARRA DUCAY, M. C., «Una nueva obra de Tomás Giner pintor de Zaragoza (Doc. 1458-1480)», *Aragón en la Edad Media*, 19, 2006, p. 273-284.

LACARRA DUCAY 2006b

LACARRA DUCAY, M. C., «La qüestió aragonesa de Jaume Huguet», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 147-149.

LACARRA DUCAY 2007

LACARRA DUCAY, M. C., (dir.), *La pintura gótica durante el siglo XV en tierras de Aragón y en otros territorios peninsulares*, Saragossa, 2007.

LACARRA DUCAY 2008

LACARRA DUCAY, M. C., «Iglesia parroquial de San Valero», a: Fatás, G. (dir.), *Guía histórico-artística de Zaragoza*, Saragossa, 2008, p. 552-553.

LACARRA DUCAY 2009a

LACARRA DUCAY, M. C., «El siglo XV en Aragón y el lenguaje artístico figurativo: escultura y pintura», a: Morte García, C. (dir.), *El esplendor del Renacimiento en Aragón*, catàleg d'exposició, Saragossa, 2009, p. 24-35.

LACARRA DUCAY 2009b

LACARRA DUCAY, M. C., «San Martín y el pobre, una nueva pintura de Blasco de Grañén de 1445», a: Parrado, J. M.; Gutiérrez, F. (coord.), *Estudios de Historia del Arte. Homenaje al profesor de la Plaza Santiago*, Valladolid, 2009, p. 45-49.

LACARRA DUCAY 2011

LACARRA DUCAY, M. C., «La pintura gótica en los antiguos reinos de Aragón y Navarra (ca. 1379-1416)», *Artigrama*, 2011, 26, p. 287-332.

LACARRA DUCAY & MORTE GARCÍA 1987

LACARRA DUCAY, M. C.; MORTE GARCÍA, C., «Retablo del Descendimiento», a: *Recuperación de un patrimonio. Restauraciones en la provincia*, Saragossa, 1987, p. 237-238.

LACARRA DUCAY & DE LAS CASAS 2003

LACARRA DUCAY, M. C.; DE LAS CASAS, M., «San Cosme. Tobed», a: *Joyas de un patrimonio III, Restauraciones de la diputación de Zaragoza, 1999-2003*, Saragossa, 2003, p. 121-126.

LACLOTTE 1963

LACLOTTE, M., «Profession de foi de saint Vicent Ferrer», a: *Trésors de la peinture espagnole, églises et musées de France*, Paris, 1963, cat. 15.

LACROIX & RENON 1993

LACROIX, P.; RENON, A., «Apôtres et prophètes au Credo. Un thème iconographique entre le rayonnement et l'oubli», a: *Pensée, image et communication en Europe médiévale: à propos des Stalles de Saint-Claude*, Besançon, 1993, p. 83-99.

LAFONTAINE-DOSOGNE 1964

LAFONTAINE-DOSOGNE, *Iconographie de l'enfance de la Vierge dans l'Empire byzantin et en Occident*, 1964

LAGÜENS GRACIA 1992

LAGÜENS GRACIA, V., *Léxico jurídico en documentos notariales aragoneses de la Edad Media (siglos XIV y XV)*, Saragossa, 1992.

LAMY 2000

LAMY, M., *L'Immaculée Conception. Étapes et enjeux d'une controverse au Moyen Âge (XIIIe-XIVe siècle)*, Paris, 2000.

LANE 2009

LANE, B., *Hans Memling. Master painter in fifteenth-century Bruges*, Londres, 2009.

LASSIERRA GÓMEZ 1987

LASSIERRA GÓMEZ, G., *La arquitectura religiosa mudéjar del siglo XVI en Aragón*, tesi doctoral dirigida per Gonzalo M. Borrás Gualis, Universidad de Zaragoza, 1987.

LASSIERRA GÓMEZ 2008

LASSIERRA GÓMEZ, G., *La arquitectura religiosa mudéjar en Aragón en el siglo XVI*, Saragossa, 2008.

LASTERRA 1967

LASTERRA, C., *Museo de Bellas Artes de Bilbao*, Madrid, 1967.

LEHRS 1910

LEHRS, M., *Geschichte und kritischer Katalog des deutschen, niederländischen und französischen Kupferstiches im 15 Jahrhundert: Meister E. S.*, 2 vol., Viena, 1910.

LEONE DE CASTRIS 1997

LEONE DE CASTRIS, P.L., «Napoli capitale mediterranea. La pittura di Alfonso e Ferrante», *Quattrocento aragonese. La pittura a Napoli al tempo di Alfonso e Ferrante d'Aragona*, Nàpols, 1997, p. 13-44.

LLANES 2011

LLANES, C., *L'obra de Pere Nicolau i la segona generació de pintors del gòtic internacional a València*, tesi doctoral dirigida per Amadeo Serra i Joan Aliaga, Universitat de València, 2011.

LLEÓ EL GRAN 1969

LLEÓ EL GRAN, *Homilias sobre el año litúrgico*, Madrid, 1969, (edició a cura de D. Mansilla i M. Garrido).

LLOBET PORTELLA 2003

LLOBET PORTELLA, J., «Algunes precisions sobre el retaule gòtic de la Mare de Déu i sant Vicenç Ferrer de l'església de Sant Domènec de Cervera», *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 2003, 7, p. 109-113.

LLOBET PORTELLA 2013

LLOBET PORTELLA, J., «Més precisions sobre el retaule gòtic de la Mare de Déu i sant Vicenç Ferrer de l'església de sant Domènec de Cervera», *Urtx. Revista d'humanitats de l'Urgell*, 2013, núm. 27, p. 159-161.

LLOMPART 1965

LLOMPART, G., «San Cristóbal como abogado popular de la peregrinación medieval», *Revista de Dialectología y tradiciones populares*, 1965, tom XXI, p. 293-313.

LLOMPART 1967

LLOMPART, G., «Longitud Chisti Salvatoris. Una aportación al conocimiento de la piedad popular catalana medieval», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 1967, vol. XL, p. 93-115.

LLOMPART 1971

LLOMPART, G., «El ángel custodio en los Reinos de la Corona de Aragón», *Boletín de la Cámara oficial de comercio, industria y navegación de Palma de Mallorca*, 1971, 673, p. 147-188.

LORENTZ 1994

LORENTZ, PH., «Une commande du chancelier Nicolas Rolin au peintre Antoine de Lonhy (1446): la vitrerie du château d'Authumes», *Bulletin de la Société de l'Histoire de l'Art français*, 1994, p. 9-13.

LORENTZ 1995

LORENTZ, PH., *Hans Memling au Louvre*, París, 1995.

LOZANO LÓPEZ & CALVO RUATA 2004

LOZANO LÓPEZ, J. C. ; CALVO RUATA, J. I., «Los Monumentos de Semana Santa en Aragón», *Artigrama*, 2004, 19, p. 95-138.

Lux 2000

Lux Ripacurtiae IV. Memoria de un patrimonio, Graus-Osca, 2000.

MACÍAS PRIETO 2007

MACÍAS PRIETO, G., «El Retablo de Enviny en la Hispanic Society de Nueva York. Pere Espallargues en el taller de Pere Garcia», a: Alcoy Pedrós, R.; Beseran, P. (eds.), *El romànic i el gòtic desplaçats. Estudis sobre l'exportació i migracions de l'art català medieval*, Barcelona, 2007, p. 275-305.

MACÍAS PRIETO 2009

MACÍAS PRIETO, G., «Bernat Martorell (Sant Celoni, cap a 1400-Barcelona, 1452). Anunciació a la Mare de Déu», a: Mendoza, C.; Ocaña, M.T. (eds.), *Convidats d'Honor. Exposició commemorativa del 75è aniversari del MNAC*, catàleg de l'exposició, Barcelona, 2009, p. 170-173.

MACÍAS PRIETO 2009

MACÍAS PRIETO, G., «La Ascensión de Cristo en el taller de los hermanos Serra», a: Alcoy Pedrós, R. (ed.), *El Trecento en obres. Art de Catalunya i art d'Europa al segle XIV*, Barcelona, 2009, p. 435-446.

MACÍAS PRIETO 2010

MACÍAS PRIETO, G., «Aportacions al catàleg de dos mestres aragonesos anònims. El Mestre de Sant Jordi i la princesa i el Mestre de Sant Bartomeu», *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 2010, 11, p. 33-61.

MACÍAS PRIETO 2011

MACÍAS PRIETO, G., «Devoció i mort a mitjans del segle XV. Retaules per a capelles funeràries», a: Alcoy Pedrós, R. (dir.), *Art i Devoció a l'edat mitjana*, (Imatges indiscretes I), Barcelona, 2011, p. 133-144.

MACÍAS PRIETO 2012

MACÍAS PRIETO, G., «Predel·la de la Passió», a: Cornudella Carré, R. (dir.), *Catalunya 1400: el gòtic internacional*, catàleg d'exposició, Barcelona, 2012, p. 202-203.

MACÍAS PRIETO 2012

MACÍAS PRIETO, G., «Bernat Martorell. Retaule de sant Miquel», a: Cornudella Carré, R. (dir.), *Catalunya 1400: el gòtic internacional*, catàleg d'exposició, Barcelona, 2012, p. 204-207

MACÍAS PRIETO en premsa

MACÍAS PRIETO, G., «Algunes caixes i armaris del MADB, una aproximació històrica i tècnica a les seves pintures», a: Piera, M. (coord.), *Historia y ciencia al servicio del estudio del mueble*, en premsa.

MACÍAS PRIETO & CORNUDELLA CARRÉ 2012

MACÍAS PRIETO, G.; CORNUDELLA CARRÉ, R., «Bernat Martorell i la llegenda de sant Jordi. Del retaule als brodat », *Locus Amoenus* (2011-2012), 2012, 11, p. 19-53.

MACÍAS PRIETO & FAVÀ MONLLAU & CORNUDELLA CARRÉ 2011

MACÍAS PRIETO, G.; FAVÀ MONLLAU, C.; CORNUDELLA CARRÉ, R., «La pintura del gòtic internacional», a: Cornudella Carré, R.; Favà Monllau, C.; Macías Prieto, G., *El gòtic a les col·leccions del MNAC*, Barcelona, 2011, p. 68-117.

MADOZ 1845-1850

MADOZ, P., *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus provincias de Ultramar*, Madrid, 1845-1850.

MADRAZO 1889

MADRAZO, P., «Santa María la Real de Nájera», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, març 1889, tom 14, p. 295-300.

Maestros 2008

Maestros de Alta Época: Galeria Bernat, Barcelona, 2008.

MÂLE 1969

MÂLE, E., *L'art religieux de la fin du Moyen Âge en France*, Paris, 1969, (1a ed. 1908).

MAIRAL DOMÍNGUEZ 1987

MAIRAL DOMÍNGUEZ, M. M., «Nuevos datos sobre pintores cuatrocentistas de Barbastro (1430-1470)», *Homenaje a don Federico Balaguer Sánchez*, Osca, 1987, p. 533-555.

MALAGUZZI VALERI 1928

MALAGUZZI VALERI, F., *Guida della Regia Pinacoteca di Bologna*, Roma, 1928.

MANZARBEITIA VALLE 2009

MANZARBEITIA VALLE, S., «San Cristóbal», *Revista digital de iconografía medieval*, 2009, 1, p. 43-49.

MAÑAS BALLESTÍN 1968

MAÑAS BALLESTÍN, F., «El Retablo de santas Justa y Rufina de Maluenda: los pintores Juan Rius i Domingo Ram», *Archivo Español de Arte*, 1968, vol. 41, núm. 164, p. 215-235.

MAÑAS BALLESTÍN 1978

MAÑAS BALLESTÍN, F., *Una escuela de pintura gótica en la comarca de Calatayud*, tesis doctoral inédita, dirigida per Federico Torralba Soriano, Universidad de Zaragoza, 1978.

MAÑAS BALLESTÍN 1979

MAÑAS BALLESTÍN, F., *Pintura gótica aragonesa*, Saragossa, 1979.

MARTÍNEZ DE VILLAR 1980

MARTÍNEZ DEL VILLAR, M., *Tratado del Patronado, Antigüedades, Gobierno y de Varones il-lustres dela Ciudad y comunidad de Calatayud y su Arcedianado*, Calatayud, 1980 (edic. Facsímil, 1604?).

MARCH ROIG 2006

MARCH ROIG, E., «Jaume Huguet», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 97-102.

MARETTE 1961

MARETTE, J., *Connaissance des Primitifs par l'étude du bois*, Paris, 1961.

María en el arte 1988

María en el arte de la diócesis de Zaragoza, catàleg d'exposició, Zaragoza, 1988.

María fiel 1998

María fiel al espíritu: su iconografía en Aragón de la edad media al Barroco, catàleg d'exposició, Zaragoza, 1998.

MARTENS 1996

MARTENS, D., «Le rayonnement européen de Rogier de la Pasture (vers 1400-1464) peintre de la ville de Bruxelles», *Annales de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles*, 1996, 61, p. 9-78.

MARTENS 2008

MARTENS, D., «Una huella de Rogier van der Weyden en la obra de Bernart de Aras pintor vecino de la ciudad de Huesca», *Archivo Español de Arte*, 2008, LXXXI, 321, p. 1-18.

MARTENS 2008

MARTENS, D., «Identification du "Tableau de l'Adoration des Mages" flamand, anciennement à la chartreuse de Miraflores», *Annales d'histoire de l'art et d'archéologie* 22 (2000), 2008, p. 59-92.

MARTENS 2010

MARTENS, D., *Peinture flamande et goût iberique au XVème et XVIème siècles*, 2010.

M. P. J. MARTENS 1998

M. P. J. MARTENS (dir.), *Bruges et la Renaissance, De Memling à Pourbus*, 2 vols., catàleg d'exposició, Bruges, 1998.

MARTÍNEZ 1866

MARTÍNEZ, J., *Discursos practicables del nobilísimo arte de la pintura: sus rudimentos, medios y fines que enseña la experiencia, con los ejemplares de obras insignes de artifices ilustres*, publicació de Valentín Carderera «con notas, la vida del autor y una reseña histórica de la pintura en la Corona de Aragon», Madrid, 1866, (publicació pòstuma, m. 1682).

MARTINI 1995

MARTINI, C., *La Sacra Cintola nel Duomo di Prato*, Prato, 1995.

MASSIP 1991

MASSIP, F., *La Festa d'Elx i els misteris medievals europeus*, Alacant, 1991.

MATA 2005a

MATA, S., «Pascual Ortoneda i els retaules de Cabassers, la Secuita i Santa Margarita», a: Ruiz Quesada, F. (coord.), *Pintura II. El corrent internacional*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005, p. 158-161.

MATA 2005b

MATA, S., «El panorama artístic al bisbat de Tortosa», a: Ruiz Quesada, F. (coord.), *Pintura II. El corrent internacional*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005, p. 322-323.

MATA 2006

MATA, S., «Francesc Olives», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 166-170.

MATEU IBARS 1980

MATEU IBARS, M. D., *Iconografia de san Vicente Mártir*, Valencia, 1980.

MAUCERI 1935

MAUCERI, E., *La Regia Pinacoteca di Bologna*, Roma, 1935.

MAURER 2001

MAURER, G., «Circle of Bernardo de Aras (The Pompien Master). Virgin and child», *Spanish Paintings*, Estocolm, 2001, p. 28-32.

MAYER 1936

MAYER, A. L., «Panneaux français inconnus», *Gazette des Beaux-Arts*, 1936, p. 284-288.

MEDIOLANENSIS 1957

MEDIOLANENSIS, A., «Expositio evangelii secundum Lucam», a: *Corpus Crhistianorum Series Latina*, Turnhout, 1957, vol. 14, p. 345-400.

MELERO MONEO 1985

MELERO MONEO, M. L., «Aproximación al estudio del retablo de Nuestra Señora de la Esperanza de Tudela», a: *El Arte aragonés y sus relaciones con el hispánico e internacional. III Coloquio de Arte Aragonés*, 1985, vol. II, p. 155-170.

Memling 1997

Memling Studies, Proceedings of the International Colloquium (Bruges 10-12 november 1994), Lovaina, 1997.

MERCADAL 1873

MERCADAL, S., *España Mariana, ó sea reseña histórica y estadística por provincias, partidos y poblaciones de las imágenes de la Santísima Virgen, de los santuarios, capillas y templos que la están dedicados y del culto que se le tributa en esta religiosa nación. Provincia de Huesca, Partidos de Fraga y Tamarite*, Lleida, 1873.

MERCADÉ QUERALT 1951

MERCADÉ QUERALT, P., «Jaume Huguet. Su patria y su familia», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, 1951, 9, p. 19-66.

MERINO CÁCERES 1987

MERINO CÁCERES, J. M., «La reja de la catedral de Valladolid en Norteamérica», *Boletín del Seminario de Estudios de Arte y arqueología*, 1987, 53, p. 446-453.

MESSLING 2012

MESSLING, G., «Workshop of Jan van Eyck. The Crucifixion of Christ, second quarter of the fifteenth century», a: Kemperdick, S.; Lammertse, F. (eds.), *The Road to Van Eyck*, catàleg de l'exposició, Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, 2012, núm. 86, p. 302-304.

MILLER & RABEL 2011

MILLER, H.; RABEL, C., «Les trois Maries: des frères de Jésus a la propagande de l'ordre des Carmes», a: Miller, H.; Rabel, C (dir.), *La Vierge au manteau du Puy-en-Velay. Un chef d'oeuvre du gothique international (vers 1400-1410)*, Paris, 2011, p. 80-92.

MIMOUNI 1995

MIMOUNI, S. C., *Dormition et assomption de la Vierge: histoire des traditions anciennes*, Paris, 1995.

MIQUEL JUAN 2007

MIQUEL JUAN, M., «Relaciones artísticas entre Teruel y la Valencia gótica», a: *Tierras de Frontera*, Teruel-Albarracín, 2007, p. 241-247.

MIQUEL JUAN & SERRA DESFILIS

MIQUEL JUAN, M.; SERRA DESFILIS, A., «La madera del retablo y sus maestros. Talla y soporte en los retablos medievales valencianos», *Archivo de Arte Valenciano*, 2010, 91, p. 13-37.

MOLINA FIGUERAS 1992

MOLINA FIGUERAS, J., «El profeta Daniel (atribuït a Jaume Huguet)», a: *Catalunya medieval*, catàleg d'exposició, Barcelona, 1992, p. 294-295.

MOLINA FIGUERAS 1996

MOLINA FIGUERAS, J., *Imágenes e ideas en la pintura tardogótica catalana: estudios sobre el significado y carácter de los ciclos iconográficos en los retablos barceloneses (1443-1501)*, tesi doctoral dirigida per Joaquín Yarza Luaces, Universitat Autònoma de Barcelona, 1996.

MOLINA FIGUERAS 1997

MOLINA FIGUERAS, J., «Modos y fórmulas de traducción visual de la Leyenda áurea en la pintura gótica catalana», *Boletín del Museo e Instituto Camón Aznar*, 1997, 70, p. 261-300.

MOLINA FIGUERAS 2003

MOLINA FIGUERAS, J., «Bernat Martorell. Retaule dels sants Joans de Vinaixa», a: Molina Figueras, J., (ed.), *Bernat Martorell i la tardor del gòtic català*, catàleg d'exposició, Girona, 2003, p. 37-41.

MOLINA FIGUERAS 2003

MOLINA FIGUERAS, J., (ed.), *Bernat Martorell i la tardor del gòtic català*, catàleg d'exposició, Girona, 2003.

MOLINA FIGUERAS 2009

MOLINA FIGUERAS, J., «Joan Antigó y taller. Retablo de la Virgen de “l’Escala”», a: Mendoza, C.; Ocaña, M.T. (eds.), *Convidats d’Honor. Exposició commemorativa del 75è aniversari del MNAC*, catàleg d’exposició, Barcelona, 2009, p. 190-195.

MONTAÑÉS 2012

MONTAÑÉS, J. A., «Una Virgen entre àngeles... y santos», *El País*, 23/8/2012.

MONTOLÍO 2006

MONTOLÍO D., *Fragmento de predela. Villahermosa del río*, Monografías del SCRC, Castelló, març 2006.

MORELLI & CARAFFA 1961-70

MORELLI, G.; CARAFFA, F. (dir.), *Bibliotheca Sanctorum*, Roma, 1961-70, 13 vols.

MORTE GARCÍA 1993

MORTE GARCÍA, C., «Huesca entre dos siglos», a: *Signos: arte y cultura en el Alto Aragón medieval*, catàleg d’exposició, [Saragossa?], 1993, p. 199-211.

MORTE GARCÍA 1986

MORTE GARCÍA, C., «Monumentos de Semana Santa en Aragón en el siglo XVI», *Artigrama*, 1986, 3, p. 195-214.

MOTIS DOLADER 2005

MOTIS DOLADER, M. A., «La comunidad de aldeas de Calatayud en la Edad Media», a: Millan Gil, J.; Sanmiguel Mateo, A. (coord.), *Comarca de la comunidad de Calatayud*, Saragossa, 2005, p. 103-120.

MÜNZER 1924

MÜNZER, J., *Viaje por España y Portugal en los años 1494 y 1495*, Madrid, 1924, (traducció i notes de J. Puyol).

MUÑOZ Y MANZANO 1889

MUÑOZ Y MANZANO, C., (conde de la Viñaza), *Adiciones al Diccionario de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España*, Madrid, 1889.

NATALE 2001

NATALE, M., «El Mediterráneo que nos une», a: *El Renacimiento mediterráneo. Viajes de artistas e itinerarios de obras entre Italia, Francia y España en el siglo XV*, catàleg d’exposició, Madrid, 2001.

NAVAL MAS & NAVAL MAS 1980

A. NAVAL MAS i J. NAVAL MAS, *Inventario artístico de Huesca y su provincia, II: Partido judicial de Huesca (Banaries-Yequeda)*, Madrid, 1980.

NAVAL MAS 1999a

NAVAL MAS, A., «Riglos. Retablo de san Martín, en Londres y Barcelona», *Patrimonio Emigrado*, Osca, 1999, p. 140-146.

NAVAL MAS 1999b

NAVAL MAS, A., «Retablo de la Madre de Dios», *Patrimonio Emigrado*, Osca, 1999, p. 239-241.

NYS & VANWIJNSBERGHE 2007

NYS, L.; VANWIJNSBERGHE, D., *Campin in context. Peinture et Société dans la vallée de l'Escaut à l'époque de Robert Campin 1375-1445*, Valenciennes-Bruxelles-Tournai, 2007.

OBERHAMMER 1962

OBERHAMMER, V., (ed.), *L'Art européen vers 1400*, catàleg d'exposició, Viena, 1962.

OLALLA 2005

OLALLA, J. R., «Las organizaciones religiosas desde la reconquista hasta la desamortización de Mendizábal», a: Millán Gil, J.; Sanmiguel Mateo, A. (coord.), *Comarca de la comunidad de Calatayud*, Saragossa, 2005, p. 137-150.

OLIVAN BAYLE 1978

OLIVAN BAYLE, F., *Bonanat y Nicolas Zahortiga y la pintura del siglo XV*, Saragossa, 1978.

ORTIZ VALERO 2003

ORTIZ VALERO, N., «El órgano de la iglesia de San Pablo de Zaragoza, obra de Johan Ximénez Garcés, realizada entre los años 1480 y 1483», *Boletín del Museo e Instituto Camón Aznar*, 2003, XCII, p. 169-282.

ORTIZ VALERO 2012

ORTIZ VALERO, N., *Martín Bernat, pintor de retablos, documentado en Zaragoza entre 1450 y 1505*, tesi doctoral inèdita, dirigida per la doctora María del Carmen Lacarra, Universidad de Zaragoza, 2012.

PÄCHT 1962

Pächt, O., «L'Art gotique vers 1400: langage artistique européen», a: Oberhammer, V. (ed.), *L'Art européen vers 1400*, catàleg d'exposició, Viena, 1962, p. 57-70.

PADRÓS 1999

PADRÓS, R., «Pere García de Benavarri. Banchetto di Erode», a: *Bagliori del Medioevo: arte romànica e gotica dal Museu Nacional d'Art de Catalunya*, catàleg d'exposició, Milà, 1999, p. 142-144.

PALLEJÀ

PALLEJÀ, J., «Lo retaule del Conestable, obra de Jaume Huguet (1464)», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 1922, vol. X, núm. 77, p. 396-403.

PALUMBO 2008

PALUMBO, M. L., «L'enigma di Durro. Aggiunte all'iconografia di San Quirico e Santa Giulitta nell'ambito della pittura romanica catalana», *Matèria. Revista d'art*, 2008, 6-7, p. 19-37.

PAMPLONA 1970

PAMPLONA, G., *Iconografía de la Santísima Trinidad en el Arte Medieval Español*, Madrid, 1970.

PANOFSKY 1975

PANOFSKY, E., *Renacimiento y renacimientos en el arte occidental*, Madrid, 1975 (1ª ed. Estocolm, 1960).

PANOFSKY 1997

PANOFSKY, E., «Imago Pietatis. Contribution à l'histoire des types du «Christ de Pietié /Homme de Doleurs et de la Maria Mediatrix», *Peinture et dévotion en Europe du Nord à la fin du moyen âge*, Paris, 1997, (col·lecció d'estudis publicats entre 1935-1956).

PASSINI 1994

PASSINI, J., *Aragón, el camino a Santiago, patrimonio edificado*, Madrid, 1994, p. 29-30.

PAPELL 2006

PAPELL, J. (coord.), *Edat mitjana: del buit a la plenitud*, (Valls i la seva història III), Valls, 2006, p. 324-325.

PELLEGERO SOTERAS 1937

PELLEGERO SOTERAS, J., «Las pinturas con Ángeles músicos y los artistas del Prelado Mur», *Aragón: revista gràfica de cultura aragonesa*, gener 1937, any 13, núm. 136, p. 5-6.

PELLEGERO SOTERAS 1938

PELLEGERO SOTERAS, J., «El Retablo de San Martín en el Museo de Zaragoza», *Aragón: revista gràfica de cultura aragonesa*, gener 1938, any XIV, núm. 148, p. 16-17.

PELLEGERO SOTERAS 1938

PELLEGERO SOTERAS, J., «Pintura gòtica en Zaragoza», *Aragón: revista gràfica de cultura aragonesa*, agost 1938, any XIV, núm. 155, p. 142-145.

PENACHO & ORTEGO 2013

PENACHO, M.; ORTEGO, L. M., *Arte Aragónés emigrado en el lujo del coleccionismo. El viaje del Retablo de Riglos*, Saragossa, 2013.

PÉRIER-D'ETEREN 1979

PÉRIER-D'ETEREN, C., «Rogier van der Weyden, sa personnalité artistiques et son influence sur la peinture du XVème siècle», a: *Rogier van der Weyden–Roger de la Pasture. Peintre oficial de la Ville de Bruxelles. Portraitiste de la Cour de Bourgogne*, catàleg d'exposició, Brussel·les, 1979, p. 41-55.

PÉRIER-D'ETEREN 1993

PÉRIER-D'ETEREN C., «Apport des méthodes d'investigation scientifique à l'étude de deux peintures attribuées a Juan de Flandes», *Genava: bulletin du Musée d'art et d'histoire*, 1993, 41, p. 107-118.

PÉRIER-D'ETEREN 1998

PÉRIER-D'ETEREN, C., «Le retable de la Vierge de la Capilla Real de Grenade et les peintres d'Isabelle de Castille», *Revue belge d'archéologie et d'histoire de l'art*, 1998, 67, p. 3-26.

PÉRIER-D'ETEREN 2006

PÉRIER-D'ETEREN, C., *Dieric Bouts: the complete works*, [s. l.], 2006.

PHILIPPOT 1966

PHILIPPOT, P., «Les grisailles et les “degrés de réalité” de l'image dans la peinture flamande des XVe et XVIe siècles», *Bulletin des Musées royaux des beaux-arts de Belgique*, 1966, 15, p. 225-242.

PIQUERO LÓPEZ 1988a

PIQUERO LÓPEZ, M. A. B., «Pere Lembrí. Funerales de la Virgen», a: *Tesoros de las colecciones particulares madrileñas: tablas españolas y flamencas, 1300-1550*, Madrid, 1988, p. 40-43.

PIQUERO LÓPEZ 1988b

PIQUERO LÓPEZ, M. A. B., «Círculo del Maestro de Lanaja. Santo Tomás», a: *Tesoros de las colecciones particulares madrileñas: tablas españolas y flamencas, 1300-1550*, Madrid, 1988, p. 44-47.

PLANAS 1995

PLANAS, J., «El llibre de la Confraria del Senyor Rei, un manuscrito miniado del monasterio de Poblet», *Locus Amoenus*, 1995, 1 p. 95-105.

PLUMMER 1966

PLUMMER, J., *The Hours of Catherine of Cleves*, Londres, 1966.

POST 1930-1966

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1930-1966, vols. I-XIV.

POST 1930

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1930, vol. III.

POST 1933

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1933, vol. IV.

POST 1935

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1935, vol. VI.

POST 1938

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1938, vol. VII.

POST 1941

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1941, vol. VIII.

POST 1947

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1947, vol. IX.

POST 1966

POST, CH. R., *A history of Spanish painting*, Cambridge (Massachusetts), 1966, vol. XIII.

PUEYO LUESMA 1943a

PUEYO LUESMA, J., «El retablo de la Corona (Erla) clave auténtica de una gran personalidad pictòrica, Tomás Giner, 1466-1468», *Aragón: revista gráfica de cultura aragonesa*, juliol-agost 1943, any XIX, núm. 183, p. 57-62.

PUEYO LUESMA 1943b

PUEYO LUESMA, J., «El Maestro de Alfajarín se llamaba Tomas Giner, en 1461», *Aragón: revista gráfica de cultura aragonesa*, setembre-octubre de 1943, any XIX, p. 70-74.

PUEYO LUESMA 1943c

PUEYO LUESMA, J., «Restos de retablos de Tomás Giner en San Juan y san Pedro de Zaragoza (1468) y parroquial de Magallón (1466)», *Aragón: revista gráfica de cultura aragonesa*, novembre-deseembre 1943, any XIX, p. 90-95.

PUEYO LUESMA 1944a

PUEYO LUESMA, J., «El anónimo “Maestro del Prelado Mur” identificado con Tomás Giner, hacia 1455», *Aragón: revista gráfica de cultura aragonesa*, març-abril 1944, any XX, p. 26-33.

PUEYO LUESMA 1944b

PUEYO LUESMA, J., «La firma de Tomás Giner en el retablo de la Corona, de Erla», *Aragón: revista gráfica de cultura aragonesa*, maig-juny de 1944, any XX, p. 54-57.

PUEYO LUESMA 1944c

PUEYO LUESMA, J., «Tomás Giner y Arnaut de Castelnou como pintores de historias», *Aragón: revista gráfica de cultura aragonesa*, 1944, any XX, p. 126-129.

PUIG 2000

PUIG, I., «La dormició de la Mare de Déu del Museu Nacional d'Art de Catalunya. Noves consideracions a l'obra del pintor Pere García de Benavarri», *Butlletí de la Reial Academia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, 2000, núm. XIV, p. 263-272.

PUIG 2005

PUIG, I., *Jaume Ferrer II, Pintor de la Paeria de Lleida*, Lleida, 2005.

PUIGGARÍ 1880

PUIGGARÍ, J., «Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la Edad Media y del Renacimiento», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 1880, vol. III.

PUTTFARKEN 1969

PUTTFARKEN, T. (ed.), *Meister Francke und die Kunst um 1400*, catàleg d'exposició, Hamburg, 1969.

RAFANELLI 2006

RAFANELLI, L. M., «Seeking thruth and bearing witness: the Noli me tangere and Incredulity of Thomas on Tino di Camaino's Petroni tomb 1313-1317», *Comitatus: A Journal of Medieval & Renaissance Studies*, 2006, vol. 37, p. 32-64.

Recuperación 1987

Recuperación de un patrimonio. Restauraciones en la provincia, Saragossa, 1987.

REINACH 1927

REINACH, S., *La colección Lázaro de Madrid*, Madrid, 1927, vol. II, núm. 728.

RESSORT 1993

RESSORT, C., «A propòsit de dues pintures d'Huguet conservades en els museus parisencs. Problemes d'atribució», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 112-117.

Retablo mayor 2010

«Retablo Mayor. Ermita de la Virgen del Castillo. Monterde (Zaragoza)», a: Galindo Pérez, S. (coord.), *Aragon. Patrimonio cultural restaurado 1984/2009*, Saragossa, 2010, p. 240-245.

RITZ-GUILBERT 1993

RITZ-GUILBERT, A., «Aspects de l'iconographie du Credo des Apôtres dans l'enluminure médiévale», a: *Pensée, image et communication en Europe médiévale: à propos des Stalles de Saint-Claude*, Besançon, 1993, p. 101-110.

RODRÍGUEZ BARRAL 2004

RODRÍGUEZ BARRAL, P., «La imagen del Juicio Final en la retablística gótica catalano-aragonesa, su función en el marco de empresas soteriológicas de carácter personal», *Cuadernos de Arte e iconografía*, 2004, tom 13, núm. 26, p. 397-430.

RODRÍGUEZ BARRAL 2005

RODRÍGUEZ BARRAL, P., «Eiximenis y la iconografía de san Miguel en el gótico catalán», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 2005, vol. XLVI, Girona, p. 111-124.

RODRÍGUEZ BARRAL 2007

RODRÍGUEZ BARRAL, P., *La Justicia del Más Allá. Iconografía en la Corona de Aragón en la baja edad média*, Valencia, 2007.

RODRÍGUEZ BARRAL 2009

RODRÍGUEZ BARRAL, P., «La Virgen y los judíos: una relación conflictiva», *La imagen del judío en la España medieval: el conflicto entre cristianismo y judaísmo en las artes visuales góticas*, Barcelona, 2009, p. 57-93.

RODRÍGUEZ PEINADO 2010

RODRÍGUEZ PEINADO, L., «Los santos caballeros», *Revista digital de iconografía medieval*, 2010, vol. II, núm. 3, p. 53-62.

ROMANO 1989

ROMANO, G., «Sur Antoine de Lonhy en Piémont», *Revue de l'Art*, 1989, 85, p. 35-44.

ROVIRA CABANAS 1925

ROVIRA CABANAS, J., *Assaig històric de la capella de la Pietat de sant Llorenç de Morunys*, Manresa, 1925, p. 20-21.

ROWLAND 1932

ROWLAND, B., *Jaume Huguet: a study of late Gothic painting in Catalonia*, Cambridge (Massachusetts), 1932.

ROWLANDS 1962

ROWLANDS, J., «A Man of Sorrows by Petrus Christus», *The Burlington Magazine*, 1962, 104, p. 419.

RUIZ QUESADA 1993

RUIZ QUESADA, F., «Isaïes, Salomó, Zacaries, Daniel, David i Abraham», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 236-237.

RUIZ QUESADA 1993a

RUIZ QUESADA, F., «Retaule de Cervera de la Cañada», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 246-249.

RUIZ QUESADA 1998

RUIZ QUESADA, F., «Una reflexió a l'entorn del taller de Bernat Martorell a partir de l'observació de certes dissemblances presents a la seva obra», a: *Miscel·lània en Homenatge a Joan Ainaud de Lasarte*, Barcelona, 1998-99, 2 vols., vol. I, p. 431-440.

RUIZ QUESADA 1999

RUIZ QUESADA, F., «Bernat Martorell. Martirio di santa Eulalia», a: M. R. Manote (dir.), *Bagliori del Medioevo. Arte romànica e gotica del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, catàleg d'exposició, [s. l.], 1999, p. 120-123.

RUIZ QUESADA 1999

RUIZ QUESADA, F., Maestro di Riglos. "Annunciazione della morte e Dormizione della Vergine", a: Manote, M. R. (dir.), *Bagliori del Medioevo. Arte romànica e gotica del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, catàleg d'exposició, [s. l.], 1999, p. 134-137.

RUIZ QUESADA 2003

RUIZ QUESADA, F., «A l'entorn d'un patrimoni dispers i perdut. Els obradors pictòrics gironins del darrer gòtic», a: Molina Figueras, J., *Bernat Martorell i la tardor del gòtic català. El context artístic del retaule de Púbol*, catàleg d'exposició, Girona, 2003, p.100-101.

RUIZ QUESADA 2003

RUIZ QUESADA, F., «Dalmau, Huguet y Bermejo, tres grandes maestros que iluminan el último gótico catalán», a: Ruiz Quesada, F.; Galilea Antón, A., *La pintura gótica hispanoflamenca Bartolomé Bermejo y su época*, catàleg d'exposició, Barcelona–Bilbao, 2003, p. 49-61.

RUIZ QUESADA 2005a

RUIZ QUESADA, F. (coord.), *Pintura II. El corrent internacional*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005.

RUIZ QUESADA 2005b

RUIZ QUESADA, F., «Les escoles pictòriques de Tarragona», a: Ruiz Quesada, F. (coord.), *Pintura II. El corrent internacional*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005, p. 149-151.

RUIZ QUESADA 2005c

RUIZ QUESADA, F., «Els pintors del bisbat de Tortosa», a: Ruiz Quesada, F. (coord.), *Pintura II. El corrent internacional*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005, p. 170-179.

RUIZ QUESADA 2005d

RUIZ QUESADA, F., «Joan Antigó i Honorat Borrassà», a: Ruiz Quesada, F. (coord.), *Pintura II. El corrent internacional*, (L'Art gòtic a Catalunya), Barcelona, 2005, p. 274-282.

RUIZ QUESADA 2007

RUIZ QUESADA, F., «Lluís Dalmau y la influencia del realismo flamenco en Cataluña», a: Lacarra Ducay, M. C. (dir.), *La pintura gótica durante el siglo XV en tierras de Aragón y en otros territorios peninsulares*, Saragossa, 2007, p. 243-298.

RUIZ QUESADA 2009-2010

RUIZ QUESADA, F., «La incidencia de las fuentes escritas en la iconografía del Retablo de santo Domingo de Silos, de Bartolomé Bermejo», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi*, 2009-2010, XXIII-XXIV, p. 43-48.

RUIZ QUESADA 2012a

RUIZ QUESADA, F., «La alteridad velada o la mirada del alma, en la obra de Bartolomé Bermejo», *Retrotabulum*, 2012, 4.

RUIZ QUESADA 2012b

RUIZ QUESADA, F., «L'art del 1400 i els pintors del bisbat de Tortosa», *Retrotabulum*, 2012, 6.

RUIZ QUESADA & MONTOLIO 2008a

RUIZ QUESADA, F.; MONTOLIO, D., «De pintura medieval valenciana», *Espais de Llum*, a: Sanahuja, J.; Saborit, P.; Montolio, D. (com.), *Espais de Llum: Borriana, Vila-Real, Castelló 2008-2009*, catàleg d'exposició, [s. l], 2008, p. 125-169.

RUIZ QUESADA & MONTOLIO 2008b

RUIZ QUESADA, F.; MONTOLÍO, D., «Salvator Mundi», a: Sanahuja, J.; Saborit, P.; Montolio, D. (com.), *Espais de Llum: Borriana, Vila-Real, Castelló 2008-2009*, catàleg d'exposició, [s. l], 2008, p. 210-213.

RUIZ QUESADA & MONTOLIO 2008c

RUIZ QUESADA, F.; MONTOLIU, D., «San Salvador», a: Sanahuja, J.; Saborit, P.; Montolio, D. (com.), *Espais de Llum: Borriana, Vila-Real, Castelló 2008-2009*, catàleg d'exposició, [s. l], 2008, p. 288.

RUIZ QUESADA & MONTOLIO 2008d

RUIZ QUESADA, F.; MONTOLÍO, D., «Longitud de Cristo», a: Sanahuja, J.; Saborit, P.; Montolio, D. (com.), *Espais de Llum: Borriana, Vila-Real, Castelló 2008-2009*, catàleg d'exposició, [s. l], 2008, p. 214-217.

RUIZ QUESADA & VELASCO GONZÁLEZ 2013

RUIZ QUESADA, F.; VELASCO GONZÁLEZ, A., «El Retaule de Peralta de la Sal (Osca), una obra desconeguda de Jaume Ferrer i Pere Garcia de Benavarri», *Retrotabulum*, abril 2013, 7.

SACS 1918

SACS, J., «Un bancal gòtic de la col·lecció Estruch», *Vell i Nou*, 15 setembre, 1918, p. 347-354.

SALA-VALDÉS 1903

SALA-VALDÉS, M. de la, *Zaragoza y su edificios*, Saragossa, 1903.

SALA-VALDÉS 1905

SALA-VALDÉS, M. de la, *Álbum de los Sitios de Zaragoza*, Saragossa, 1905.

SALA-VALDÉS 1933

SALA-VALDÉS, M. de la, *Estudios históricos y artísticos de Zaragoza*, Saragossa, 1933, (amb pròleg de Mariano de Pano Ruata).

SANCHO BAS & HERNANDO SEBASTIÁN 2001

SANCHO BAS, J.C.; HERNANDO SEBASTIÁN, P.L., *Novillas. Patrimonio artístico religioso*, Borja, 2001.

SAND 1992

SAND, J. O., «Salve Sancta Facies: Some thoughts on the Iconography of the Head of Christ by Petrus Christus», *Metropolitan Museum Journal*, 1992, 27, p. 7-18.

SANPERE I MIQUEL 1906

SANPERE I MIQUEL, S., *Los cuatrocentistas catalanes: historia de la pintura en Cataluña en el siglo XV*, Barcelona, 1906, 2 vols.

SANPERE I MIQUEL 1913

SANPERE I MIQUEL, S., «A propósito de «Pintores medievales en Valencia», *Estudis Universitaris catalans*, VII, 1913, p. 201-220.

SANPERE I MIQUEL 1914

SANPERE I MIQUEL, S., «Els Bermejos de Na Teresa Amatller y els Bermejos del museu de Barcelona», *Il·lustració Catalana*, 1914, XII, núm. 570, p. 283-84, núm. 572, p. 316-317.

SANTOS OTERO 1963

SANTOS OTERO, A. (ed.), *Los evangelios apócrifos. Colección de textos griegos y latinos*, Madrid, 1963.

SARALEGUI 1930

SARALEGUI, L., «Sobre dos tablas valencianas del Museo de Artes Decorativas de París», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 1930, tom 11, p. 288-292.

SARALEGUI 1955

SARALEGUI, L., «Miscelánea de Remembranzas Vicentinas», *Archivo de Arte Valenciano*, 1955, XXVI, p. 5-32.

SAVIRÓN Y ESTEVAN 1871

SAVIRÓN Y ESTEVAN, P., *Memoria sobre la adquisición de objetos de Arte y Antigüedades en las provincias de Aragón, con destino al Museo Arqueológico Nacional presentada al Excmo. Ministro de Fomento*, Madrid, 1871.

SAVIRÓN Y ESTEVAN 1880

SAVIRÓN Y ESTEVAN, P., «Pinturas aragonesas sobre tabla del siglo XV que se conservan en el Museo Arqueológico Nacional», *Museo Español de Antigüedades*, 1880, X, p. 71-83.

SCHAFF 1989-1994

SCHAFF, PH. (ed.), *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers*, 1989-1994, 14v.

SCHERFF 2011

SCHERFF, K. D., *Saint Quiteria virgin and martyr. An analysis of the cult, veneration and iconography of saint Quiteria in France and the Iberian peninsula*, tesi doctoral dirigida per Judith Berg-Sobré, Universitat de Texas (San Antonio, USA), 2011.

SCHILLER 1966

SCHILLER, G., *Ikönographie der christlichen Kunst*, Gütersloh, 1966, 5vols.

SCHMIDT 2005

SCHMIDT, P., «Manuscript with the “Buxheim” Saint Christopher», a: Parshall, P.; Schoch, R. (ed.), *Origins of European Printmaking. Fifteenth-Century Woodcuts and Their Public*, catàleg d'exposició, 2005, Londres, p. 153-156.

SCHNEIDERS 2005

SCHNEIDERS, S. M., «Touching the risen Jesus: Mary Magdalene and Thomas the Twin in John 20», *Catholic Theological Society of America*, 2005, 60, p. 13-35.

SERRA 1989

SERRA, R., «La posición de la pintura nel panorama cultural sardo-aragonés», a: Olla Repetto, G. (coord.), *La Corona d'Aragona: un patrimonio común per Italia e Spagna (secc.XIV-XV)*, Cagliari, 1989, p. 88-90.

SERRA 1990

SERRA, R., *Pittura e Scultura dall'età romanica alla fine del'500*, Nuoro, 1990, (amb una introducció de C. Maltesse i fitxes de R. Coroneo).

SERRANO SANZ 1914

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1914, vol. 31, p. 433-458.

SERRANO SANZ 1915a

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1915, vol. 32, p. 147-166.

SERRANO SANZ 1915b

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1915, vol. 33, p. 411-428.

SERRANO SANZ 1916a

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1916, vol. 34, p. 462-492.

SERRANO SANZ 1916b

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1916, vol. 35, p. 409-421.

SERRANO SANZ 1917

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1917, vol. 36, p. 103-116 i 431-454.

SERRANO SANZ 1921

SERRANO SANZ, M., «Documentos relativos a la pintura en Aragón durante el siglo XV», *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, 1921, vol. 42, p. 136-149.

Signos 1993

Signos: arte y cultura en el Alto Aragón Medieval, catàleg d'exposició, [Saragossa?], 1993.

SIGÜENZA PELARDA 2000

SIGÜENZA PELARDA, C., *La moda en el vestir en la pintura gótica aragonesa*, Saragossa, 2000.

SILVA MAROTO 1988

SILVA MAROTO, P., *Pintura hispanoflamenca castellana: Burgos y Palencia: obras en tabla y sarga*, tesis doctoral dirigida per Alfonso Pérez Sánchez, Universidad Complutense de Madrid, 1988.

SILVA MAROTO 1990

SILVA MAROTO, P., *Pintura hispanoflamenca castellana: Burgos y Palencia. Obras en tabla y sarga*, Valladolid, 1990, 3vols.

SOLER PALET 1905

SOLER PALET, J., «Dades inèdites d'un dels millors retaules gòtics catalans. El retaule dels Sants Metges», *Il·lustració catalana*, 15 d'octubre 1905, p. 661-665.

SOLER I SANTALÓ 1909

SOLER I SANTALÓ, J., «Les valls d'Ansó i Hecho (Pirineu d'Osca)», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, 1909, núm. 178-19.

SOLER I SANTALÓ 1911

SOLER I SANTALÓ, J., «Los Mallos de Riglos», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, desembre 1911, núm. 203, p. 325-336.

STÉPANEK 1990

STÉPANEK, P., «Pinturas y esculturas góticas españolas en la Galería Nacional de Praga», *Anuario de Estudios medievales*, 1990, 20, p. 349-356.

STÉPANEK 2003

STÉPANEK, «Tres tablas medievales españolas españolas en la Galería Nacional de Praga. (Notas a la pintura medieval española en colecciones checas)», *Artigrama*, 2003, 18, p. 271-291.

STERLING 1962

STERLING, Ch., «La peinture en Europe vers 1400», a: Oberhammer, V. (ed.), *L'Art européen vers 1400*, catàleg d'exposició, Viena, 1962, p. 71-82 .

STERLING 1972

STERLING, CH, «Études Savoyardes II. Le Maître de la Trinité de Turin», *L'Oeil*, 1972, 215, p. 14-27.

STRATTON 1988

STRATTON, S. L., «La Inmaculada Concepción en el arte español», *Cuadernos de arte e iconografía*, 1988, núm. 2, p. 3-128.

STROO 2009

STROO, C. (ed.), *Pre-eyckian panel painting in the Low Countries*, Brussel·les, 2009.

SUREDA 1991

SUREDA, J., «Problemes entorn a Jaume Huguet: proposta d'un nou catàleg», *Cultura*, 1991, LXIII, núm. 511, p. 11-14.

SUREDA 1991

SUREDA, J., «Jaume Huguet. Jesús camí del Calvari», a: Español, F.; Yarza, J. (dir.), *Fons del Museu Frederic Marès/1. Catàleg d'escultura i pintura medievals*, Barcelona, 1991, p. 446-447.

SUREDA 1992

SUREDA, J., «Jaume Huguet. San Miguel Arcángel», a: *Arte y cultura en torno a 1492*, catàleg de l'exposició, Sevilla, 1992, p. 268.

SUREDA 1993

SUREDA, J., «Sarja de la Mare de Déu i l'àngel custodi», a: *Jaume Huguet: 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 234.

SUREDA 1994

SUREDA, J., *Un cert Jaume Huguet. El capvespre d'un somni*, Barcelona, 1994.

SUREDA 2006a

SUREDA, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'art Gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006.

SUREDA 2006b

SUREDA, J., «Jaume Huguet i l'eixir de la dignitat humana», a: Sureda, J. (coord.), *Pintura III. Darreres manifestacions*, (L'art Gòtic a Catalunya), Barcelona, 2006, p. 88-91.

TERÉS 1987

TERÉS, R., «L'església de sant Pere d'Alp», *D'Art*, 1987, 13, p.135-145.

TEJEIRA 2001

TEJEIRA, M. D., «El Trono episcopal de la catedral de Palencia. Un antecedente de los programas tipológicos en las sillerías corales góticas», *Archivo Español de Arte*, 2001, 294, 171-179.

TOMÀS D'AQUINO 1947

Tomàs D'AQUINO, *Suma Teològica*, Madrid, 1947, (edició a cura de F. Barbado Viejo i S. Ramírez).

TORMO MONZÓ 1909

TORMO MONZÓ, E., «La pintura aragonesa cuatrocentista y la retrospectiva de la Exposición de Zaragoza en general», *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones científicas*, 1909, vol. XVII, núm. 1-4, p. 57-75, 125-134, 234-243 i 277-285.

TORMO MONZÓ 1911

TORMO MONZÓ, E., *Catálogo de las tablas de primitivos españoles de la colección de la Excm. Señora Doña Trinidad Scholtz-Hermensdorff, Viuda de Iturbe: exposición en la Real Academia de San Fernando, mayo 1911*, Madrid, 1911.

TORMO MONZÓ 1926

TORMO MONZÓ, E., «Bartolomé Bermejo, el más recio de los primitivos españoles: resumen de su vida, de su obra y de su estudio», *Archivo Español de Arte y Arqueología*, 1926, p. 11-87.

TORRALBA SORIANO 1953

TORRALBA SORIANO, F., *La villa de Monterde y sus retablos*, (Cuadernos de Arte Aragonés 6), Saragossa, 1953.

TORRALBA SORIANO 1977

TORRALBA SORIANO, F., «Arte», *Aragón*, (col. Tierras de España), Madrid, 1977, p. 133-336.

THÜRLEMANN 2002

THÜRLEMANN, F., *Robert Campin. A monographic study with critical catalogue*, Berlin-Londres-Nova York, 2002.

VALERO MOLINA (2005-2006) 2007

VALERO MOLINA, J., «Sança Ximenis de Cabrera i la capella de santa Clara i santa Caterina de la catedral de Barcelona», *Locus Amoenus* (2005-2006), 2007, 8, p. 47-66.

VALERO MOLINA 2009

VALERO MOLINA, J., «Ecos de una iconografía francesa de la Imago Pietatis en la Corona de Aragón», a: Cosmen Alonso C.; Herráez Ortega, M. V.; Gómez-Calcerrada, M. P. (coords.), *El intercambio artístico entre los reinos hispanos y las cortes europeas en la Baja Edad Media*, León, 2009, p. 333-342.

VANUCCI 2013

VANUCCI, V., «*Maria Maddalena. Storia e iconografia nel Medioevo dal III al XIV secolo*», [s. l.], 2013.

VAN DER PUT 1913

VAN DER PUT, A., «A Knight of the Jarra and a Dame of the Pilar», *The Burlington Magazine*, agost 1913, vol. 23, núm. 125, p. 287-291.

VAN ENGEN 1988

VAN ENGEN, J. (ed. i trad.), *Devotio moderna: basic writings*, Nova York, 1988

VELASCO GONZÁLEZ 2003

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Pere Garcia de Benavarri y el retablo mayor del convento de San Francisco de Barbastro», *Locus Amoenus* (2002-2003), 2003, 6, p. 75-89.

VELASCO GONZÁLEZ 2006a

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Pere Garcia de Benavarri (doc. 1445-1485). Calvari», *Els Tresors dels Museus de Lleida*, Lleida, 2006, p. 64-65.

VELASCO GONZÁLEZ 2006b

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Pintura tardogótica en Lleida y su área de influencia: Pere García de Benavarri, Pere Espallargues y el Maestro de Vielha», *Correspondencia e integraci3n de las artes. Actas del XIV Congreso Nacional de Historia del Arte*, Málaga, 2006, tom. III, vol. II, p. 397-412.

VELASCO GONZÁLEZ 2006c

VELASCO GONZÁLEZ, A., *El Mestre de Viella: un pintor del tardog3tic entre Catalunya i Arag3*, Lleida, 2006.

VELASCO GONZÁLEZ 2007a

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Revisant Pere Garcia de Benavarri. Noves precisions a l'etapa saragossana», *Locus Amoenus* (2005-2006), 2007, 8, p. 81-103.

VELASCO GONZÁLEZ 2007b

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Mare de Déu amb el Nen, sant Vicent Ferrer i donants. Professió de Sant Vicent Ferrer», a: Bergés Saura, C. (com.), *Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra*, catàleg d'exposició, Cervera, 2007, p. 34-40.

VELASCO GONZÁLEZ 2007c

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Sant Miquel i fragment de la llegenda del Mont Gargà», a: Bergés Saura, C. (com.), *Patrimoni dispers. L'esplendor medieval a la Segarra*, catàleg d'exposició, Cervera, 2007, p. 54-59.

VELASCO GONZÁLEZ 2008

VELASCO GONZÁLEZ, A., «Dos arquetips iconogràfics i dos models de difusió en la iconografia primerenca de sant Vicenç Ferrer», a: Español, F.; Fité, F. (ed.), *Hagiografia peninsular en els segles medievals*, Lleida, 2008, p. 235-268.

VELASCO GONZÁLEZ 2012

VELASCO GONZÁLEZ, A. *Fragments d'un passat. Pere Garcia de Benavarri i el retaule de l'església de Sant Joan de Lleida*, Lleida, 2012.

VICENS 1993

VICENS, M. T., «Taula de la Dormició de la Mare de Déu», *Jaume Huguet, 500 anys*, Barcelona, 1993, p. 238-239.

VICENS 1994

VICENS, M.T., *El cicle de la Mort i Glorificació de la Verge a la plàstica catalana medieval*, tesi doctoral dirigida per la doctora M. E. Ibarburu, Universitat de Barcelona, 1994.

VICENS 2003

VICENS, M. T., «Els goigs marians, un programa iconogràfic del gòtic català», *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 2003, 7, p. 25-50.

VICENS 2008

VICENS, M. T., «El lliurament del cingol, un episodi del cicle assumpcionista», *Recerca*, 2008, 12, p. 65-95

VICENS VIVES 1962

VICENS VIVES, J., *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón*, Saragossa, 1962.

VIDAL FRANQUET 2004

VIDAL FRANQUET, J., *Les imatges de la Mare de Déu de la Cinta: de forana a localista, una aproximació a la iconografia de la Santa Cinta de Tortosa*, Tortosa, 2004, p. 31-39.

VILLENA 1916

VILLENA, I., *Llibre anomenat Vita Christi*, Barcelona, 1916, (edició de Ramón Miguel i Planas, 1a ed. 1497).

VON LOGA 1923

VON LOGA, V., «Die Entstehung Lokaler Malerschulen», *Die Malerei in Spanien von XIV.bis XVIII*, Berlin, 1923, p. 34-40.

VOS 1994a

VOS, D. DE (ed.), *Hans Memling: Essays*, Gant, 1994.

VOS 1994b

VOS, D. DE, *Hans Memling. L'oeuvre complete*, Anvers, 1994.

VOS 1999

VOS, D. DE, *Rogier van der Weyden. The Complete Works*, Anvers, 1999.

WARNER 1976

WARNER, M., *Alone of all her sex. The myth and the cult of the Virgin Mary*, Londres, 1976.

WHAITE 1929

WHAITE, H., *St. Christopher in English mediæval wallpainting*, Londres, 1929.

WIRTH 2011

WIRTH, J., *L'image a la fin du moyen age*, París, 2011, p. 175-176.

WHITE 1957

WHITE, J., *The birth and rebirth of pictorial space*, Londres, 1957.

YARZA LUACES 1991

YARZA LUACES, J. «Verge i Nen, sant Vicenç Ferrer i donants», a: Español, F.; Ratés, E. (ed.), *La Seu Vella de Lleida. La catedral, els promotors, els artistes. S. XIII a s. XV*, Barcelona, 1991, p. 166-168.

YARZA LUACES 1992

YARZA LUACES, J., «El arte de los Países Bajos en la España de los Reyes Católicos», a: *Reyes y mecenas. Los Reyes católicos, Maximiliano I y los inicios de la Casa de Austria en España*, catàleg d'exposició, Toledo, 1992.

YARZA LUACES 1993

YARZA LUACES, J., *Los Reyes Católicos. Paisaje artístico de una monarquía*, Madrid, 1993.

YARZA LUACES 1994

YARZA LUACES, J., «Posible respuesta a una duda: el maestro desconocido del retablo gótico de Ejea de los Caballeros y el artista empresario», *Tiempo y espacio en el arte. Homenaje al profesor Antonio Bonet Correa*, Madrid, 1994, p. 149-160.

YARZA LUACES 2007

YARZA LUACES, J., «Maestros del sur de Francia y de cultura mediterránea en la Corona de Aragón», a: Natale, M.; Romano, S. (dir.), *Entre l'Empire et la mer: traditions locales et échanges artistiques (Moyen Age-Renaissance). Actes du colloque de 3e Cycle Romand de Lettres, Lausanne-Genève, 22/23 mars, 19/20 avril, 24/25 mai 2002*, Roma, 2007, p. 113-140.

YOUNG 1975

YOUNG, E., *Bartolomé Bermejo. The Great Hispano-Flemish Master*, Londres, 1975, p. 22-39

ZAPATER GÓMEZ 1863

ZAPATER GÓMEZ, F., *Apuntes histórico-biográficos acerca de la escuela aragonesa de pintura*, Madrid, 1863